
J. Harrewyn Sculp.

LIBER DIURNUS
ROMANORUM
PONTIFICUM.

LIBER DIURNUS ROMANORUM PONTIFICUM

EX ANTIQUISSIMO CODICE MS.

nunc primum

IN LUCEM EDITUS

OPERA ET STUDIO

JOANNIS GARNERII, *Presbyteri e Societate* JESU, *qui Notas Dissertationesque addidit.*

PARISIIS,
Apud Viduam EDMUNDI MARTINI, & GABRIELEM MARTINUM, via Jacobæa, sub aureo Sole & Abelis Sacrificio.

M. DC. LXXX.

CUM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

ILLUSTRISSIMO DOMINO
DOMINO
JACOBO NICOLAO
COLBERT
ABBATI BECCENSI
Joannes Garnerius Presbyter e Societate JESU.

OFFERO *tibi*, ABBA ILLUSTRISSIME, *Librum Diurnum Romanorum Pontificum, qui postquam diu latuit in Bibliothecæ tenebris, emergit nunc in lucem, ab eruditis hactenus, aut cupide expetitu, aut studiose conquisitus.*

Etsi vero latuit hominibus de vulgo tamdiu, non tamen antiquis Canonum

Collectoribus: hunc enim vidit Ivo Carnotensis; viderunt Anselmus Lucensis, Cardinalis Deusdedit, & Gratianus. imo & recentiores quidam, sed minima particula; quæ nihilominus fecit tantum desiderium totius, tantumque pretium, ut docti plures retineri tamdiu ægre ferrent, atque etiam indignarentur.

Ecce nunc prodit tot tantisque votis evocatus, nec aliud, ut securus famæ prodeat, patrocinium quærit quam tuum. Primum, quoniam ea es indole erga literas, qua Parens Illustrissimus, cujus nomini propter effusam in literatos beneficentiam, debetur tanquam tributum, quidquid eruditæ elucubrationis in lucem emittitur.

Deinde, quia cum sis Ecclesiasticæ antiquitatis amans, assiduusque & curiosus indagator, potes æstimare pro merito vetera illa monumenta, quæ alii, aut præ insolentia minoris pendant, aut præ

inanium novitatum amore fastidiant. Quidquod ex eo Collegio procedit, in quo prima posuisti pietatis & doctrinæ tyrocinia, cuique grato animo favere pergis, atque ita acceptum habes, quidquid inde eruditionis ad Dei gloriam & Ecclesiæ bonum promovendum editur.

Accedat etiam, si quid tamen momenti habere queat, quod ab eo Notis Dissertationibusque auctus sit, qui te semper, tuamque Illustrissimam Familiam singulari veneratione coluit.

Hanc mihi Familiam animus non est ambitioso præconiorum apparatu verbose laudare. Quid enim opus, cùm ipsam appellare, laudationem quamlibet antecellat? Hujusmodi nempe est, cujus Patrem Ludovicus Regum Maximus & prudentissimus merito diligat, summisque rebus præficiat, & victoriarum omnium, magnorumque consiliorum, propter providentiam, adjutorem habeat.

Cujus Filius natu primus vincat ætatem virtute, Patrisque vestigiis insistens, majoribus Regni administris par sit.

Cujus tu secundus Filius natu ea dignitate fulgeas in Ecclesia, quæ ad maximas certus sit gradus; siquidem meritis innititur, quibus nihil non possit deberi. Familiæ enim decora, pietate, virtute, doctrina, humanitate sic auges, ut magnam tui expectationem concites, & quantum augurari licet, superaturus sis.

Id vero facies; si meis precibus Deus annuerit. Precor enim, ut eum te præstet in Ecclesia, qui Pater in Regno, Ministrum scilicet fidelem, actuosum, magnanimum, fortem, providum, amantem illius; cui servis; dignum vicissim, qui redameris, & amplissimis honoribus juste augearis.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

I. QUI diu latuit Liber Diurnus Romanorum Pontificum, in lucem prodit: cur enim latere pergeret, cum nihil eo sit, aut opportunius ad studiosorum cupiditatem explendam, aut utilius ad veterem Historiam Ecclesiasticam, aut necessarium magis ad maledicorum ora obstruenda, aut honorificentius ad sedis Apostolicæ dignitatem adversus Honorii calumniatores?

II. Romani Diurni nomine appellatur Codex, in quo, præter formulas scribendi, quibus sexto septimoque & octavo sæculo, atque etiam nono, summi Pontifices uti solerent: continentur insuper ordinationes summi Pontificis & Episcopi suburbicarii, cum suis omnibus adjunctis; professiones fidei; privilegia, præcepta, concessiones, aliaque hujuscemodi non pauca.

III. Ignotus non fuit veteribus recentioribusque, sive Canonum collectoribus, sive aliis illustribus Scriptoribus. Olim certe meminerunt Yvo Carnotensis, Gratianus, Anselmus Lucensis, Cardinalis Deusdedit: meminerunt etiam nostra patrumque ætate Antonius Augustinus, Baronius, Labbeus, & qui ab ipso acceperunt.

IV. Yvo Carnotensis parte IV. sui Decreti capite CXXXII. quod inscribitur *de octo universalibus Conciliis*, refert *ex Libello Diurno* partem professionis fidei Romani Pontificis: *Sancta octo universalia Concilia, id est, I. Nicanum, II. Constantinopolitanum, III. Ephesinum, IV. Calchedonense, V. item Constantinopolitanum, VI. item Nicanum, VII. & VIII. quoque Constantinopolitanum, ad unum usque apicem immutilata servare,*

ã

& pari honore & veneratione digna habere, & quæ prædicarunt & statuerunt, omnimodis sequi & prædicare; quæque condemnaverunt, ore & corde condemnare, profiteor.

V. Eadem habentur lib. II. Panormiæ capite CIII. atque etiam apud Gratianum distinct. XVI. ubi in notis legitur: *Integram professionem fidei, quando quis in Romanum Pontificem promovebatur, refert Deusdedit Cardinalis in Collectione Canonum, quæ servatur in Bibliotheca Vaticana.*

VI. Hunc locum cum vocaret ad examen dial. 20. Antonius Augustinus, hæc addit: *Is liber* (Diurnus Romanus) *non extat, quod sciam, hoc titulo, professionis tamen vidi aliquot exempla.* Quin etiam in Epitome Juris Pontificii veteris libro V. tit. X. cap. 54. maximam ejusdem professionis partem exhibet. Integram ex ejusdem Augustini chartis Baronius in Annales ad annum 869. contulit, multis tamen interpolatis, quibus etsi caret in Diurno, opus erat nihilominus, ut ad noni sæculi usum aptaretur.

VII. Vetustissimi Codicis quaternionem unum, aut alterum viderat eruditus Labbeus, fragmentumque inde cum illustrissimo Marca & Joanne Launoio communicaverat; eratque Marca, quod acceperat, inserturus Dissertationi, quam de honorio scribere meditabatur. Launoius accepto usus est in Epistolis, aliisque passim scriptis.

VIII. Jamdudum expetitus est ab eruditis, quamvis ex minima parte notus: pars nempe desiderium totius fecit, & illud quidem eo majus, quod neque levi, neque temeraria opinione creditum est, ex monumento tanti momenti, tamque celebrato & antiquo, erui posse plura, quæ Ecclesiasticam Historiam illustrent, remque Fidei juvare possint.

IX. Nunc primum in lucem nostra qualicumque opera, integer, meo quidem judicio, producitur. Cur diu suppressus sit, fecit vehemens aliunde occupatio, qua sum impeditus: cur tandem prodeat, fecit hæc una, vel sola, vel potissima causa, ut motam de Honorio quæstionem, magnaque animorum contentione non tam agitatam, quam vexatam ostenderem ita componi posse, vel ipso centum fere sum-

morum Pontificum judicio, ut neque sedis Apostolicæ, cujus meum colendæ studium nulli velim esse impar, fides unquam vitiata dicatur; neque incredibiles fingantur actorum sextæ Synodi, aliorumque veterum monumentorum corruptiones, quod ab historica doctrina mirum quantum abhorret; neque sexta Synodus, cui legati sedis Apostolicæ præfuerint, erroris arguatur; neque Honorius, quamvis omnino fuerit purus Monothelismi, culpa caruisse putandus sit.

X. Manuscriptus porro Codex, unde accuratur editio, præterquam quod optimæ notæ est, suam insuper nongentorum circiter annorum ætatem proprio Latini caracteris modo loquitur; & ut caracter sileret, suadent tamen reliqua. nam cum recensentur summi Pontifices, Concilia, & Imperatores, in eo sistitur, unde facile ætas innotescat. Inter Pontifices postremi appellantur Martinus I. & Agatho, ex quibus ille anno 655. iste anno 682. obiit: inter generalia Concilia ultimum memoratur sextum, quod habitum anno 680. etsi aliorum meminisse opus erat, vel maxime, si jam extitissent. Inter Imperatores Constantinus Pogonatus extremum locum occupat, diciturque nuper coegisse sextum Concilium; Pogonatus vero obiit anno 685.

XI. Collectus est igitur Diurnus post annum 685. sed quo tempore? cum de ordinatione summi Pontificis inter formulas numerentur duæ, quibus ad Exarchum scribebatur. Cumque Exarchi instituti sint anno 567. pulsi anno 752. necesse est fateri, collectum esse eo temporis intervallo, quod ab anno 567. ad annum 752. effluxit.

XII. Si vera essent duo, quæ Baronius ex Anastasio Bibliothecario prodit; alterum a Constantino Pogonato restitutam fuisse Ecclesiam Romanam in jus suum eligendi ac ordinandi Pontificis, remissumque debitum petendæ ab Imperatore & Exarcho assensionis: alterum, Joannem V. aliosque consequentes successores, ea libertate postmodum ad usque tempora Caroli Magni consecratos, affirmandum esset, collectionem hanc factam esse ante annum 685. quando quidem Joannes V. in sedem Apostolicam ascendit anno 685.

die 22. aut 23. Julii. Verum quæ Baronius tradit, explicatione egent, & epocha inde collecta a veritate Historiæ abhorret: nam fidei professiones duæ Constantini jam defuncti meminerunt. Defunctus vero est anno 685. mense Septembri, duobus fere mensibus post Joannis ordinationem.

XIII. Nihil probabilius dici posse reor, nihil definiri certius, quam quod ad Gregorii II. prima tempora pertineat, sitque compositus paulo post annum 714. id enim si ponatur, congruent omnia, consentientque tum inter se, tum Historiæ, ut in observationibus annotabitur, prout sese res & temporis notæ offerent.

XIV. Est iste porro Liber Marculfi Formulis ætate posterior, si modo vere affirmetur Marculfus anno 660. scripsisse; argumento tamen præstat: nam formulas continet Marculfianis regalibus & pagensibus eo commendabiliores, quod Ecclesiasticæ sint, quod Pontificiæ, quod ad Historiam conducibiliores, quod non contrahantur angustiis unius regni, quod Latinitatis magnam partem melioris, quod ex antiquioribus excerptæ. Plures enim desumptæ sunt ex Epistolis Gregorii Magni, aliorumque Pontificum, aliquando integræ, aut paucis immutatis, aliquando ex parte tantum: quod in notis indicabimus.

XV. Quod autem dixi de formulis, quoad locum unde haustæ sunt, non perinde intelligi debet de professionibus fidei, aliisque ad ordinationem, tum summi Pontificis, tum Episcopi pertinentibus: id enim aut fere totum, aut magnam partem, desumptum videtur ex iis, quæ in ordinatione Pontificum, paulo post sextam Synodum, contigerunt: nam professiones fidei a superioribus Pontificibus emissæ, cum Pontificatum capesserent, multum differunt ab iis, quas edimus, ut ex collatione patebit.

XVI. Quantum laboris poni debuerit in emendando Codice, quem imperita manus describendo vitiaverat, vix ego ipse mihi credo; religiose tamen cavi, ne quid corrigerem, præter solœcismos, ineptasque vocum, vel transpositiones, vel distractiones, vel conjunctiones, vel repetitiones, vel

etiam omissiones : correxi vero, quoties licuit, non aliunde quam ex libris, unde formulæ desumptæ sunt, præsertim ex Regesto Gregorii M. aliorumque Pontificum Epistolis.

XVII. Notas addidi, quibus erat opus; quod nemo qui legerit, non est facile fassurus : eas vero non rejeci in alteram voluminis partem, quod quidam solent, doctus experientia, rejectas procul a textu, aut laboriose legi, atque ita lectorem, vel exoptatum fructum non capere, vel cum obscura offendit, fastidiose librum abjicere.

XVIII. Visa sunt autem tria in notis potissimum exponenda, Historica, Dogmatica, & quæ dicuntur, Critica. Historica dico, quæcumque ad afferendam Historiæ lucem conducunt; Dogmatica, quæ fidem Apostolicæ sedis conceptis expressisque verbis exponunt; Critica, quæ ad intelligentiam vocum rituumque veterum conferunt.

XIX. Tam pretiosis tamque utilibus venerandæ antiquitatis monumentis ausus est, ut quidem suspicor, interpolator aliquis recentiora quædam & vilia, aut inserere, aut saltem addere. Hujusmodi sunt aliqua Apostolicæ autoritatis privilegia, non longe distantia ab iis, quæ eruditis non admodum probantur : nam interminationes damnationis, *cum Satana ejusque Pompis, & proditore Juda*, factæ a summis Pontificibus, adversus ipsos quoque sedis Apostolicæ successores, pro rebus non gravissimis, vel supposititiæ sunt, vel sequioris ævi. Sed de singulis sigillatim in notis.

XX. Complectitur Liber Diurnus, quem integrum, opinor, edimus, titulos omnino centum & quatuor. In Codice manuscripto describuntur illi continua serie, sine ulla vel divisione Operis in partes, vel distributione partium in capita, vel capitum distinctione pro diversis argumentis. Id vero non mirum, siquidem veteribus ejusmodi rebus non raro accidit : quis enim, ut sileam confusissimas plurimas Canonum collectiones, quis, inquam, in Marculfianis Formulis ordo? quæ dispositionis ratio?

XXI. Verumtamen qui videtur ordo deficere, facile potest suppleri, si Diurnus totus divisus fuerit, ut revera

est, quamvis non indicetur, in duas partes; parsque prior sex capita complectatur; posterior unum, sed prolixum, atque ita septem omnino capita existant.

Primum. *De superscriptionibus & subscriptionibus*, sub quo duodecim tituli.

Secundum. *De ordinatione summi Pontificis*, sub quo undecim tituli.

Tertium. *De ordinatione Episcopi a summo Pontifice.* sub quo tituli novemdecim.

Quartum. *De usu pallii*, sub quo tituli quatuor.

Quintum. *De personis & locis sacris*, sub quo novemdecim pariter tituli.

Sextum. *De rebus Ecclesiæ procurandis & alienandis*, sub quo tituli unus & viginti.

Septimum. *De diversis privilegiis Apostolicæ autoritatis*, sive *de eximendis, dotandis, concedendis, confirmandis, adunandis Monasteriis & locis piis, de præpositatu*, &c.

XXII. Ad id autem quod dixi de continua serie, qua, sine idonea partitione, formulæ in MS. Codice describuntur, addendum est, magna etiam confusione permisceri plura, quæ quod nullam habeant affinitatem, ratio jubet separari, suoque ordini restitui: id vero præstare conatus sum, nec ullus, opinor, improbabit factum, qui perturbationem fuerit intuitus; ea vero ut pateat, duos exhibeo diversos pugnantesque libri Diurni syllabos, alterum Romani Codicis, alterum nostri.

XXIII. Apographum ex Urbe multis abhinc annis transmissum sic se habet.

INDEX FORMULARUM CODICIS MS. ANTIQUISSIMI.

Principio quatuor folia corrosa perierunt; principium tamen in reliquiis adhuc agnoscitur.

Indiculum epistolæ faciendæ....,

Superscriptio ad Princip......,

Domino piissimo, &c.

Victori ac triumphat.......

Cæterorum capitum, aut formularum vestigia nulla supersunt.

Incipit deinde folium quintum ab hisce verbis.

Ordines prætendentes nulla ratione suscipiant, &c. quæ videtur esse forma vel indiculum de officio Episcopi.

Sequuntur deinde ordine hic infrascripta capita.

Formata quam accipit Episcopus. *Illis Presbyteris Diaconibus*, &c.

Synodale, ut Episcopus alterius civitatis in alia Ecclesia possit incardinari.

Præceptum de adunandis Ecclesiis. *Postquam hostilis*, &c.

Petitio dedicationis oratorii. *Domino sancto & beatissimo*, &c.

Responsum oratorii dedicandi. *Ill. petitorii nobis insinuatione.*

Responsum de sperando sanctuaria. *Ill. sanctuaria beati*, &c.

De levandis sanctuariis. *Ill. in oratorio.*

De dando beneficia S. Angeli. *Ill. ut Beneficia.*

Responsum de dedicando oratorio intra Monasterium Monachorum. *Religiosis desideriis.*

De condendis reliquiis intra Monasterium. *Religiosis desideriis*, &c.

De recondendis reliquiis intra Episcopium. *Quoniam dilectio tua.*

Petitio Episcopi. *Ad laudem summi certum est pertinere*, &c.

Responsum. *Basilicam, quam dilectio tua*, &c.

Item responsum. *Oblationem dilectionis tuæ*, &c.

Episcopo de levandis sanctuariis. *Noverit fraternitas tua*, &c.

Item responsum. *Basilicam quam dilectio*, &c.

Item responsum. *Ill. & Ill. in solo sibi concesso*, &c.

Item responsum. *Petitionem dilectionis tuæ*, &c.

De altari dedicando. *Relationis tuæ*, &c.

De recondendo corpore Sanctorum. *Ille filius noster*, &c.

Basilica quæ post incendium reparatur. *Basilicam quam*, &c.

Basilica quæ post ruinam juxta ipsam alia constructa est. *Quoniam beati*, &c.

Petitio de dedicando Baptisterio. *Votiva solemnitas*, &c.

Responsum dedicandi Baptisterium. *Ille filius noster*, &c.

Item responsum. *Ille petitoria nobis*, &c.
Privilegium. *Quoniam semper sunt concedenda*, &c.
Præceptum de commutando loco. *Quamquam rei commutatio*, &c.
Præceptum autoritatis de faciendis chartulis. *Quæcumque ad Ecclesiam*, &c.
Item aliud de facienda chartula. *Quamvis ea, quæ legaliter*, &c.
Præceptum de commutando mancipio. *Ille Abbas Monasterii*, &c.
Præceptum de donando puero. *Nihil sibi subtrahit*, &c.
Præceptum libertatis. *Domino credimus Deo nostro*, &c.
Episcopo de ordinando Presbytero. *Presbyter qui Basilicæ*, &c.
Item de ordinando Presbytero. *Filius ille noster postulavit*, &c.
Invitatorium ad Episcopum in natale Papæ. *Dei nostri misericordia*, &c.
Excusatoria. *Scripta fraternitatis tuæ*, &c.
Excusatoria quando Episcopus infirmatur. *Et natalis nostri*, &c.
De usu pallii. *Si pastores ovium*, &c.
Item aliud. *Officium Sacerdotis adsumere*, &c.
Item aliud. *Pallii usum, quem ad sacerdotalis*, &c.
Item aliud Episcopis Siciliæ. *Apostolicæ sedis benevolentia*, &c.
Tractoria. *Ecclesiasticæ causæ non recepit*, &c.
Item Tractoria. *Præsentium latores pro sua devotione*, &c.
Præceptum eunte Ordinatore in patrimonio. *Salubri providentia*, &c.
Item aliud eunte Rectore in patrimonio. *Quoniam in ordinando*, &c.
Colonis & familiæ massarum, sive fundorum, in provincia illa constitutæ. *Ad solicitudinem vos illius sedis nostræ*, &c.
Præceptum commendatitium eunte Rectore in patrimonio, ad Judicem Provinciæ. *Qui in actione positus*, &c.
Item ad Patricium. *Qui illos protegit*, &c.

Item

Item ad Episcopos. *Illi Notario sanctæ nostræ Ecclesiæ*, &c.

De ordinatione Pontificis. *Psallunt secundum consuetudinem*, &c.

De electione Pontificis ad Principem. *Cum non sine divinæ*, &c.

Nuntius ad Exarchum de transitu. Superscriptio. *Domino excellentissimo. Novit humanis rebus*, &c.

Judicibus Ravennæ. Superscriptio. *Domino eminentissimo. Si beneficia*, &c.

Ad Apocrisiarium Ravennæ. Superscriptio. *Dilectissimo fratri.... Dudum obitum*, &c.

Præceptum de concedendo Monasterio. *Convenit Apostolico*, &c.

Item aliud. *Semper in religiosis*, &c.

Præceptum de concedendo Xenodochio. *Petentium desideriis*, &c.

Item aliud. *Qui in commissis sibi*, &c.

Præceptum de Præpositatu. *Quantum nos fidelium*, &c.

Præceptum, quando fiet absens Subregionarius ac Regionarius. *Qui in commissis*, &c.

Præceptum, quando laïcus tonsuratur, & fit Regionarius. *Quos bonæ vitæ*, &c.

Præceptum de concedendo puero in Monasterio. *Nihil credimus minui*, &c.

Præceptum de concedendo puero. *Exemplo pastoralis benignit.* &c.

Promissio fidei Episcopi. *In nomine Domini*, &c. *Promitto*, &c. *Ego*, &c.

Cautio Episcopi. *In nomine Domini Dei salvatoris nostri*, &c.

Indiculum Episcopi. *In nomine Domini. Imperante*, &c.

Indiculum Episcopi de Langobardia. *In nomine Domini*, &c.

Privilegium Monasterii in alia provincia constituti. *Si semper sunt*, &c.

Decretale, quod legit Diaconus, quando Episcopus discutitur. *Destitutis*, &c.

Item aliud, quod legit Diaconus. *Electio in qua*, &c.

Item aliud ejusdem. *Desideria venerandorum canonum*, &c.

Præceptum aliud de concedendo puero. *Credimus ad augmentum*, &c.

Decretum Pontificis. *Inter cætera quæ summæ divinitatis*, &c.
Indiculum Pontificis. *Ille misericordia Dei Diaconus & electus*, &c.

Sub hoc capite continentur alia duo sine titulo.

Primum continet professionem fidei. *Ille Episcopus sanctæ Catholicæ*, &c.
Ad hoc Apostolicæ sedis officium, dilectissimi filii, &c.
Alterum continet sermonem, sive alloquium. *Ille Episcopus sanctæ Catholicæ*, &c.
Hodierni diei festiva jucunditas invitat nos, dilectissimi, &c.
Diversa privilegia Apostolicæ autoritatis. *Ille Episcopus servus servorum*, &c.
Privilegium Monasterii. *Creditæ speculationis impellimur*, &c.
Privilegium. *Spiritalium præmiorum munificentia*, &c.
Privilegium. *Cum magna nobis solicitudine insistit cura*, &c.
Privilegium. *Convenit Apostolico moderamini*, &c.
Item Privilegium. *Tanto plus Ecclesiasticæ res*, &c.
Aliud Privilegium. *Divina nos saluberrima præcepta*, &c.
Privilegium. *Cum piæ desiderium voluntatis*, &c.
Prologum judicatum Privilegii. *Dum pro exequendis justitiæ*, &c.
Privilegium de Diaconiis. *Dum pro adipiscendis*, &c.
Privilegium. *Supernæ miserationis respectu*, &c.
Privilegium. *Summam gerentes solicitudinem*, &c.
Privilegium confirmationis. *Quæque intuitu pietatis gerimus*, &c.
Privilegium. *Cum exarandis Dei laudibus*, &c. usque ad ea verba, *cum propriis congregationibus quæ regulariter in Psalmis.*
Cætera desunt, nihil autem præter ultimum illud folium deesse videtur.

In codice nostro MS. sic legitur.

Incipit superscriptio ad Principem. *Domino piissimo*, &c.
Superscriptio ad Augustam. *Dominæ piissimæ filiæ*, &c.
Superscriptio ad Patricium. *Domino excellentissimo*, &c.
Subscriptio ad Comitem Imperialis obsequii & Exarchum, *Incolumem excellentiam*, &c.
Superscriptio ad Consulem. *Domino eminentissimo filio*, &c.
Superscriptio ad Regem.

Superſcriptio ad Patriarcham. *Dilectiſſimo fratri*, &c.
Superſcriptio ad Epiſcopum forenſem. *Dilectiſſimo nobis*, &c.
Superſcriptio ad Archiepiſcopum Ravennæ. *Reverentiſſimo & ſanctiſſimo fratri*, &c.
Superſcriptio ad Epiſcopum. *ut ſupra*, &c.
Superſcriptio ad Preſbyterum, Diaconum, Primicerium, & Secundicerium. *Dilectiſſimo filio*, &c.
Subſcriptio conſtituti. *Ill. Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ*, &c.
Decretum de electo Epiſcopo, quod leget Notarius Regionarius. *Domino ſancto merito*, &c.
Decretale, quod legit Diaconus deſignato Epiſcopo. *Domino beatiſſimo Papæ*, &c.
Item aliud. *Deſiderio facile credimus*, &c.
Item aliud. *Paſchalis feſtivitas*, &c.
Synodale, quod accipit Epiſcopus. *Clero, Ordini, & Plebi conſiſtenti*, &c.
Formata, quam accipit Epiſcopus. *Ill. Presbyteris, Diaconibus*, &c.
Synodale, ut Epiſcopus alterius civitatis in alia Eccleſia poſſit incardinari. *Clero, Ordini, & Plebi*, &c.
Præceptum de adunandis Eccleſiis. *Poſtquam hoſtilis impietas*, &c.
Petitio dedicationis oratorii. *Domino ſancto & beatiſſimo Patri Patrum*, &c.
Reſponſum oratorii dedicandi. *Petitoria Ill. nobis inſinuatione ſuggeſſit*, &c.
Reſponſum de ſperandis ſanctuariis. *Sanctuaria beati Ill. oblata petitione*, &c.
De dandis ſanctuariis. *In oratorio ab Ill. conſtructo*, &c.
De dando beneficio Angeli. *Beneficia ſancti Archangeli*, &c.
Reſponſio de dedicando oratorio intra Monaſterium Monachorum. *Religioſis deſideriis*, &c.
De recondendis reliquiis intra Monaſterium. *Religioſis deſideriis*, &c.
De recondendis reliquiis intra Epiſcopium. *Quoniam dilectio tua*, &c.

Petitio Episcopi. *Ad laudem summi certum est pertinere Pontificis*, &c.
Item responsum. *Basilicam, quam dilectio tua*, &c.
Item responsum. *Ill. in Ill. solo sibi concesso*, &c.
Item responsum. *Petitionem dilectionis tuæ*, &c.
De altari dedicando. *Relationis tuæ*, &c.
De recondendo corpore Sanctorum. *Ille filius noster Ill.* &c.
Basilica, quæ post incendium reparatur. *Basilicam quam in castro Ill.* &c.
Basilica, quæ post ruinam juxta ipsam constructa est. *Quoniam beati Ill.* &c.
Petitio de dedicando Baptisterio. *Votiva solemnitas animorum exigit*, &c.
Responsum dedicandi Baptisterii. *Filius noster in fundo Ill.* &c.
Item responsum. *Petitoria Ill. nobis suggessit insinuatione*, &c.
Privilegium. *Quoniam semper sunt*, &c.
Præceptio de sancto mutando loco. *Quamquam rei commutatio*, &c.
Præceptum autoritatis de faciendis chartulis. *Quæcumque ad Ecclesiasticarum rerum locationes*, &c.
Item aliud de faciendis chartulis. *Quamvis ea, quæ legaliter geruntur*, &c.
Præceptum de commutando mancipio. *Constat strenuitatem tuam*, &c.
Item aliud de commutando mancipio. *Abbas Monasterii Ill.* &c.
Præceptum de donando puero. *Nihil sibi subtrahit*, &c.
Item præceptum de concedendo puero. *Exemplo pastoralis benignitatis*, &c.
Item præceptum de concedendo puero. *Credimus ad augmentum*, &c.
Præceptum libertatis. *Domino credimus Deo nostro*, &c.
Episcopo de ordinando Presbytero. *Presbyter qui Basilicæ*, &c.
De ordinando Presbytero. *Filius noster Ill. postulavit*, &c.
Invitatoria ad Episcopum in natali Papæ. *Dei nostri misericordia favente*, &c.

Quos bonæ vitæ opinio, &c.

Præceptum de concedendo puero in Monasterio. *Nihil credimus minui*, &c.

Privilegium Diaconias. *Dum pro adipiscendis*, &c.

Item privilegium. *Supernæ miserationis respectu*, &c.

Item privilegium. *Summum gerentes solicitudinem*, &c.

Privilegium firmationis loci. *Quæcumque intuitu pietatis*, &c.

Privilegium, quando suo proprio loco conceditur. *Dum magna nobis cura*, &c.

Privilegium ad confirmationem Monasterii. *Desiderium, quod ad religiosum*, &c.

Privilegium, quando loca, quæ ablata sunt a Monasterio, in usus pristinos restituuntur. *Divinæ præceptiones monent*, &c.

Securitas. *Justitiæ consentaneum*, &c.

Securitas. *Constat magnitudini*, &c.

Epistola ad Episcopum adhortandum. *Miratur nimis*, &c.

Epistola consolatoria. *Apostolici sermonis sumentes principium*, &c.

Epistola vocatoria. *Dilectissimis fratribus.*

Si tanta est, quanta hic exhibetur, utriusque exemplaris discrepantia, si tanta etiam utriusque propria perturbatio, fuit, opinor, necesse, ex ea confusione evadere, & naturam sequi ducem, quæ & singulis titulis ordinem tribuit, & ad quæ capita sint quique revocandi, præmonstrat: idque præstitimus, nisi fallor, probabiliter, capitibus septem quæ exposita sunt, complexi.

Ea porro confusio nihil detrahit de pretio libri, quandoquidem antiquæ omnes fere collectiones ejusmodi rerum hoc vitio laborant. Marculphi formulæ vix habent quidquam ordinis, vix codices Canonum, sive qui Ecclesiæ universæ vulgo dicuntur, sive qui Romanæ. In eo certe, qui nuper editus est, & pro antiquissimo suppositus, nullus fere est ordo temporis, non magnus rerum delectus, indocta nonnunquam titulorum ratio, ut videatur merito, quod ait Editor, pag. 670. II. tom. *Rudior imperiti consarcinatoris opera.*

INDEX CAPITUM
ET
TITULORUM.

CAPUT I.

Indiculum scribendæ Epistolæ. pag. 1

CAPUT II.

De ordinatione Summi Pontificis. pag. 8

IX.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

De præceptis summi Pontificis ad Episcopos suæ ordinationis, de sacris locis, & Sanctorum reliquiis. 91

CAPUT VI.

De rebus Ecclesiæ procurandis & alienandis. 103

CAPUT VII.

ACCEDUNT

DISSERTATIONES TRES AD LIBRUM DIURNUM.

SUMMA PRIVILEGII.

LUDOVICI XIV. Franciæ & Navarræ Regis Christianissimi, diplomate cautum est, ne quis in ipsius regno, aliisve locis ejus ditioni subjectis, intra proximos decem annos à die impressionis perfectæ inchoandos, excudat, vendat, vendendum aut excudendum quovis modo ac ratione curet, librum qui sic inscribitur, *Liber Diurnus Romanorum Pontificum, cum Notis & Dissertationibus Joannis Garnerii, e Societate Jesu Presbyteri*, sub pœnis in originali diplomate contra delinquentes expressis, præter illum Typographum aut Bibliopolam quem idem P. Joannes Garnerius elegerit. Parisiis 28. Aprilis, anno 1679.

Sic signatum, JUNQUIERES.

Ipse vero P. Joannes Garnerius hoc Privilegium transtulit in Viduam Edmundi Martini, & Gabrielem Martinum.

Absoluta fuit hæc Editio die 28. Novembris 1679.

LIBER

LIBER DIURNUS ROMANORUM PONTIFICUM.

CAPUT I.

Indiculum ſcribendæ epiſtolæ.

ARGUMENTUM.

In epiſtolis, quas ſummus Pontifex ſcribit, obſervanda ſunt tria: ſuperſcriptio, ſubſcriptio, & compellatio. Superſcriptio præfigitur literis; ſubſcriptio ſubjungitur; compellatio inſcritur. Forma prima & ſecunda habetur in Diurno, deeſt tertia; ſed facilè poteſt vel ex prioribus aliis duabus, vel ex literis Pontificum, præſertim Gregorii magni, ſuppleri.

Epiſtolæ ſummi Pontificis ſunt vel ad ſæculares, vel ad eccleſiaſticas perſonas. Inter ſæculares eminent Imperator, Auguſta, Rex, & qui primas in aula tenent, cujuſmodi Patricii, Exarchi, Comites, Conſules. Inter eccleſiaſticas cenſebantur id ætatis Patriarcha, Archiepiſcopus Ravennæ, Epiſcopi tum forenſes, tum qui ordinationi ſedis Apoſtolicæ ſubjacebant, Presbyteri, Diaconi, Primicerii & Secundicerii. Ad hos, quorum numero ceteri

comprehenduntur, scribendi formulæ sunt undecim; accedit duodecima, qua subscribitur constituto.

Quoad istas voces, Indiculum scribendæ epistolæ; *observa veteres formulas inscriptionum & subscriptionum frustra ex edito Gregorii Magni Regesto sperari, unde tamen spes videri poterat aliqua esse: collector enim, prætermissis honorificis titulis, id unum fere epistolæ fronti inscripsit, quis cui scriberet. Reperiuntur tamen veterum auctorum libris insertæ Gregorii epistolæ, quæ integram & solemnem formulam præferant: ex quo apertum est, non a Pontifice omissam, quod ex Joanne Diacono intelligitur; sed a collectore neglectam, non parvo antiquitatis historicæ dispendio. Idipsum contigit epistolis Leonis Magni: quare non sunt audiendi, qui non aliter inscriptas utriusque Pontificis epistolas ausi sunt asserere, quam quomodo in codicem collectæ sunt.*

TITULUS I.

Ad Principem.

SUPERSCRIPTIO. Domino piissimo & serenissimo, victori ac triumphatori filio, amatori Dei & Domini nostri

AD PRINCIPEM.] Orientalis Imperii: jamdudum enim Occidentale a barbaris exeisum fuerat, & Roma tunc, cum Liber diurnus collectus est, pulsis barbaris, sub Orientis imperio cum exarchatu & insulis erat.

SUPERSCRIPTIO.] Usurpata est ante VI. Concilium a Leone Magno scribente ad Theodosium juniorem, a Gregorio Magno, a Martino I. ab Agathone, &c. & post Concilium VI. a Leone II. &c.

DOMINO.] Usitata pristinis temporibus compellatio circiter nonum seculum desuevit. Joannes Diaconus lib. IV. vitæ S. Gregorii M. *Omnes Gregorius sacerdotes* fratres & comministros; *clericos autem diversi ordinis* dilectissimos filios: *at vero laicos viros*, dominos, *& feminas* dominas, *in suis literis nominabat.*

PIISSIMO, &c.] Ratio hujusce appellationis aliarumque occurrentium ex eo petenda est, quod in Principe christiano suspiciatur, & dignitas, qua dicitur augustus; & potestas, qua dominus; & studium religionis, quo dilector Dei & Christi; & affectus erga ecclesiam, quo filius; & potentia adversus hostes, qua victor & triumphator; & amor in subditos, quo pius, quod idem ac pater patriæ; & gubernandi modus, quo serenus seu tranquillus, id est, pacificus, & tranquillitatis, quæ pacem consequitur, largitor. Additur aliquando, a Deo dilectus & coronatus, atque etiam gloriosus, ut imperandi jus vitæque modus prædicetur. Verum si consideretur populorum affectus, omnibus nominibus præcellunt duo, piissimus nempe & serenissimus: unde in nummis tam crebra mentio patris patriæ, & tranquillitatis, pacisque.

Jesu Christi, Ill. Augusto, Ill. Episcopus servus servorum Dei.

ET SUBSCRIPTIO EJUS. Piissimum domini imperium gratia superna custodiat, eique omnium gentilium colla substernat.

ILL.] Ita veteres pro eo, quod nunc N ponitur, cum locum nominis indicare placet.

SERVUS SERVORUM DEI.] Hæc loquendi formula non fuit a summis Pontificibus, quod sciam, usurpata ante tempora Gregorii Magni, qui ea usus est, cum vellet Constantinopolitani Episcopi se universalem Episcopum dicentis fastum, humilitatis suæ exemplo comprimere. Ita Joannes Diaconus lib 2. vitæ S. Greg. cap. 1.

SUBSCRIPTIO.] Hæc ipsa legitur in literis Martini I. Agathonis & Leonis II. ad Constantinum Pogonatum, &c. Observandum porro subscriptionem manu Pontificis, inscriptionem & epistolam manu Notarii exaratam: quare ex subscriptione magis quam aliunde constat, quæ foret Pontificis erga eum, cui scribebat, affectio. loco apprecationis, quæ subscriptione olim continebatur, nunc nominis appositio subjicitur. Observandus etiam summorum Pontificum mos antiquus, ejus cui scribebant, nomen præponendi suo, sine discrimine personarum.

GENTILIUM COLLA.] Non erat tutum illis temporibus propter dominantes in Italia Reges, non gentilium tantum, sed etiam hæreticorum aut hostium meminisse.

TITULUS II.

Ad Augustam.

SUPERSCRIPTIO. Dominæ piissimæ filiæ Ill. Augustæ, Ill. Episcopus servus servorum Dei.

ET SUBSCRIPTIO EJUS. Vestræ pietatis imperium gratia superna custodiat, domina filia.

ITEM ALIA. Incolumem serenitatem vestram divina conservet majestas, domina filia.

AD AUGUSTAM.] Inviderunt magna ex parte nobis collectores epistolarum SS. Leonis & Gregorii, formulam, qua inscriberentur subscriberenturque literæ Pontificum ad Augustas; nullus tamen dubito, quin eadem foret, aut non admodum dissimilis ei, quam colligo ex epistola Gregorii Magni ad Constantiam lib. 3. epist. 30. quæ incipit: *Serenitas vestra pietatis.* Et postea: *Sed quia serenissima domina religiosam desiderium*, &c. vel quemadmodum est in 1. part. Conc. Calched. *Gloriosissima & humanissima filia Pulcheria Leo Episcopus.* Inde enim confici potest inscriptio, Dominæ piissimæ ac serenissimæ filiæ Augustæ Constantiæ.

TITULUS III.

Ad Patricium.

SUPERSCRIPTIO. Domino excellentiſſimo, atque præcellentiſſimo filio Ill. Patricio, Ill. Epiſcopus ſervus ſervorum Dei.

ITEM SUBSCRIPTIO EJUS. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat.

AD PATRICIUM] Eo nomine appellatur, non, ut olim, qui ex ſenatore parente ortus, ſed qui poſt magiſtratus illuſtriores geſtos vocaretur ad ſanctius Imperatoris conſilium.

TITULUS IV.

Ad Comitem imperialis obſequii, & Exarchum.

SUBSCRIPTIO. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat, domine fili.

AD COMITEM, &c.] Una eademque eſt ſuperſcribendi formula in literis ad Patricium, Comitem imperialis obſequii, & Exarchum, propter dignitatis paritatem. Generali porro nomine Comitis imperialis obſequii, comprehenſi ſunt omnes, qui primas in aula dignitates tenerent, ut Magiſtri militum, Magiſtri officiorum, Comites S. L. & alii.

AD EXARCHUM.] Præfectum Imperatoris Conſtantinopolitani in Italia; ea porro dignitas ducentis fere annis manſit: Longinus enim primus à Juſtino juniore inſtitutus e Exarchus anno 567. Poſtremus Eutychius ab Aiſtulpho Longobardorum Rege pulſus anno 752 Tanta fuit Exarchorum potentia, ut in tyrannidem aliquando evaſerit: quod ex literis ſancti Gregorii manifeſtum eſt. Ad eum certe, ſicut ad Imperatorem, Apocriſiarius a ſede Apoſtolica mittebatur, ut conſtat ex cap. 2 hujus Diurni, in quo eſt forma literatum ad Apocriſiarium Ravennæ de electione Pontificis. Fuit vero tantæ potentiæ, tantæque ex potentia naſcentis arrogantiæ cauſa. 1. quod Exarchi longe abeſſent Conſtantinopoli ab urbe regia. 2. quod copioſum contra barbaros exercitum haberent in poteſtate. 3. quod facile poſſent, ſi modo aliquid ab Imperatore timerent, fœdus inire cum barbaris, eoque ſe tueri. 4. quod diuturnus eſſet ille magiſtratus, adeo ut Iſaacus Exarchorum octavus & ærarii eccleſiaſtici ſub Honorio Papa direptor, viginti quinque annos dominatus ſit; Theodorus Calliopas ſancti Martini perſecutor, triginta quinque aut etiam ſex. Spatio certe 185. annorum, quo exarchatus extitit, non plures quam decem & octo hoc magiſtratu functi ſunt, ut probabilior fert opinio.

TITULUS V.

Ad Consulem.

SUPERSCRIPTIO. Domino eminentissimo filio Ill. Consuli, Ill. Episcopus servus servorum Dei.

ET SUBSCRIPTIO EJUS. Deus te incolumem custodiat, domine fili.

AD CONSULEM.] Ea tempestate consulatus, qui fuerat olim apex dignitatum, eo usque depressus erat, ut inanis fere titulus foret. Suppressus pene fuit a Justiniano; sed a consequentibus imperatoribus etsi quoquo modo restitutus est, pristinum tamen splendorem non recuperavit.

TITULUS VI.

Ad Regem.

AD REGEM.] Nulla vel inscriptio vel subscriptio apposita est: neque vero opus fuit, cum eadem foret, quæ ad patricium. Sic enim apud Bedam lib 2. hist. Angl. cap. 17. Honorius Eduino Regi Anglorum: *Domino excellentissimo atque praecellentissimo filio Eduino Regi Anglorum Honorius Episcopus servus servorum Dei.* Subscriptio: *Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.* Et apud eumdem lib. 3. hist. cap. 24. Vitalianus *Oswio domino excellentissimo filio Regi Saxonum*, &c. & eadem subscriptio. Leo II. eadem formula Ervigio Regi inscribit & subscribit epistolam. Hadrianus I. eadem fere utitur forma ad Carolum Magnum Regem.

TITULUS VII.

Ad Patriarcham.

SUPERSCRIPTIO. Dilectissimo fratri Ill. Ill.

ET SUBSCRIPTIO EJUS. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

AD PATRIARCHAM.] Eadem fuit a primis usque temporibus inscribendi subscribendique forma. Quinto certe seculo[a] Cælestinus datas Cyrillo Alexandrino, Joanni Antiocheno, & Nestorio C P. literas inscripsit, *dilecto fratri*: subscripsit vero posteriores duas, *Deus te incolumem custodiat, frater carissime*, vel *honorandissime*. Leo Magnus Flaviano Constantinopolitano: *Dilectissimo fratri Flaviano Leo Episcopus*. In eamdem formam Simplicius Acacio Constantinopolitano, Gelasius Euphemio ejusdem urbis Episcopo, Gregorius Magnus Joanni Constantinopolitano, aliisque Patriarchis.

a 1. part. Conc. Ephes. cap. 15. 18. 20.

TITULUS VIII.

Ad Episcopum forensem.

SUPERSCRIPTIO. Dilectissimo nobis Ill. Ill.
ET SUBSCRIPTIO EJUS. Deus te incolumem custodiat, dilectissime nobis.

AD EPISCOPUM FORENSEM.] Quis hic Episcopus forensis dicatur, dubitare possit quispiam. Conjicio partim ex originatione vocis, partim ex tituli ordine, quo forensis collocatur Patriarcham inter & Archiepiscopum Ravennæ, magnæ tunc, cum Liber diurnus fieret, auctoritatis intelligi vel Episcopum civitatis extra Italiam positæ, vel Exarchum, id est, Antistitem, qui nulli Episcopo sit obnoxius, & jus tamen habeat in Episcopos etiam metropolitas, cujusmodi Carthaginensis in Africa, Cæsariensis in Cappadocia, Ephesinus in Asia, Thessalonicensis in Illyrico. Nam vox ista *forensis*, vel a foris sive extra, vel a *foro* sive jurisdictione deduci potest. In priorem conjecturam magis inclino, quia originatio vocis usitatior est, & Ravenna Italiæ civitas est. Posteriorem suadet ordo dignitatis, qui videtur servatus inter personas, quibus Pontifices scribunt. Conjecturam juvat aliquatenus, quod Leo literas suas ad Anastasium Thessalonicensem inscribit perinde ac Patriarchis datas, *dilectissimo fratri*. Verum nec hoc argumentum firmissimum est, cum & ad Episcopos eadem forma scriberet.

TITULUS IX.

Ad Archiepiscopum Ravennæ.

SUPERSCRIPTIO. Reverentissimo & sanctissimo fratri Ill. coepiscopo Ill. servus servorum Dei.
ET SUBSCRIPTIO EJUS. Deus te incolumem custodiat, reverentissime & sanctissime frater.

AD ARCHIEPISCOPUM RAVENNÆ] Magnæ, ut dictum est, tunc, cum Diurnus liber fieret, autoritatis erat, partim propter sedem Exarchi Ravennæ positam; partim quoniam ipsiusmet Archiepiscopi intercessione in negotiis ecclesiasticis promovendis apud Exarchum opus erat: partim denique quia Exarchorum exemplum secuti Ravennæ Præsules impune sibi visi sunt, posse Romanis injuriam inferre, quippe quibus Exarchi impotenter dominabantur.

Porro autem observanda sunt duo: alterum, Ravennæ Præsulem non dici Episcopum, sed Archiepiscopum: alterum, honorificentius quam ipsum etiam Patriarcham compellari. hic enim *dilectissimus frater*, ille *reverentissimus*, *& sanctissimus frater*. Utrumque fecit miserabilis conditio temporum, quibus adulari prudentiæ fuit, & de rigore sancti Gregorii nonnihil remittere, œconomicæ necessitatis. Inde vero nibis illius Præsules tantum sibi assumpserunt, ut præ arrogantia Romanis Pontificibus, Christi vicariis, Petri successoribus, & ecclesiæ capitibus nollent subjici, vixque potuerint toto summorum Pontificum annisu ad officium reduci.

TITULUS X.

Ad Episcopum.

SUPERSCRIPTIO. *ut supra.*
SUBSCRIPTIO EJUS. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater.

AD EPISCOPUM.] Formula hæc prioribus seculis inusitata post editum Diurnum solemnis fuit: sic enim Gregorius secundus tertiusque, & Zacharias sanctum Bonifacium Germanorum Apostolum compellant, imo & alios Episcopos.

TITULUS XI.

Ad Presbyterum, Diaconum, Primicerium & Secundicerium.

SUPERSCRIPTIO. Dilectissimo filio Ill. Ill. servus servorum Dei.

ET SUBSCRIPTIO EJUS. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili.

AD PRESBYTERUM.] Sic Leo Magnus, & Eutychem epist. 6. & Faustum epist. 98. compellat; sic Gregorius Magnus plures non Presbyteros tantum, sed etiam Diaconos, Subdiaconos, Notarios, Defensoresque & Curatores patrimonii.

TITULUS XII.

Subscriptio constituti.

ILL. Episcopus sanctæ ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ, urbis Romæ, Ill. constituto a nobis facto subscripsi.

CONSTITUTO.] Ita Gregorius Magnus ann. 594. Gregorius secundus ann. 721. Zacharias ann. 743. in sua quisque Synodo Romana subscribunt.

CAPUT II.

De ordinatione summi Pontificis.

ARGUMENTUM.

Sexto, septimoque, & octavo seculo, in ordinatione summi Pontificis hæc observabantur.

I. Ubi primum summus Pontifex excesserat vita, nuntius ad Exarchum mittebatur ab iis, qui sedis Apostolicæ vicem servabant.

II. Post justa defuncto persoluta, indictumque tridui jejunium, eligebatur Pontifex, convenientibus cleri, optimatum & populi votis, decretumque condebatur, quod ab eligentibus subscriberetur.

III. De electione mox referebatur ad Principem, id est, Constantinopolitanum Imperatorem, postulabaturque electionis approbatio.

IV. Referebatur etiam ad Exarchum Ravennæ, cum precibus ut electionem vel nomine Principis confirmaret, vel confirmandam curaret.

V. Scribebatur pariter ad Judices, Archiepiscopum & Apocrisiarium Ravennæ, & ut certum videtur, ad Patricium, Antistitem, & Apocrisiarium Constantinopolis, a paribus.

VI. Accepta confirmatione electus solemni ritu deducebatur ad confessionem sancti Petri.

VII. Illic nondum ordinatus ad corpus Apostolorum Principis profitebatur fidem.

VIII. Mox ordinatus eamdem iterum exponebat.

IX. Denique de fide concionem in urbe habebat, & ad universam Dei ecclesiam mittebat.

Singula hæc suas habent in Diurno formulas. Desiderari possent duæ, altera Imperatoris rescribentis; altera Exarchi: verum nuspiam reperiuntur, quod quidem meminerim me legere.

Quæ formulæ undecim hoc capite continentur, desumptæ sunt ex iis, quæ contigerunt in ordinationibus quatuor Pontificum

cum Bonifacii V. anno 617. Leonis II. ann. 682. Cononis ann. 686. & Gregorii II. ann. 714. quantum conjectura assequi fas est.

TITULUS I.

Nuntius ad Exarchum de transitu Pontificis.

SUPERSCRIPTIO. Domino excellentissimo, atque præcellentissimo, & a Deo nobis longæviter in principalibus ministeriis feliciter conservando, Ill. Exconsuli, Patricio & Exarcho Italiæ, Ill. Archipresbyter, Ill. Archidiaconus, Ill. Primicerius Notariorum, servantes locum sanctæ sedis Apostolicæ.

AD EXARCHUM] Si modo vera sint, quæ dicturi sumus ad consequentes titulos, Exarchus ille, ad quem scripta est epistola, quæ evasit in solemnem formulam, fuit Scholasticus, cujus mentio fit in vita Constantini Papæ apud Anastasium.

DE TRANSITU PONTIFICIS.] Constantini, qui Gregorium II. præcessit. Nam nuntius ille de obitu Pontificis, totus quantus est, respondet relationi ad Exarchum de electione. Relatio vero pertinet ad electionem Gregorii secundi, ut postea declarabitur. Accedat quod ingens ille fletus funeri Constantini conveniat, ut qui fuerit, si Anastasio Bibliothecario credimus, & mitissimus erga omnes, & adversus Romanos liberalis.

SERVANTES LOCUM SEDIS APOSTOLICÆ.] Observa penes quos ea ætate fuerit, vacante sede, rerum gerendarum potestas: fuit enim penes Archipresbyterum, Archidiaconum & Primicerium Notariorum. nunc aliis moribus vivitur. Non vacante tantum sede, sed etiam absente summo Pontifice summa rerum fuit penes illos tres qui dicti sunt. Id scimus, cum aliunde, tum ex epistola xv. Martini I. ad Theodorum de suis calamitatibus scribentis, antequam in ipsius locum subrogatus esset Eugenius. *In absentia Pontificis Archidiaconus, & Archipresbyter, & Primicerius locum præsentant Pontificis.* Animadverte Archidiaconum priore loco à Martino appellatum, cum hic secundo tantum censeatur. Similis fere inscriptio legitur inter epistolas Joannis IV. ad Episcopos & Presbyteros Scotiæ. *Dilectissimis & sanctissimis, &c. Hilarius Archipresbyter servans locum sedis Apostolicæ, Ioannes Diaconus, & in Dei nomine electus, item Ioannes Primicerius & servans locum sedis Apostolicæ, &c.* Qua in inscriptione nota, Joannem, licet electum in Romanum Pontificum, secundo tamen post Archipresbyterum loco inscribi, unde quatuor constant. Primum, electo nihil fuisse juris ad res gerendas donec ordinaretur. Alterum, quando ætate Exarchorum, atque etiam antea, cum Gothi regnarent, dicitur aliquamdiu vacasse Apostolica sedes, tempus non ab obitu Pontificis ad electionem successoris, sed ad ipsius ordinationem computandum: vix enim electio post triduum protracta est, cum schismata non fuerunt. Tertium, peculiare fuisse privilegium Gregorii Magni & consequentium nonnullorum, quod Clero

Quamvis non ſine gravi gemitu & vere flebili voce, a Deo ſervatæ excellentiæ Domini noſtri, per has noſtras innoteſcimus humiles ſyllabas, Dei judicio, cujus diſpenſatione univerſus regitur orbis, ab hac luce fuiſſe ſubtractum Dominum Ill. ſanctiſſimum noſtrum Pontificem, cujus cuncti vere, & ſi dicendum eſt, etiam lapides ipſi fleverunt exitum. Die enim Ill. inſtantis menſis obiit, pro cujus conſternati, ut diximus, funere, omnes grandi triſtitiæ premimur mole, ad ſolam Chriſti Dei noſtri cordis oculos miſerationem attollentes, ut ipſe dignetur ſubvenire deſperatis, & ſuæ providere dignum rectorem eccleſiæ, a quo fundata eſt, qui etiam eſt pollicitus, *non ei prævalere portas inferni*. Poſt divinum auxilium ad veſtram excellentiam, Domne Ill. excellentiſſime, & Deo a nobis multis temporibus concedende, omnes habemus fiduciam. Ecce eventum lugubrem indicavimus, quia ad noſtram conſolationem humanum alibi non habemus confugium.

Matt. 16. v. 18.

annuente res adminiſtraverint ante ordinationem. Poſtremum, tunc electum in literis non ſe Pontificem Romanum inſcripſiſſe, sed Electum.

DIE III. INSTANTIS MENSIS.] Die nona Aprilis, ut conſtat ex Anaſtaſio Bibliothecario ann. 715. indict. 13. Anaſtaſio ſeu Artemio imperante.

TITULUS II.

Decretum de electione Pontificis.

INTER cætera, quæ ſummæ divinitatis conſilio diſponuntur, Pontificalis promotionis ſublimitas, ipſo, a quo procedit omne quod bonum eſt, prædeſtinante ac largiente;

DECRETUM DE ELECTIONE.] Obſerva, qui dicantur decreto a ſe facto ſubſcripſiſſe, & inde æſtima, a quibus electio tunc temporis fieret. Suntne hæ aliæque ſubſcribendi formæ hominum laïcorum, qui conſentiant tantum, laudentque electionem, an qui revera eligant cum Clericis?

PONTIFICIS.] Si non temere accidit, ut ſub formulæ finem mentio fieret menſis & indictionis alicujus certæ ac definitæ: quod vix opinor, cum in aliis formulis non certus menſis certaque indictio, ſed pro more tantum, *menſ. Ill. indict. Ill.* apponatur. Si id, inquam, temere non accidit, in neminem aptius conjectura convenire poteſt, quam in Bonifacium V. qui ſedere cœpit ann. 617. menſe Decembri, ut habet Baronius ex Anaſtaſio, poſtquam ſedes præceſſoris Deuſdedit vacaſſet menſem unum & dies 6. aut 16.

conceditur : nimirum novit humanis rebus providentia divina succurrere, & mœrentium fletus ac gemitus in exultationem convertere ; ut qui nuper consternabantur afflicti, postmodum appareant nimium consolati. Canentis enim Regis sunt dicta, quæ sanctus Spiritus de templo prophetalis cordis insonuit. *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Qui & iterum gratias referens Deo, beneficiorum ejus magnificentiam canit & dicit : *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, & non compungar. ipsi enim cura de nobis est,* ut vas electionis & veræ fidei monet integritas. Quippe quæ sunt tristitiæ, ad gaudium miserando perducit, quod & nobis exiguis & peccatoribus opem de ejus misericordia præstolantibus dignatio cælestis exhibuit.

Psal. 29. v. 6.

Ibid. v. 2.

1. Petr. 5. v. 7.

Etenim pontificalis memoriæ Domno III. Papa de præsentibus curis ad æternam requiem evocato, ut assolet humanis rebus accidere, magna nos tristitiarum moles obstrin-

Bonifacii enim V. ordinationi videntur congruere, quæ septem memorantur. I. Quod Electus fuerit Presbyter. II. Quod virtutibus omnibus ornatus ac mitissimus. III. Quod concordi sententia electus. IV. Quod post magnum defuncti desiderium. V. Quod Sedes diu non vacaverit. VI. Quod mense Novembri electio peracta sit. VII. Quod indictione quarta. Nam Bonifacius ex Ecclesiæ Romanæ Presbytero Pontifex factus est, vir mitissimus misericors & liberalis, nulla dissensione partium, post præcessorem sanctissimum & cunctis carissimum, mox ab obitu prædecessoris ordinatus mense Decembri, atque adeo electus mense Novembri, die 14. aut 24. Decembris, indictione quidem quinta, ut est apud Anastasium, verum facile fuit, ut in alterutrum locum error irreperet, & præsertim in Diurnum incrudita manu descriptum. Quæ de Bonifacio V. diximus constant ex vita ipsius ab Anastasio scripta, & epitaphio, quod Honorius suo præcessori posuit : sic enim post sex versus doloris testes, sequitur.

Hic vir ab exortu est Petri innutritus ovili,
Sed meruit sancti Pastor adesse gregis.
Pura fides hominis votis mundata benignis,
Exultat Christi cautibus hymnisonis,
Simplicitas sapiens, vivax solertia, simplex.
Serpentina fuit simplicitate vigens.
Cumque quater denos compleret Presbyter annos,
Sera senectutis mens tamen alma fuit.
Culmen Apostolicum coluit tres ferme per annos,
Perfectum numerum terque quaterque gerens.
Hoc tibi pro meritis successor Honorius amplis,
Marmore construxit munus epitaphii.

NOVIT HUMANIS REBUS, &c.] Hæc & alia quæ sequuntur ad ea usque, *subscriptionibus confirmantes*, totidem verbis leguntur in relatione de electione Pontificis ad Exarchum, titulo XV. hoc uno discrimine, quod hic Presbyter, illic Archidiaconus electus dicitur.

MAGNA NOS TRISTITIA-

xerat proprio dispensatore destitutos: sed non diu in afflictione persistere consueta Dei nostri benignitas sperantes in se dereliquit. Divina enim nobis in oratione manentibus, ut cælestis dignatio demonstraret, quem dignum ad successionem Apostolicæ vicis jubeat eligendum, ejus gratia suffragante, & omnium animis inspirante, in unum convenientibus nobis, ut moris est, id est, cunctis Sacerdotibus ac Proceribus Ecclesiæ, & universo Clero atque Optimatibus, & universa militari Præsentia, seu civibus honestis, & cuncta Generalitate populi istius a Deo servatæ Romanæ urbis, si dici est, a parvo usque ad magnum, in personam Ill. sanctissimi hujus sanctæ Apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ Presbyteri, Deo cooperante, & beatorum Apostolorum annisu concurrit, atque consensit electio.

Cujus Deo amabilis viri tantum meruit apud omnium conscientias bonæ & pudicæ conversationis professio, ut nullus in ejus electione diffideret, nullus abesset, nullusve seipsum subtraheret, quem nempe ad hoc Apostolicæ vicis officium incomparabilis, atque indeficiens Dei nostri providentia prædestinatum habuerat. Quomodo non & humanis mentibus unanimis consonantia conveniret in id, quod proculdubio in Dei præsentia tenebatur adfixum?

Cujus & decretum solemniter facientes, & desideria cordium circa ejus electionem manuum subscriptionibus confirmantes, profitemur, ipsum Deo amabilem nostrum Electum, castum, pudicum, sobrium ac benignum, & in om-

RUM MOLES, &c.] Deusdedit Bonifacii præcessor magnum sui desiderium reliquit, propter eximiam sanctitatem etiam miraculis illustrem, effusamque in Clericos liberalitatem. Fit ejus memoria in Martyrologio Romano die octava Novembris: qua die probabiliter creditur vita functus.

NON DIU, &c.] Vacavit sedes dumtaxat mensem unum & dies 6. aut 16. variant enim Anastasii lectiones: unde constat paucis post prædecessoris obitum diebus electum esse Bonifacium: modicum enim est breveque admodum illud vacationis tempus, ut Roma Constantinopolim decretum electionis, Romam Constantinopoli approbatio Principis deferretur.

UT MORIS EST.] Nondum ad solos Cardinales contracta fuerat potestas eligendi Pontificis, qui tunc Ecclesiæ præesset: contracta est primum a Nicolao II. ann. 1059. deinde ab Alexandro III. Gregorio X. & Clemens V.

nibus piis operibus esse perfectum, atque orthodoxæ fidei & sanctorum Patrum traditionis defensorem, & fortissimum observatorem.

Hunc omnes, ut profecto mitissimum virum, pro ejus suavissima ac bonæ voluntatis constantia unanimiter nobis elegimus Pastorem atque Pontificem, unde ob ejus piæ conversationis integritatem immensas Redemptori nostro laudes referimus, consona cum Propheta canentes voce, *Magnus es, Domine Deus noster, & magna virtus tua. Quis enim loquetur potentias tuas, Domine, & auditas faciet omnes laudes clementiæ tuæ?* Quoniam vota petentium te exaudiens, pium nobis contulisti Pastorem, qui sanctam tuam universalem Ecclesiam, & cunctas dominicas ac rationales sibi commissas oves regere atque gubernare, te Domino Deo & Salvatore nostro protegente, valeat.

Psal. 148. v. 5. Psal. 105. v. 2.

Hoc vero decretum a nobis factum subter, ut præfatum est, manibus propriis roborantes, in archivo dominico nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, scilicet in sacro Lateranensi scrinio, pro futurorum temporum cautela, recondi fecimus in mense Novembrio, indictione quinta.

Ill. humilis Presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ huic decreto a nobis facto in Ill. sanctissimum Presbyterum consensi & subscripsi: similiter totus Clerus, Optimates, & Milites seu Cives subscribunt.

MITISSIMUM.] Anastasius: *Erat beatissimus Bonifacius mitissimus super omnes homines, & misericors.*

LATERANENSI SCRINIO.] In quo præ cæteris instrumentis ecclesiasticis, electionum decreta, professionesque fidei, sive quæ a summis Pontificibus, sive quæ ab aliis Episcopis edebantur in ordinatione, simulque cautiones sponsionesque inferiorum Præsulum asservabantur: unde apud Anastasium in vita Constantini Papæ de Felice Ravennensis Ecclesiæ Præsule. *Noluit, secundum consuetudinem priorum suorum, solitas in scrinio cautiones facere, sed per potentiam judicum exposuit, ut voluit.*

TITULUS III.

Relatio de electione Pontificis ad Principem.

CUm non sine divinæ misericordiæ nutu sit, ita post mortem summi Pontificis, in unius electionem omnium vota concurrere, & convenire consensum, ut nullus penitus inveniretur, qui discors posset existere. Necessarium est, ut serenissimo ac piissimo Domino petitionis unitæ famulanter debeamus preces effundere, quem certum est, & de subjectorum suorum gaudere concordia, & clementer unitati postulata concedere.

Obeunte itaque beatissimæ recordationis Papa nostro Ill. in electionem Ill. venerabilis Apostolicæ sedis Archi-

¶ Ad PRINCIPEM] Imperatorem Constantinopolitanum, ut diximus in notis ad caput 1.

IN ELECTIONE Ill. non aberrabit procul a vero, ut quidem mihi videtur, qui formulam hanc conjecerit esse libellum à Romanis Anastasio sive Attemio Imperatori ann. 714 oblatum, pro consensione in electionem Gregorii II. obtinenda: nam omnia electionis adjuncta huc apprime conveniunt.

Sunt illa autem sex. 1. Qui electus dicitur, erat Archidiaconus. 2. Electus ille est, qui diu antea expetitus esset. 3. Summa fuit omnium in electione consensio. 4. Ab ineunte ætate Ecclesiæ Romanæ omnibus ministeriis mancipatus est. 5. Adhæsit studiose prædecessori. 6. Fuit doctrinæ eximiæ atque etiam eloquentiæ.

Constans vero est scriptorum opinio, Gregorium secundum ex Archidiacono factum Pontificem, cum diu id omnes optarent, atque adeo propensissime in electionem consensissent: fuit etiam, si Anastasio credimus, *a parva ætate in Patriarchio nutritus, sub sancta memoria Domno Sergio Papa Subdiaconus atque Sacellarius factus, bibliotheca præfectus, deinde ad Diaconatus ordinem provectus. Cum viro sancto Constantino prædecessore ad regiam profectus est urbem. Erat vir castus, divina Scriptura eruditus, facundus loquela, & constans animo, Ecclesiasticarum rerum defensor, & contrariorum fortissimus impugnator.*

Videri possunt obstare duo. Alterum, quod Anastasius tradit in vita Benedicti II. *eum nempe suscepisse divales jussiones clementissimi Constantini magni Principis ad venerabilem Clerum, & populum, & felicissimum exercitum Romanæ civitatis, per quas concessit, ut persona quæ electa fuerit in sedem Apostolicam, e vestigio absque tarditate Pontifex ordinaretur.* Hinc enim concludi potest, ad Principem de Gregorio II. non fuisse relatum postulatumque ipsius in electionem consensum: ordinatus enim est Gregorius post trigesimum ferme annum ab obitu Benedicti II. Verum Constantini Imperatoris concessio valuit tantum annos tres, quo temporis spatio Joannes V. & Conon ordinati sunt; nam in schismate obitum Cononis consequente, tumultuatum est, resque ad Exarchum delata, qui non prius Pontificem ordinari permisit, quam

diaconi, omnium, Deo volente, declinavit assensus, propterea quod ita ab ineunte ætate sanctæ idem Ecclesiæ militavit, atque sic se in omnibus solerter exhibuit, ut Ecclesiastico regimini non immerito, divina suffragante gratia, sit præponendus; præsertim cum talis olim fuerit instituti, ut etiam prædicti beatissimi Ill. Pontificis assidua conversatione sua ad tantorum meritorum insignia, quibus isdem sanctæ recordationis Antistes fuisse cognoscitur adornatus, fecerit, Christo adjuvante, profectum, ut verbis suis desiderantes ad superna gaudia animos semper accenderit: ut quidquid boni in illo amisimus, in hoc nos invenire indubitabiliter confidamus.

Ideoque lacrymabiliter cuncti famuli supplicamus, ut dominorum pietas servorum suorum obsecrationes dignanter exaudiat; & concessa pietatis suæ jussione, petentium desideria, pro mercede imperii sui, ad effectum de ordinatione ipsius præcipiat pervenire. Quatenus per sacros Clementiæ suæ apices, sub Pastore eodem constituti, pro vita imperioque serenissimorum dominorum nostrorum, omnipotentem Dominum, & beatorum Apostolorum Principem, cujus Ecclesiæ dignum ordinari gubernatorem concedit, jugiter exoremus.

SUBSCRIPTIO SACERDOTUM. Ego Ill. misericor-

pecuniam extorsisset, ut ex Anastasio colligitur. Inde vero, ad pulsos usque Exarchos, hoc est, usque ad annum 752. vexatio, quæ inducta fuerat a Gothis, remansit; nec videtur Binius, cum totus esset in vestigiis Baronii premendis, ad historiam rerum gestarum attendisse, alioquin non scripsisset a temporibus Benedicti II. Ecclesiam Romanam ab hac tyrannide liberam fuisse.

Videtur pariter id alterum pugnare, quod in relatione fit mentio plurium Imperatorum: regnabat enim solus Anastasius, cum creatus est Gregorius II. Sed observandum, Imperatorum nomine ipsos etiam filios Anastasii appellatos. Quin etiam, post Imperatorem Justinianum, dominorum nomine, imo & Imperatorum, ipsæ quoque Augustæ comprehendebantur.

PER SACROS, &c.] Quæ jussio concessioque hic dicitur, a nonnullis consensio & approbatio tantum nominatur: quanquam Joannes Diaconus lib. 1. Vitæ S. Gregorii cap. 40. præceptionem vocat. Probabile est solemnem fuisse ea de re formulam, sed nescio an extet uspiam.

EGO ILL.] Non subscribebat Electus, imo nec privatas dabat literas, ne speciem ambitionis præferret. Gregorius Magnus a Mauritio Imperatore, pro vetere amicitia petiit enixe, ne in electionē suam consentiret: non obtinuit tamen.

dia Dei Presbyter ſanctæ Eccleſiæ Romanæ huic decreto a nobis facto in Ill. venerandum Archidiaconum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ & Electum noſtrum conſentiens ſubſcripſi.

Et subscriptio laicorum. Ego Ill. pietatis veſtræ ſervus huic decreto a nobis facto in Ill. venerandum Archidiaconum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ & Electum noſtrum conſentiens ſubſcripſi.

Decreto a nobis facto.] Eligebant igitur ipſi etiam laïci: quid enim eſt facere decretum, niſi eligere eſt? Et vero non alia forma ſubſcribit laïcus ille, quam Presbyter.

TITULUS IV.

De electione Pontificis ad Exarchum.

Superscriptio. Domino excellentiſſimo atque præcellentiſſimo, & a Deo nobis longæviter in principalibus miniſteriis feliciter conſervando, Ill. Exconſuli, Patricio, & Exarcho Italiæ, Presbyteri, Diaconi, & familiaris univerſus Clerus, Axiomati etiam, ſeu exercitus & populus hujus Romanæ urbis ſupplices.

Novit humanis rebus providentia divina ſuccurrere, & mœrentium fletus ac gemitus in exultationem convertere, ut qui nuper conſternabantur afflicti, poſtmodum appareant nimium conſolati. Canentis enim Regis ſunt dicta, quæ ſanctus Spiritus de templo prophetalis cordis inſonuit.

Presbyteri, &c.] Non ſubſcribebat electus in ejuſmodi literis, ne ambitionis vitio laborare videretur. Gregorius Magnus literas dedit Conſtantinopolim, quibus ab amicis (conciliaverat ſibi plurimos, cum apocriſiarii munere fungeretur apud Imperatorem) inſtantius peteret conſenſionem impediri. Dixi ejuſmodi literis, nam de aliis ad res Eccleſiaſticas pertinentibus contrarium conſtat ex epiſtola Joannis IV. de qua dictum antea.

Axiomati.] In dignitate conſtituti, ſive Optimates, ut conſtat ex formula decreti electionis, atque innumeris ejuſmodi inſcriptionibus. *Honoratos* vocat Leo Magnus epiſt. 84. Gregorius Magnus *Nobiles* lib. 4. ep. 47.

Novit humanis, &c.] Verba hæc deſumpta ſunt uſque ad iſta, *confirmantes*, ex formula decreti de electione ſummi Pontificis.

Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Qui *Psal. 29. v. 6.* & iterum gratias referens Deo, beneficiorum ejus magnificentiam canit, & dicit: *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, & non compungar.* *Ibid. v. 11.* *Ipsi* enim *cura de nobis est*, *1. Petr. 5. v. 7.* ut vas electionis & veræ fidei monet integritas, quippe quæ sunt tristitiæ, ad gaudium miserando perducit: quod & nobis exiguis & peccatoribus opem de ejus misericordia præstolantibus, dignatio cælestis exhibuit.

Etenim pontificalis memoriæ Ill. de præsentibus curis ad æternam requiem evocato, ut assolet humanis rebus accidere, magna nos tristitiarum moles obstrinxerat, proprio dispensatore frustratos: sed non diu in afflictione persistere consueta Dei nostri benignitas sperantes in se dereliquit: triduo enim nobis exiguis in oratione manentibus, ut omnium mentibus cælestis dignatio demonstraret, quem dignum ad successionem Apostolicæ vicis jubeat eligendum, ejus gratia suffragante, & omnium animis inspirante, in uno convenientibus nobis, ut moris est, familiaribus Cleri & plebis, Procerum etiam & militaris præsentiæ, si dici est, a parvo usque ad magnum, in personam Ill. sanctissimi hujus sanctæ Apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ Archidiaconi, Deo cooperante, & beatorum Apostolorum annisu,

TRIDUO ENIM, &c.] Bonifacius III. anno 606. ut refert Anastasius, *fecit constitutum in Ecclesia S. Petri, in qua sederunt Episcopi septuaginta duo, Presbyteri Romani triginta quatuor, & Diaconi & omnis Clerus, sub anathemate, ut nullus, Pontifice vivente, aut Episcopo civitatis suæ, præsumat loqui de successore, aut partes sibi facere, nisi tertio die depositionis ejus, adunato Clero & filiis Ecclesiæ, tunc electio fiat, & quem quisque voluerit, habebit licentiam eligendi sibi Sacerdotem.* Tridui porro tempore jejunio & precibus publicis vacabatur.

IN UNO CONVENIENTIBUS, &c.] Eadem fere, quæ in relatione ad Principem, ut evidens sit de uno eodemque Electo utramque relationem esse intelligendam, & proinde de Gregorio II.

FAMILIARIBUS CLERI] Hos Bonifacius in constituto vocat *filios Ecclesiæ*.

PROCERUM ETIAM, &c.] Inde constat, non ea tantum de causa convenisse tunc temporis proceres aliosque laïcos, cum Pontifex eligeretur, ut vel assensum darent electoribus Clericis, vel testimonium ferrent de probitate eligendi, sed ut vere eligerent. Unde Leo Magnus epist. 89. *Qui præfuturus est omnibus, ab omnibus eligatur.* Qua sententia Gregorius Magnus usus est non semel.

concurrit atque consensit electio.

Cujus Deo amabilis viri tantum meruit apud omnium conscientias bonæ & pudicæ conversationis perfectio, ut nullus in ejus electione diffideret, ac nullus abesset, nullusve seipsum subtraheret: quem enim ad hoc Apostolicæ vicis officium incomparabilis atque indeficiens Dei nostri providentia destinatum habuerat, quomodo non & humanis mentibus consonantia conveniret? Quod procul dubio in Dei præsentia tenebatur adfixum.

Cujus & decretum solemniter facientes, & desideria cordium, circa ejus electionem, manuum subscriptionibus confirmantes, per harum latores Ill. sanctissimum Episcopum, Ill. venerabilem Presbyterum, Ill. Notarium Regionarium, Ill. adæque Subdiaconum Regionarium, Ill. & Ill. Viros honestos cives & de florentissimo atque felicissimo Romano exercitu, Ill. eminentissimum Consulem, seu Ill. & Ill. viros magnificos Tribunos militiæ consamulos nostros diteximus, supplicantes atque communiter impensissime exorantes a Deo conservandæ præcellentiæ vestræ consuetam bonitatem piis votis concurrere: quia talis a nostro famulatu concorditer electus est, in quo, quantum ad hominum scientiam respicit, nullius macula reprehensionis apparebit.

Et ideo supplicantes quæsumus, ut inspirante Deo celsæ ejus dominationi, nos famulos voti compotes celeriter fieri præcipiat: præsertim cum plura sint capitula, & alia ex aliis quotidie procreentur, quæ curæ solicitudinem & Pontificalis favoris expectant remedium. Provinciales vero curæ, vel quæcumque sunt subinde causarum utilitates, perfectæ autoritatis censuram expectant. Propinquantium quoque inimicorum ferocitas, quam nisi sola Dei atque

PROPINQUANTIUM QUOQUE, &c.] Longobardos intelligit urbi insidiantes, a quibus ut Romam tueretur Gregorius, initio Pontificatus sui muros reficiendos curavit, *decoctis*, ut ait Anastasius, *calcariis*. Restitutus est porro a nobis locus tam perturbatus, ut sensu careret. Sic enim se habebat: *Propinquantium quoque inimicorum ferocitatem, quam nisi sola Dei virtus, atque Apostolorum Principis, per suum Vicarium, hoc est, urbis Pontificem, ut omnibus aliquando vero & flectit ac morigerat hortatu, singulari interventu indigeant, cujus solius, &c.*

Apoſtolorum Principis per ſuum Vicarium, hoc eſt, Romanæ urbis Pontificem, virtus aliquando vero flectit & morigerat hortatu, ſingulari interventu indiget, cum hujus ſolius Pontificalibus monitis, ob reverentiam Apoſtolorum Principis, parentiam offerant voluntariam, & quos non virtus armorum humiliat, pontificalis increpatio cum obſervatione inclinat.

Cum hæc ita ſint, iterum atque iterum impenſius, præcelſe & a Deo ſervate Domine, ſupplicamus, ut celerius, Deo operante, veſtriſque præcordiis inſpirante, Apoſtolicam ſedem de perfecta ejuſdem noſtri Patris atque Paſtoris ordinatione adornare præcipiatis, utpote per gratiam Chriſti miniſterium Imperialis faſtigii feliciter atque fideliter peragentes: quatenus & nos exigui famuli deſiderium noſtrum maturius expleri cernentes, inceſſabiles Deo & Imperiali clementiæ atque eximiæ ac Deo placitæ Dominationi veſtræ gratiarum actiones valeamus exolvere, & cum promoto Apoſtolicæ ſedis Pontifice, ſpiritali noſtro Paſtori juges preces effundere pro vita atque incolumitate perfectiſque victoriis tranquilliſſimorum atque Chriſtianiſſimorum Dominorum noſtrorum Ill. & Ill. magnorum, victorum, Imperatorum; ut regalibus eorum virtutibus miſericors Deus multiplices concedat victorias, & de ſubjectione omnium gentium Chriſtianam rempublicam faciat triumphare, deque reſtituta plenius Romani Imperii priſca devotione lætitiam cordis impertiat.

Scimus enim, quod oratio ejus, quem ad Pontificalis dignitatis culmen Dei nutu eligimus, divinam omnipoten-

PONTIFICALIBUS MONITIS, &c.] Quantum ſedi Apoſtolicæ cultum exhiberent Longobardi, quamvis Romani Imperii hoſtes, idque propter reverentiam erga S. Petrum, conſtat pluribus ex Hiſtoria Longobardorum exemplis.

PRÆCIPIATIS, &c.] Videntur preces Exarcho ferri, perinde ac ſi res tota ex ipſius unius nutu penderet, totaque in ipſum Imperialis poteſtas traducta eſſet: nec enim ſit ulla, niſi obſcura, mentio hoc in libello precum, vel de Imperatoria conſenſione, vel de Exarchi apud Imperatorem interceſſione ac inſtantia. Crediderim facile temporibus Gregorii ſecundi Exarchos tyrannide quadam ſuam Imperatoris nomine conſenſionem pecunia vendidiſſe, ideoque humilibus precibus quaſi rei dominos exoratos fuiſſe.

tiam suis precibus flectet atque complacabit, & optatæ felicitatis incrementa Romano Imperio præparabit, vestramque a Deo custodiendam potestatem, ad dispensationem hujus servilis Italicæ Provinciæ, nostrumque omnium famulorum præsidium & subventum longævis armorum actis conservabit.

SUBSCRIPTIO SACERDOTUM. Ego Ill. humilis Archipresbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ huic decreto in Ill. sanctissimum Archidiaconum & Electum nostrum consentiens subscripsi.

SUBSCRIPTIO LAICORUM. Ego Ill. in Dei nomine Consul huic decreto a nobis facto in Ill. sanctissimum Archidiaconum & Electum nostrum consentiens subscripsi.

SERVILIS.] Id est, & tibi obsequentis, & magna ex parte servitutem sub Longobardorum dominatu patientis. Eadem voce utitur Agatho Papa in epistola ad Constantinum Pogonatum, ubi de Legatis ait, *se inquisivisse personas, quales secundum temporis hujus defectum, & servilis Provinciæ qualitatem poterant inveniri.*

TITULUS V.

De electione Pontificis ad Archiepiscopum Ravennæ.

SUPERSCRIPTIO. Domino sanctissimo nobis spirituali Patri Ill. Archiepiscopo, Ill. Archipresbyter, Ill. Archidiaconus, & Ill. Primicerius Notariorum, servantes locum sanctæ sedis Apostolicæ.

Inter cætera, quæ summæ divinitatis consilio disponuntur, Pontificalis promotionis sublimitas, ipso, a quo procedit omne bonum, prædestinante ac largiente conceditur. Quod quia ita dubium non est, sanctæ & paternæ Beatitudini vestræ indicare curavimus, quod Pontificalis memoriæ Domno Ill. de præsentibus curis ad æternam requiem evo-

AD ARCHIEPISCOPUM, &c.] Eodem tempore, de ejusdem electione utramque epistolam, ad Exarchum scilicet & Archiepiscopum, imo & consequentes duas esse scriptas, nemo inficiaberit, qui omnes vel leviter legerit.

cato, consueta Dei benignitas tristitiarum molem, quæ nos de præteriti dispensatoris frustratu ad paululum obstrinxerat, abstersit atque inlinivit. Etenim ne diu ictus afflictionis nos sauciaret, providum ac Deo placitum Apostolicæ vicis successorem condonare dignata est.

In unum quippe post triduum, ut moris est, convenientibus nobis, id est, Sacerdotibus, & reliquo omni Clero, eminentissimis Consulibus & gloriosis Judicibus ac Universitate civium & florentis Romani exercitus, in personam amatoris vestri ac oratoris Domini nostri Ill. sanctissimi hujus Apostolicæ sedis Archidiaconi, electionis vota contulimus. In cujus Deo deditæ electionis, nullus, gratia sancti Spiritus illustrante, defuit, sed omnium vota concorditer convenerunt: inque ejus sanctitatis persona decreta solemniter facientes, per harum portitores, sanctissimum Episcopum Ill. venerabilem Presbyterum Ill. Notarium Ill. Regionarium, Ill. adæque Subdiaconum Regionarium, Ill. & Ill. Viros honestos cives, & de exercitali gradu, Ill. eminentissimum Consulem, Ill & Ill. magnificos Tribunos, ad præcelsi & a Deo servati filii vestri Exarchi vestigia demandavimus: impnesius obsecrantes, ut celerius, Deo hujus animum inspirante, hanc Apostolorum Principis sedem, præsertim pro diversis imminentibus, & ad subventum Provinciæ exigentibus, simul & ad Imperiale servitium respicientibus, de perfecta ordinatione Electi Apostolicam sedem adornet, quatenus insit in Apostolicæ sedis specula, qui & Christi regat Ecclesiam, gregemque rationabilium salubriter dis-

POST TRIDUUM, UT MORIS EST, &c] Mos ille initium accepit, aut certe confirmationem, a decreto Bonifacii III. ante annos 128 edito. Cum autem obierit Constantinus Papa die 9 Aprilis, necesse est, ut Gregorii facta sit quidem post triduum electio, sed ordinatio in diem 22. Maii protracta, donec consensio Principis ac Exarchi advenisset. Nam Gregorius dicitur die 22. Maii sedere cœpisse.

SANCTISSIMUM EPISCOPUM, &c.] Observanda legationis amplitudo: non solum enim propter dignitatem illius, ad quem mitteretur, sed etiam, vel maxime, ad autoritatem fidemque electioni concordi faciendam, dirigebatur, Episcopus nempe, Provinciæ; Presbyter, Cleri; Honesti viri, civitatis. Consul & Tribuni, Militiæ legatione fungebantur.

pensſet ovium, & pro ſtabilitate a Deo decreti Romani Imperii, longævaque ſoſpitate ac temporum proſperitate prædicti eximii Domini Exarchi indeſinenti prece exoret.

Elabora itaque, quæſumus, ſanctiſſime ac beatiſſime Pater, ut cum harum portitoribus, veneratoribus & filiis veſtris, apud præfatum Dominum Exarchum impigrius intervenias, vicem gratiæ propriæ beato Petro fautori tuo reddens, totiſque niſibus imminens, ut optatæ ordinationis, Deo jubente, acceleretur negotium, quatenus de præſularibus paternæ veſtræ beatitudinis adminiculis, & hæc Apoſtolica lætetur ac exultet eccleſia, & nos gratiarum actiones agamus, & caritas denominati Domini noſtri Electi futurique Apoſtolici Pontificis opulentius erga veſtram præſularem ſanctitatem dilatetur.

TITULUS VI.

De electione Pontificis ad Judices Ravennæ.

SUPERSCRIPTIO. Domino eminentiſſimo & nobis in Chriſto fratri Ill. Conſuli, Ill. Archipresbyter, & Ill. Archidiaconus, Ill. Primicerius Notariorum, ſervantes locum ſanctæ ſedis Apoſtolicæ.

Si benefacta ſæcularibus impenſa negotiis digna minime viciſſitudine defraudantur, nullus profecto eſt qui dubitet, quin ea, quæ pio intuitu peraguntur, æternæ vitæ remuneratione rependantur.

Quæ cum ita ſint, licet inclytæ Eminentiæ veſtræ propoſitum documentis pluribus agnoſcamus, totis niſibus ſpirituali matri huic ſacroſanctæ Apoſtolicæ Dei Eccleſiæ utilitatibus ad concurrendum ſuffragari: fraterna tamen dulcedine hortari atque poſcere, congruum duximus, ut con-

AD JUDICES.] Aut emendandus titulus, ut conſentiat inſcriptioni, ſingularique numero legendum, *Judici*. Aut pluribus *a pari* ſcriptum eſt: aut, quod magis reor, toti Judicum conſeſſui directa epiſtola, appellato eo tantum, qui præſideret, nempe Conſule.

venientibus harum portitoribus Ill. & Ill. quos cum decretalibus paginis & cum impensa supplicatione, pro celeri promotione oratoris vestri ac amatoris Domini nostri Ill. Archidiaconi & Electi, apud præcelsum & a Deo servatum Domnum Exarchum destinavimus, cum eis conveniat, & ad precandum Deo optatis apud denominatum Dominum Exarchum subveniat: ut cum effectu, Deo propitio, eis qui missi sunt, remeantibus, & de vestræ a Deo servatæ Eminentiæ bonitate prospera præfato Domino nostro Electo nuntiantibus, non solum affectiorem ejus sanctitatem erga vestram Eminentiam efficiant; verum & boni ministerii merces atque vicissitudo ab ipso Apostolorum Principe, cui specialiter concurritis, & in præsenti vita multiplicetur, & in regnis cælestibus rependatur.

CUM DECRETALIBUS PAGINIS, &c.] Inde collige, decretum electionis Exarcho missum, atque etiam Imperatori, ut subscriberetur: quæ fuit approbationis nota.

TITULUS VII.

De electione Pontificis ad Apocrisiarium Ravennæ.

SUPERSCRIPTIO. Dilectissimo fratri Ill. Presbytero & Apocrisiario, Ill. Archipresbyter, Ill. Archidiaconus, & Ill. Primicerius Notariorum, servantes locum sanctæ sedis Apostolicæ.

Dudum dilectissimam fraternitatem vestram obitum sanctæ memoriæ Domni Ill. agnovisse Pontificis, satis scimus: cui post transitum, ut moris est, die tertia convenientibus nobis, id est, Clero, Axiomaticis etiam, & generalis militiæ ac civium Universitate, in personam Domni Ill. sanctissimi Archidiaconi, Dei gratia suffragante, electionis vota contulisse nos, indicamus. Cujus & solemne decretum facientes subscriptione omnium roboratum apud eximium & a Deo servatum Dominum Exarchum, per harum portitores Ill. & Ill. direximus, cum quibus dilectissima fraternitas

vestra conveniat, & pro celeri promotione Pontificalis ordinationis deposcenda apud denominatum Dominum Exarchum interveniat, ut valeant ii, qui missi sunt, Christo comite, cum effectu ad nos repedare, & de prosperis nuntiis Apostolicam Christi Ecclesiam, omniumque nostrum animos magnanimiter relevare.

TITULUS VIII.

Ritus ordinandi Pontificis.

PSALLUNT secundum consuetudinem. Procedit Electus de secretario, cum cereostatis septem, & venit ad confessionem, & post litaniam ascendunt ad sedem, simul Episcopi & Presbyteri. Tunc Episcopus Albanensis dat orationem primam: deinde Episcopus Portuensis dat orationem secundam: postmodum adducuntur Evangelia, & aperiuntur, & tenentur super caput Electi a Diaconibus. Tunc Episcopus Ostiensis consecrat eum Pontificem. Post hæc Archidiaconus annectit ei pallium, deinde ascen-

RITUS ORDINANDI.] Tota hæc formula, si tamen formula est, & non potius rubrica, continetur iisdem verbis in vetustissimo Ordine Romano Bibliothecæ Corbeiensis, teste D. Hugone Menardo Benedictino. Legitur etiam, paucis additis, in Ordine Romano edito.

PSALLUNT SECUNDUM CONSUETUDINEM.] Quæ nempe, cum agitur de ordinatione Episcopi, habetur in Ordine Romano: *Post processionem a secretario ad ordinationis locum Schola Introitum, ut loquuntur, decantat*: Elegit te Dominus sibi in Pontificem magnum, & aperiens thesaurum suum optimum, abundare te faciet omnibus bonis. *Psal.* Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Jacob.

CUM CEREOSTATIS SEPTEM.] Sunt qui mysterium in septenario numero latere putent, cum tamen ex Ordine Romano discamus, septem fuisse ceroferarios, pro numero regionum Urbis.

AD CONFESSIONEM.] Ubi ad corpus S. Petri professio fidei prima emittitur, peragiturque tota ordinatio: quæ prærogativa summi Pontificis, ex decreto Gregorii Magni.

ET POST LITANIAM.] Id est, post Introitum Missæ a Schola decantatum, dictumque de more *Kyrie eleison*, fit ordinario Pontificis: qua peracta, Pontifex dicit, *Gloria in excelsis Deo*, Missæque cætera absolvit.

ASCENDUNT AD SEDEM.] Non summi Pontificis propriam, sed ordinatoris Antistitis, ad quem scilicet Episcopi Albanensis & Portuensis, Presbyterique ordinandum more solito deducunt.

ORATIONEM PRIMAM.] Addit Ordo Romanus: *Super Pontificem. Adesto supplicationibus nostris omnipotens*

dit

dit ad sedem,& dat pacem omnibus Sacerdotibus, & dicit, *Gloria in excelsis Deo.*

Deus, & caetera, quae habentur in ordinatione Episcopi, ut & aliae duae orationes sequentes.

ORATIONEM SECUNDAM.] Addit Ordo Romanus: *Propitiare, Domine, supplicationibus nostris*, &c.

EPISCOPUS OSTIENSIS] Erat hoc Ecclesiae Ostiensis privilegium, antequam ulli Episcopi in numero Cardinalium censerentur; nunc vero, cum inter eos plures sint Episcopi, qui tres aliis aetate praeeunt, consecrandi Pontificis jure gaudent. Ostiensis porro, quo die Pontificem ordinabat, utebatur pallio, ex decreto Marci Papae.

POST HAEC, &c.] Si Diaconus electus sit, consecratur in Presbyterum: hujusce enim consecrationis sunt haec, quae leguntur.

CONSECRAT PONTIFICEM.] Ordo R. *Deus bonorum omnium*, &c. In qua oratione haec addi debent ad locum: *Et idcirco famulo tuo N. quem Apostolicae sedis Praesulem, & Primatem omnium, qui in orbe terrarum sunt Sacerdotum, ac universalis Ecclesiae Doctorem dedisti, & ad summi sacerdotii ministerium elegisti, hanc, quaesumus, Domine, gratiam largiaris.* Item post pauca: *Tribuas ei cathedram Pontificalem ad regendam Ecclesiam universam, &c.*

POSTMODUM APERIUNTUR EVANGELIA. In ordinatione Episcopi, non à Diaconis, sed ab Episcopis duobus teneri Evangelia super caput Electi Ordo Romanus tradit, quem ad locum Alcuinus: *Quod duo Episcopi tenent codicem Evangeliorum super caput ejus, & uno fundente super eum benedictionem, reliqui qui adsunt Episcopi, manibus suis super caput ejus tangunt, non reperitur in autoritate veteri neque nova, sed neque in Romana traditione.*

POST HAEC ARCHIDIACONUS.] In libro rituum sacrorum Augustini Patritii, (per errorem Christophoro Marcello tribuitur) ritus ille describitur: *Dictis orationibus, Papa etiam sine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum secundo adjuvante, capit pallium de altari, & imponit Pontifici, dicens: Accipe pallium, &c.*

ET ASCENDIT AD SEDEM.] Summi Pontificis propriam, atque Ecclesiae universae Thronum, indeque tum ad peragendum Missae officium, tum in actionem gratiarum hymnum angelicum inchoat.

ET DICIT, GLORIA.] Innocentius III. Cap. *Quod sicut. De Elect.* §. *Super eo. Cum solus Pontifex Romanus, (qui ante hymnum angelicum consecratur, & postmodum ipse Missarum solemnia incipit & perficit consecratus) in die consecrationis sua valeat ordines celebrare, &c.*

TITULUS IX.

QUOD *Indiculum hoc in loco dicitur, professionem fidei vocant Ivo, Gratianus, Antonius Augustinus, & Baronius, locis in praefatione citatis. Eam omnes illi professionem acceptam tradunt* ex libro diurno, *sed nemo tamen refert puram, ut hic est, sed ad usum noni saeculi auctam atque interpolatam. Visum est operae pretium, utramque* παραλλήλως *exhibere, ut quisque facilius & varietatem observet, & quae ex ambarum collatione concludi debeant, minore negotio intelligat.*

Indiculum Pontificis.

IN nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, &c. Indictione Ill. mense Ill. Ego Ill. misericordia Dei Presbyter & Electus, futurusque per Dei gratiam humilis Apostolicæ sedis Antistes, tibi profiteor, beate Petre Apostolorum Princeps, (cui claves regni cælorum ad ligandum atque solvendum in cælo & in terra, creator atque redemptor omnium Dominus Jesus Christus tradidit, inquiens: *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælo;*

Professio Pontificia.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. Ego N. sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconus vel Presbyter, vel Episcopus Cardinalis electus, ut fiam per Dei gratiam hujus sanctæ Apostolicæ sedis humilis minister: profiteor tibi, beate Petre Apostolorum Princeps, (cui claves regni cælestis ad ligandum atque solvendum in cælo & in terra creator & redemptor Dominus noster tradidit, inquiens: Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solveris super terram, erunt

PONTIFICIS.] Cononis opinor, qui post Constantini Pogonati obitum creatus est; aut Sergii, qui Cononem excepit: uterque enim electus est, & cum foret Presbyter, & post Constantini mortem, qui duo characteres in Indiculo habentur. Quod hæc porro fides edita sit post Gregorii Magni ætatem, inde liquet, quod aliã longe diversam, quam Joannes Diaconus Symbolum vocat, in consecratione sua emiserit.

PRESBYTER.] Nondum Cardinalis nomen ad eminentiam dignitatis ostentandam assumebatur: assumptum vero est nono sæculo, ut ex collata professione constat: nam prius in Ecclesia non alius Cardinalis nomine appellabatur, quam qui addictus esset uni loco pio curando, ut dicemus in notis ad caput tertium, ubi sermo erit de incardinando Episcopo; & ad caput quintum, cum de præficiendo Presbytero Cardinali ageretur.

ELECTUS.] Nempe profitebatur orthodoxam fidem, velut unus fidelium, antequam in cathedra Petri docturus Ecclesiam sederet. Professio hæc videtur fuisse totius ceremoniæ initium. Brevior porro est, quam quæ edebatur ab ordinato: fuit enim hæc profitentis, altera docentis.

CUI CLAVES, &c.] Prolixa parenthesis, nisi attendatur, perturbat sensum, quemadmodum & consequens, etsi brevior: in altera vero professione verba hæc, quæ uncinis duobus includuntur, vel delenda sunt, vel restituendum verbum quod deest, v. g. *profiteor*; ne peccetur in leges grammaticæ. Quid enim sibi vult infinitivus modus, *custodire*, post conjunctionem, *quod*, & subjunctivum, *non deseram?*

& quacumque solveris super terram, erunt soluta & in cælis) sanctæque tuæ Ecclesiæ, quam hodie tuo præsidio regendam suscepi.

soluta & in cælis) *sanctæque tuæ Ecclesiæ, quam hodie tuo præsidio regendam suscipio, quod quamdiu in hac misera vita constitutus fuero, ipsam non deseram, non relinquam, non abnegabo, non abdicabo aliquatenus, nec ex quacumque causa, cujuscumque metus vel periculi occasione dimittam, nec me segregabo ab ipsa.*

Matt. 16. v. 19.

Hanc veræ fidei rectitudinem (quam Christo autore tradente, per successores tuos atque discipulos, usque ad exiguitatem meam perlatam, in tua sancta Ecclesia reperi, totis conatibus meis, usque ad animam & sanguinem custodire, temporumque difficultates, cum tuo adjutorio, toleranter sufferre.)

Sed veræ fidei rectitudinem, (quam Christo autore tradente per te, & beatissimum tuum coapostolum Paulum, & per discipulos successores vestros usque ad exiguitatem meam prolatam in tua sancta Ecclesia reperi, totis conatibus usque ad sanguinem custodire.)

Tam de sanctæ & individuæ Trinitatis mysterio, quæ unus est Deus; quam de dispensatione, quæ secundum carnem facta est, Unigeniti Filii Dei Domini nostri Jesu Christi, & de cæteris Ecclesiæ dogmatibus, sicut in universalibus Conciliis, & Constitutis Apostolicorum Pontificum probatissimorum, atque Doctorum Ecclesiæ scri-

Tam de sanctæ & individuæ Trinitatis mysterio, quæ est unus Deus, quam de dispensatione, quæ secundum carnem facta est, Unigeniti Filii Dei Domini nostri Jesu Christi, & de cæteris Ecclesiæ dogmatibus, sicut in universalibus Conciliis, & Constitutionibus Apostolicorum Pontificum, probatissimorumque Ecclesiæ Doctorum scriptis sunt commendata, id est,

UNIVERSALIBUS CONCILIIS] Adverte ordinem regularum fidei a summis Pontificibus coram Ecclesia constitutum.

ptis sunt commendata; item quæcumque ad rectitudinem vestræ nostræque orthodoxæ fidei, à te traditæ, respiciunt, conservare.

quæ ad rectitudinem nostræ vestræque orthodoxæ fidei, à te traditæ, respiciunt, conservare.

Sancta quoque universalia Concilia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, Calchedonense, & secundum Constantinopolitanum, quod Justiniani piæ memoriæ Principis temporibus celebratum est, usque ad unum apicem, immutilata servare.

Sanctaque octo universalia Concilia, id est, Nicænum, Constantinopolitanum, & Ephesinum primum, Calchedonense, quintum quoque & sextum item Constantinopolitana, & septimum item Nicænum, octavum quoque Constantinopolitanum, usque ad unum apicem, immutilate servare.

Et una cum eis pari honore & veneratione sanctum sextum Concilium, quod nuper Constantino piæ memoriæ Principe, Agathone Apostolico prædecessore meo

Et pari honore & veneratione digna habere, & quæ prædicaverunt & statuerunt, omnimode sequi & prædicare, quæque condemnaverunt, condemnare ore & corde.

ITEM QUÆCUMQUE, &c] Videtur probatior alterius lectio, id est, *quæ*, &c.

SANCTA QUOQUE CONCILIA.] Gregorius Magnus recens ordinatus, epistola synodica ad alios quatuor Ecclesiæ Patriarchas, idem fere habet de universalibus quinque Conciliis ante suam ordinationem habitis.

USQUE AD UNUM APICEM] Omnes igitur canones quintæ Synodi, atque adeo undecimum, qui adversus Theodoreti scripta editus est, Pontifices, priusquam ordinentur, se conservaturos sine ulla mutilatione spondebant: qua ratione igitur Theodoretus purus erroris semper fuisse probari queat?

NUPER] Id est, quod ultimum habitum, & quidem ante annos quinque, si modo hæc professio Cononis sit: nam ordinatus est Conon anno 686. die 20. Octobris: Constantinus Pogonatus, cujus defuncti mentio fit, obiit ann. 685. mense Septembri: Sexto Concilio datum initium die 10. Novembris anni 680. Finis impositus die 16. Septembris anni 681.

CONSTANTINO PIÆ MEMORIÆ, &c.] Edita igitur professio est ab Electo, post defunctum Constantinum Pogonatum, hoc est, post anni 685. mensem Septembrem, atque ita vel a Conone, qui primus post Constantinum electus est, vel a Sergio, aut altero non longe post consequente.

convenit, medullitus & plenius conſervare, quæque vero prædicaverunt, prædicare; quæque condemnaverunt, ore & corde condemnare.

Diligentius autem & vivacius omnia decreta prædeceſſorum Apoſtolicorum noſtrorum Pontificum, quæque ſynodaliter ſtatuerunt, & probata ſunt, confirmare, & indiminute ſervare, & ſicut ab eis ſtatuta ſunt, in ſui vigoris ſtabilitate cuſtodire; quæque vel quoſque ſimili autoritatis ſententia condemnaverunt, vel abdicaverunt, ſimili autoritatis ſententia condemnare.

Diſciplinam & ritum Eccleſiæ, ſicut inveni, & à ſanctis præceſſoribus meis traditum reperi, inlibatum cuſtodire.

Et indiminutas res Eccleſiæ conſervare, & ut indiminutæ cuſtodiantur, operam dare.

Diligentius autem & vivacius, quamdiu vixero, omnia decreta canonica prædeceſſorum Apoſtolicorum noſtrorum Pontificum, quæcumque ipſi Synodaliter ſtatuerunt & probata ſunt, confirmare & indiminuta ſervare, & ſicut ab eis ſtatuta ſunt, in ſui vigoris ſtabilitate cuſtodire; quæque vel quoſcumque condemnaverunt, vel abdicaverunt, ſimili ſententia condemnare vel abdicare.

Diſciplinam & ritum, ſicut invenimus à ſanctis prædeceſſoribus meis canonice traditum, quamdiu vita in iſtis comes fuerit, illibate cuſtodire.

Et indiminutas res Eccleſiæ conſervare, neque alienare, ſeu in feudum, cenſum, vel emphyteuſim dare, quomodolibet, ex quacumque cauſa, & ut indiminuta cuſtodiantur, operam dare.

DECRETA PRÆDECESSORUM.] De fide ſcilicet ac moribus, ut ipſe contextus docet; nam quæ ad diſciplinam pertinent, ut alia aliis temporibus conveniunt, ita ſubinde mutantur.

DISCIPLINAM ET RITUM ECCLESIÆ.] Utroque nomine intelligitur ratio univerſalis ſacrorum, de qua in ſequentibus profeſſionibus; non item forma vivendi, judicandi, &c.

Nihil de Traditione, quod à probatissimis prædecessoribus meis servatum reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere; sed ferventer, ut vere eorum discipulus & sequipeda, totis viribus meis conatibusque tradita conservare ac venerari.

Si qua vero emerserint contra disciplinam canonicam, emendare; sacrosque Canones & Constituta Pontificum nostrorum, ut divina & cælestia mandata, custodire, utpote tibi redditurum me sciens de omnibus, quæ profiteor, districtam in divino judicio rationem, cujus locum divina dignatione perago, & vicem intercessio-

Nihil de Traditione, quam à probatissimis prædecessoribus meis canonice traditam & servatam reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere; sed ferventer, ut eorum discipulus & sequipeda, totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonice reperio, servare & venerari.

Si qua vero emerserint contra canonicam disciplinam, communicatione filiorum meorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, cum quorum consilio, directione, & rememoratione ministerium meum geram & peragam, emendare, aut patienter, excepta fidei & christianæ Religionis gravi offensione, tua & beatissimi tui coapostoli Pauli procurante intercessione, tole-

NIHIL DE TRADITIONE.] Non ea intelligitur, quæ a Christo vel Apostolis, sed quæ ab hominibus profecta est, aliudque nihil est, præter laudabiles consuetudines & constituta.

Totam hanc porro [illegible] Ivo Carnotensis refert his verbis. *In libro quoque Pontificum, qui dicitur Diurnus, ita continetur de professione Romani Pontificis.* Nihil de Traditione, quam a probatissimis prædecessoribus meis traditam & servatam reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere; sed ferventer, ut eorum discipulus & sequipeda, totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonice comperio, observare ac venerari profiteor. *Beatus quoque Gregorius, &c.*

Ejusdem loci meminit epist. 57. ad Bernardum Majoris Monasterii Abbatem. *Ipse enim,* inquit, *summus Pontifex, antequam consecrationis gratiã consequatur, consuetudines Romanæ Ecclesiæ, & constituta prædecessorum suorum se inviolabiliter servaturum profitetur.* Ex his duobus locis apertum est, summos Pontifices, ipsa etiã Ivonis ætate, id est, circiter ann. 1115. professionem fidei, quæ prima in Diurno ponitur, ante consecrationem emisisse.

UT DISCIPULUS ET SEQUIPEDA.] Forma loquendi illis temporibus usitata. Leo II. ad Constantinum Imperatorem, *Ut eorum pedisequum*, &c. Agatho in epistola ad Constantinum Imper. *Quorum præcessorum pusillitas mea pedisequa cœpit existere.*

UT DIVINA ET CÆLESTIA MANDATA] Spiritus sancti Ecclesiam regentis afflatu constituta.

nibus tuis adjutus impleo.

Si præter hæc aliquid agere præsumpsero, vel ut præsumatur, permisero, eris mihi, in illa terribili die divini judicii, depropitius.

Hæc conanti & diligenter servare curanti, in hac vita corruptibili constituto, adjutorium quoque ut præbeas obsecro, ut irreprehensibilis appaream ante conspectum judicis omnium Domini nostri Jesu Christi, dum terribiliter de commissis advenerit judicare, ut faciat me dextræ partis compotem, & inter fideles discipulos ac successores tuos esse consortem.

rare, sacrosque canones & sacrorum Pontificum decreta, ut divina & cælestia mandata, Deo auxiliante, custodire: utpote Deo & tibi sciens me redditurum de omnibus, quæ profiteor & quamdiu vixero, egero, vel oblivi scar, districtam in divino judicio rationem, cujus sanctissimæ sedi divina dignatione, te patrocinante, præsideo, & vicem intercessionibus tuis adimpleo.

Eris autem mihi in illa terribili die hac conanti & diligenter servare conanti propitius.

Adjutorium quoque ut præbeas obsecro in hac corruptibili vita constituto, ut irreprehensibilis appaream ante conspectum judicis omnium Domini nostri Iesu Christi, dum terribiliter de commissis advenerit judicare, ut faciat me dextera partis participem, & inter fideles discipulos & successores tuos esse consortem.

PROFESSIO PONTIFICIA.] Etsi refertur a Cardinale Baronio ad annum 869. non fuit tamen eodem modo quo refertur, usurpata, nisi decimo sæculo jam provecto: fit enim mentio *Episcopi Cardinalis*, qui electus in summum Pontificem foret, & id quidem communi quodam jure. At Episcopum in summum Pontificem provehi jus non sivit, nisi diu post tempora Formosi, cui fuit nefario crimini datum, quod ex Episcopatu Portuensi ad summam sedem transiisset: obiit vero Formosus nono sæculo pene incipiente.

QUOD QUAMDIU IN HAC MISERA VITA.] Promissio tam expressa de Ecclesia non dimittenda, quæcumque tandem causa extiterit, & quantuscumque injiciatur metus, pertinet, ut manifestum est, ad ea tempora quibus summi Pontifices a potentioribus Italiæ Tyrannis & intrudebantur & extrudebantur.

OCTAVUM QUOQUE CONSTANTINOPOLITANUM.] Ce-

Quam professionem meam, ut supra continetur, per Ill. Notarium & Scriniarium me mandante conscriptam, propria manu subscripsi, & tibi, beate Petre Apostole & Apostolorum omnium Princeps, pura mente & conscientia devota, corporali jurejurando sinceriter obtuli.

SUBSCRIPTIO. Ego qui supra Ill. indignus Presbyter Dei gratia electus hujus Apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ Episcopus, hanc professionem meam, sicut supra continet, faciens jusjurandum corporaliter, tibi, beate Petre Apostolorum Princeps, pura mente & conscientia obtuli.

Hanc autem professionem meam, per Notarium & Scriniarium sanctæ Romanæ Ecclesiæ me jubente scriptam, propria manu subscripsi, & tibi, Apostole Petre, & Apostolorum omnium Principi, pura mente & devota conscientia, super sanctum corpus tuum, & altare tuum sinceriter obtuli. Actum, &c.

lebratum est anno 869. sedente Adriano no II. in causa Ignatii & Photii. Vide Baronium ad annum jam dictum, & Raderum in notis ad istud Concilium: ex quibus disces, quam necesse fuerit consequentibus temporibus, ad laudem orthodoxiæ, octavam hanc œcumenicam Synodum recipere: œcumenicam dico: fuerunt enim aliæ duæ a Schismaticis habitæ, quæ nomen octavæ Synodi ementiti conatæ sunt.

FILIORUM MEORUM, &c.] Scribendum videtur *fratrum*, partim quia sic Pontifices loqui solent, partim quoniam tunc temporis inter Cardinales nonnulli Episcopi censebantur.

COAPOSTOLI PAULI.] Sapit id posteriora tempora, prioribus enim solius Petri mentio fiebat.

Secunda Professio fidei.

ILL. Episcopus sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ, reverentissimis fratribus, & dilectissimis filiis, seu universæ plebi.

Apostolicæ sedis officium, dilectissimi, ad quod, superna gratia

gratia ita providente ac suffragante, pervenimus, cum tanto cordis stupore ac humilitate nos suscipere debere perpendimus, quantum ad ejus accessum nostram pusillitatem incomparabiliter imparem esse cognoscimus: quia neque pro meritis præcedentibus hoc nobis collatum advertimus, neque propter solertiam gubernandi commissum fuisse permittimus. Sed clementissimi Dei nostri misericorditer inclinata sublimitas hoc fieri vestris obsecrationibus annuit, & eligentium nos atque concurrentium sententiam, tanquam jugum piæ nobis dispensationis, impressit.

Idcirco, carissimi, pusillanimitatem, quam in nobis aspicitis, crebris orationibus adjuvate, pro nobis apud Dei cle-

SECUNDA PROFESSIO.] Præfert illa tres characteres, quibus non improbabiliter autor dignoscatur. I. Qui profitetur, electus est *concurrentibus votis.* II. Professio admodum erudita est, fidemque catholicam in Conciliis traditam ita dilucide exponit, ut vix ulla par reperiatur in veteribus monumentis. III. Edita est post obitum Constantini Pogonati & ante collectum Diurnum. Obitus Constantini contigit sub finem anni 685. collectio Diurni ann. 715. Ab obitu igitur Constantini ad collectionem usque Diurni effluxerunt anni triginta, quo temporis intervallo, constituti sunt in sede Apostolica Pontifices omnino septem, Conon, Sergius I. Joannes VI. Joannes VII. Sisinnius, Constantinus, & Gregorius II. Primus character ostendit, uni de septem Pontificibus professionem tribuendam esse: eam secundus Cononi & Sergio abjudicat, quorum siquidem electionem atrox schisma præcessit: tertius non improbabiliter Gregorium II. facit autorem. Nam, & post Constantini Pogonati mortem ann. 714. & convenientibus votis, ordinatus est, & singularis doctrinæ facundiæque laude præ aliis quatuor celebratur. Adde quod epistolæ Gregorii, præsertim quæ ad Leonem Imperatorem scriptæ, proprias quasdam voces, quæ hic reperiuntur, eumdemque stylum & quasi spiritum habeant.

Habet hæc porro formula partes duas: alteram, quæ concio; alteram, quæ fides. In priore Pontifex suam fatetur tantæ dignitati imparem virtutem, gratias agit Deo ac electoribus, & se precibus postulat adjuvari, ad implendum officium.

Sanctus Leo in ipso suæ assumptionis die sermonem huic concioni similem fecit, nisi quod fidem sermoni non perinde subjunxit; fortasse tunc nondum usu receptum erat, alteram professionem edere, quam quæ ad corpus S. Petri fiebat: fortasse, quod magis reor, fides omissa fuit à collectore sermonum Leonis, propterea quod forma communis erat, & a Symbolo Apostolicæ Romano non diversa. Verum de Sermone S. Leonis vide appendicem notarum.

ILL. EPISCOPUS] Cum ista professio fidei habeat formam, & concionis, quod initium ostendit; & epistolæ, quod ex inscriptione clausulaque apparet: videri potest ita se habuisse, quomodo homiliæ Paschales Alexandrinorum Pontificum: nimirum pro concione primum edita est in Romana Ecclesia, deinde scripto transmissa ad Ecclesias omnes, saltem ordinationi Sedis Apostolicæ subjectas.

mentiam cum fletibus intercedite, ut impotentiam quæ in nobis eſt, Dei noſtri omnipotentia roboret, & qui omnes filii ſui pretioſo ſanguine dignatus eſt redimere, etiam noſtræ fragilitatis officium placatus dignetur aſpicere.

Verum etſi virtutum indoles nequaquam in nobis eſt, Evangelicæ tamen atque Apoſtolicæ fidei ſalutaris integritas inlibata atque perfecta, Chriſto annuente, & nunc in nobis eſt, & eadem fine tenus permanebit.

Quamquam ergo merita Pontificum prædeceſſorum, nec imitari poſſumus, nec condigne penſare; horum tamen ſpiritales regulas medullitus conſervamus, & ſalutiferis ſanctorum Patrum doctrinis innitimur, hiſque tanquam inexpugnabili muro præcincti, confidimus, cuncta inimicorum fidei tela deſtruere, & veritatem oppugnantes mentes, eorum & præſidio & autoritate proſternere.

Horum traditionibus juxta capacitatem inſtructi, devota mente omni Eccleſiæ profitemur, & coram Deo conſcientiarum teſte ſatisfacimus, quæcumque ad ſtabilitatem Chriſtianæ religionis & rectitudinem Catholicæ fidei congruunt, quod & fidelium de nobis expectat optatus, & audire deſignat intuitus, nos facturos.

Cognoſcat itaque veſtra dilectio, & integra nos ſatisfactione prædicare, tenere, ac defendere, prædicaturoſque eſſe confidat fidem Chriſti, quam Apoſtoli tradiderunt, Apoſtolorum diſcipuli docuerunt, eorumque ſucceſſores Apoſtolici

CONFIDIMUS, &c.] Confidentia ejuſmodi non fuit temeritatis, ſed fiduciæ in Chriſto, qua factum eſt, ut Leoni Iſauro ſcriberet zelo incenſus adverſus Iconomachum, cui cum ſanctos Patres commemoraſſet veritatis catholicæ teſtes, exprobraſſetque tantorum teſtium contemptum, *Audi*, inquit, *humilitatem noſtram, Imperator, & ceſſa. Sanctam fidem ſequere, prout inveniſti atque accepiſti. Non ſunt Imperatorum dogmata, ſed Pontificum; quoniam* Chriſti ſenſum nos habemus. *Alia eſt Eccleſiaſticarum conſtitutionum inſtitutio, & alius ſenſus ſæcularium, &c.*

1. Cor. v. 2.

OMNI ECCLESIÆ.] Pelagius I. cum ſuam fidem vellet omni Eccleſiæ probare, ſcripſit *ad univerſum populum Dei* epiſtolam iſti, quem edimus, ſermoni non abſimilem, ut ex mutua duorum collatione conſtare poteſt.

AUDIRE DESIGNAT INTUITUS.] Inde conſtat, profeſſionem hanc fidei, etſi videatur habere formam epiſtolæ, in Eccleſia tamen dictam: neque enim hæc verba ad alios pertinere poſſunt, quam auditores, qui præſenti ſuum teſtentur nutu deſiderium.

nostri ac probatissimi prædecessores immutabiliter servaverunt ac defenderunt.

Etenim hujus Apostolicæ traditionis normam inviolabiliter custodiemus, quam venerandum sanctorum trecentorum decem & octo Patrum Concilium, quod in Nicæa, sub magno Principe Constantino, convenit, Dei gratia revelante, redegit in Symbolum, & consubstantialem Patri Filium prædicavit, & Verbum Dei Deum verum esse confirmans Dominum nostrum Jesum Christum, Arium deitatem blasphemantem, cum suis consortibus expulit, & ut diaboli ministros æterno anathemate condemnavit.

Dehinc secundum Constantinopolitanum adæque sanctum, centum quoque quinquaginta Patrum, Concilium, sub Imperialis memoriæ majore Theodosio, in Regiam urbem concurrens, quod Symbolo deesse putabatur, exposuit, & gratia Spiritus sancti inlustrante, Deum esse Spiritum sanctum, Patrique & Filio, utpote consubstantialem, coadorandum annexit: unde Macedonium rebellem Spiritus sancti, & Apollinarem cum suis sacrilegis complicibus, perpetui anathematis censura prostravit.

Per hæc duo sacra Concilia sanctam & inseparabilem Trinitatem, unum Deum, unamque Trinitatis substantiam esse cognocimus, Trinitatemque in unitate, & unitatem in Trinitate palam prædicare didicimus, ut unum Deum, propter unitatem essentiæ, fateamur, & Trinitatem inseparabi-

IMMUTABILITER, &c] Observandum est, id dictum, primo post Honorii obitum, deinde in eo sermone, quo recipitur sexta Synodus, denique cum expressis verbis Honorius, dicitur *pravis hæreticorum assertionibus fomentum impendisse*. Non igitur tantus Pontifex velut Monothelita, quod imperite a quibusdam occinitur, sed tanquam Monothelitarum fautor perstringitur: fautor, inquam, non ut qui adjuverit, sed ut qui non represserit, ut par erat; id est, non qui approbatione, sed qui dissimulatione & imprudente œconomia usus sit.

QUOD SYMBOLO DEESSE PUTABATUR.] De Spiritu sancto dixerunt Nicæni Patres id unum, *& in Spiritum sanctum*. Aliquid amplius exponendum fuit adversus Macedonium & Apollinarem cum Macedonio consentientem. Hanc porro expositionem, quasi innovatio foret fidei, atque additio, & non explicatio mera, exprobraverunt Ariani Catholicis, ut est in dialogo I. Theodoreti adversus Macedonianum.

SANCTAM ET INSEPARABILEM TRINITATEM, &c] Nusquam reperire est pleniorem dilucidioremque

lem, propter ſubſtantiarum atque perſonarum differentiam, doceamus; dum de Patre Filius æternaliter naſcitur, Spiritus ſanctus de Patre procedere confirmatur, eumdem Dei Filius *de ſuo accipere* perhibet, & in nomine ſuo mitti a Patre Spiritum ſanctum manifeſtat, & inſufflando diſcipulis, *Accipite Spiritum ſanctum*, utpote de ſe procedentem, adnuntiat: & in cælos aſcendens, ut promiſerat, Paraclitum ad diſcipulos mittit.

Joan. 16. v. 14.

Ex hoc ergo vivaciter edocemur, & unicam divinitatis eſſentiam, & propter inconfuſas ſubſiſtentiarum proprietates, Trinitatem prædicare perfectam. Patris igitur & Filii & Spiritus ſancti, ſicut una vere eſt divinitas; ita una eſt gloria, imperium, majeſtas, virtus, atque potentia, una quoque eorum naturalis voluntas, & una eſt operatio.

Quibus duobus univerſalibus venerandiſque Conciliis Tertium generale ducentorum ſanctorum Patrum acceſſit Concilium, quod ſub principalis quidem memoriæ Theodoſio Auguſto factum eſt, ex autoritate tamen Cæleſtini Apoſtolicæ ſedis Antiſtitis, cum beato Cyrillo Alexandrinæ Ec-

myſterii Trinitatis expoſitionem; ut merito Anaſtaſius Bibliothecarius Gregorium noſtrum dixerit, *divina Scriptura eruditum, & facundum loquela.*

DE SE PROCEDENTEM.] Quod in hac profeſſione minus expreſſe dicitur, in conſequente clarius explicatur, *Spiritum ſanctum nec genitum nec ingenitum, ſed de Patre Filioque procedentem.* Quæ verba ſunt in Symbolo Gregorii Magni, non item in Fide Pelagii. Porro autem in utraque Diurni profeſſione continetur traditio, quam *ab Apoſtolicis & probatiſſimis prædeceſſoribus immutabiliter ſervatam ac defenſam* ſummi Pontifices VII. ſæculo docebant. In Ordine Romano, ubi agitur de ordinandi Epiſcopi interrogatione: *Credis etiam in Spiritum ſanctum, plenum & perfectum verumque Deum, a Patre & Filio procedentem*, &c. Idem habetur in ſermone de fide, qui interrogationem conſequitur in eodem Ordine.

DUCENTORUM.] Marius Mercator ducentos ſeptuaginta quatuor numerat, habetque aſtipulatorem S. Cyrillum, qui amplius quam ducentos extitiſſe ſcribit. Poſitus eſt igitur, ut vulgo ſolet, numerus plenus, omiſſis additamentis.

THEODOSIO AUGUSTO.] Auguſtum dicit, ut a Magno diſtinguat, id eſt, juniorem a ſeniore, nepotem ab avo.

EX AUTORITATE TAMEN CÆLESTINI, &c.] Non indixit Cæleſtinus Concilium, ſed indictionem approbavit: indictum enim eſt ab Imperatore Theodoſio, artibus Neſtorii declinare ſedis Apoſtolicæ ſententiam volentis deluſo. Cæleſtinus vero, etſi neſcierit indictionem Concilii, ut conſtat ex literis Neſtorii ad ipſum; dici tamen poteſt approbaſſe, partim literis ad Theodoſium & Synodum datis, partim miſſis Legatis tribus, Arcadio & Projecto Epiſcopis, ac Philippo Preſbytero.

clesiæ Præsule, prius in Ephesinam urbem convenit; in quo unitio in Christo convenientium naturarum, id est, deitatis atque humanitatis in Christo connexio secundum subsistentiam, salubriter prædicata est, & profanus hominicola Nestorius dominicæ dispensationi infestus, utpote qui adorandæ Incarnationis arcanum, Deum ab homine separando, disjunxerat, & sanctam virginem Mariam Dei genitricem blasphemis vocibus objurgabat, per duodecim veneranda capitula, multiplici anathemate in perpetuam condemnationem cum sociis suis dejectus est, confiteri veraciter nolens, quod *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*, id est, Deus Verbum, idemque Filius Dei, pro nobis factus est homo, id quod erat manens, factus est quod non erat: & quia simul caro, simul Verbi caro animáta anima rationali, in Verbo quippe hoc ipsum subsistere habuit.

Ioan. I. v. 14.

Pro hujusmodi ergo de incarnatione Dei Verbi regulis explanandis, etiam Quartum sanctum sexcentorum triginta Patrum sanctorum Concilium, sub augustæ memoriæ Marciano Imperatore, in Calchedona concurrit, cui Apostolicus Papa Leo per Legatos & Vicarios præfuit; cujus, Dei gratia reserante, venerabili tomo firmati Patres sen-

HOMINICOLA.] Idem objicit passim Cyrillus Nestorio.

PER DUODECIM CAPITULA, &c]. De his ista observa. I. Jussione Cælestini summi Pontificis edita esse a S. Cyrillo in Ægyptiaca Synodo, missaque per quatuor Episcopos Constantinopolim ad Nestorium, cum epistolis Synodorum Romanæ & Ægyptiacæ, quibus jubebatur subscribere intra decem dies, nisi vellet deponi. II. Nestorii artibus, imo precibus, impugnata ab Andrea Samosateno, & Theodoreto Cyrensi. III. Relecta postmodum in Ephesino Concilio & approbata. IV. Post Dionysii Exigui tempora pro definitione Synodi Ephesinæ recepta. V. Cum de fide S. Cyrilli ageretur, nec in Calchedonensi, nec in V. Synodo, aliave altera consequente, lecta esse, sed alias dumtaxat epistolas duas, secundam nimirum ad Nestorium, & pacificam ad Joannem Antiochenum.

ID QUOD ERAT MANENS, &c.] Hanc Catholicorum sententiam maligne carpit Eutherius ille Nestorianus Tyanorum Episcopus, qui cum a Concilio Maximiani exautoratus esset, non potuit in sedem restitui, quamvis Paulus Emesenus, inter gerendum pacis Ecclesiarum negotium, totis viribus annitere tur. Huic Eutherio tribuendi sunt Sermones de variis propositionibus, qui inter Opera S Athanasii tomo 2. editi sunt, ut ostendimus in Auctario Operum Theodoreti: communis enim opinionis tribuentis, vel Athanasio, vel Maximo Monacho, falsitatem demonstrat M. Mercator.

VENERABILI TOMO.] Epistola dogmatica ad Flavianum adversus errores deliri Eutychetis.

tentialiter promulgaverunt, ex duabus & in duabus naturis, sive substantiis, id est, deitate atque humanitate, unum eumdemque Filium Dei Dominum Jesum Christum; & quod in nullo perempta sit differentia naturarum, magis autem, salva proprietate, utraque natura in unam personam atque subsistentiam concurrerit: etenim ex quibus eum veraciter subsistere credimus, in eisdem inconfuse inseparabiliter & indivise, & esse, & contemplari nihilominus prædicamus. Quibus acquiescere nolentes blasphemus Dioscorus, simul & delirus Eutyches, anathematis justi censura, cum fautoribus suis, percussi sunt.

Hæc igitur sancta atque universalia quatuor Concilia, etiam sanctum Quintum Concilium venerandum assecutum est, & sub piæ memoriæ Justiniano Principe, apud Constantinopolitanam urbem est congregatum, cujus salutari consultu, unus esse de sancta Trinitate Dominus noster Jesus Christus veraciter prædicatus est: & confundentes ac dividentes sacræ ejus incarnationis arcanum, istius vocis spirituali mucrone prostrati sunt.

In hoc Origenes, cum impiis discipulis & sequacibus, Didymo & Evagrio, & qui creatorem omnium Deum & omnem rationalem ejus creaturam gentilibus fabulis prosecuti sunt, æternæ sunt condemnationi submissi.

In eo Theodorus Mopsuestenus autor Nestorii, pariterque Diodorus, & omnes execrandæ divisionis discipuli, qui & Semini-Nestoriani vocati sunt, sub anathematis æterna censura ab Ecclesia Dei projecti sunt. Cum his & epi-

FAUTORIBUS SUIS] Sequebatur in MS. codice: *Cum his & epistola, quæ Iba dicitur ad Marim Persam, & scripta Theodoreti adversus beatissimum Cyrillum cum condemnatione projecta sunt.* Sed rejecta est in suum locum ista memoria, unde per incuriam Notariorum dimota fuerat: pertinet enim ad locum, ubi fit mentio de V Concilio.

UNUS DE SANCTA TRINITATE.] Spectant hæc verba canonem IV. quintæ Synodi: *Si quis non confitetur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationabili & intellectuali, secundum compositionem, sive secundum subsistentiam, factam esse, sicut sancti Patres docuerunt; & ideo unam ejus subsistentiam compositam, qui est Dominus noster Iesus Christus, unus de sancta Trinitate, talis anathema sit*

IN HOC ORIGENES, &c.] Vide Dissertationem de Quinta Synodo subjunctam Liberati Breviario a nobis edito.

ſtola, quæ Ibæ dicitur ad Marim Perſam, & ſcripta Theodoriti adverſus beatiſſimum Cyrillum, cum condemnatione projecta ſunt.

In hoc Severus Acephalus, cum Petro & Zoara, cæteriſque eorum impiæ confuſionis conſortibus atque ſequacibus, perpetua condemnatione proſtrati ſunt, & omnes qui ex duabus & in duabus naturis ſive ſubſtantiis, cum earum proprietatibus, unum eumdemque Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium Dei cognoſcere renuunt. Qui cum Deus ſit conſubſtantialis Patri atque coæternus, propter nos noſtramque ſalutem deſcendit de cælo, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto, id eſt, operatione ſancti Spiritus virgo Dei filium concepit, carne animam habente rationalem atque intellectualem: in qua carne & crucifixus eſt, & mortuus eſt, & tertia die, ſicut voluit, reſurrexit a mortuis, mortis noſtræ diſſolvens imperium: in qua carne, quam ex nobis aſſumpſit abſque, ſolo peccato, ſedet ad dexteram Patris, in ea venturus judicare vivos & mortuos: cujus regni non erit finis.

Inter hæc veneranda univerſalia quinque Concilia etiam ſanctum Sextum Concilium univerſale centum ſeptuaginta quinque venerabilium Præſulum prædicamus, quod favente Deo, & votum piæ memoriæ magni Principis noſtri Domini Conſtantini clementer implente, in Urbe regia, eo præſidente, celebratum eſt, cui Apoſtolicæ recordatio-

Qui cum Deus sit, &c.] Locus hic reſpondet canoni II. Concilii Lateranenſis ſub Martino I. Obſervandum vero, hanc & conſequentem confeſſionem, quemadmodum & quæ ab Epiſcopo editur, acceptas eſſe ex Synodis Quinta Lateranenſi & Sexta, atque excerpta ex epiſtola Agathonis.

Inter hæc veneranda, &c.] Locum hunc uſque ad illa verba, *nexa perpetuo anathemate devinxerunt*, Launoius cum accepiſſet a Patre Labbeo ex Diurno noſtro, inſeruit epiſtolæ ad Raymundum Formentinum, qua contra Cardinalem Cajetanum de ſummi Pontificis dignitate diſputat.

Piæ memoriæ] Poſt obitum igitur Conſtantini Pogonati profeſſio hæc edita eſt.

Eo præsidente.] Id eſt, principalem locum tenente & moderante, inſtar ſupremi cujuſdam Cognitoris, quomodo Gregorius II. Imperatorem decere ſcribit in literis ad Leonem Iſaurum. In veteri Breviario Eccleſiæ Romanæ legitur *reſidente*, in novo, *præſidente*. Albertus Pighius, vir cæteroquin bene meritus de Eccleſia, Sextam Synodum contendit fuiſſe politicum duntaxat conventum, cui præfuerit Im-

nis Agatho Papa per Legatos suos & Responsales præfuit, cujus venerabilem tomum celebriter assequentes, eos qui novo & hæretico dogmate immaculatam Dei Ecclesiam polluere nitebantur, & errasse manifestius probaverunt, & cum sui erroris autoribus, atque fautoribus, perpetuo anathemate damnaverunt.

Recte atque veraciter statuentes, sicut duas unius Domini nostri Jesu Christi naturas, id-est, deitatem & humanitatem, cujus duas nativitates esse cognoscimus, de Patre videlicet, ex æterno; de matre, de qua humanitas ei accessit, ex tempore: ita duas quoque substantias unius ejusdemque personæ confitemur, juxta subsistentiam unitas, ex quibus & in quibus idem Dominus noster Jesus Christus Filius

peratot Constantinus. Verum refellitur egregie a controversiarum fidei tractatoribus, ut non sit necesse nos pugnam jam dudum confectam redintegrare.

Per Legatos et Responsales suos] De his ita S. Agatho ad Constantinum Imperatorem: *Secundum piissimam jussionem mansuetudinis vestræ, pro obedientia quam debuimus, non pro confidentia eorum scientiæ, dirigimus præsentes consamulos nostros, Abundantium, Ioannem, & Ioannem, reverendissimos fratres nostros Episcopos; Theodorum & Georgium, dilectissimos filios nostros Presbyteros, cum dilectissimo filio nostro Ioanne Diacono, & Constantino Subdiacono sanctæ hujus spiritalis matris Apostolicæ sedis: necnon & Theodorum Presbyterum, Legatum sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, & religiosos servos Dei Monachos, &c.*

Circa hunc locum observanda quinque. I. Theodorum & Georgium Presbyteros, Joannemque Diaconum, tenuisse locum Agathonis summi Pontificis; Abundantium vero & utrumque Joannem Episcopos Occidentalis Concilii legatione functos esse: unde illi ante Patriarchas, isti post Patriarchas censentur. Sic enim habent acta: *Conveniente sancta & universali Synodo, &c. id est, Theodoro & Georgio venerabilibus Presbyteris, & Ioanne venerabili Diacono vicem agentibus Agathonis sanctissimi & beatissimi Archiepiscopi antiquæ Romæ, & Georgio venerabili ac sanctissimo Archiepiscopo magnæ Constantinopoleos novæ Romæ, & Petro Deo amabili Presbytero & Monacho, locum servante sedis magnæ civitatis Alexandriæ, & Macario venerabili Archiepiscopo Theopoleos Antiochiæ, & Georgio religioso Presbytero Monacho, & Apocrisiario Theodori venerabilis Vicarii sedis Hierosolymorum, Ioanne Episcopo Portuensi, Abundantio Episcopo civitatis Paternensis, Ioanne Episcopo civitatis Rhegitanæ, locum præsentantibus centum viginti quinque venerabilium Episcoporum sancti Concilii antiquæ Romæ.*

II. Constare inde, quarum civitatum Episcopi fuerint Abundantius & uterque Joannes: quarum vero Ecclesiarum Cardinales Presbyteri fuerint Theodorus & Georgius: cujus Diaconiæ Joannes, ignotum est. Joannes autem quinque abhinc annis successit Benedicto II. cum Agathonem Leo II. Leonem Benedictus excepisset.

III. Monachos, quorum mentio fit a Pontifice, recenseri in actis. Sunt autem illi: *Theophanius Presbyter & Abbas venerabilis Monasterii Siciliæ, quod cognominatur ad Bajas, Georgius Presbyter & Monachus Monasterii Renati positi in antiqua Roma, Conon & Stephanus Presbyteri & Monachi*

Dei,

Dei, & adnuntiatur, & creditur: quia totus Deus totus factus est homo, & in suis integer manens, etiam in nostris perfectus apparuit, absque solo peccato, quia in se salvare totum hominem venerat; ita quoque & duas naturales habere voluntates, duasque naturales operationes, secundum sanctorum Patrum doctrinam, decreverunt.

Autores vero novi hæretici dogmatis Sergium, Pyrrhum, Paulum, & Petrum Constantinopolitanos, una cum Honorio, qui pravis eorum assertionibus fomentum impendit; pariterque & Theodorum Pharanitanum, & Cyrum Alexandrinum, cum eorum imitatoribus, simulque & hos, qui hæretica dogmata contra veritatem fidei synodaliter de-

Monasterii, quod cognominatur Demus Africa, positi similiter in seniore Roma.

IV. Nullam fieri Constantini Subdiaconi mentionem in actis, quoniam in Conciliis nullus erat, nisi Episcopis, Presbyteris & Diaconis, locus.

V. Ex his qui missi sunt, Pontificatum gessisse tres, Joannem, Cononem, & Constantinum, quamquam de Conone Monacho subdubito. Theodorum bis fuisse schismatis causam, semel cum electus Conon, iterum cum Sergius.

AUTORIBUS ATQUE FAUTORIBUS.] Ipsis etiam, si licet ita loqui, negativis, qui nempe silent ubi vociferandum, & se præ ignava prudentia continent, cum perrumpenda est, Deo jubente, iniquitas. Innocentius I. *Non multum interesse arbitror inter conniventis animum, & consentientis favorem.* Et postea: *Perspiciendum est, ne permittendo lupos, mercenarii magis videamur esse, quam pastores.* Epist. ad Conc. Milevit. Calestinus I. ad Episcopos Galliæ: *In talibus causis non caret suspicione taciturnitas, qui occurreret veritas, si falsitas displiceret: merito namque causa nos respicit, si silentio faveamus errori.*

AUTORES NOVI DOGMATIS, &c.] Dogma intelligit de unica voluntate Christi, quod licet reipsa non differret ab Eutychiano, se tamen aliena sub forma dissimulabat.

UNA CUM HONORIO.] De Honorio ita Hadrianus II in Synodo Romana, quæ refertur in VIII. Conc. Gener. act. 7. *Intolerabilis est ista præsumptio, & hanc præcordiorum aures ferre non possunt. Quis unquam vestrum tale quid audivit? vel quis hujus temeritatis, saltem lectione, immensitatem invenit? Siquidem Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum Præsulibus judicasse legimus; de eo vero quemquam judicasse non legimus. Licet enim Honorio post mortem anathema sit dictum ab Orientalibus, sciendum tamen est, quia fuerat super hæresi accusatus, propter quam solam licitum est minoribus majorum suorum motibus resistendi, vel pravos sensus libere respuendi. Quamvis & ibi nec Patriarcharum, nec cæterorum Præsulum cuipiam de eo, quamlibet fas fuerit proferendi sententiam, nisi ejusdem primæ sedis Pontificis consensus præcessisset autoritas.* Sic se habet Anastasii versio Græcus textus paulo aliter.

Observandum Hadrianum II. Pontificatum inivisse anno 867. atque adeo sane ipsam professionem fidei edidisse, cum primum sedere cœpit.

Observandum pariter ex Hadriani verbis posse componi altercationes omnes hac de re moveri solitas: quis enim Papam asserat, aut tanta causa ignarum fuisse, aut temere sententiam dixisse?

claratam atque prædicatam, pertinaciter defendebant.

Pessimum etiam & Deo odibilem Macarium (cum ejus discipulo, & magistro impietatis, Stephano, & Polychronio deliro sene, novo Simone) cum omnibus hæreticis scriptis atque sequacibus nexu perpetui anathematis devinxerunt, qui unam execrabiliter asserebant voluntatem, & unam operationem in Christo; quam neque divinam, neque humanam, neque inconditam, neque conditam poterant demonstrare, sed velut confusam atque congregatam. Sicut de naturis impius Eutyches, ita de naturalibus voluntatibus atque operationibus Christi, juxta hæreticorum præstigias, nitebantur defendere.

MACARIUM] Antiochenum Episcopum, adversus quem act. 8. Sexta Synodus exclamavit: *Novo Dioscoro anathema, hujusmodi deponatur: novum Dioscorum foras mitte: novo Apollinario malos annos: merito ab Episcopo alienetur, nudetur circumposito ei pallio.*

STEPHANO] Fuit ille Monachus & Antiochenus Presbyter, Macarii discipulus & Syncellus, pertinax in errore, adversus quem conclamavit Synodus act. 9. *Hæreticum foras mitte: novo Eutychetis malos annos: novo Apollinario malos annos: hæreticum foras mitte. & impulsus est Stephanus discipulus Macarii, & foras missus.* Habuit porro & ipse discipulum Tyrannum Bardanem, ut est in peroratione Agathonis Diaconi.

ET POLYCHRONIO DELIRO SENE] Delirus dicitur, non tantum propter nomen, quod multæ ætatis hominem significat; sed etiam propter ætatem: erat enim tunc octogenario major. Senex porro dicitur, & quidem delirus: nam in sua ad Imperatorem epistola narrat visa deliriis & somniis similia.

NOVO SIMONE] Inde corrigas vetus Breviarium Romanum, in festo S. Leon. II. in quarta Lectione, ubi legitur, *& Polychronius, Novus, & Simon*, quasi tres fuerint homines, & non tres tantum voces uni convenientes. Porro dictus est a populo novus Simon, Magus scilicet, post detectam imposturam, qua tentavit, velut ille antiquus Simon Magus, prodigio fidem suam probare: sed utrumque sua spes fefellit. Neque enim Simon volavit illæsus, quod promiserat, ad suam divinitatem contestandam; neque Polychronius mortuum suscitavit, quod suæ fidei spoponderat testimonium. Res ita refertur act. 16. Synodi Sextæ: *Egredientibus tam gloriosissimis judicibus & sancto Concilio, & plurimo populo congregato in atrio publici lavacri, quod dicitur Zeuxippeus, appositus est ei in argenteo exequiali feretro mortuus, similiter coram gloriosissimis judicibus, & his qui erant ex sancto Concilio, plurimoque Christo amabili populo ibidem invento, superassistens idem Polychronius posuit supra ipsum mortuum hujusmodi fidei suæ chartulam, perque plures horas perseverans, & insusurrans ei, nihil horum, quæ ab eo stolide ac blasphemè promissa fuerunt, valens peragere idem Polychronius dixit, nullatenus se posse mortuum suscitare. Populus itaque qui ibidem aderat, exclamavit dicens: Novo Simoni anathema. Polychronio seductori populi anathema.* Missi porro ab Imperatore Macarius, Stephanus, Polychronius Romam ad Leonem II. cum errorem pertinaciter retinerent, detrusi sunt in Monasteria, & impœnitentes interierunt.

Sed & eos, qui unam ſimul & duas voluntates & operationes in Chriſto dicere præſumebant, ſive nec unam, nec duas; vel qui proprietates naturarum Chriſti confundere vel extinguere niſi ſunt, vel nituntur, pari cum eis anathemate multaverunt.

Propterea quoſquos, vel quæque ſancta ſex univerſalia Concilia abjecerunt, ſimili etiam nos condemnatione percellimus anathematis,

Cum ſupra fatis hæreticis, Sabellium, Paulum Samoſatenum, Marim Perſam, Montanum, Donatum, Eunomium, Novatum, Sabbatium, Acacium, Anthimum, Julianum Halicarnaſſeum, Theodoſium, Gaianum, Priſcillianum, Pelagium, Cæleſtium, & Julianum eorum diſcipulum, & cum eis ſimul omnes hæreticos eorumque ſimul ſequaces execramur ac condemnamus.

Quoſque vero, vel quæque eadem ſex ſancta Concilia ſuſceperunt, ut rectæ fidei conſortes ſuſcipimus, & cum eadem reverentia ore & corde veneramur.

Sed & hoc veſtræ caritati, Chriſto annuente, pollicemur, cuncta, quæ hujus Apoſtolicæ ſedis præfati Pontifices Apoſtolici prædeceſſores noſtri ſynodaliter ſtatuerunt, cum toto mentis ſtudio & puritate nos eſſe conſervaturos, & ad defendendam rectæ fidei puritatem, eorumdem præſidio, coram hominibus eſſe ſequipedam.

Unde & diſtricti anathematis interdictioni ſubjicimus, ſi quis unquam, ſeu nos, ſive eſt alius, qui novum aliquid præſumat contra hujuſmodi evangelicam traditionem, & orthodoxæ fidei Chriſtianæque religionis integritatem, vel quidquam contrarium annitendo immutare, ſive ſubtrahere

MARIM PERSAM.] In Synodo Lateranenſi ſub Martino I. can. 18 dicitur, Theodulus Perſa, quem opinor eumdem eſſe cum Theodolo Theodori commentatoris, id eſt, Mopſueſteni diſcipulo, cujus meminit Hebed Jeſu in Catalogo.

JULIANUM, &c.] Eclanenſem Epiſcopum, qui a Cæleſtio, quem Pelagius corruperat, hæreſim didicit, factus poſtmodum ex diſcipulo magiſter totius factionis. Marius Mercator de ipſo tradit, quæ nullus alius diſtincte. Vide noſtras ad primam partem Marii Mercatoris Operum notas, & diſſertationem de primis autoribus, & defenſoribus hæreſis Pelagianæ.

de integritate fidei nostræ tentaverit, vel ausu sacrilego hoc præsumentibus consentire.

Ut sinceritas perfectæ nostræ fidei vestræ caritati manifestius clareat, præsentem nostræ professionis paginam per Ill. Notarium scriptam, cum nostræ manus subscriptione, coram omnibus relectam, in confessione beati Petri Apostolorum Principis, deposuimus, tanquam ipso testificante de puritate conscientiæ nostræ, cui claves ligandi atque solvendi in terra & in cælo omnium Salvator & Dominus tradidit.

Ill. gratia Dei Episcopus sanctæ catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ huic professioni rectæ & orthodoxæ fidei, sicut superius legitur, subscripsi, eamque ad corpus tuum, beate Petre Apostole, obtuli consolidandam.

Tertia Professio fidei, post ordinationem.

Ill. Episcopus sanctæ catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ, dilectissimis & dulcissimis filiis in Domino salutem.

Ill. Episcopus, &c.] Ipsa per se professio fidei videtur dicere, a quo sit primum, & quo tempore edita: habet enim quatuor notas, quibus utrumque dignoscatur. I. Fit in ea mentio Sextæ Synodi, cujus definitio recipitur. II. Appellatur nomen Constantini Imperatoris, qui Synodum coegit. III. Imperatoris nomini non additur, quod solet post mortem, quodque in aliis duabus non omittitur, *pia memoria*, sed illud potius, quod *a Deo coronat s.* IV. Exordium ducitur ab exhortatione ad concordiam mutuamque injuriarum condonationem. Innotescit, ex prima quidem & secunda nota, fidem esse editam post solutam VI. Synodum: ex tertia vero, non fuisse editam post mortem Constantini, alioquin *pia memoria* dictus fuisset: ex postrema denique, editam post dissensiones in electione alicujus Pontificis exortas. Atqui Sexta Synodus absoluta est anno 681. die 16. Septembris. Obiit Constantinus anno 685. mense Septembri, quatuor annis post Synodum solutam. Hoc intervallo temporis creati sunt tres omnino summi Pontifices, Leo II. Benedictus II. Joannes V. E tribus illis duo, Benedictus & Joannes, statim electi narrantur, Leo non item, sed Agathoni successit, postquam vacasset diu sedes. Nec dubium quin potissima vacationis causa exstiterit dissidentium in eligendo Pontifice animorum pugna. Necesse est igitur fateri professionem hanc a Leone II. anno 682. editam, siquidem Agatho defunctus est vita, aut certe sepultus die 10. Januarii anno 681. vacavitque sedes, ut habet Baronius ex Anastasio, annum unum, menses 7. dies 7.

Dilectissimis et dulcissimis filiis.] Quod fratrum non meminit, sed filiorum dum-

Hodiernæ diei festiva jocunditas invitat nos, dilectissimi, vestram in Christo fraternam humili voce exhortari concordiam. Quatenus tam alacer vestræ devotionis concursus, non ad favorem hominum, sed ad laudem potentissimi proficiat Creatoris, qui dum votis vota ubertim accumulat, gaudiis cælestibus nostræ humilitatis gaudia amplificare dignabitur.

Quis namque, ut ait Propheta, *loquetur potentias Domini? aut quis omnes ejus auditas valebit facere laudes?* vel quis digne *poterit magna & mirabilia ejus opera enarrare.* Neque enim hoc mea merita, carissimi, quæ nulla sunt, sed vestræ christianitatis vota apud Altissimum promeruerunt, quod in me indignum desuper cernitis exultantes, ut nimirum Omnipotens *de terra inopem & de stercore pauperem sublimaret,* prærogativam sacerdotii concederet, dispensatoremque suæ constitueret familiæ.

Psal. 105. v. 2.

Eccli. 17. v. 8.

Psal. 112. v. 7.

Quapropter, carissimi, hujus diei præclara solemnitas geminam apud vestram Deo placitam caritatem, per hanc meæ mediocritatis paginam compulit persolvere functionem.

taxat, signum est ad universum Dei populum directam fuisse fidei professionem, cum antea Romæ apud populum esset emissa. Sic Pelagius I. cum fidem suam universæ Ecclesiæ populo mitteret, non fratrum, sed filiorum tantum meminit: neque difficultatem creare potest, quod quæ de caritate dicuntur, offensisque condonandis, Romano populo conveniant: fuit enim id in more positum, ut cum totus orbis docendus esset de re aliqua magni momenti, sermo habitus pro concione in Ecclesia mitteretur inde ad universos. Videndæ super ea re homiliæ paschales sancti Cyrilli Alexandrini.

HODIERNÆ DIEI.] Sermonem hunc habuit, jam non ad Clerum & Episcopos tantum, cum suæ fidei specimen daret ante ordinationem; sed ad Ecclesiam orbe toto diffusam post ordinationem, cum sederet in Cathedra Petri docturus Ecclesiam.

PAGINAM.] Inde liquet, non fuisse hanc concionem tantum, quæ voce diceretur; sed epistolam quoque, quæ scripto postea mitteretur.

PERSOLVERE FUNCTIONEM.] Pontifices Romanos, statim atque in sedem Apostolicam conscenderant, solitos esse monere totam Ecclesiam de ordinatione & fide sua, constat pluribus Pontificum ipsorum testimoniis & exemplis. Gelasius epist. 2. ann. 492. ad Laurentium Lignidensem: *Quia mos est Romanæ Ecclesiæ Sacerdoti noviter constituto, formam fidei suæ ad sanctas Ecclesias prorogare, hac eadem compendiosa nimis brevitate studui revocare, ut sub qua fide vivendum sit, secundum statuta Patrum, in hac nostra epistola, per brevitatem, sine fastidio lector advertat. Confitemur ergo, &c.*

Et primum omnium quidem, condecet paterno affectu meos dulces deposcere natos, ut pro meæ fragilitatis inopia Christum Dominum convenienter deprecemini, ut hoc officium pietatis, quod largiente Domino, vestris precibus, indeptus sum, suorum intercessionibus Apostolorum, concedat inculpabiliter adimplere, quatenus non de culmine præsulatus temeritatis pœna condemner; sed de fideli officio ac sedulo pietatis ministerio, in die adventus Domini, merear, una cum animabus ab eo mihi creditis, immarcescibilem gloriæ percipere coronam.

Deinde alia mihi ad vos, o dilectissimi, pro vobis est amplissima caritatis adhortatio, quatenus si quis vestrum adversus aliquem habuit vel habet huc usque querelam, meæ obsecrationis interventu, propter eum scilicet, qui autor pacis & caritatis est, invicem ex cordibus relaxetis. *Donantes vobismetipsis*, secundum apostolicam exhortationem, *sicut Deus in Christo donavit vobis, ut non*, quod absit, quolibet argumento, *a satana*, inimico pacis dissensionisque autore, *circumveniamur.* Finiantur quæso simultates & discordiæ, ut non regnet in vestro casto corpore odii fomes, sed pax & caritas, quam diligit Deus: *ut sitis obedientes filii Patris vestri, qui in cælis est.* Scriptum quippe est: *Beati pacifici, quia filii Dei vocabuntur.* Et iterum: *Pacem sequimini & sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum. Dimittite*, inquit Dominus in Evangelio, *& dimittetur vobis. In hoc*, ait, *cognoscent omnes*,

Coloss. 3. v. 13.
2. Cor. 2. v. 11.
Matth. 5. v. 45
Ibidem v. 9.
Hebr. 12. v. 14.
Luc. 6. v. 37.
Ioan. 13. v. 35.

ET PRIMUM QUIDEM, &c.] More prædecessorum precibus se adjuvari postulat. Ita Leo Magnus in sermone habito die ipso suæ assumptionis, Pelagius I. epistola ad universum Dei populum, Gregorius Magnus in epistola synodica ad Patriarchas Orientalis Ecclesiæ, & alii, a quibus scriptum aliquid de sua promotione ad nos pervenit. Quin & Hilarus scribens de suæ ordinationis primordiis epist. 5. ad Leontium Arelatensem, postquam petiit omnibus per universam provinciam Episcopis de sede Apostolica sibi commissa renuntiari; addit, *ut supplicaturi Domino nostro Iesu Christo, sicut exultati in gaudia, ita profutura universali Ecclesiæ orationum suarum vota conjungant.*

AMPLISSIMA CARITATIS ADHORTATIO.] Hortatur Pontifex Clerum populumque ad deponendas inimicitias, quas inter dissidendum de electione atroces conceperant, foverantque per viginti fere menses, nec adhuc tamen omni ex parte deposuerant, licet in Leonis electionem consensissent.

quia mei estis discipuli, si dilectionem invicem conservetis, ut pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda & intelligentias vestras, in Christo Iesu Domino nostro. Quatenus, sicut meæ exiguitatis promotione lætitiæ gaudia vobis hodie cumulavit Altissimus; ita profecto, & mihi de vestræ unanimitatis & pacis concordia mentis jocunditas uberius multiplicetur, ut condecenter pari assensu hymnum gloriæ cum sanctis angelis, ante venerabile Apostolorum Principis corpus, possimus concordi modulamine, etiam cum interno mentis adsensu, alacriter exclamare, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

Philip. 4. v. 7.

Luc. 2 v. 14.

Quibus præmissis, carissimi, ad illud singulare spei nostræ remedium, meæ humilitatis alloquium, summopere curro, ut ad quod vestrum desiderium, per afflatum Spiritus sancti, indesinenter esse sollicitum atque adtentum in meis oculis habeo conspectum; illaque meæ humilitatis professione, ad vestram ædificationem, libenter invitor depromere, quæ a me inhianter, suspensis auribus, fervore catholicæ atque orthodoxæ fidei, christianæ religioni dedita vestra devotio, per meæ ministerium linguæ convenienter cupit audire.

Propterea christianæ simul & evangelicæ doctrinæ discipuli, paternæque traditionis, per Dei gratiam, æmulatores, & orthodoxæ fidei sectatores existentes, ea, quæ per sanctos Apostolos, hujusque Apostolicæ Sedis Præsules, prædicanda suscepimus, quemadmodum *corde credimus ad justitiam*, ita nos condecet, ad vestræ salutis ædificationem, mente devota proprie ac veraciter, in conspectu totius Ecclesiæ, libera profiteri voce.

Rom. 10. v. 10.

HODIE.] Ipso igitur die assumptionis habitus est Romæ sermo, qui scripto postea in provincias, saltem ordinationis Pontificiæ, directus.

HYMNUM GLORIÆ.] Nondum hymnus, qui dicitur Ambrosii & Augustini, canebatur Romæ in solemnem gratiarum actionem. Romæ dixi, nam in Galliis antea decantatum fuisse, non obscure colligitur.

ALLOQUIUM.] Locum miserabiliter corruptum emendavi. Sic enim se habebat: *Ad locum summopere curavi, ad quod vestrum desiderium per affectum sancti Spiritus, indesinenter sollicitum esse atque adtentum, immaculatis ab eo conferrum, illa qua mea humilitatis,* &c.

IN CONSPECTU TOTIUS ECCLESIÆ.] Non Romanæ tantum, sed totius Metropolitanæ, aut Univer-

Credimus in unum Deum, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem : Patrem scilicet, ex quo omnia : Filium, per quem omnia : Spiritum sanctum, in quo omnia. Patrem quidem ingenitum, Filium autem ex Patre unigenitum, Spiritum vero sanctum nec genitum, nec ingenitum, sed de Patre Filioque procedentem. Unam sanctæ Trinitatis essentiam, unam virtutem, unam dominationem, unam naturalem voluntatem atque operationem unam. Trinitatis nomine credentes baptizati sumus, & credendum fideliter prædicamus.

Unum igitur sanctæ Trinitatis, hoc est, Deum Verbum, qui natus est de Patre ante omnia sæcula, eumdem in ultimis temporibus descendisse credimus, incarnatum esse de Spiritu sancto, & de semper virgine beata Dei genitrice Maria, & inhumanatum : consubstantialem Patri secundum deitatem, & consubstantialem eundem nobis secundum humanitatem : de Patre quidem natum sine tempore & æterne, de matre autem absque semine in tempore : unde & duas ejus nativitates prædicamus, & unum eumdemque Dei Filium, eumdemque hominis filium ex duabus, & in duabus naturis, hoc est, divina & humana, incondita & condita, impassibili & passibili, in unam personam atque substantiam concurrentibus, & in sua proprietate, inconfusis & immutabiliter eisdem naturis manentibus, ex quibus ineffabilis adunatio facta est, & Deus uni-

sæ, & orbe toto diffusæ : atque hinc concludo, sermonem non solum ad Romanos habitum, sed ad omnes orbis fideles, aut saltem ad Occidentis totius Ecclesias, aut ad ordinationi Apostolicæ subjectas, missum esse.

CREDIMUS, &c] Si conferatur fides hæc cum ea parte epistolæ secundæ Agathonis ad Imperatorem Constantinum, qua continetur catholici dogmatis expositio, continuo videbitur alterius cum altera tanta consonantia, ut hæc ab illa, si non verbis, saltem sensu desumpta videatur. Nec te moveat, quod in Agathonis epistola Spiritus sanctus dicitur *de Patre procedere*, nec additur, *Filioque*, quod in hac tamen fide legitur : nam id deletum a Græcis, cum Latinam epistolam in Græcam linguam verterent, in Concilio Florentino conquesti sunt Latini.

SPIRITUM VERO, &c.] In Ordine Romano, ut jam dictum est, ordinandus Episcopus de fide Spiritus sancti interrogatur in hunc modum : *Credis etiam Spiritum sanctum, plenum & perfectum verumque Deum, a Patre & Filio procedentem, &c.*

cus

tus, mediante rationali anima, carni, quam de ſancta & immaculata virgine aſſumpſit.

Quare vere ac proprie Θεοτόκον, id eſt, Dei genitricem ſanctam ſemperque virginem prædicamus, eo quod unum eumdemque Deum & Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum genuit, non in duas perſonas duoſve filios partitum, ſed eumdem, deitate quidem impaſſibilem, paſſum autem carne, crucifixum & ſepultum carne, reſurrexiſſe & aſcendiſſe in cælos carne, unde nunquam divinitate diſceſſit, ſedentem ad dexteram Patris in eadem carne, & ita venturum judicare vivos & mortuos, & ſic ſemper in eadem carne manſurum.

Propterea deteſtamur eos atque condemnamus, quicumque ante adunationem duas naturas & poſt adunationem unam Chriſti naturam errantes adſeverant; necnon & illos, qui in duas perſonas, vel duos filios, unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum dividentes blaſphemant.

Nos igitur in omnibus ſequentes ſanctarum quinque Synodorum inſtituta, necnon & probabilium catholicæ Eccleſiæ Patrum atque Doctorum venerabiles traditiones, confitemur; atque prædicamus unitas duarum Chriſti naturarum proprietates, ita nihilominus, ut duas naturales voluntates atque operationes unius ejuſdemque Domini noſtri Jeſu Chriſti fateamur.

Ad hæc quoque profitemur etiam cuncta decreta Pontificum Apoſtolicæ ſedis prædeceſſorum meorum, præſertim quæ a ſanctæ memoriæ Martino univerſali Papa, ad confirmationem prædictarum quinque Synodorum, defini-

PROPTEREA DETESTAMUR, &c.] Eutychianos ſimul & Neſtorianos, adverſus popularem ſexti ſæculi errorem, quo, ut tradit Facundus, credebatur, nullam eſſe mediam inter utrumque errorem viam, quam catholica fides inſiſteret.

MARTINO] Martyrio coronatus exceſſit e vivis anno 655. Habuerat ante ſexennium Romæ Synodum Lateranenſem 105. Epiſcoporum adverſus Monothelitas, edideratque profeſſionem fidei, quam Sexta Synodus recepit, atque ſecuta eſt act. 18. Sed ita nihilominus, ut damnatis aliis Patriarchis propter hæreſim, annumeraverit Honorium, quod Martinus non fecerat.

ta ſunt atque decreta, in omnibus cuſtodire, maxime quæ adverſus novas promulgata ſunt quæſtiones, quibus zizaniorum ſcandala huc atque illuc diſſeminata ſunt.

Quorum ſanctorum Patrum & Apoſtolicæ ſedis Pontificum autoritate muniti ac freti, quæ vel ſynodice ſuſceperunt, vel prædicaverunt, ſine aliqua diminutione ſuſcipimus & prædicamus. Simili modo & quæcumque damnaverunt cum ſuis autoribus & ſectatoribus, ſub anathemate damnamus.

Profitemur etiam nos, ſecundùm illa, quæ à prædeceſſoribus meis ſtatuta ſunt, nunquam aliquid novi contra catholicam atque orthodoxam fidem ſuſcepturos, nec talia temerarie præſumentibus, ſi opportunum fuerit etiam mori, Dei gratia nos corroborante, quoquo modo conſenſum præbituros.

Ad hæc vero ſuſcipio & amplector & veneror definitionem, quam Deo auſpice, fecit ſancta & univerſalis ac magna Sexta Synodus, quæ nuper in regia Conſtantinopoli urbe, in qua & Apoſtolicæ ſedis Legatos præſidere manifeſtum eſt, quæ & per decretum chriſtianiſſimi, ac piiſſimi, a Deoque coronati Conſtantini Principis congregata eſt, & quæ ſuſcepit, ſuſcipio, & quæ vel quos abjecit, abjicio, ſimiliter & quos anathematizavit atque damnavit, anathematizo & damno.

Et hanc denique, dilectiſſimi, orthodoxæ, atque Apoſtolicæ fidei normam in omnibus tenentes, atque ſpiritalium Patrum, lucidiſſimis veluti ſæculi luminaribus, ſacris inhærentes doctrinis, oportet noſtræ humilitatis religioſa devotione, quæ eorum magiſterio, illuſtrante ſuperna gratia, corde concepimus, ore etiam libere confiteri, ut in die adventus Domini & ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti a dex-

QUOQUOMODO CONSENSUM PRÆBITUROS.] Id eſt, neque expreſſum, aſſentiendo erroribus; neque tacitum, connivendo: nam utrumque ſincera fides & officium Doctoris, prudentiaque, Honorii exemplò edocta, vetat. Ad Honorium porro hic reſpicitur, unde ſtatim fit mentio Sextæ Synodi.

tris consistentes, illam desiderabilem de Evangelio mereamur vocem audire dicentem : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis præparatum est ab origine mundi.* Matt.25.v.34.

His igitur prælibatis, oportet nos, dilectissimi, ad hoc sacratissimum & venerabile beati Apostolorum Principis corpus, fixis genibus, Dominum Jesum Christum impensius exorare, ut fidelissimum ac christianissimum Romanum a Deo constitutum Principem, cum vita & victoria, religionis cultu pollentem, longævæ ætatis curriculis in suo sancto timore conservare & custodire, longe lateque regnantem pacifice, dignetur, una cum fidelissimis atque fortissimis Romanæ reipublicæ Italiæ exercitibus, rebelles inimicos Imperii, præviantibus beatissimis Apostolorum Principibus, subjugare ac prosternere, non mucrone ferri, sed prudentiæ consiliis, & absque dispendio florentissimi exercitus, sua virtute dignetur : de eorum feritate tam in regiam urbem, quam circumquaque adversantium, laudabiles decurrant triumphi, ut omnis sexus & dignitas de ejusmodi victoriis exultantes, uno ore Deo nostro & Domino Jesu Christo dignas invitentur laudes & gratias persolvere, cum quo est Deo Patri Spirituique sancto gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

RELIGIONIS CULTU POLLENTEM.] Fuit ea laus propria Constantini Pogonati, patre Constante Typi autore, & proavo Heraclio Ecthefeos approbatore, religiosioris.

LONGÆVÆ ÆTATIS, &c.] Non respondit eventus Pontificiis votis : nam tres tantum annos supervixit : Pogonatus quippe defunctus est vita anno 685. mense Septembri, cum Leo Pontifex anno superiore ad superos transiisset.

IN REGIAM URBEM, &c.] Vide Zonatam in Constantino, ubi narrat Bulgaros urbi regiæ & exercitui Constantini imminentes non alia ratione, quam tributi pensione, compressos : quod hic dicitur, *non mucrone ferri, sed prudentia consilio, absque dispendio florentissimi exercitus.*

CAPUT III.

De ordinatione Episcopi Suburbicarii a summo Pontifice.

ARGUMENTUM.

I. Ubi è vita excesserat Episcopus aliquis eorum, qui sedis Apostolicæ ordinationi suberant, de obitu statim monebatur Pontifex, sive Cleri & Plebis Ecclesiæ viduæ literis, sive a defensoribus patrimonii illic positi.

II. Monitus Pontifex scribebat Clericis & Plebi Ecclesiæ viduæ de electione Episcopi.

III. Scribebat & vicino Episcopo, cui commendaret Ecclesiæ curam, donec pastorem haberet.

IV. Fiebat electio, concurrentibus Cleri, Ordinisque, & Plebis votis, decretumque omnium subscriptione firmabatur.

V. Electionis decretum deferebatur ad Pontificem, cum precibus, ut electionem probaret, ordinaretque Episcopum, quem sibi delegerant.

VI. Respondebat Pontifex, Episcopumque, quem probasset, evocabat Romam ad consecrationem.

VII. Electo, cum se conferret ad sedem Apostolicam, Archidiaconus Ecclesiæ viduæ, aliique Honorati comitabantur, secumque deferebant alias Cleri Plebisque literas, quibus instantius ordinatio urgebatur.

VIII. Peragebatur solemni ritu ordinatio Romæ, prævio examine de fide & moribus, monitaque inter ordinandum Episcopo dabantur, quibus ad regendam suam Ecclesiam juvaretur.

IX. In ordinatione Episcopus professionem fidei ad corpus sancti Petri emittebat.

X. Dabat etiam cautionem, qua disciplinam Ecclesiasticam observaturum se pollicebatur.

XI. Addebat & indiculum de obedientia erga summum Pontificem, & fidelitate erga Principem servanda.

XII. Post ordinationem accipiebat a Pontifice ad Clericos & Plebem civitatis suæ literas, quibus monebantur, quid Episcopus, & in mandatis accepisset, & spopondisset; quæ etiam deberet observantia a suis subditis coli.

XIII. Accipiebat quoque, cum dimitteretur, ab Archidiacono Romanæ Ecclesiæ formatam, ut constaret, a quo facta esset ordinatio, qua die, quo mense, qua indictione, quo imperante, &c.

XIV. Si Episcopus Ecclesiam, ad quam erat ordinatus, propter feritatem barbarorum amisisset, nec recipiendæ spes foret, a summo Pontifice per literas præficiebatur viduæ alteri, quod incardinari dicebatur.

XV. Quod si contra e re foret, nullum viduæ alicui Ecclesiæ præficere, vicinus Episcopus literas à summo Pontifice recipiebat, quibus adunabantur Ecclesiæ, unusque ambabus præficiebatur.

XVI. In Ecclesia sua sedentem Episcopum invitare solebat literis summus Pontifex ad natalem suum Romæ solemnius celebrandum.

XVII. Qui invitatus fuerat, si prohibente infirmitate, alioque gravis momenti negotio, venire non posset, literisque se excusaret, rescribebat Pontifex extusatoriam, id est, epistolam, qua excusationem probaret.

XVIII. Statis debebant temporibus sistere se Pontifici Episcopi, qui sedis Apostolicæ ordinationi subjacebant. Si quando id officii omitterent, accipiebant a Pontifice exhortatoriam, qua morantes monerentur, atque etiam minis terrerentur.

XIX. Quod si adversi aliquid paterentur, consolatorias Pontifex literas dabat: quæ fuit illorum temporum humanitas atque benignitas.

Fuerunt igitur circa ordinationem suburbicarii Episcopi, ordinatique instructionem novem decem formulæ: undecim pertinebant ad scribentem Pontificem; tres ad Episcopum; reliquæ ad alios. Ex Pontificiis, neque exhortatoria Cleri ad electio-

nem; neque commendatoria Ecclesiæ viduæ in Diurno reperitur; sed ubique passim utraque inter Epistolas Gregorii Magni obvia est.

Non reperitur etiam forma decreti post electionem: verum illa in Ordine Romano legitur. Quæ desunt, post Notas, appendicis instar, apponentur, ut temporum, de quibus agimus, manifestior sit usus.

TITULUS I.

Decretum de electo Episcopo, quod leget Notarius Regionarius.

SUPERSCRIPTIO. Domino sancto, merito Apostolico, & divina benedictione decorato, Ill. Papæ Patrum, summæ sedis Præsuli, famuli vestri Clerus & Plebs Ecclesiæ Ill.

Ad laudem Apostolatus vestri nihilominus credimus pertinere, si Ecclesia, quæ Pontificis officio destituta videtur, vestris fuerit, Deo favente, decorata temporibus: proinde, sancte meritis Apostolice, quæsumus Apostolatum vestrum, uti famulum vestrum Ill. virum venerabilem, Diaconum Ecclesiæ nostræ, cujus vitam & honestos mores apud nos habemus bene & optime comprobatos, hunc nobis Apostolatus vester, divina gratia præveniente, Episcopum consecrare dignetur: quatenus Ecclesia Dei & vestra, dum vestris fuerit decorata temporibus, Deo & Apostolatui vestro insufficientes gratias referat.

NOTARIUS REGIONARIUS.] Sui erant singulis Romæ Regionibus addicti Notarii, qui per vices summo Pontifici obsequium præstabant. Illi de suburbicariarum regionum sibi attributarum rebus referebant.

PAPÆ PATRUM.] Jam inde ab ætate Constantini Magni usurpata est hæc appellatio, sed non ita frequenter: fuit vero frequentior solemniorque posterioribus temporibus.

APOSTOLATUM VESTRUM.] Etsi appellatio hæc pertinere videtur ad summæ & Apostolicæ sedis Præsulem, unde & Romanus Pontifex sæpius reperitur dictus *Apostolicus*; attributa est tamen aliquando inferioribus Episcopis. attributionis exemplum ubique passim occurrit.

Et Subscriptio ipsorum. Ill. huic decreto a nobis facto in Ill. viro venerabili, Diacono & Electo nostro, consensi, & subscripsi, &c.

TITULUS II.

Vocatoria.

Dilectissimis fratribus & filiis Presbyteris, Diaconibus, Clericis, Honoratis, Possessoribus, & cunctæ Plebi Ill. Ecclesiæ, simulque vocato Ill. Episcopo, auxiliante Domino, futuro Ill. sanctæ Ecclesiæ.

Dilectionem vestram salubriter alloquimur, quia prædictum Ill. a vobis electum Episcopum virum venerabilem ordinare compellimur. Gaudemus & oramus Christum Jesum, ut qui vobis devotionem electionis dedit, nobis quoque perficiendi tribuat potestatem. Jam fatum virum religiosa violentia tenete, & ad sanctam nostram sedem perducere festinate, qui forte dignior eo erit, si se occultare voluerit.

Vocatoria.] Epistola 183. Joannis VIII. vocatoria est: non tamen inscribitur Episcopis & Presbyteris, &c. sed ipsimet Electo, qui de sua electione literis Pontificem monuerat. Fuit is Theodosius Nonensis Ecclesiæ in Illyrico sub Jaderensi Metropolita, Diaconus, & in Episcopum ejusdem Ecclesiæ electus. Hæc porro epistola, ut multa continet Ecclesiasticæ Historiæ utilia, ita lectu dignissima est.

Fratribus & filiis.] Videtur hæc vocatoria pertinere ad Electum Metropolitanæ Ecclesiæ: sic enim vox, *fratribus*, ad Episcopos Provinciæ; vox *filiis*, ad Presbyteros &c. spectabit.

Dilectionem vestram.] similis epistola legitur in Ordine Romano, nisi quod habet clausulam hanc omnino superfluam: *Ob quam rem hanc direximus admonitionem, quia dudum placuit sanctæ Synodo Episcopum sine vocatoria suscipi non debere, ne obscuritas dubia ordinationis incurrat.*

Occultare voluerit.] Id fecit Gregorius Magnus, consule librum Vitæ S. Gregorii, ubi Joannes Diaconus cap. 39. & sequentibus, exponit pias artes, quibus vir sanctus declinare tentavit supremam orbis Ecclesiasticam dignitatem.

TITULUS III.

Decretale, quod legit Diaconus, designato Episcopo.

DOMINO beatissimo Papæ, sanctæ Ecclesiæ Ill. Presbyteri, Diaconi, & Plebs consistens.

ITEM ALIA MANUS. Cum adjacentibus Parochiis, in Domino, salutem.

Pontificii vestri est, destitutis Ecclesiis subvenire, ne Plebs Deo devota diu sine proprio videatur esse rectore: & ideo, Domine beatissime Papa, precamur Apostolatum vestrum, uti nobis Ill. virum venerabilem, Diaconum no-

DECRETALE.] Videri potest decretale hoc a decreto non differre, nisi verborum tenus: quo uno discrimine, quæ sequuntur, formulæ duæ a decretali diversæ sunt. Verum in contrarium facit. Primum, quod diversa sit utriusque inscriptio, nec perinde ac consequentibus formulis inscriptum sit *aliud*. Deinde, quod non a Notario, ut præcedens decretum, sed a Diacono legi deberet. Postea, quod decretum, post electum Episcopum; decretale, post designatum mitteretur. Denique quod decretum afferret missus aliquis ad Pontificem minister Ecclesiæ viduæ, ut approbaretur electio; decretale, Diaconus, Episcopi futuri comes, deferret, ut ordinatio fieret. Nam inter electum & designatum id intercedit discriminis, quod electus sit, in quem Clerus & Plebs consenserunt: designatus, qui a summo Pontifice approbatus, & ad ordinationem venire jussus.

Alcuinus porro libro de officiis divinis meminit decretalis hujusce, cum ait: *Cum Episcopus civitatis fuerit defunctus, eligitur alius a Clero seu Populo, fitque decretum ab illis, & veniunt ad Apostolicum, cum suo Electo, deferentes secum suggestionem seu rogatorias literas, ut eis consecret Episcopum.*

DIACONUS] Non utique Romanæ Ecclesiæ, sed viduæ, cui præficiendus Episcopus: neque enim sermo est de lectione decreti, quæ fieret in ipsa ordinatione; alioquin non Diaconus tantum diceretur qui legit, sed Archidiaconus: hujus enim erat de electione referre.

CUM ADJACENTIBUS PAROCHIIS.] Ecclesiis adjacentium civitatum: Ecclesias enim significat vox Parochiarum, ut ex pluribus Diurni verbis constat. Deinde alia manus ostendit Parochias diversas esse a vidua Ecclesia, cujus in Clero censebantur omnes, qui in pagensibus Ecclesiis ministrabant.

DIACONUM.] Mos erat, ut ex veterum monimentis eo pertinentibus manifestum est, Diaconos potius quam Presbyteros eligere, idque multis de causis. Primo, quia Diaconi Ecclesiæ res, non temporales tantum, sed etiam spirituales penitius noverant: est enim Diaconus Episcopi oculus & adjutor. Deinde, notiores erant omnibus civitatis Ordinibus, propter rerum administrationem Postea, cum haberent omnia in potestate, devinciebant sibi facile Clericorum animos Denique, ut plurimum dignitatis plus afferebant quam alii, siquidem Archidiaconi, qui no-

strum,

ſtrum, vita & moribus comprobatum, & ab Univerſitate electum, dignemini conſecrare Paſtorem.

ITEM ALIA MANU.

Optamus te per multos annos bene valere, Domine beatiſſime Papa.

Ill. Archipreſbyter ſubſcripſit, Ill. Preſbyter ſubſcripſit, Ill. Archidiaconus ſubſcripſit, Ill Diaconus ſubſcripſit, Ill. Subdiaconus ſubſcripſit, Ill. Primicerius ſubſcripſit, Ill. Acolytus ſubſcripſit, Ill. Lector ſubſcripſit, Cantor, & cæteri ſubſcripſerunt.

mine Diaconorum hic intelligendi, ſi bene ſe geſſiſſent, oſtenderant, omnibus ſe animi dotibus ad aliorum regimen utilibus excellere.

AB UNIVERSITATE ELECTUM.] Clero, Ordine, & Plebe, id eſt, ſacris Miniſtris, Optimatibus ſive Honoratis & Plebeiis.

TITULUS IV.

Item aliud.

DESIDERIO facile credimus annuendum, quando id petitur, quod Eccleſiaſticæ convenit diſciplinæ. Eccleſia igitur noſtra proprio eſt deſtituta paſtore, cui a veſtro Apoſtolatu eſt conſulendum: & ideo, Domine beatiſſime Papa, precamur Apoſtolatum veſtrum, ut Ill. virum venerabilem Diaconum noſtrum, vita moribuſque perſpicuum, & judicio Univerſitatis electum, Antiſtitem nobis conſecrare dignemini.

TITULUS V.

Item aliud.

PASCHALIS feſtivitas nos hortatur, ad veſtri Pontificii remedia convolare, in cujus poteſtate omnium Ec-

PASCHALIS FESTIVITAS.] Imminente Paſchate Eccleſia vidua egebat Epiſcopo, non tantum propter celebritatem feſti maximi, ſed etiam propter hæc tria, confectionem chriſmatis, ſolemnem baptiſmum, & reconciliationem pœnitentium. *Vide Sacramentarium S. Gregorii.*

H

clesiarum consistit ornatus: & ideo quæsumus Apostolatum vestrum, Domine beatissime Papa, ut Ill. virum venerabilem, Diaconum nostrum, vita & moribus comprobatum, & ab Universitate electum, nobis dignemini consecrare pastorem, cum quo venerandum Pascha, annuente vobis Domino, celebrare possimus.

TITULUS VI.

Promissio fidei Episcopi.

IN nomine, Domini & cætera. Promitto ego Ill. Episcopus sanctæ Ecclesiæ Ill. Domino meo sanctissimo & ter beatissimo Ill. summo Pontifici, seu universali Papæ, &

PROMISSIO FIDEI.] Exhibet quidem Ordo Romanus, quo ritu consecraretur illis temporibus a Pontifice Episcopus: non exhibet tamen professionem fidei & indiculum, quæ hic habentur; sed loco professionis interrogationem, quæ ab ordinante Pontifice fieret. Unde colligere est, Ordinem Romanum cujusmodi legitur in libris editis, esse Diurno posteriorem: professioni enim interrogatio successit.

Habet vero forma ista fidei, prout hic legitur, tres notas, quibus ætatem suam ostendat. Fit enim in ea mentio Martini I. qui ann. 655. obiit: Sextæ Synodi, quæ absoluta anno 681. & Constantini Pogonati adhuc viventis, qui obiit anno 685. Edita est igitur ante annum 685 atque ita pertinet ad tempus, quod intercessit inter annum 682. & 685. imo videtur ad Leonem II. autorem referenda, qui sedere cœpit ann. 683.

Dixi, *prout hic legitur*, id est, cum additamentis, quæ corpori, ut ita loquar accesserunt. In ea enim distinguendas puto partes duas: alteram, velut corpus: alteram, quæ additamenta. Illud ad vicina Calchedonensi Concilio tempora fortasse revocari potest: istorum facta est variis temporibus succedentibus varia accessio. Sic primæ Pontificiæ professioni succedentibus temporibus addita est mentio Septimi & Octavi Concilii.

Asserui vero editam, vivente Pogonato, propterea quod Imperatoris nomine appellato, non fuerit additum *piæ memoriæ*, & ipse tamen piissimus, christianissimus, & a Deo coronatus dictus sit: quæ epitheta, saltem postremum, non nisi viventibus, homines illius ætatis tribuebant.

EPISCOPI] Non quarumcumque regionum; sed illarum, quarum Episcopi sedis Apostolicæ ordinationi suberant: suberant vero, qui nulli alteri Metropolitæ subjacebant; cujusmodi Latini, Brutii, Lucani, Apuli, Siculi, &c.

SEU UNIVERSALI PAPÆ] Idem est, si potestas vocum attendatur, summus Pontifex, quod universalis Papa. Ab hac tamen universalis Papæ appellatione abhorruit Sanctus Gregorius, ut constat ex epist. 30. lib. 7. ad Eulogium Alexandrinum. Non perinde abhorruerunt consequentes Pontifices, postquam Bonifacius III. consecutus est a Phoca, ut prohiberetur Episcopus Constantinopolitanus assumere sibi appellationem soli Roma-

per vos sanctæ vestræ catholicæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, devota mentis integritate, & pura conscientia, firmoque, ut oportet, proposito, ea quæ pro firmamento sive rectitudine catholicæ fidei & orthodoxæ religionis conveniunt, me profiteri.

Et ideo promitto atque spondeo vobis, sanctissimo & beatissimo domno meo Papæ, & per vos beato Petro Principi Apostolorum, ejusque sanctæ Ecclesiæ, illam fidem tenere, prædicare, atque defendere, quam ab Apostolis traditam habemus, & quam per successores eorum custoditam veneranda Nicæna Synodus trecentorum decem & octo Patrum, sancto Spiritu sibi revelante, suscipiens redegit in Symbolum.

Deinde tres aliæ sanctæ Synodi, id est, Constantinopolitana centum quinquaginta Patrum, sub piæ memoriæ Theodosio seniore principe facta, & Ephesina prima, cui beatæ memoriæ Papa Cælestinus Apostolicæ sedis Pontifex, & beatus Cyrillus Alexandrinus Episcopus præsederunt. Sed & Calchedonensis sexcentorum triginta Patrum, quæ sub piæ memoriæ Martiano Imperatore convenit, cuique sanctæ recordationis Papa Leo per Legatos suos Vicariosque præsedit, prout diversarum hæresum damnanda exi-

no Pontifici debitam, & ab ipso Concilio Calchedonensi delatam.

Quod dixi de consequentibus summis Pontificibus, notum est ex inscriptionibus plurium literarum ad ipsos datarum, in quibus cum universales Papæ appellarentur, non illud negotium facessiverunt scribentibus, quod Gregorius Eulogio.

Gregorius porro vocem universalis Papæ interpretatus est, pro suo admirabilis humilitatis affectu, paulo aliter, quam qui uterentur: neque enim illi volebant, quod opinatus videtur Gregorius, unicum esse totius Ecclesiæ Patriarcham, unumque Episcopum, quem universalem dicerent: sed quod Romanus Papa potestatem haberet nullis, ut alii Patriarchæ, finibus definitam. Consule laudatam epistolam, aliasque plurimas eodem argumento scriptas ad Mauritium Imperatorem, Constantinam Augustam, Alexandrinum, Antiochenumque Episcopos, atque etiam ad Joannem Constantinopolitanum, hoc sibi nomen superbe arrogantem, & Sabinianum Apocrisiarum, &c.

VENERANDA NICÆNA SYNODUS.] Ab his verbis ad ista usque, *Tomus appellatur*, maxima pars fidei in epistola Pelagii II. ad Eliam & Episcopos Istriæ, paucis admodum immutatis, continetur.

gebat diversitas, eamdem fidem, uno eodemque sensu atque Spiritu, declarantes latius ediderunt.

Eos autem, quicumque ab eisdem sanctis Patribus in memoratis quatuor Synodis, vel Quinta sub piæ memoriæ Justiniano confecta, diversis vicibus damnari leguntur, ego meaque Ecclesia eorumdem venerandam Patrum autoritatem sequentes, insolubili damnatione percellimus; necnon & omnes, quos beatæ recordationis Romæ urbis Pontifices propter diversos errores vel hæreses damnaverunt, damnamus.

Illud etiam, spiritali suffragante gratia, profitemur, nos sanctæ & beatæ recordationis Leonis Apostolicæ sedis Antistitis epistolam ad Flavianum Constantinopolitanum Episcopum datam, quæ & Tomus appellatur; sed & omnes ejus epistolas de fidei firmitate perscriptas, per omnia & in omnibus inviolabiliter custodire, & semper libere, sicut prædicatis, prædicare.

In quibus inter cætera evidentissime continetur, unum eumdemque Deum Dominum & salvatorem nostrum Jesum Christum Filium Dei, eumdemque hominis filium, ex duabus & in duabus naturis, hoc est, divina & humana, in unam personam atque subsistentiam concurrentibus, & in sua proprietate differentiaque manentibus, esse prædicandum: non in duas personas atque in duos filios partitum; sed, ut dictum est, unum eumdemque Filium Dei, Deum & Dominum nostrum Jesum Christum, quem credimus in utero virginis sanctæ Mariæ genitricis suæ, de eadem sancta semper virgine Maria sumpsisse veram carnem animatam anima rationali, ac sibi univisse: & ita ex utero virginis Dei genitricis Mariæ natum eumdem Deum verum carne, eumdem passum carne, crucifixum & mortuum carne, resurrexisse eum secundum carnem, ascendisse eumdem in eadem in cælos, unde numquam divi-

UNUM EUMDEMQUE, &c.] Hæc [illegible] ex definitione Concilii Calchedonensis desumpta est, & iisdem pæne verbis legitur in definitione fidei a Sexta Synodo compositæ.

nitate discessit : & ita in eadem carne venturum judicare vivos & mortuos : & sic semper in eadem carne mansurum.

Et quamvis ad orthodoxæ fidei sinceritatem abunde superius dicta sufficiant : tamen quia hoc specialiter a nobis profitendum, sicut condecet, voluistis ; detestamur etiam eos & abominamur, atque damnamus, quicumque in Domino Deo & salvatore nostro Jesu Christo ante adunationem, duas naturas, & post adunationem, unam, delirando dicere, vel credere præsumpserunt.

Profitemur etiam cuncta decreta Pontificum Apostolicæ sedis, id est, sanctæ recordationis Severini, Joannis, Theodori, atque Martini, custodire, qui adversus novas quæstiones in urbe Regia exortas, & pro propria doctrina cuncta zizaniorum scandala amputasse noscuntur, profitentes juxta duarum naturarum motum, ita & duas naturales operationes : & quæcumque damnaverunt, sub anathemate damnamus : quæque susceperunt, suscipimus, & tota fidei integritate veneramur.

QUIA HOC SPECIALITER.] Inde stabilitur opinio, quam antea innui, professionem factam esse statim post Calchedonense Concilium adversus Eutychis delitia : tunc enim temporis opus erat unicuique, ad orthodoxiam suam probandam, detestari Eutychis delirium de duabus ante adunationem naturis, & una post adunationem. Quod si hæc opinio de professionis ætate probabilis est, dici debent cætera, quæ sequuntur, saltem quæ pertinent ad fidem, a Leone II. addita.

SEVERINI, &c.] Cum ab Honorio, quo sedente, ortæ sunt novæ quæstiones, & Ecthesis impia nomine Heraclii prodiit, usque ad Leonem II. sub quo formulam hanc aut editam, ut saltem additamento auctam ponimus, summi Pontifices novem Ecclesiæ præfuerint, Severinus, Joannes IV. Theodorus, Martinus I. Eugenius, Vitalianus, Adeodatus, Donus & Agatho. Quæri merito potest, cur priores quatuor memorentur, sileatur de aliis quinque ? cur in primis mentio non fiat de Agathone, qui post coactam Romæ Synodum 125. Episcoporum, de fide præclaras duas epistolas scripsit ? Verum causa in promptu est : adversus Ecthesim, qua operatio una Christi statuebatur, Severinus decretum edidit, quo eam *condemnaret & anathematizaret*. Joannes, Exarcho Isacio nec quicquam exiliis Clericorum sæviente, Concilium Romæ coegit, quo *Monothelitarum hæresim proscripsit*. Coegit pariter Theodorus adversus eamdem Ecthesim Typumque Constantiis Episcoporum conventum, unde Synodicas duas Constantinopolim transmisit. Martinus celebrem illam Lateranensem Synodum collegit, ubi hæresim Monothelitarum editis canonibus viginti damnavit. Atqui hi quatuor Pontifices tanto generosius adversus Monothelitas invecti sunt, quanto

Ad hæc vero ſuſcipio & amplector & veneror definitionem, quam, Deo auſpice, ſancta univerſalis ac magna Sexta Synodus, quæ in regia Conſtantinopolitana urbe convenit, & in qua Apoſtolicæ ſedis domni Agathonis Legatos præſidere manifeſtum eſt, quæ & per decretum Chriſtianiſſimi ac piiſſimi & a Deo coronati Conſtantini Magni Principis congregata eſt : & quæcumque ſuſceperunt, ſuſcipimus : & quos vel quæ abjecerunt, abjicimus : ſimiliter & quos anathematizaverunt, atque damnaverunt, anathematizamus ac damnamus.

Profitemur etiam numquam nos aliquid novi, quod contra Catholicam fidem & orthodoxam Religionem eſſe claruerit, ſuſcepturos.

Præterea promitto nunquam me parochiam, aut jura alterius cujuſcumque Eccleſiæ pertinentia, ſub juriſdictione Epiſcopatus mei uſurpare.

Et ut noſtræ fidei veſtro Apoſtolatui, ſanctæque ejus Catholicæ Eccleſiæ, integritas ac puritas monſtraretur, præſen-

ægrius ferebant factum Honorii, qui per imprudentem œconomiam atque conniventiam, *Apoſtolicam Eccleſiam Apoſtolicæ traditionis doctrina non illuſtravit; ſed profana traditione immaculatam fidem maculari permiſit*, ut ait S. Leo II.

Jam vero Eugenius, cum perturbatis temporibus in locum S. Martini Cherſonam deportati, inductus fuerit, nihil quæſtionis movere aut potuit, propter Exarchi tyrannidem; aut debuit, poſt tam accuratam fidei expoſitionem in Concilio Lateranenſi traditam. Quæ ſecunda ratio facit etiam pro Vitaliano, Adeodato, & Dono, præſertim cum tranquillior videretur Eccleſiæ ſtatus, aut potius ſileret tempeſtas, qua recrudeſcente, Agatho Concilium centum & viginti quinque Epiſcoporum collegit, ex quo, poſt damnatos Monothelitarum errores, epiſtolas duas Conſtantinopolim miſit, quas Sexta Synodus κατὰ πόδας ſecuta eſt. Quare Sextam Synodum recipere aliud nihil eſt, quam Agathonis decretis inhærere.

Et a Deo coronati.] Nemo, ut opinor, legerit uſpiam, hoc epitheton alteri, quam viventi adjunctum. Viventi autem tributi exempla paſſim occurrunt.

Præterea promitto.] Huic loco afferre poteſt nonnullam lucem teſtimonium Gregorii II. ſcribentis ad Serenum Forojulienſem. *Dum ad cumulum tui honoris precibus eximii filii noſtri Regis flexi, & rectitudine fidei, quam te tuamque Eccleſiam amplecti cognovimus, provocati, pallium tibi direximus, interdicentes & inter cætera prohibentes, ne umquam aliena jura invaderes, aut temeritatis auſu uſurpares juriſdictionem cujuſpiam, ſed his eſſes contentus, quæ uſque hactenus poſſediſti, nunc vero Gradenſis Patriarchæ niteris invadere jura*, &c. Inde enim conſtat, id imperatum fuiſſe Epiſcopis forenſibus, cum mitteretur pallium, quod ordinatione ſuburbicariis, ut ſuis ſe finibus continerent.

tis promiſſionis noſtræ paginam per Ill. Notarium ſcribendam dictavimus, & ſacro ſcrinio ſanctæ Apoſtolicæ ſedis beatitudinis veſtræ contradimus.

ET SUBSCRIPTIO EPISCOPI. Ill. indignus Epiſcopus ſanctæ Eccleſiæ Ill. huic promiſſioni ſponſionique orthodoxæ fidei fideliter a me factæ, omnia relegens, quæ ſuperius continentur, conſentienſque ſubſcripſi.

ET SUBSCRIPTIO SACERDOTUM EJUSDEM ECCLESIÆ. Ill. indignus Preſbyter ſanctæ Eccleſiæ Ill. huic promiſſioni ſponſionique orthodoxæ fidei factæ ab Ill. ſanctiſſimo Epiſcopo meo, omnia, quæ ſuperius profeſſa ſunt, relegens, conſentienſque ſubſcripſi.

SACRO SCRINIO, &c.]. Lateranenſi, de quo diximus, cap. 11. tit. 2. ad finem.

SUBSCRIPTIO SACERDOTUM] Unus cunctorum, imo totius Eccleſiæ particularis, nomine ſubſcribit.

TITULUS VII.

Cautio Epiſcopi.

IN nomine Domini Dei & ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti, Imperante Ill. &c.

Inter cætera ſalubris inſtituta doctrinæ, quibus me Ill. Epiſcopum vos Dominus Ill beatiſſimus atque Apoſtolicæ ſedis Papa, ad accipiendum regendumque Epiſcopatum Eccleſiæ Ill. perducere atque informare dignati eſtis: hoc me quoque admonuiſtis, ſacerdotium nullo præmio conce-

CAUTIO.] Cautionis nomine intelligitur inſtrumentum, quo quis fidem ſuam ſcripto obligat ad implendum promiſſum, unde chirographum vocat Zacharias Papa can. 4. Synodi Romanæ ann. 741 habitæ. Ut autem iſthæc cautio facilius intelligatur, componenda eſt cum ſynodali, quod accipit Epiſcopus, cum ordinatur, & cum exhortatione ordinantis, cujuſmodi reperitur in Ordine Romano. Hæc porro, maximam partem, videtur ex epiſtola 9. Gelaſii confecta. Continet vero tredecim capita, quæ omnia fere Gregoriani temporis diſciplinam ſapiunt.

NULLO PRÆMIO, &c.] De gratuita Epiſcopi ordinatione ſermo eſt, quam ut præſtaret, quid non molita Eccleſia? Fuerunt porro, qui commodi, palelli, præmiique nomen prætexerent ſimoniæ, ne pretii vox horrorem crearet: ſed Gregorius Magnus hanc larvam detraxit, dum vetuit, ne pro pallio quidem, etſi mos inoleverat, commodum reciperetur.

di, exceptis officiis, quibus ex antiqua consuetudine dari solet: quia dignum est, ut quod gratis accepi, gratis debeam, Deo juvante, conferre.

Spondeo me de ordinatione Clericorum, ab Ostiario usque ad Presbyterum, nullum præmium esse accepturum; sed eos, quos Dei consideratione ad officium Clericatus elegero, gratis me esse ordinaturum.

Idemque fateor, nec de baptizandis consignandisque Catholicis, unquam me aliquod præmium in qualibet re vel specie, pro quacumque persona postulaturum, nec accepturum, sub divini obtestatione judicii promitto.

Spondeo etiam Ecclesiastica prædia urbana vel rustica, universasque res immobiles, seseque moventes, vel ornamenta Ecclesiæ, ministeriaque sacrata diligenter & fideliter servaturum: si qua pignora a quibuslibet obligata sunt, aut indebite detinentur, meo annisu, labore, & sumptu proprio, ut temporis necessitas largietur, atque meo studio revo-

EXCEPTIS OFFICIIS.] Totus hic locus de præmio & officiis lucem accipit ex epistola 44. lib. 4. Gregorii Magni, si tamen epistola est, & non potius decretum in Concilio Romano, a Gregorio ann. 595. sancitum. *Antiquam Patrum regulam sequens, nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit, appellatione pastelli. Quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, evangelicam vere lectionem Minister legit, confirmationis autem ejus epistolam Notarius scribit: sicut Pontificem non decet, manum, quam imponit, vendere, ita ministrum vel Notarium non decet in ordinatione ejus, vel vocem vel chartam venumdare. Pro ordinatione vere, vel pallio, seu chartis, atque pastello, eumdem, qui ordinandus vel ordinatus est, omnino aliquid dare prohibeo. Ex quibus prædictis rebus si quis hinc aliquid commodi appellatione exigere vel deferre forte præsumpserit, in districto Dei omnipotentis examine reatui subjacebit. Si autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque expetitus, post acceptas chartas, & pallium aliquid cuilibet ex clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullomodo prohibemus, quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ ex accipientis ambitu non processit.*

SPONDEO ME DE ORDINATIONE, &c.] Malum pæne cum Ecclesia natum, semper impugnatum a bonis, sæpe varia rationum specie occultatum ab aliis, utinam aliquando expugnandum.

NEC DE BAPTIZANDIS] Primis sæculis solebant, qui baptismum susciperent, Presbyteris aliisque Ministris pecuniam largiri: id vero, quod officii gratia primum tribuebatur, cum præ avaritia Ministrorum postea exigeretur quasi jure debitum, Ecclesia salubri consilio dari omnino vetuit. Unde Gregorius Nyssenus nonnullos differentes baptisma, donec haberent, quod largirentur, increpat vehementer, oratione adversus differentes baptisma.

canda

canda, nec a me alienanda quolibet titulo esse promitto.

Ecclesiastica vero negotia, quæ proponenda aut excipienda fuerint, me sine respectu gratiæ, conludii, vel venalitatis aut fraudis, agendi contra detentatores, vel excipiendi contra pulsantes, efficaciter atque fideliter, considerata tamen in omnibus justitia, quæ universis utilitatibus præponenda est, Deo juvante, a me peragenda confirmo.

Nullum me ecclesiastici juris prædium urbanum vel rusticum, cujuslibet meriti, aut idoneum, aut nimium, vel mancipia cujuslibet sexus vel ætatis, Episcopatus mei promitto alienaturum esse temporibus, quatenus Ecclesia, in qua ordinatus sum, nullum dispendium patiatur.

Quartam Clericis vel fabricis portionem me annis singulis sine aliqua imminutione spondeo præstaturum, nec pro gratia ullam, cujuslibet meriti sit, personam Ecclesiasticis officiis aggregare.

Sarta tecta vero per omnes Ecclesias meas, sub omni diligentia vel sollicitudine, me profiteor annis singulis, prout expensas habuero, esse facturum, nec ulterius Episcopatus mei tempore, pro qualibet causa, ministeria supradicta loco pignoris obliganda.

Præterea promitto, me sine sedis Apostolicæ jussione ad

SARTA TECTA VERO.] Portio illa bonorum, quæ fabricis addicta erat, per totam Parochiam penes Episcopos tunc fuit, nondum erectis in beneficium contributis Ecclesiis.

PRÆTEREA PROMITTO.] Promissionis duæ sunt partes, altera de non adeundo comitatu sine jussione sedis Apostolicæ; altera de non discurrendo per alias civitates aut provincias, Ecclesia sua deserta. Utraque ad residentiam conservandam facit; sed prior insuper ad pacem & caritatem fovendam, frænandamque ambitionem, & sanctitatem morum retinendam: nam ad comitatum Episcopos paucos necessitas & in Christo caritas; plures aeculatio frattum, vitæ sæcularis studium, & honorum cupiditas trahebat.

SINE SEDIS APOSTOLICÆ, &c.] Inde constat cautionem hanc ad solos Episcopos ordinationis sedis Apostolicæ pertinere: alios enim a Metropolitis suis veniam poposcisse certum est. Vide epistolas, quibus Gregorius Magnus pallium Metropolitis mittit, obnoxiosque Episcopos missi monet: nam in singulis meminit Ecclesiasticæ illius regulæ, qua retinebantur in Ecclesia sua. Memento etiam Metropolitas datatum subjectis formatarum rationem in Synodis provinciæ reddidisse.

comitatum nullatenus proficiſci, nec per diverſas provincias aut civitates diſcurrere, quatenus Eccleſiam meam videar ſine gravi occaſione deſerere.

Promitto, me etiam ad natalem Apoſtolorum, ſi nulla neceſſitas impedierit, annis ſingulis occurſurum.

Quod ſi contra hæc, quæ ſuperius continentur, aut contra quodlibet eorum, me egiſſe vel feciſſe convictus fuero, tunc non ſolum ea, quæ Eccleſiæ meæ competentia amiſerim, vel forte injuſte perceperim, a me heredibuſque meis reſtituenda confirmo: verum etiam honoris me periculum ſpondeo ſubiturum.

AD NATALEM APOSTOLORUM.] Convenerunt Epiſcopi aliique Romam ad ſolemnitatem Apoſtolorum tribus temporibus, in Natali SS. Petri & Pauli, in dedicatione Baſilicæ Apoſtolorum, & circa Idus Maias. De natali luculentum eſt teſtimonium Paulini epiſt. 13. ad Severum: *Romam ad venerabilem ſolemnitatis Apoſtolicæ diem profecti ſumus, concurſum nobis illic tuum debita quidem, ſed tamen feſtiva meditatione promittentes.* Et epiſt. 16. ad Delphinum de Anaſtaſio Papa: *Noſmetipſos Romæ, cum ſolemni conſuetudine ad beatorum Apoſtolorum natalem veniſſemus, tam blande quam honorifice excepit. Poſtea quoque interpoſito tempore etiam ad natalem ſuum, quod conſacerdotibus ſuis tantum deferre ſolet, invitare dignatus eſt, nec offenſus eſt excuſatione noſtra.* Et poſtea: *Si Dominus commeatum donaverit, ut ad eum uſitato ſolemniter nobis tempore recurramus*, &c.

Conventus ille arbitrarius fuit Epiſcopis, qui ordinationi ſedis Apoſtolicæ non ſubjacerent; ſubjectis præceptus: quod Liber diurnus innuit, aperte probat Gregorii Magni epiſtola 70. libri primi. *Quia fratres & Coepiſcopos noſtros in Sicilia inſula commorantes ad beati Petri Apoſtoli natalitium convenire voluimus*, &c. Mox ubi impeditos juſta de cauſa dixit, *jubet venire quamprimum, non tamen ante hiemem.* Quod ego interpretor de alio concurſu ad dedicationem baſilicæ ſanctorum Apoſtolorum die 18. Novembris. Quo etiam de concurſu intelligenda ſunt verba Valentiniani, Gallæ Placidiæ, & Eudoxiæ ad Theodoſium Imperatorem & Pulcheriam Auguſtam, quæ contra apertam Hiſtoriæ rationem aliqui de natali Apoſtolorum die 29. Junii acceperunt.

Quo primum tempore impoſitum ſit hujuſmodi præceptum Epiſcopis, qui *ſedis Apoſtolicæ ordinationi ſubjacebant*, non ita manifeſtum eſt. Zacharias quidem in Synodo Romana, quam habuit ann. 743. cap. 4. ſanxit, ut, *juxta ſanctorum Patrum & Canonum ſtatuta, omnes Epiſcopi qui Apoſtolicæ ſedis ordinationi ſubjacerent, qui propinqui ſunt annue Idibus, aut circa Idus Maii, ſanctorum Principum Apoſtolorum Petri & Pauli liminibus præſentarentur. Qui vero de longinquo, juxta ſuum chirographum impleant. Nam qui hujus conſtitutionis contemptor extiterit, præter ſi ægritudine valida fuerit detentus, ſciat ſe Canonum ſubjacere ſententiis.*

Verum quæ ſint illa, quorumque Patrum & Canonum ſtatuta, non ſatis inde edocemur, ut quæſtioni præſenti ſatis fieri poſſit. Non loquitur enim Zacharias de natali Apoſtolorum, qui dies 29. Junii, ſed de Idibus Maii: quo tempore cur convocarentur Epiſcopi,

Insuper etiam promitto, præter cunctas mihi propinquas aut affines personas, si quis pro animæ suæ judicio, me heredem inscripserit, aut per donationem aliquid mihi forsitan largitus fuerit, hoc me Ill. Episcopum sanctæ Ecclesiæ Ill. spondeo collaturum. Quod si minime fecero, sit superscriptæ sanctæ Ecclesiæ licentia, vel Sacerdotibus ejus, tanquam si ab eis universa sibi acquisita fuerint vel collata, ex hac mea professione & sponsione, indubitabiliter vindicare.

Illud etiam præ omnibus spondeo atque promitto, me omni tempore, per singulos dies, a primo gallo usque mane, cum omni ordine Clericorum meorum, vigilias in Ecclesia celebrare, ita ut minoris quidem noctis, id est, a Pascha usque ad æquinoctium, vigesima quarta die mensis Septembris, tres Lectiones & tres Antiphonæ, atque tres Responsorii dicantur: ab hoc vero æquinoctio usque ad aliud vernale æquinoctium, & usque ad Pascha, quatuor

nullus scio, nisi forte ad obseqnium Primati exhibendum, tunc cum neque maximi calores essent, neque absentia noceret Ecclesiis, expletis nempe solemnibus Pentecostes ritibus, qui quam citissime absolvuntur circa Idus Maias.

Hoc præceptum dixi impositum fuisse Episcopis, qui sedis Apostolicæ ordinationi subjacebant, id est, qui a summo Pontifice ordinati debebant: debebant vero qui suburbicariis Ecclesiis præerant. Suburbicarias intelligo Ruffini more: nulli enim tunc temporis Primates præter Romanum Antistitem, Ecclesiarum ejusmodi Præsulibus præerant.

INSUPER ETIAM PROMITTO.] Quæ Episcopo, non successione, sed legato, obveniebant, ea non personæ privatæ, sed Ecclesiæ capiti censebantur dari, atque adeo in Ecclesiæ jura cedere: imo *sacris Canonum legibus noscitur esse definitum, ut in his quæ Antistes Episcopatus tempore acquisierit, non alius, sed sola succedat Ecclesia.* Greg. Magnus lib. 9. epist. 14. ad Scholasticum Defensorem.

ILLUD ETIAM, &c.] Inde constat, quis fuerit Ecclesiæ sensus de obligatione Episcopi, omnisque Clericorum ordinis ad vigilias celebrandas officiisque divinum obeundum. Constat pariter, quæ fuerit officii pro diversitate tempestatum ratio, ut alia majoribus noctibus, alia minoribus responderet. Majores dicebantur noctes, quæ ab æquinoctio autumnali ad Pascha; minores, quæ a Paschate ad autumnale æquinoctium.

TRES LECTIONES, &c.] Nihil sancitur de Psalmis, qui dicebantur duodecim, pro veteri more, orto, ut dicitur, ex angelica revelatione, quod tradit Cassianus lib. 2. Instit. cap. 5. Quæ de Antiphonis & Responsoriis dicuntur, sapiunt Gregorii Magni ætatem: nullum enim antiquiorem Gregoriano librum Antiphonarium haberi scio. Quid si sanctus Pontifex Antiphonarium suum ab Episcopis ordinationis suæ servari voluit, servandique cautionem exegit?

Lectiones cum Responsoriis & Antiphonis suis dicantur. Dominico autem, in omni tempore, novem Lectiones cum Antiphonis & Responsoriis suis persolvere Deo profitemur.

Litanias vero bis in mense omni tempore à me faciendas spondeo. Quæ tamen omnia cum timore & disciplina, ut Deus placari possit, me in Ecclesia mea instituturum, atque diebus vitæ meæ conservaturum, ipso auxiliante, promitto.

Quam cautionem meam, per Ill. Notarium Ecclesiæ meæ scribendam dictavi, in qua & ego subter manu propria subscripsi, & testes, ut scriberent, rogavi, exhortatione Domini & beatissimi Papæ Ill. stipulantibus vobis Domno Ill. Primicerio, seu Domno Ill. Secundicerio sanctæ Sedis Apostolicæ, in omnibus superius comprehensis, in verbis solemnibus spopondi. Actum Romæ die Ill. Imp. Ill. Consule Ill.

ET SUBSCRIPTIO EPISCOPI. Ill. indignus Episcopus sanctæ Ecclesiæ Ill. huic cautioni sponsionique meæ, omnia suprascripta relegens consentiensque subscripsi, & testes, qui subscriberent, rogavi.

SUBSCRIPTIO TESTIUM. Ill. Tribunus huic cautioni sponsionique factæ ab Ill. Episcopo sanctæ Ill. Ecclesiæ rogatus ab eo testis subscripsi, &c.

LITANIAS, &c.] Litaniæ ad placandum Deum & avertenda mala institutæ sunt. A quo primum, & quo primum tempore, incertum est. Sunt qui referant ad tempora Constantini, quibus Ecclesia Christi, a captivitate soluta, publica dedit suæ pietatis signa. Celebris Litania Procli Constantinopolitani Episcopi quinto sæculo, celebriores consequentibus sæculis memorantur, sed quæ fierent, prout necessitas postularet. Hortatus est olim Gregorius Magnus Siciliæ Episcopos ad Litanias celebrandas, adversus hostes Insulæ imminentes. *Hortor, fratres carissimi, ut omni hebdomada quarta & sexta feria Litaniam inexcusabiliter indicatis, & contra barbaricæ crudelitatis incursus supernæ protectionis auxilium imploretis.* Quæ exhortatio primum fuit, hanc ego postea in præceptum evasisse credo: sed opinor simul frequentiam imminutam, ut bis jam non in una hebdomada, sed in mense tantum Litaniæ fierent. Verum nusquam, quod quidem noverim, præceptum extat. Quid si pro mense annus ponatur, Litaniæque intelligantur solemnes duæ, major & minor? Res facilius conficietur: ambæ enim præcepto Apostolico quotannis faciendæ sanciebantur; reliquæ aut pro re nata solum, aut particularis Synodi canone.

lib. 9. epist. 45.

SUBSCRIPTIO SCRIPTORIS. Ill. ſanctæ Eccleſiæ Ill. Notarius, qui & ſcriptor, teſtimonium ſubſcriptione ſupplevi.

TITULUS VIII.

Indiculum Epiſcopi.

IN nomine Domini, Imp. &c.

Promitto ego Ill. Epiſcopus Eccleſiæ Ill. vobis beato Petro Apoſtolorum Principi, Vicarioque tuo, beatiſſimo Papæ Domino Ill. ſucceſſoribuſque ejus, per Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, Trinitatem inſeparabilem, & hoc ſacratiſſimum corpus tuum, me omnem fidem & puritatem ſanctæ fidei Catholicæ exhibere, & in unitate ejuſdem fidei, Deo ope-

Indiculus Bonifacii Moguntinenſis.

IN nomine Domini Dei & ſalvatoris noſtri Ieſu Chriſti. Imperante Domno Leone a Deo coronato magno Imperatore, anno VI. *poſt Conſulatum ejus: ſed & Connſtantino magno Imperatore ejus filio, anno* III. *Indictione* VI.

Promitto ego Bonifacius Dei gratia Epiſcopus tibi beato Petro Apoſtolorum Principi, Vicarioque tuo beato Gregorio Papæ, & ſucceſſoribus ejus, per Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, Trinitatem inſeparabilem, & ſacratiſſimum corpus tuum, me omnem fidem & puritatem ſanctæ fidei catholicæ exhibere, & in unitate ejuſdem fidei, Deo operante perſiſtere, in qua omnis Chriſtianorum ſa-

INDICULUM.] Hac ſe formula S. Bonifacius Moguntinenſis Antiſtes obligavit ſedi Apoſtolicæ: nam inter epiſtolas Gregorii II. habetur *Indiculus ſacramenti, quod Bonifacius Romæ, cum Epiſcopus ordinaretur, edidit, & manu ſua ſubſcriptum obtulit.* Hunc operæ pretium fuit exhibere, & formulæ [illegible] opponere, ut altera ex altero emendetur, atque etiam ex ambabus & alia conſequente intelligatur, quid diſcriminis intereſſet in ejuſmodi ſacramento, cum vel ab Italo, vel a Longobardo, vel ab alio extra Italiam poſito, præſtaretur.

rante, persistere, in qua omnis Christianorum salus esse comprobatur, & nullo modo contra unitatem communis & universalis Ecclesiæ suadenti cuipiam consentire: sed, ut dixi, fidem & puritatem meam, quæ Ecclesiæ tuæ, cui a Domino Deo potestas ligandi solvendique data, & prædicto Vicario tuo atque successoribus ejus, per omnia exhibere.

lus sine dubio esse comprobatur, nullo modo me contra unitatem communis & universalis, suadente quopiam consentire: sed, ut dixi, fidem & puritatem meam atque concursum tibi & utilitatibus Ecclesiæ tuæ, cui a Domino Deo potestas ligandi solvendique data, & prædicto Vicario tuo atque successoribus ejus, per omnia exhibere.

Promitto pariter, quod si quid contra rempublicam, vel piissimum Principem nostrum a quolibet agi cognovero, minime consentire: sed in quantum virtus suffragaverit, obviare, & Vicario tuo Domino meo Apostolico modis quibus potuero, nuntiare, & id agere vel facere, quatenus fidem meam in omnibus sincerissimam exhibeam.

Sed & si cognovero Antistites contra instituta antiqua sanctorum Patrum conversari, cum eis nullam habere communionem aut conjunctionem: sed magis, si valuero prohibere, prohibebo; sin minus, fideliter statim Domno meo Apostolico renunciabo.

Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio, vel occasione tentavero, reus inveniar in æterno judicio, vel ultionem Ananiæ & Saphyræ incurram: qui etiam tibi beato Petro, de rebus propriis fraudem facere & falsum dicere, præsumpserunt.

Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo seu ingenio vel occasione tentavero, reus inveniar in æterno judicio, ultionem Ananiæ & Saphyræ incurram: qui vobis, etiam de rebus propriis fraudem facere vel falsum dicere præsumpserunt.

Hoc autem Indiculum sacramenti ego Ill. Episcopus manu propria subscripsi, atque posui super sacratissimum corpus tuum, ac sicut superius legitur, Deo teste & judice, præstiti sacramentum, quod & servare promitto.

Hunc autem Indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguus Episcopus manu propria scripsi, atque ponens supra sacratissimum corpus beati Petri, ita ut perscriptum est, Deo teste & judice, præstiti sacramentum, quod & servare promitto.

Indiculum Episcopi de Langobardia.

IN nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, Imp. &c.

Promitto ego Ill. Episcopus sanctæ Ecclesiæ Ill. vobis beato Petro Apostolorum Principi, Vicarioque tuo beatissimo Papæ Domino meo Ill. ejusque successoribus, per Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, & hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem & puritatem sanctæ fidei catholicæ exhibere, & in unitate fidei, Deo operante, persistere, in qua omnis Christianorum salus esse sine dubio comprobatur, & nullo modo contra unitatem communis & universalis Ecclesiæ suadenti cuipiam consentire: sed, ut dixi, fidem & puritatem meam atque concursum tibi ac utilitatibus Ecclesiæ tuæ, cui a Domino Deo data est potestas ligandi solvendique, & prædicto Vicario tuo atque successoribus ejus, per omnia exhibere.

Promitto pariter festinare omni annisu, ut semper pax,

DE LANGOBARDIA.] Habet hæc formula characteres duos, ex quibus utcumque possit conjici, quo primum tempore edita sit. Nam primo similis est ei, qua sanctus Bonifacius, suam sedi Apostolicæ obligavit fidem ann. Christi 722. erat ergo jam tum in usu. Deinde edita est, quo tempore Longobardi non tantum dominatum obtinebant in eam Italiæ partem, cujus Episcopi ordinationi sedis Apostolicæ subjacebant; sed etiam servabant pacem cum Romanis. Id vero maxime contigit, quamdiu Regina Theodolinda vixit, id est, ante annum 626. quo defuncta creditur. Quare videtur Gregorii Magni ætate scripta, aut saltem usurpata, cum jam diu in usu foret. Crediderim ego facile ad priora tempora corpus ipsum pertinere; appendicem de Longobardis, ad Gregorianas

quam Deus diligit, inter rempublicam & nos, hoc est, gentem Langobardorum, conservetur, & nullo modo contra agere vel facere quidpiam adversum, quatenus fidem meam in omnibus sincerissimam exhibeam.

Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, aut ingenio, vel occasione tentavero, contra catholicam legem, reus inveniar in æterno judicio, & ultionem Ananiæ & Saphyræ incurram: qui etiam tibi beato Petro, de rebus propriis fraudem facere & falsa dicere præsumpserunt.

Hunc autem Indiculum sacramenti ego Ill. Episcopus manu propria scripsi, atque posui supra sacratissimum corpus tuum, beate Petre, ac præbui jusjurandum, quod, ut superius legitur, Deo teste & judice, conservaro promitto.

TITULUS IX.

Synodale, quod accipit Episcopus.

CLERO, Ordini & Plebi consistenti Ill. dilectissimis filiis in Domino salutem.

Probabilibus desideriis nihil attulimus tarditatis, fratrem

SYNODALE.] Formula hæc non uno in loco, quibusdam tamen licet paucis immutatis, occurrit. Reperitur, ante confectum quidem Diurnum, inter epistolas Gelasii I. qui ann. 498. obiit, & apud Gregorium Magnum lib. 2. epist. 25. Post confectum vero Diurnum, apud Gregorium II. scribentem ad Thuringios ann. 723. & apud Hincmarum in epistola ad plebem Laudunensem. Omitto dicere, quod referatur magna ex parte ab Anselmo lib. 6. cap. 39. & a Gratiano 12. quæst. 2. cap. 26. Sed ex Gelasio, non item ex Gregorio.

Appellatur porro Synodale, partim quia mittebatur ex Synodo Romæ συνημμένως a summo Pontifice; partim quia legebatur in Synodo Ecclesiæ, cui præpositus erat Episcopus: nam convenisse Episcopos ad ordinationem Romæ factam, intelligimus ex Ordine Romano; convenisse pariter Episcopos vicinos, cum Clero & Plebe Ecclesiæ Episcopum excepturæ, ad celebrationem natalis diei, ex Diurno & more temporum scitur.

Observa autem, cum ejusmodi literæ mitterentur e Synodo summi Pontificis, Pontificem solum subscripsisse; cum e Synodo alicujus Metropolitani, non solum Metropolitanum, sed omnes etiam Episcopos, qui interfuerunt, subscriptiones suas addidisse. Primum de summo Pontifice solemne est, & cuilibet notum; alterum de Metropolitanis aliis, discimus ex laudata mox

jam

jam & Coepiſcopum noſtrum Ill. vobis ordinavimus Sacerdotem, cui dedimus in mandatis.

1. Ne unquam ordinationes præſumat illicitas.

2. Ne bigamum, aut qui virginem non eſt ſortitus uxorem, neque inliteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut expœnitentem, vel curiæ aut cuilibet conditioni obnoxium, notatumque, ad ſacros ordines permittat excedere, ſed ſi quos hujuſmodi forte repererit, non audeat promovere.

3. Afros paſſim ad Eccleſiaſticos ordines procedentes nulla ratione ſuſcipiat, quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati, ſæpius ſunt probati.

4. Miniſteria atque ornamentum Eccleſiæ, vel quidquid eſt in patrimonio ejuſdem, non minuere ſtudeat, ſed augere.

5. De reditu vero Eccleſiæ vel oblatione fidelium quatuor faciat portiones, quarum unam ſibi ipſe retineat; alteram Clericis, pro officiorum ſuorum ſedulitate, diſtribuat; tertiam pauperibus & peregrinis; quartam eccleſiaſticis fabricis noverit reſervandam, de quibus divino erit redditurus judicio rationem.

6. Ordinationes vero Preſbyterorum ſeu Diaconorum non niſi primi, quarti, ſeptimi & decimi menſis jejuniis, ſed

epiſtola Hinemari, poſt quem Odo Bellovacorum, Raginelmus Noviomagenſium, Joannes Cameracenſium, Vvillebertus Catalaunorum, Hildebaldus Sueſſionum, Geroldus Ambianorum, & Hadebertus Silvanectenſium, Epiſcopi ſubſcripſerunt.

AFROS PASSIM.] Idem cavet Gregorius Magnus de Afris lib. 2. epiſt. 25. ad Joannem Epiſcopum Lyſſitanæ Eccleſiæ a barbaris captivatæ, quem Squillacinæ Eccleſia viduatæ incardinat, ut loquuntur. Inde autem verbo ad verbum deſcripta ſunt, quæ hic leguntur de ordinationibus. Sic enim habet: *Præcipimus autem, ne unquam illicitas ordinationes facias; ne bigamum, aut qui non virginem ſortitus eſt uxorem, aut ignorantem literas*, &c.

ORDINATIONES VERO.] Locus hic de tempore ordinationum videtur deſumptus ex epiſtola IX. Gelaſii ad Epiſcopos Lucaniæ, Brutiorum & Siciliæ, cap. XI. *Ordinationes Preſbyterorum & Diaconorum, niſi certis temporibus & diebus exerceri non debent, id eſt, quarti menſis jejunio, ſeptimi & decimi, ſed & etiam quadrageſimalis initii, ac mediana quadrageſimæ die, Sabbati jejunio circa veſperam noverint celebrandas.*

& in ingressu quadragesimali atque mediana, vespere Sabbati noverit celebrandas.

7. Sancti autem baptismi sacramentum, nonnisi in Paschali festivitate & Pentecostes, noverit esse præbendum, exceptis his qui mortis urgentur periculo, quibus ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire.

8. Litanias vero per triduum ante diem Ascensionis Domini celebrare.

Huic ergo sedis nostræ præcepta servanti devotis animis obsequi vos oportet, ut irreprehensibile placitumque fiat corpus Ecclesiæ, per Christum Dominum nostrum, qui vivit & regnat cum Deo Patre omnipotenti, & Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum.

ET SUBSCRIPTIO EJUS. Deus vos incolumes custodiat, dilecti nobis.

SANCTI AUTEM BAPTISMI, &c.] Et iste pariter locus ex eadem epistola sumptus est cap. x. *Baptizandi sibi quisquam passim quocumque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale festum & Pentecostes venerabile sacramentum, excepto dumtaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutari fortassis ægrotans exitio præventus abscedat.* Fuit alter Orientalis Ecclesiæ mos, solemnis enim erat Epiphaniæ baptismus.

LITANIAS VERO, &c.] Mandatum istud non continetur in epistola Gregorii II. Videri potest prætermissum, vel librariorum incuria, vel quoniam scribebatur ad populos extra Italiam positos, apud quos, aut nondum ritus ille introductus fuerat, aut certe, quod magis reor, vigebat constanter. Quid si Episcopis Italiæ id ea tempestate impositum est mandatum, quia laudabilis consuetudo cum obsolesceret pastorum negligentia, Apostolica jussione excitari debuit.

TITULUS X.

Formata, quam accipit Episcopus.

ILL. Presbyteris, Diaconibus, & Plebi consistenti, Ill. fratribus salutem, per carissimum nostrum Ill. Episco-

FORMATA] De formatis literis scripserunt viri doctissimi tres, Baronius, Sirmondus, Ferrarius, quibus accessit nuper Priorius. Disseruerunt illi multa de literarum ejusmodi nomine & forma: quin & plura protulerunt exempla, præcipue Sirmondus tom. II. Conciliorum Galliæ. Verumtamen de formatis Episcopo datis a summo Pontifice post ordinationem,

pum, salutamus vos, carissimi nostri: vos etiam nostri salutant.

ET SUBSCRIPTIO EJUS. Bene valete fratres in nomine Domini. Dominicum erit Pascha die III. mensis III. Indictione III.

SUBSCRIPTIO ARCHIDIACONI. III. Archidiaconus sanctæ sedis Apostolicæ subscripsi & dimisi. Data die III. mensis III. Imperante III. post Conf. III. Indictione III.

Non memini me legere apud ipsos quidquam huic Diurni formulæ respondens. Dari nihilominus solitas dubitare non licet: nam primæ sedis exemplo a Patribus Africanis anno Christi 402. sancitus est hic canon: *Placuit, ut quicumque deinceps ab Episcopis ordinantur per Provincias Africanas, literas accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum conscriptas, continentes Consulem & diem, ut nulla altercatio de posterioribus & anterioribus oriatur.*

Bernardinus Ferrarius refert quidem ex Ordine Romano formam ejusmodi literarum, quam mox exhibebimus: sed nihil habet de Archidiaconi subscriptione, cum dimitteret Episcopum; nihil de die Paschatis iis ipsis formatis adscribendo, quamvis Patres Africani sancierint can. 106. *ut formatæ, quæ a Primatibus vel a quibuscumque Episcopis, Clericis propriis dantur, habeant diem Paschæ. Quod si adhuc ejusdem anni Paschæ dies incertus est, ille præcedens adjungatur, quomodo solet post Consulatum publicis gestis adscribi.* De formatis tamen, quæ Episcopo post ordinationem darentur, non perinde jubent: quod ad diem Paschæ, servatum nihilominus in his etiam communem morem discimus ex libro Diurno.

Sed juvat ex Ordine Romano formatam describere, ut ex ambobus exemplis inter se collatis, aliisque jam dictis, id totum, quod est de ejusmodi literis, intelligatur.

Formata Episcopo danda.

DILECTISSIMIS *fratribus & filiis, Presbyteris, Diaconibus, Clericis, Honoratis & Possessoribus, vel cunctæ Plebi Ill. Ecclesiæ Ill. auxiliante Domino Archiepiscopus sanctæ Sedis Catholicæ.*

Electionem vestram Deo acceptissimam comprobantes, virum venerabilem Ill. in primo ordine vobis consecravimus Sacerdotem, ideoque dilectionem vestram solicite commonemus, ut prædictum tali veneratione colatis, qua eum vobis voluistis consecrari Pontificem: quamobrem talem Missum sedis nostræ direximus, ut optime placuit sanctæ Synodo, Episcopum sine formata suscipi non debere, non obscura aut dubia nota ordinationis incurrat.

Ego Ill. recognovi. Ill. in ordinatione Ill. Ecclesiæ Episcopi conscripserunt.

Ego Ill. Ecclesiæ Ill. subscripsi.

Accipit.] Non a Metropolitano ipso, ut in formata Ordinis Romani; sed ab Archidiacono Ecclesiæ Romanæ, qui Episcopum consecratum dimittens dabat per eum literas ad Clerum, ut de ordinatione sui Præsulis, ordinationisque adjunctis, certiorem faceret.

Per carissimum nostrum.] Si vera est lectio, notanda foret mira illa *carissimi* appellatio: ostenderet enim, quantæ fuerit dignitatis Archidiaconus Romæ, qui quem summus Pontifex *dilectissimum fratrem* vocaret, *carissimum suum* dicere contentus sit: sed procul dubio corrupta est, & librarius pro eo, quod reipsa scriptum erat de more, *reverendissimum vestrum Episcopum*, intendens temere oculos in subsequentem lineam, in qua est *carissimi nostri*, posuit *carissimum nostrum*. Quid enim absurdius, Episcopum non honorificentius, quam Clericos inferioris ordinis compellari?

Imperante Ill. post Consulatum Ill.] Formata igitur hæc usitata fuit, cum adhuc in notis temporum adhiberetur Consulatus, aut certe Postconsulatus. Adhiberi vero desiit, inclinante sexto sæculo; quare hæc formula ante Gregorii Magni ætatem usurpabatur: imo videtur fuisse antiquissima, propriaque omnibus temporibus Ecclesiæ Romanæ: etsi varias consignandi notas variis ætatibus habuerit.

TITULUS XI.

Synodale, ut Episcopus alterius civitatis in alia Ecclesia possit incardinari.

Clero, Ordini, & Plebi consistenti Ill. dilectissimis filiis in Domino salutem.

Et temporis necessitas nos perurget, & imminutio exigit personarum, ut destitutæ Ecclesiæ vestræ salubri debeamus

Incardinari.] Idem est hoc in loco, quod cum ordinaria potestate, & velut proprium Sacerdotem præfici Ecclesiæ viduæ eum, qui suam invadentibus barbaris amisit. Dixi, hoc in loco: nam incardinari proprie est alicui Ecclesiæ tanquam proprium Sacerdotem, Presbyterum, Diaconum atque etiam Subdiaconum addici; est autem incardinationis, commendationis & ordinationis, non parva affinitas: intercedit tamen hoc discrimen, quod incardinatio valeret tantum, donec Ecclesia incardinati a barbaris occupata liberaretur; commendatio, donec Episcopus aut ordinaretur, aut remitteretur; ordinatio perpetuum jus afferret, perpetuumque vicissim debitum. Id constat tum ex natura ordinationis, quod sacrum quoddam est conjugium, simile ei quod in Christo & Ecclesia est; tum ex literis S. Gregorii incardinantis & commendantis. Sic ille igitur ad Joannem Lyssitanæ Ecclesiæ a barbaris occupatæ Antistitem: *Propterea te Joannem ab hostibus captivatæ Lyssianæ civitatis Episcopum in Squillitana Ecclesia Cardinalem necesse duxi-*

diſpoſitione ſuccurrere, & ideo, ſecundum deſiderium veſtrum, fratrem & Coëpiſcopum noſtrum Ill. cujus Eccleſia eſt ab hoſtibus occupata, Cardinalem veſtræ Eccleſiæ, ſicut petiiſtis, conſtituimus Sacerdotem: quatenus vos, Deo propitio, & ordinando & vigilando ſolicite ſtudeat gubernare, cui dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes præſumat illicitas, &c. ſecundum morem.

mus conſtituere Sacerdotem, ut ſuſceptam ſemel animarum curam intuitu futuræ retributionis impleas: & licet a tua Eccleſia ſis hoſte imminente depulſus, aliam, quæ paſtore vacat, Eccleſiam debes gubernare: ita tamen, ut ſi civitatem illam ab hoſtibus liberam effici, & Domino protegente ad priorem ſtatum contigerit revocari, ad eam, in qua prius ordinatus es, Eccleſiam revertaris: ſin autem prædicta civitas continua captivitatis calamitate prematur, in hac, in qua a nobis ordinatus es, vel incardinatus, debeas Eccleſia permanere. Præcipimus autem, &c.

Incardinationis formula eſt apud Gregorium lib. 2. part. 1. epiſt 25. cujus corrigendum argumentum, quod ſic legitur, *Viſitationem cujuſdam injungit Eccleſiæ*: non enim viſitatio ad tempus, ſed gubernatio injungitur incardinato. Vide lib. 1. epiſt. 77.

CARDINALEM VESTRÆ ECCLESIÆ.] Vide epiſt 15. lib. 1.

CUI DEDIMUS IN MANDATIS, &c.] Formula communis, quoties aliquis ad regendam Eccleſiam mitteretur.

TITULUS XII.

Præceptum de adunandis Eccleſiis.

POSTQUAM hoſtilis impietas diverſarum civitatum, ita peccatis facientibus, deſolavit Eccleſias, ut reparandi eas ſpes nulla, populo deficiente, remanſerit: majori valde cura conſtringimur cogitare, ne defunctis earum Sacerdotibus, reliquiæ plebis nullo paſtoris moderamine gubernatæ, per invidiam, fidei hoſtis callidi, quod abſit, rapiantur inſidiis.

Hujus ergo rei ſolicitudine ſæpe commonitis, ſedit cordi

DE ADUNANDIS ECCLESIIS.] Verbo fere ad verbum formula hæc reperitur apud Gregorium lib. 2. epiſt. 59. ad Gratioſum Epiſcopum Numentanum, cujus Eccleſiæ unit eam, quæ S. Anthemii in Curium Sabinorum territorio erat. Reperitur etiam lib. 5. epiſt 19.

GUBERNATÆ.] Apud Gregorium, gubernante.

PER INVIDIAM, &c.] Greg. per devia fidei, &c.

COMMONITIS SEDIT.] Greg. Hujus ergo rei ſolicitudine commoti, hoc noſtro ſedit, &c.

consilium, ut vicinis eas mandare debeamus Antistitibus gubernandas, ideoque fraternitati tuæ curam gubernationemque Ill. Ecclesiæ providimus committendam, quam etiam tuæ Ecclesiæ aggregatam esse constituimus ac unitam, quatenus utrarumque Ecclesiarum Sacerdos recte, Christo adjutore, possis existere, & quæcumque tibi de ejus patrimonio, vel de Cleri ordinatione seu promotione, vigilanti ac canonica visa fuerint cura disponere, quippe ut proprius Episcopus, liberum habeas, ex præsenti nostra autoritate licentiam.

Quapropter, frater carissime, dominicorum reminiscens salubriter mandatorum, ita in commissæ plebis regimine, lucrandisque animabus invigila, ut redemptori nostro fructum bonæ operationis, in quo lætari possis, exhibeas.

MANDARE DEBEAMUS ANTISTITIBUS.] Gregor. mandaremus Pontificibus.

ILL. ECCLESIÆ.] Greg. sancti Anthemii Ecclesiæ in Curium Sabinorum territorio constitutæ.

PROVIDIMUS.] Greg. prævidimus.

AGGREGATAM ESSE CONSTITUIMUS AC UNITAM.] Greg. aggregari utrique necesse est.

AUTORITATE.] Greg. permissione.

UT REDEMPTORI NOSTRO, &c.] Greg. ut ante tribunal æterni judicis constitutus fructum bonæ operationis, qui ad tuam mercedem pertineat, eidem redemptori nostro, in qua lætari possis, exhibeas.

TITULUS XIII.

Invitatoria ad Episcopum, in natali Papæ.

DEI nostri misericordia favente, Ill. dies in quo Episcopatus mei est natalis, adproperat, ad quem ex more missis a me literis invitaris: decet enim, frater caris-

IN NATALI PAPÆ.] Conveniebant Episcopi Italiæ ad diem natalem summi Pontificis. De Anastasio Paulinus epist. 16. ad Delphinum: *Interposito tempore etiam ad natalem suum, quod consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est, nec offensus est excusatione nostra,* &c. Hinc observa, consacerdotes tantum, id est, Episcopos jure ordinario vocatos, reliquos privilegio.

Sixtus in epistola, qua gratulatur Cyrillo initam inter Ecclesias dissidentes pacem. *Ad beatum Petrum fraternitas universa convenit: ecce auditorium conveniens auditoribus, conveniens audiendis,*

sime, ut ejusdem particeps festivitatis existas, & fraternæ congregationi præsentiam tuæ dilectionis accommodes, ut ea inter nos, quæ mos Ecclesiasticus exigit, confirmemus.

habuerant Coepiscopi nostri congratulationis testem, quem habemus honoris exordium: sancta namque & venerabili Synodo, quam natalis mihi dies favente Domino congregarat, quia sic credendum est, ipse præsedit, &c. Et in epistola ad Joannem Antiochenum. *Audivit universa fraternitas, qua ad natalis mei convenerat diem*, &c. Observa concursum Episcoporum appellari Synodum, & in ea de rebus, quæ inciderent, tractatum.

S. Leo Sixti successor, in sermone, qui vulgo dicitur secundus in anniversario assumptionis suæ. *Venerabilium quoque fratrum & consacerdotum meorum desiderata mihi & honoranda præsentia hinc sacratior est atque devotior, si pietatem hujus officii, in quo adesse dignati sunt, ei principaliter deferunt, quem non solum hujus sedis Præsulem, sed & omnium Episcoporum noverunt esse Primatem.*

Hilarius Leonis successor epistola prima ad Ascanium: *Lectis in conventu fratrum, quos natalis mei festivitas congregarat, literis vestris*, &c. Et epist. 8. *Præsidente fratrum numeroso consilio, & ex diversis provinciis ad diem natalis nostri in honorem beati Petri Apostoli per Dei gratiam congregato*, &c.

Observanda hic tria: mos conveniendi, mos invitandi, & forma invitationis. Discimus, veterem morem conveniendi, tum ex his testimoniis, tum ex Diurno: morem invitandi per literas, ex epist. 16. Paulini ad Delphinum, & longe clarius ex his Diurni verbis, *ex more missis a me literis invitaris*: formam literarum, ex Diurno solo.

Quare formula hæc singularis est: neque enim apud curiosos literarum Ecclesiasticarum indagatores, Baronium, Sirmondum, & Ferrarium, reperitur, quemadmodum nec excusatoriæ duæ: quamquam possent omnes ad tractorias non absurde revocari; siquidem conventus ille, ad quem invitabantur, Synodus erat, in qua de rebus Ecclesiasticis, si quæ urgerent, agebatur. Id partim exemplis Sixti & Hilari, partim Diurni verbis edocemur.

Etsi vero soli illi, quos dixi, Episcopi ordinationi sedis Apostolicæ subjecti evocarentur, ex omnibus tamen Italiæ provinciis, imo ex aliis remotioribus concurrisse Præsules, discimus ex epistola utraque Hilari: respiciunt enim ambæ Concilium Romanum anno 465. habitum XV. Kalend. Decembris. Huic vero interfuerunt, præter suburbicarios, Ingenuus Ebredunensis, Sabinus Avenionensis, Maximus Taurinensis, & ex Africa Restitutus & Octavius.

Quorsum vocarentur Episcopi, docet non solum Diurnus, sed etiam S. Leo: nempe, ut in cœtu Sacerdotum Pontifex de sua assumptione ageret Deo gratias: deinde, ut quæ mos Ecclesiasticus exigit, communiter confirmarentur: denique ut ejusmodi obsequio suum Episcopi Principem agnoscerent.

Primates alios id etiam habuisse in more, ut vocarent ad sui natalis festivitatem Coepiscopos, conjicere licet ex allocutione Augustini ad populum Carthaginensem: post concionem enim absolutam, *Quod novit caritas vestra*, inquit, *suggerimus, dies anniversarius Domini senis Aurelii crastinus illucescit: rogat & admonet per humilitatem meam caritatem vestram, ut ad basilicam Fausti devotissime venire dignemini.*

Serm. 32. de Verbis Domini.

TITULUS XIV.

Excusatoria.

SCRIPTA fraternitatis tuæ, quæ transmisisti, oblata nobis relegimus, veniamque imbecillitati ac senectuti fraternitatis tuæ, quam expetiisti, ob id quod venire non potuit, concessimus: cognoscentes, quia non studio excusationis peractum est, ut ad nos minime fraternitas tua perveniisset.

EXCUSATORIA.] Non qua invitatus Episcopus se excuset, sed qua summus Pontifex imbecillitatis ac senectutis excusationem accipiat.

TITULUS XV.

Excusatoria, quando Episcopus infirmatur.

ET natalis nostri festivitas & consuetudinis solemnitas exigit, ut de profectu nostro omnipotenti Deo, quæ debentur gratiæ, sub cunctorum Sacerdotum frequentatione & præsentia redderentur: sed quia caritatem tuam ad devotionis occursum inæqualitate corporis perhibes impeditam, necesse est, ut concedamus veniam, quidquid infirmitas exigit corporis: quia ubi necessitas interest, voluntas non vocatur ad culpam: cupimus tamen, recuperata sanitate, pro tempore ea, quæ oportet, affectione pensetur.

TITULUS XVI.

Epistola ad Episcopum exhortandum.

MIRAMUR nimis fraternitatis tuæ reverentiam, quod immemor pollicitationis, quam temporibus conse-

POLLICITATIONIS.] Vide cautionem Episcopi, qua parte agitur de occursu ad natalem Apostolorum. Consule & notas ad hunc locum.

crationis

crationis tuæ, beato Petro Apostolorum Principi præbuisti, huic Apostolicæ sedi post biennium adfuturum, ut tuo te Pontifici præsentasses. Ecce quot lapsa sunt tempora, & minime advenisti: sed in præsenti moneo reverentiam tuam, ut mox susceperis præceptionis nostræ literas, absque aliqua excusatione celerius apud nos convenias: quod si distuleris, superbiæ fastu elatus, scias te, ex autoritate Domini mei summi Apostolorum Principis beati Petri, a Missarum solemniis esse suspensum, quoad usque tuam nobis præsentiam exhibeas.

TITULUS XVII.

Epistola consolatoria.

APOSTOLICI sermonis sumentes principium clamamus: *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Alio etiam inquit loco: *Si unum membrum patitur, compatiuntur & cætera membra.* Nam ipsi nos tuis condolentes doloribus, continua quasi valetudine laboramus: quod quia opportunitas est, veluti præsentes caritatis fervore sanctitatem alloquimur tuam, & stylo exarante, illud ad animum Apostolicæ consolationis reducimus, quo consolatur mœrentes: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis.* Ipsa quoque Veritas docet: *Beati eritis, cum vos oderint homines, & persecuti fuerint, atque dixerint adversum vos omne malum,* & reliqua. Pro quo pollicetur, mercedem eis reconditam esse copiosam in cælis. Quia vero in sæculo exercitium tribulatio est, ut æquanimiter toleres eventus, tuam unanimem caritatem admonemus, ne iste tibi casus aliquam ingerat pusillanimitatem. Labor enim est, per quem fructum te credimus spiritalem recipere a Christo. Illud namque recole dictum Prophetæ canentis: *Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua, venientes autem venient in exultatione portantes manipulos suos.*

1. Cor. 11. v. 27.

1. Cor. 12. v. 26.

Iac. 1. v. 2.

Matt. 5. v. 11.

Psal. 125. v. 6.

His denique prælibatis, consolare, sancte frater, & esto

robustus: illius enim præsidio te confidimus ad propriam redire sedem, pro cujus amore tantam peregrinationis contumeliam sustines. Nam nostra apud Christum indesinens est deprecatio, ut ipse, compressa insania sævientium, ad propriam te revocet sedem. Laborare nisibus totis non quiescimus, ut modis quibus potuerimus, ejus auxilio fulti, te tuæ reducamus sedi, & in aliquo non hæsites, nec te superflua opprimat tristitia: votis enim nostris Christum Dominum nostrum favere cito confidimus, atque credimus, quod, eo miserante, lætus concessam recipias ad regendum Ecclesiam, ut læta jam mente Christo feramus laudes.

CAPUT III.

De usu pallii.

ARGUMENTUM.

Pallium summi Pontifices aliquando præsentibus dabant, aliquando mittebant absentibus. Dandi præsentibus antiquum ritum exhibet Ordo Romanus. Literarum, quibus mitteretur, formulæ quatuor hic continentur.

TITULUS I.

SI pastores ovium solem geluque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, & ut nequaquam ex eis, aut errando pereant, aut ferinis laniatæ morsibus moriantur, oculis semper vigilantibus circumspectant, quan-

SI PASTORES.] Nullus plane dubito, quin hæc formula desumpta sit ex Gregorio Magno, non tamen fortasse tota ex uno loco, sed ex diversis hinc & inde. Id fragmenta quædam variis epistolis inserta produnt: id suadet stylus, qui totus Gregorianus est: suadent & Gregorianæ sententiæ. quod cum per se clareat, elucere tamen potest manifestius ex collatione cum epistolis, quas S. Pontifex, cum pallium mitteret, aut Episcopos recens ordinatos monitis instrueret, ad diversos scripsit, præsertim vero ad Maximum Salonitanum Episcopum.

Formulam hanc magna ex parte

to sudore quantaque cura debeamus esse pervigiles, nos qui pastores animarum dicimur, attendamus : susceptum officium exhibere erga custodiam dominicarum ovium non cessemus, ne in die divini examinis, pro desidia nostra, ante summum pastorem, negligentia reatus nos excruciet, unde modo honoris reverentia sublimiores inter cæteros judicamur.

Pallium autem fraternitati tuæ ex more, ad Missarum solemnia celebranda, transmisimus, quo non aliter, Ecclesiæ tuæ privilegiis in suo statu manentibus, uti largimur, quam decessores prædecessoresque tuos usos esse incognitum non habes.

Cujus quoniam indumenti honor modesta actuum vivacitate servandus est, hortamur, ut ei morum tuorum ornamenta consentiant, quatenus, autore Deo, recte utrobique possis esse conspicuus.

Itaque vita tua filiis tuis sit regula : in ipsa, si qua torpitudo illis invecta est, se erigant : in ea quod imitentur, aspiciant : in ipsa semper considerando proficiant, ut tuum, post Deum, videatur esse, bene quod vixerint.

Cor ergo neque prospera, quæ temporaliter blandiun-

Joannes VIII. adhibuit, cum anno 878. Vvalloni Metensi Episcopo pallium mitteret : descripsit enim verbo ad verbum ad hæc usque, *indiscretus inveniat.* Adhibuit etiam Leo VII. ann. 935. cum pallium tribueret Gerardo Lauriacensi : sicut & Alexander II. anno 1062. cum pariter pallium Petro Dalmatiæ Episcopo dirigeret. Juvat Joannis, Leonis & Alexandri epistolas cum formula Diurni componere : inde enim & usus manifestior fiet, & ecclesiasticæ eruditionis nonnihil existet.

In Ordine Romano, cum ordinatur Episcopus, in exhortatione ordinantis, habentur hæc exordio formulæ nostræ admodum similia : *Si pastores animalium pro commodo temporali, tanto semetipsos labore afficiunt, ut oves dominorum suorum absque damno custodiant, & lucrum acquirere possint : quid nos e contra in die districti judicii dicturi sumus, quando apparuerit Pastor pastorum, &c.*

Cor ergo neque, &c.] Adeo similia sunt, quæ Gregorius Magnus scribit ad Maximum Salonitanum, lib. 7. epist 130 ut quæ habet Diurnus, non aliud esse videantur, quam Gregorianæ exhortationis explicatio. *Pallium ad sacra Missarum solemnia utendum ex more transmisimus, cujus vos volumus per omnia genium vendicare : hujus enim indumenti honor humilitas atque justitia est : tota ergo mente fraternitas vestra se exhibere festinet in prosperis humilem, & in adversis, si quando eveniunt, cum justitia erectam, amicam bonis, & perversis contrariam : nullius unquam faciem pro veritate loquentis premens, misericordiæ operibus juxta virtutem*

tur, extollant, neque adversa dejiciant; sed quidquid illud fuerit, virtute patientiæ devincatur.

Nullum apud te locum odia, nullum favor indiscretus inveniat : benignum te boni sentiant, districtum mali cognoscant : insontem apud te suggestio mala non faciat, nocentem gratia non excuset : remissum te delinquentibus non ostendas, ne quod ultus non fueris, perpetrari permittas.

Sit in te & boni pastoris dulcedo, sit & judicis severi districtio: unum scilicet, quod innocentes viventes foveat; aliud, quod inquietos feriendo a pravitate compescat. Sed quoniam nonnumquam præpositorum zelus, dum districtus malorum vult vindex existere, transit in crudelitatem correctio, iram judicio refræna, & censura disciplinæ sic utere, ut & culpas ferias, & a dilectione personarum, quas corrigis, non recedas.

Misericordem te, prout virtus patitur, pauperibus exhibe. Oppressis defensio tua subveniat : opprimentibus modesta erectio contradicat : nullius faciem contra justitiam accipias. Nullum querentem justitia despiciat: custodia in te æquitatis excellat, ut nec diviti potentia sua aliquid apud vos extra viam suadeat rationis audere ; nec pauperem de se sua faciat humilitas desperare : quatenus, Deo miserante, talis possis existere, qualem sacra lectio præcepit dicens : *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse.* (1. Tim. 3. v. 2.)

Sed his omnibus uti salubriter poteris, si magistram caritatem habueris, quam qui secutus fuerit, a recto tramite non recedit.

Ecce, frater carissime, inter multa alia, ista sunt sacerdotii; ista sunt pallii. Quæ si studiose servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habes.

substantia insistens ; & tamen insistere etiam ultra virtutem cupiens, infirmis compatiens, bene valentibus congaudens, aliena damna propria deputans, de alienis gaudiis tanquam de propriis exultans : in corrigendis autem vitiis saviens, in fovendis virtutibus adjutorum animos demulcens, in ira judicium sine ira tenens, in tranquillitate autem severitatis suæ censuram non deserens. Hæc est, frater carissime, pallii accepti ratio, quam si solicite servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habes.

Fidem autem, quam in tuis epistolis breviter adscripsisti, licet latius explanare debueras, redemptori tamen nostro gratias agimus, quod eam in ipsa etiam brevitate rectam esse cognovimus.

Sancta Trinitas fraternitatem vestram gratiæ suæ protectione circumdet, atque ita in timoris sui via nos dirigat, ut post vitæ unius amaritudines, ad æternam simul pervenire dulcedinem mereamur.

FIDEM AUTEM.] In sequenti formula fit pariter mentio fidei minus explicate, quam deceret, expositæ. Ex utraque constat. I. Fidem mitti solitam ab Episcopis ad sedem Apostolicam, cum pallium scripto peterent. II. Utramque formulam pertinere ad Episcopos, qui sedis Apostolicæ ordinationi non subjacebant: hi enim & ordinabantur Romæ, & fidem in ordinatione profitebantur. III. Ambas etiam paulo post Synodum Quintam esse compositas: tunc enim opus erat enucleatius fidem suam exponere, propterea quod schismatici plures Quintam Synodum non admitterent, atque ita eam recipere, testimonium foret orthodoxiæ. IV. Utriusque autorem, aut informatorem potius, esse Gregorium Magnum: nullus enim fuit curiosior fidei professionisque V. Synodi exactor: unde in professionibus fidei, quas vel summi Pontifices vel Episcopi emitterent, tam expressa utriusque mentio fiebat.

Ad hunc locum illustrandum valet plurimum, quod a Gratiano refertur, cap. *Optatum.* D. C. ex epistola Joannis VIII. ad Vvilibertum Coloniensem. *Optatum tibi pallium nunc conferre nequivimus, quia fidei tuæ paginam minus, quam oporteat reperire, comperimus: cum videlicet in ea nullam sanctarum universalium Synodorum, in quibus fidei nostræ Symbolum continetur, nec decretalium Romanorum Pontificum constitutorum, secundum morem, feceris mentionem; sed nec illam propria subscriptione munieris, nec aliquem, qui hanc jurejurando firmaret, miseris.*

SANCTA TRINITAS, &c.] Hæc clausula superiorem Ecclesiæ ætatem sapit: nulla porro hac in formula, sicut neque in consequentibus tribus, fit mentio plenitudinis *potestatis*, nulla *fidelitatis & obedientia peculiaris erga sedem Apostolicam*, nulla *vicis Apostolicæ atque autoritatis in Episcopos*, nulla denique, nisi in tertia, *petitionis* vehementis; sed tantum ornatus, & incitamenti ad sanctius vitam instituendam.

TITULUS II.

Item aliud.

OFFICIUM Sacerdotis assumere, si interiori vigilantia perpendamus, plus est oneris, quam honoris;

OFFICIUM SACERDOTIS.] Quin secunda hæc formula ex Gregorio Magno accepta sit, nullus est dubitandi locus: id aperte stylus, id sen-

quippe cui propria curare non sufficit, nisi & salubriter gesserit aliena. Nam ad hoc pastoralis regiminis cura adgreditur, ut aliorum in se solicitudinem pia provisione suscipiat, & in eorum se custodia vigilanter disponat, ut lupus insidians possibilitatem in eo irrumpendi non habeat, nec læsionem ovibus inferat. Sic quia nimirum curam suscepimus, assiduam debemus solicitudinem exercere, ut callido antiquoque humani generis inimico aditum præcludamus, & totis contra ejus voracitatem viribus obsistamus: ne nostra forte desidia, rabida, quod absit, quemquam fauce deglutiat: quatenus ad nostram non immerito applicetur pœnam, perditio diræ negligentiæ.

Exhibeamus ergo quod dicimus. Divini dispensatione consilii præesse nos contigit, prodesse quantum possumus, festinemus, ut dum creditor rationes nobiscum positurus advenerit, lucrum nos fecisse reperiat, & sua nos, sicut promisit, remuneratione lætificet.

Hoc itaque, frater carissime, considera, & locum quem adeptus es, non ad requiem, sed ad laborem, te suscepisse cognosce. Adhortationis ope corda fidelium corrobora, infidelium converte: quod ut facilius adsequi merearis, prædicationem tuam vita commendet: ipsa eis instructio, ipsa magistra sit: ad desiderium æternæ vitæ, docente te, suspirent: tuo viventes exemplo, ad eam perveniant: temporalia despiciant, & quæ transitura sunt, contemnentes, ad ea semper, quæ nullo fine clauduntur, anhelent.

In his igitur studium adhibe, in his tota mentis intentione persiste: quatenus dum tua prædicatione atque imi-

tentiæ, id media fere pars quatuor in locis apud Gregorium totidem verbis repetita docet. Præfatio ad hæc usque verba *remuneratione lætificet*, legitur in epistola XI. Leonis noni, ad Joannem Salernitanum.

PRÆDICATIONEM TUAM VITA, &c.] Locus affinis apud Gregorium epist. 113. lib. 7. Ind. 2. cum Siagrio Augustodunensi pallium mitteret: *Oportet, ut enixius in cunctis se studiis fraternitas vestra exerceat, & circa subjectorum actus cura sit vigilans, ut vestrum illis exemplum, instructio, & vita magistra sit, &c.*

tatione hæc fuerint consecuti, tanto majora a Deo nostro recipias, quanto congrua solicitudine lucrandis ei animamabus officii tui exercere opera minime destiteris.

Pallium præterea, juxta antiquam consuetudinem, fraternitati tuæ transmisimus, quo ita uti memineris, sicut prædecessores nostri tuis prædecessoribus concessere, privilegiorum tuorum scilicet integritate servata.

Fidem autem fraternitatis tuæ, quamvis in epistola quam direxisti, subtiliter debuisses exponere; verumtamen lætamur in Domino, qui eam rectam esse ex solemni Symboli confessione didicimus.

Præterea pervenit ad nos, quod sacri ordines in illis partibus cum datione commodi conferantur: quod si ita est, flens dico, gemens denuntio, quia, cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit: scimus quippe ex Evangelio, quid Redemptor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus templum cathedras vendentium columbas evertit. Columbas enim vendere, est de Spiritu sancto, quem Deus omnipotens consubstantialem sibi, per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere: ex quo, ut prædixi, malo jam innuitur, quid subsequatur: quia qui in templo Dei columbas vendere præsumpserunt, eorum, Deo judice, cathedræ ceciderunt, quia videlicet error in subditos cum augmento propagatur: nam ipse quoque, qui pretio ad sacrum honorem perducitur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratus est aliis venundare quod emit. Et ubi est quod scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date.*

Matt.21. v.12.

Matt.10. v.8.

PRIVILEGIORUM INTEGRITATE SERVATA] Cum mitteretur pallium, aut concedebantur primum, aut concessa pridem confirmabantur privilegia. Gregorius Magnus concedit primum Siagrio, *cujus indumenti ne magnificentiam nudam videamur modo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum.* Et postea: *Omnino rationis ordo nos admonet, ut cum usu pallii aliqua largiri privilegia debeamus.* Confirmationis olim concessorum ubique passim exempla occurrunt.

PRÆTEREA PERVENIT, &c.] Totus hic locus de simoniaca ordinum collatione, desumptus est ad hæc usque verba, *pro qua te admoneo*, ex lib.4. epist. Gregorii Magni epist 50. ad Virgilium Arelatensem, cum ei pallium mitteret; & epist. 55. ad Joannem

Cum prima contra ſanctam Eccleſiam ſimoniaca hæreſis ſit exorta, cur non perpenditis, cur non videtis, quoniam cum quiſque cum pretio ordinat, provehendo agit, ut hæreticus fiat?

Pro qua re admoneo atque obteſtor, ut omnino debeas eſſe ſolicitus, ut nihil ſibi commodi datio, nihil gratia, nihil quarumlibet ſupplicatio perſonarum in ſacris ordinibus vindicet: ſed ille ad hoc officium perducatur, quem morum gravitas commendat, & actiones: nam ſi, quod non credimus, fieri tale aliquid ſenſerimus, canonica illud, ut dignum eſt, ſeveritate corrigemus.

Oramus omnipotentem Deum, ut ſua te munitione circumtegat, & ſacerdotii ſuſceptum officium operibus implere concedat.

Corinthiorum Epiſcopum, ſed præſertim ex epiſtola ejuſdem libri 56. ad Epiſcopos Græciæ, in qua paucis immutatis continetur clauſula exhortatoria, quæ in aliis duabus deſideratur. Reperitur quoque lib. 5. epiſtola 7. ad Epiſcopos Epiri, uſque ad hæc verba, *Oramus*, &c. cui tamen clauſulæ alia fere par reſpondet.

Inde vero colligere eſt, quantum ſimoniaca lues ea tempeſtate graſſaretur, quantumque ſanctiſſimus Pontifex in ea abolenda laboraverit. Quid porro ſimoniæ nomine comprehenderet, ſatis aperte docet epiſtola 44. lib. 4. Locum conſule, & ſi vis, inde oculos in noſtra tempora reflecte. Inſertus eſt locus idem epiſtolæ 94. Joannis VIII. qua Roſtagno Arelatenſi pallium mittit. Tom. 9. Conc. Gen. novæ editionis.

ORAMUS, &c.] Idem fere eſt apud Gregorium epilogus, in epiſtola ad Virgilium Arelatenſem.

TITULUS III.

Item aliud.

PALLII uſum, quem ad ſacerdotalis officii decorem, & ad oſtendendam unanimitatem, quam cum beato Petro Apoſtolo univerſum gregem dominicarum ovium, quæ ei commiſſæ ſunt, habere non dubium eſt, Apoſtoli-

PALLII USUM.] Hac formula Symmachus ann. 501. pallium miſit Theodoto Laureacenſi Epiſcopo, ut habetur in nova collectione Conciliorum, inter epiſtolas Symmachi epiſt. 11. quæ ex appendice Chronici Reicherſpergenſis, & Metropoli Saliſburgenſi Hondii deſumpta dicitur. Legitur etiam apud Goldaſtum in Appendice documentorum.

cam

cam ſedem, ſicut decuit, popoſciſti, utpote ab eiſdem Apoſtolis fundatæ Eccleſiæ Epiſcopus, majorum petitioni libenter indulſimus, & ad oſtendendam in te tuamque Eccleſiam, ejuſdem ſedis Apoſtolicæ caritatem, ex noſtri etiam tibi uſu pallii, quo ſecundum tuæ morem uti poſſis Eccleſiæ, illud deſtinaſſe ſignificamus. Fraternitatem tuam congrue ac neceſſe commonentes, ut & creditæ tibi Eccleſiæ opus, & Apoſtolicæ in te ſedis benevolentiam affectumque conſiderans, ita Deo regente cor tuum, commiſſam exequi gubernationem ſtudeas, ut adepta, cujus ornaris officio, dignitate, & probitate morum, & vivacitatis ſolicitudine, & cuſtodita integritate fidei, amplius ſtudeas adornari.

Hac eadem forma Cæſario Arelatenſi miſſum ab eodem Symmacho pallium dubitare vix licet. Quamvis igitur Symmachi ad Cæſarium literas periiſſe doleat vir doctiſſimus Thomaſinus, opinor tamen jacturam inde poſſe ſarciri.

Miſſum porro pallium Cæſario a Symmacho, diſcimus ex literis Vigilii Papæ ad Auxanium Arelatenſem datis ann. 543. *Quia*, inquit, *digna credimus ratione compleri, ut agenti vices noſtras pallii non deſit ornatus, uſum tibi ejus, ſicut deceſſori tuo prædeceſſor noſter ſanctæ recordationis Symmachus legitur contuliſſe, beati Petri ſancta autoritate concedimus.*

Sunt qui credant, ante Symmachum a nullo Pontifice datum pallium ulli Epiſcopo, præterquam Oſtienſi a Marco Papa ann. 336. ut eo ſummi Pontificis ordinator inſigniretur: in eumque ſenſum interpretantur, quod Vigilius ſolius Symmachi meminit, non item prædeceſſorum aliorum. Verum verba hæc formulæ, *majorum more*, & *ſecundum morem tuæ Eccleſiæ*, credulitatem hanc evertunt: fit enim mentio, & *majorum*, qui plures; & *moris*, qui facto uno non inducitur.

Hac etiam forma, paucis immutatis, uſus eſt Paſchalis I. cum Bernardo Vienneuſi Epiſcopo pallium mitteret ann. 817. Paucis, inquam, immutatis: nam quinque linearum præfationem præpoſuit, & ſolemnem temporum illorum clauſulam ſubjunxit, facta mentione Notarii; & confirmationem privilegiorum addidit, de quibus formula hæc ſilet; & pauca quædam antiquæ formulæ verba prætermiſit, quæ retineri ſatius erat. Vide appendicem Tomi VII. Conciliorum generalium poſtremæ editionis pag. 1869. & obſerva obiter, formulam hanc Diurni trecentis ſaltem annis uſitatam fuiſſe, nempe ab ann. 501. quo Symmachus vivebat, ad 817. quo ſcribebat Paſchalis. Saltem dixi: nam ut ſimpliciſſima eſt, primaque omnium, quæ ad nos cum expreſſa pallii mentione pervenerunt, ita antiquiſſima videtur: ſunt enim additamenta, quæ in aliis cernuntur, poſteriorum temporum a priſtina ſimplicitate recedentium indicia.

TITULUS IV.

Item aliud Episcopis Siciliæ.

APOSTOLICÆ sedis benevolentia, & antiqua consuetudine provocati, fraternitati tuæ, quam in Ill. Ecclesia gubernationis suscepisse constat officium, pallii usum prævidimus concedendum, illis videlicet temporibus atque eo ordine, quibus decessorem quoque tuum usum esse non ambigis.

Hoc nihilominus admonentes, ut sicut a nobis hujusce decoris usum, ad sacerdotalis officii honorem, accepisse te gaudes: ita etiam morum atque actuum probitate, ad gloriam Christi, nostra susceptum autoritate sacerdotale adornare contendas officium. Sic etenim alterno eris invicem honore conspicuus, si ad hujuscemodi corporis habitum, mentis quoquæ tuæ bona concordent.

· Omnia etiam privilegia, quæ tuæ pridem concessa esse constat Ecclesiæ, nostra autoritate firmamus, & inlibata decernimus permanere.

APOSTOLICÆ, &c.] Tota quanta est, verbo ad verbum continetur lib. 5. epist. 8. Gregorii Magni ad Donum Episcopum Messanensem scribentis ann. 595. continetur etiam epistola ejusdem libri 18. ad Joannem Syracusanum. Præfatio ad hæc usque verba, *prævidimus concedendum*, posita fuerat in epistola 54. lib. 4. ad Marinianum Ravennatem.

ANTIQUA CONSUETUDINE.] Apud Gregorium, *antiquæ consuetudinis ordine*. Inde vero confirmantur tria. I. Etiam ante Symmachi tempora a summis Pontificibus missa esse Episcopis pallia; neque enim esset antiqua consuetudo, quæ centum annos non superaret. II. Missa esse pallia non Metropolitis tantum, sed etiam Episcopis quibuscumque: temporibus enim Gregorii nullus erat in Sicilia Præsul, qui Metropolitæ jus haberet. III. Quibus incrementis Messanensis civitas in Archiepiscopalem evasit.

NON AMBIGIS.] Apud Gregorium, *non ambigimus*.

CAPUT V.

De præceptis summi Pontificis ad Episcopos suæ ordinationis, de sacris locis & Sanctorum reliquiis.

ARGUMENTUM.

Formulis hoc capite comprehensis describuntur præcepta summi Pontificis ad Episcopos suæ ordinationis, de locis sacris, Sanctorumque reliquiis. Mandat vero loca sacra, id est, basilicas, oratoria, baptisteria & altaria consecrari, sanctuaria collocari, reliquias concedi vel recondi, levari corpora Sanctorum, & honestiore loco reponi; præfici Presbyteros oratoriis & basilicis. Sunt hic porro non præceptorum tantum, sed etiam petitionum formulæ.

TITULUS I.

Episcopo, de ordinando Presbytero.

PRESBYTER, qui basilicæ Massæ Ill. præfuerat, præsentis sæculi dicitur vita privatus, in cujus locum ab his, quorum interfit, Ill. Diaconus substitui postulatur; cujus vitam & conversationem caritas tua diligenti examinatione perquirat: & si vitæ meritis venerabilium canonum per omnia suffragatur autoritas, vespere Sabbati, sine suffragatione, eum Presbyterum solemniter ordinabis: quatenus sub Ecclesiasticæ disciplinæ observatione dignus sit, qui memoratam inculpabiliter gubernare possit Ecclesiam.

VESPERE SABBATI.] Congruis nempe temporibus jejuniorum. Vespera autem Sabbati, si more antiquo intelligatur, aliud nihil est, quam pars illa diei, qua nondum jejunium solutum esset: atque adeo etiam prima pars diei Dominicæ, si ad eam usque protraheretur jejunium. Vide epist. S. Leonis ad Dioscorum.

TITULUS II.

Item aliud.

Filius noster Ill. postulavit, in oratorio instantia sua consecrato, debere sibi ordinari Presbyterum: & ideo si fraternitas tua videt expedire, aut quæ donata sunt, possunt servientibus sine querela sufficere. Suprascripti desiderii præbentes effectum, præsenti præceptione censemus, ut in eodem loco ordinare, tempore competenti, caritas tua debeat Presbyterum, qui sit dignis moribus, & fide perfectus.

TITULUS III.

Petitio dedicationis oratorii.

Domino sancto & beatissimo Patri Patrum Ill. Papæ famulus vester.

Ad augmentum catholicæ religionis pertinet, quotiens in honore Sanctorum loca venerabilia divino cultui consecrantur.

In prædio quidem Ill. juris mei basilicam, sumptu proprio, me suggero construxisse, quam in honore Sanctorum Ill. & Ill Martyrum desidero consecrari: cui basilicæ ad luminaria, vel ad alimoniam ibidem servientibus offero Ill. & Ill.

Quapropter quæso Apostolatum vestrum, uti detis præceptiones vestras ad Ill. venerandum civitatis Ill. Antistitem, quatenus supra memoratam basilicam debeat sacrosanctis mysteriis consecrare, ut hoc facto, beatitudinis vestræ temporibus sancta veneratio sumat augmentum.

Promitto pariter, nihil mihi de eodem loco ulterius vindicandum, nisi processionis gratiam, quæ Christianis omnibus in commune debetur.

Pari prece depoſco, ut datis affatibus veſtris ad Ill. venerandum Ill. civitatis Epiſcopum, quatenus poſſit mihi reliquias ſupra memoratorum Sanctorum ſolemniter contradere.

TITULUS IV.

Reſponſum oratorii dedicandi.

PETITORIA Ill. nobis inſinuatione ſuggeſſit, quod habetur in ſubditis : in fundo Ill. juris Ill. oratorium ſe pro ſua devotione fundaſſe, quod in honorem Sancti Ill. deſiderat conſecrari.

Et ideo fraternitas tua, ſi in tuæ parochiæ memorata conſtructio jure conſiſtit, & nullum corpus ibi conſtat humatum, percepta primitus donatione legitima, id eſt, Ill. & Ill. vel Ill. præſtantes liberos a fiſcalibus titulis, ſolidos tot, geſtiſque municipalibus allegatis, prædictum oratorium abſque Miſſis publicis, ſolemniter conſecrabit, ita ut in eodem loco, nec futuris temporibus baptiſteria conſtruantur, nec Preſbyterum conſtituas cardinalem.

Sed etſi Miſſas fieri ſibi forte maluerit, a dilectione tua noverit Preſbyterum poſtulandum, quatenus nihil tale a quolibet alio Sacerdote nullatenus præſumatur. Sanctuaria vero ſuſcepta, ſui cum reverentia, collocabis.

PETITORIA.] Hac formula bis uſus reperitur Pelagius I. ſemel Eleutherio, iterum Alterio Epiſcopo ſcribens, ſi credimus Holſtenio, qui ex collectione Cardinalis Deuſdedit epiſtolas illas duas cum aliis excerpſit. Uſus eſt deinde Gregorius Magnus tribus in locis, lib. 7. epiſt. 85. Indict. 2. lib. 8. epiſt. 63. ad Decium Lilybetanum, & lib. 11. epiſt. 20. ad Paſſivum Firmanum.

TITULUS V.

Reſponſum de ſperandis ſanctuariis.

SANCTUARIA beati Ill. Ill. oblata petitione ſibi poſtulat debere concedi, quatenus in ejus nomine baſilica propriis conſtructa ſumptibus ſolemniter conſecrari debeat: & ideo, frater cariſſime, præfati deſideriis, ex noſtra te præceptione convenit obedire, uti devotionis ſuæ, in conſecratione quam poſtulat, potiatur effectu.

SANCTUARIA, &c] Tota hæc formula, quemadmodum & conſequentes duæ, deſumpta eſt ex epiſt. 26. lib. 9. S. Gregorii: habetur etiam lib. 7. epiſt. 107.

Sanctuaria porro ſunt vel ipſæ Sanctorum reliquiæ, vel potius reliquiarum thecæ; vel, ut aiunt, reliquiatia.

TITULUS VI.

De dandis ſanctuariis.

IN oratorio ab Ill. conſtructo, quod jubente deceſſore noſtro, in honorem beatorum Ill. & Ill. dicitur conſecratum, beati Martyris Ill. accepta ſanctuaria dilectio tua, ſub congrua devotione, reſtituat, ut ſupradicti ſancta religioſa petitio, per operam ſacerdotalis officii, mereatur effectum.

TITULUS VII.

De dando beneficio ſancti Angeli.

ILL. beneficia ſancti Archangeli, oblata petitione, ſibi poſtulat debere concedi, quatenus in ejus nomine ora-

BENEFICIA SANCTI ARCHANGELI.] Beneficiorum nomine intelligi reliquias, diſcimus ex S. Greg. epiſt. 72. lib. 2. ubi mentio fit de cruce a ſummo Pontifice miſſa ad Dynamium, in qua *beneficia catenæ S. Petri, & craticulæ S. Laurentii inſerta erant.* Sed quæſierit aliquis, quæ tandem cogitari poſſint beneficia & reliquiæ S. Michaëlis: nomine enim Angeli ſignificari Michaelem, certum eſt. Reſponderi poteſt, fuiſſe fortaſſe tamentum ex lapide, in quo

torium propriis constructum sumptibus possit solemniter consecrari: & ideo, frater carissime, præfati desideriis, ex nostra te præceptione convenit obedire, ut devotionis suæ, in consecratione quam postulat, potiatur effectu.

olim Archangelus apparuit, aut in Gargano monte, aut alibi uspiam. Credibilius tamen videtur fuisse pallium altari, seu memoriæ sancti Archangeli impositum, & pro benedictione petentibus dono datum.

Hanc conjecturam auget, & vix non indubitatam reddit, quod mihi a V. C. Stephano Baluzio communicatum est, Excerptum ex Historia MS. Monasterii S. Michaëlis Cuxanensis in diœcesi Helnensi, quam Garsias ejusdem loci Monachus composuit circa annum M.XXX. Sic enim habet: *Sunt reliquiæ ipsius gloriosi Archangeli Michaëlis, ex pallio scilicet ejus sanctæ memoriæ.*

TITULUS VIII.

Responsio de dedicando oratorio intra Monasterium Monachorum.

RELIGIOSIS desideriis sine difficultate præstari decet effectum. Quoniam Ill. Sancti Ill. in loco, in quo Monachi habitant, oratorium, pro voto suo dixit esse fundatum, dilectionem tuam præsentibus jussionibus duximus admonendam, quatenus ad prædictum locum, cum postulaverit, ingravanter accedas, veneranda solemnia dedicationis impendens, ut quotiens necesse fuerit, a Presbyteris Ecclesiæ in supra scripto loco deservientibus celebrentur sacrificia veneranda Missarum: ita ut in eodem Monasterio, neque fraternitas tua, neque Presbyteri, præter diligentiam disciplinæ, aliquid molestiarum inferant, ut si quid pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi æstiment vindicandum, cum Monachis in eodem loco deservientibus debeat proficere, quidquid offerri constiterit.

RELIGIOSIS, &c. Habetur totidem verbis apud Gregorium lib. 7. epist. 49. Inde vero constat, quod fuerit jus Episcoporum & Presbyterorum in consecrata oratoria: quod Monachorum in oblationes.

TITULUS IX.

De recondendis reliquiis intra Monaſterium.

RELIGIOSIS deſideriis ſine difficultate præſtari decet effectum: atque ideo, quoniam Ill. Abbas Monaſterii Ill. vel Ill. qui eſt ſupradicti Monaſterii, oratorium pro voto ſuo dixit eſſe fundatum, poſtulans, ut dedicari debeat: dilectionem tuam præſentibus juſſionibus duximus admonendam, quatenus ad prædictum locum, cum poſtulaverit, ingravanter accedas, veneranda ſolemnia dedicationis impendens, ut quotiens neceſſe fuerit, a Preſbyteris Eccleſiæ in eodem loco deſervientibus, celebrentur ſacrificia veneranda Miſſarum.

Ita ut in eodem loco, neque fraternitas tua, neque Preſbyteri, præter diligentiam diſciplinæ, aliquid moleſtiarum inferant; aut ſi quid pro diverſorum devotione commoditatis acceſſerit, ſibi æſtiment vindicandum: cum Monachis in eodem loco deſervientibus debeat proficere, quidquid conſtiterit offerri.

Sanctuaria vero ſuſcepta ſui cum tevetentia collocabis.

RELIGIOSIS DESIDERIIS, &c.] Deſumpta formula ex lib. 2. epiſt. 98. S. Gregorii ſcribentis ad Fortunatum Neapolitanum de Monaſterio Gratioſæ Abbatiſſæ conſecrando. Affinis eſt etiam epiſtola 52. libri 1. quæ eſt ad Joannem Epiſcopum Surrentinum.

TITULUS X.

De recondendis reliquiis intra Epiſcopium.

QUONIAM dilectio tua ſanctuaria beati Ill. ſibi noſtra voluntate conceſſa, in oratorio, quod in nomine ejuſ-

INTRA EPISCOPIUM.] Nota diſciplinam temporis, per quam licebat quidem Epiſcopo civitatis ſuburbicariæ domeſticum habere oratorium, ſed quod rite conſecraretur: nec prius tamen, quam a ſummo Pontifice indultum fuiſſet. Unde Gelaſius epiſt. 9. ad Epiſcopos Lucaniæ, &c. cap 4. *Baſi-*

dem

dem beati Martyris intra Episcopium civitatis suæ asserit construxisse, postulat recondenda, ut in ejus honorem locus ipse debeat consecrari, fraternitati tuæ, si tamen nullum illic humatum corpus esse claruerit, quæ postulas, indulgemus, quatenus desiderii tui, Deo autore, potiaris effectu.

licas noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeant. Quibus ex verbis id, ab antiquis jam inde temporibus, servatum colligitur.

CONSECRARI.] Nondum invaluerat usus cubicularium, ut ita loquar, clanculariumque oratoriorum. Suum singula oratoria lapideum altare fixum habebant, suam a domus profanæ tecto sejunctam fabricam.

TITULUS XI.

Petitio Episcopi.

AD laudem summi certum est pertinere Pontificis, quotiens sanctarum Basilicarum copia videtur accrescere. In fundo Ill. in nostro territorio constituto, Basilicam me propriis sumptibus certum est fabricasse, quam, Deo autore, vobis propitiis, in honorem sancti Ill. Martyris consecrare desidero, cui Basilicæ ad sarta tecta, vel ad alimoniam custodum, de ipsius fundi Ill. & Ill. offero: ideoque oro Apostolatum vestrum, uti, data jussione vestra, in prædicti sancti Ill. Martyris honorem, Basilicam possim dedicare.

CUI *BASILICÆ*, &c. Nota rursus temporum morem, quo quisquis Basilicam ædificaret, deberet simul conferre, quod ad sarta tecta, alimoniam custodum, atque etiam luminaria opus esset.

TITULUS XII.

Item Responsum.

BASILICAM, quam dilectio tua, in honorem beatorum Apostolorum Ill. & Ill. nuper fabricasse commemorat, facultatem tribuimus dedicandi, præcipue si ea spatia Ecclesiæ tuæ juris esse testaris, in quibus eadem est fundata constructio, in qua etiam benedictiones de sanctua-

riis Apostolicis, id est, palliola de eorum confessionibus, tradidimus collocanda. Provídi quoque Pontificis devotione providebis, ut possessionem servientibus ibidem profuturam, quam de propriis facultatibus deputasti, solemni devotione transcribas.

PALLIOLA] Brandea vocat etiam & velamina sanctus Gregorius.

TITULUS XIII.

Item Responsum.

ILL. in solo sibi concesso ab Ill. & in Ill. fundo, petitione oblata, dudum se asserit Monasterium condidisse, in quo nuper oratorium, quod deerat, esse commemorat, petens hoc in honorem Sancti Ill. debere dedicari.

Et ideo, frater carissime, si in tuæ diœcesis jure consistit antedicta fundatio, præsenti præceptione suscepta, oratorium memoratum solita benedictione sacrabis. Sic tamen ut non illud publica processione a conditore aliquatenus teneatur: congregationi tantummodo, quæ illic esse noscitur, sacra mysteria celebrabis, quatenus religiosa congregatio, citra strepitum plebis, Domino die noctuque valeat supplicare.

ET IDEO.] Solemnis forma præceptionis, quæ in consequentibus titulis usurpatur.

TITULUS XIV.

Item Responsum.

PETITIONEM dilectionis tuæ, boni operis perfectione gaudentes, congrua gratulatione suscepimus: & ideo Basilicam, quam dudum asseris Arianæ hæresis speluncam fuisse, nunc solicitudinis tuæ opera catholicæ fidei, Christo Deo nostro ac Salvatore nostro regnante, aptaveris concedendam, quam postulas, ut in honorem beatorum Ill. atque Ill. Martyrum debeat consecrari.

Et ideo, frater cariſſime, ſi in tuæ parochiæ memorata conſtructio jure conſiſtit, & nullum corpus ibidem conſtat humatum, prædictam Baſilicam reconciliandi, atque conſecrandi, tibi noſtris præceptionibus facultatem noveris attributam.

TITULUS XV.

De altari dedicando.

RELATIONIS tuæ, ſed & petitionis oblatæ ab Ill. tenore decurſo, neceſſe fuit rationabiliter reſpondere: ideoque in altare, quod in Baſilica Sancti Ill. olim dedicata conſtructum dicitur, dilectionis tuæ conſecratio aptata perveniat: quatenus ædificatoris devotio deſiderii ſui plenum ſortiatur effectum.

TITULUS XVI.

De recondendo corpore Sanctorum

FILIUS noſter Ill. ſuis nobis ſuggeſtionibus indicavit, partibus Ill. corpus Beati Ill. noviter fuiſſe repertum, & quod Ill. glorioſus genitor ejus in Baſilica, quam noviter ædificavit, idem corpus ſtatuit collocandum, petitque ut eadem Eccleſia ſolemniter debeat conſecrari.

Ideoque, frater cariſſime, ſi in tuæ parochiæ memorata conſtructio jure conſiſtit, nullumque corpus ibi conſtat humatum, percepta primitus a prædicto viro donatione legitima, quæ in luminariis ejuſdem baſilicæ digne poſſit ſufficere, eamdem Eccleſiam, convocatis aliis fratribus & Coëpiſcopis noſtris tibi vicinantibus, ſtude ſolemniter dedicare, quatenus devotionis ſuæ in conſecratione, quam poſtulat, potiatur effectu.

SOLEMNITER, &c.] Obſerva geminum conſecrationis modum: communem unum, de quo ſuperiores formulæ; alterum ſolemnem, ad quem vicini Epiſcopi convocantur: talis fuit dedicatio Baſilicæ, quæ Synodo ſecundæ Arauſicanæ occaſionem dedit.

TITULUS XVII.

Basilica quæ post incendium reparatur.

BASILICAM, quam in castro Ill. dilectio tua post incendium asserit reparatam, & in honorem beati Ill. habitatores loci ipsius desiderant consecrari, dedicationis tibi in eo præceptionis nostræ serie facultatem tribuimus, ut fidelium devotio competentem sortiatur effectum. Scias sanctuaria noviter missa: sanctuaria vero suscepta sui cum reverentia collocabis.

SCIAS SANCTUARIA] Roma mittebantur reliquiæ, aut certe accipi aliunde speciali præceptione mandabantur. Sic enim Pontifex aliqua ex parte videbatur ipse locum sanctum construere.

TITULUS XVIII.

Basilica quæ post ruinam alterius juxta ipsam constructa est.

QUONIAM beati Ill. Basilicam lateribus aliquando constructam funditus perhibes corruisse, & ita ruina ipsa vel aliis squaloribus esse repletam, ut mundari difficilius fuerit, quam ædificari: te autem in vicino omnino ejusdem loco, Basilicam aliam in honorem prædicti Martyris, non de lateribus, sed de calce atque arena instruxisse commemoras, sed & in meliorem longe statum, quam illa fuerat, surrexisse. Nunc autem facultatem tibi ejusdem Basilicæ tribui desideras dedicandæ, & ut de prædictis ruinis ad novam Basilicam ipsæ reliquiæ transferantur.

Ideoque, ut pia & justa sunt, quæ a tua fraternitate poscuntur, dedicandi tibi prædictum locum concedimus, Deo propitiante, licentiam; sed & reliquias cum honore debito transferendi, atque in ea quæ a te constructa est,

TRANSFERENDI.] Ut sine missis Roma sanctuariis consecrare non licebat Basilicam, ita neque ea ex uno loco in alterũ consecrationis gratia trãsferre.

Basilica collocandi. Hæc enim ad filiorum Ecclesiæ gaudium, & ad tuæ opinionis, vel etiam mercedis, utilitatem noscuntur pertinere.

TITULUS XIX.

Petitio de dedicando Baptisterio.

VOTIVA solemnitas animorum exigit augmenta Basilicæ, quatenus in bonum religionis populi devotio major adcrescat. Ergo quia in Basilica Sancti Ill. & in fundo Ill. juris mei Baptisterium collocavi, ita ut reliquias in eodem loco sanctorum Martyrum Ill. & Ill. desiderem introduci: idcirco provolutus Apostolatus vestri meritum obtestor, & per sedem, quam regitis, divinitatis sorte Vicarii, ut datis ad nostrum venerabilem Ill. Episcopum jussionibus, in cujus diœcesi videtur esse constructum, dedicationem Baptisterii, prædictis Martyribus propitiis, fieri censeatis, ut in fide catholica, adcrescente populo, & agente beatitudini vestræ gratias, reliquiæ collocentur: cui Basilicæ facta donationis cartula, fundos Ill. & Ill. me collocaturum esse promitto.

BAPTISTERIUM.] Non est fons ipse sacer, sed ædes Basilicæ addita, quare dicitur *augmentum Basilicæ*, rotunda ut plurimum instar testudinis, in cujus medio fons sacer. In nonnullis Ecclesiis, præsertim cathedralibus, ejusmodi ædes conspicitur etiamnum, quæ ut non est sub eodem tecto cum Basilica, ita proprium habet consecrationis ritum. Depingi solebat imaginibus baptismorum in Novo Testamento celebrium, Christi a Joanne, Eunuchi a Philippo, &c. Ornabatur quoque Sanctorum statuis atque reliquiis: imo & suum etiam habuit olim altare. Hæc partim ex veteribus Scriptoribus constat, partim ex relictis antiquæ religionis vestigiis.

BASILICÆ.] Ubicumque constitutum erat Baptisterium, suam habuit plebem, atque ita fiebat, ut more nostro loquamur, parochialis: unde Zacharias Papa prohibuit, ne Baptisteria in privatis oratoriis constituerentur. Unde etiam in formula dicitur, *quatenus populi devotio major adcrescat.*

TITULUS XX.

Reſponſum dedicandi Baptiſterii.

FILIUS noſter in fundo Ill. juris ſui Baſilicam dudum dicatam oblata aſſerit petitione, & ſe prædicta in Baſilica Baptiſterium, quod deerat, ſuggeſſit condidiſſe, quod ſolemni benedictione ſacrari deſiderat, atque in eodem Baptiſterio Sanctorum Ill. & Ill. ſanctuaria debere collocari.

Idcirco, cariſſime frater, ſi in tuæ diœceſis memorata fundatio jure conſiſtit, præceptione ſuſcepta, deſideriis ſatisfacies conditoris: ſic tamen, ut oblatarum rerum primitias donatio ſolemnis præveniat, denuntiaturus ex more, nihil illic juris fundatori ulterius jam deberi, niſi proceſſionis gratiam, quæ Chriſtianis omnibus in commune debetur: quatenus & deſideria conditoris in omnibus compleantur, & per ſacrum lavacrum regenerandis illic peccatorum maculæ deleantur.

FILIUS NOSTER, &c.] Hinc accepta eſt magna ex parte, unde & conſequens, paucis quibuſdam verbis aliunde aſſumptis.

DONATIO SOLEMNIS.] Quæ alendo Preſbytero Cardinali, id eſt, titulari, ſufficeret: *legitima* dicitur a Pelagio I. & S. Gregorio; a neutro ſumma expreſſe traditur.

TITULUS XXI.

Item Reſponſum.

PETITORIA Ill. nobis ſuggeſſit inſinuatione, quod habetur in ſubditis, in loco Ill. juris ſui Baptiſterium ſe aſſerit conſtruxiſſe.

Et ideo, frater cariſſime, præſenti præceptione ſuſcepta, deſideriis ſatisfacies conditoris: quatenus per venerandum lavacrum peccatorum illic maculæ deleantur.

PETITORIA, &c.] Formula deſumpta eſt paucis immutatis ex lib. XI. S. Gregorii epiſtola 24. ad Honorium Epiſcopum Tarentinum.

CAPUT VI.

De rebus Ecclesiæ procurandis & alienandis.

ARGUMENTUM.

Cum mittitur ad patrimonium gerendum curator, datur primum ei procurandi autoritas: deinde scribitur & ad colonos, ut obediant; & ad Patritium Provinciæ, ut patrocinetur; & ad Judicem pariter, ut in causis pauperum adjuvet; & ad Episcopos loci, ut opem ferant. Postea fit potestas & conficiendi legitimas locationis cartulas, & commutandi sive fundos, sive mancipia, & servos seu pueros concedendi. Denique post rationes administrationis gestæ redditas, tribuitur immunitas. Horum omnium formulæ hîc habentur, & tres insuper aliæ nempe libertatis, qua donatur servus, & tractoriarum, quibus, vel qui mittuntur ad negotia sedis Apostolicæ, vel qui redeunt in patriam, post limina Apostolorum rite salutata, instruuntur.

TITULUS I.

Præceptum quando laïcus tonsuratur, & fit Regionarius.

QUos bonæ vitæ opinio & optimæ conversationis meritum commendat, hos & nos intra Ecclesiasticum ovile aggregare non despicimus.

Et quia ex narratione plurium sumus satisfacti de conversationis tuæ modestia, quod elegantis vitæ sis, dignum censuimus inter Clerum hujus Apostolicæ Dei Ecclesiæ te connumerari, ac inter Notarios Regionarios, per hujus præceptionis paginam, ex autoritate beati Petri Apostolorum Principis, cujus licet impares meritis, Deo tamen dignante, vices gerimus, ab hac die noveris te esse ascriptum, quatenus talis beneficii vel promotionis memor existens,

diebus vitæ tuæ, in his quæ injuncta fuerint a proceribus tuis, fideliter ac sinceriter deservias, & in cunctis obedientiam & rectitudinem exhibeas, ut Deo beatoque Petro Apostolo autori & protectori nostro acceptus appareas, & apud nos commendatior de fideli servitio, atque laude dignus proberis.

TITULUS II.

Præceptum, quando absens Subregionarius sit Regionarius.

QUI in commissis sinceriter fidem suam illibatam exhibet, unde Apostolorum Principi, ejusque Vicario, possit esse acceptus, merito ad incrementum provehitur dignitatis, & fortiori, nostro interveniente præceptionis annisu, ditatur honore.

Et idcirco de tuis fidelibus servitiis, quamquam dudum, tamen & in præsenti ex suggestione Ill. satisfacti, promotionis munificentiam tibi concedimus: & ideo ex autoritate beati Petri Principis Apostolorum, cujus licet impares meritis, Deo tamen dignante, vices gerimus, noveris te ab hac die inter Regionarios Notarios esse adscriptum, quatenus talis beneficii existens memor, tu quoque meliora valeas ac festines demonstrare servitia.

TITULUS III.

Præceptum, eunte ordinatore in patrimonium.

SALUBRI providentia, quidquid Ecclesiastica requirit utilitas, illis committendum credimus esse personis, quas fidei puritas, vel placitæ actionis studium laudabili opinione commendat: quapropter tibi Ill. quod divina gratia suffragante dictum sit, omne patrimonium juris sanctæ Romanæ, cui Deo autore deservimus, Ecclesiæ, per insulam

lam Ill. constitutum, præsenti præceptione peræquandum, sive ordinandum committimus: injungentes ut colonorum vires, subdivini judicii contemplatione, consideres, & quantum pensionis nomine, a præsenti Ill. indictione, inferre debeant, solicita provisione dispnas, ne quisquam eorum, ultra quam sufficit, exigi coarctetur, aut amplius quam inferre convenit, minusve persolvat; & quidquid tibi, cum Dei timore, provida deliberatione constiterit, ejusdem creatoris nostri dextera protegente, disponas: ut cui prævideris aliquid relaxandum pensionis, levigationem inveniat; & cui addendum esse credideris, quod justum est, cogatur exolvere: quia id quod pauperibus erogatur, longe fit a mercede, si in his, a quibus infertur, non fuerit juste ac misericorditer dispensatum.

TITULUS IV.

Item aliud, fundi Rectori.

QUONIAM in ordinando, sive discutiendo patrimonio sanctæ Romanæ, cui Deo autore deservimus, Ecclesiæ, in provincia Ill. constituto, præsenti Ill. indictione, jubemus te rectorem accedere: te videlicet bene agente, & absque colonorum gravamine conversante, ut divini consideratione judicii, nostræ quoque commonitionis memor, ita te efficaciter & fideliter exhibeas, ut nullius neglectus, vel fraudis, quod absit, alicujus inveniaris sustinere periculum: magis autem id agas, quatenus de fide & industria tua divinæ possis gratiæ commendari. Ad familias quoque ejusdem patrimonii, secundum morem, præcepta direximus, ut nihil, quod ad peragenda ea, quæ tibi injuncta sunt, in aliquo valeant impedire.

TITULUS V.

Colonis, & Familiæ maſſarum ſive fundorum in Provincia conſtitutæ.

AD ſolicitudinem vos Ill. ſedis noſtræ Notarii & Rectoris diſpoſitio noſtra pertinere conſtituit. Jubemus enim, ut ejus, pro Eccleſiæ utilitatibus & cultura agrorum, mandatis parere properetis, & ſalubrioribus obedire præceptis: cui talem dedimus poteſtatem, ut eos, qui contumaces extiterint, diſtricta ſeveritate corripiat. Noveritis enim ſub hac conditione vos eſſe commiſſos, ut mancipia, ſi qua foris laritant, vel fines pervaſos, ſua inſtantia juri Eccleſiaſtico revocare non differat: pariter etiam periculo ſuo fuiſſe commonitum, ne aliquando violentiam rebus alienis, vel raptum forſitan, facere præſumatis.

AD SOLICITUDINEM, &c.] Deſcripta eſt, paucis admodum immutatis, ex lib. 7. Gregorii epiſtola 52. ad colonos Syracuſanos: habetur vero totidem verbis in codice Thuanæo.

TITULUS VI.

Præceptum ad commendationem euntis Rectoris in patrimonium, ad Judicem Provinciæ.

QUI in actione poſitus bonis ſe omnipotenti Deo commendare ſtudet operibus, viam ſibi profecto ſternit, per quam ſalubriter ad deſiderata perveniat, & ad majora ſemper, Chriſto adjuvante, proficiat.

Itaque præmiſſo ſalutationis alloquio, Ill. Notarium portitorem præſentium, quem ad regimen patrimonii Eccleſiaſtici in Ill. inſula conſtituti tranſmiſimus, veſtræ magni-

QUI IN ACTIONE.] Habetur in codice Thuanæo hac inſcriptione: *Ill. Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Ill. Inſula Ill. glorioſo Judici.* In fine adduntur aliquot lineæ, quæ in formula ſequenti totidem verbis leguntur, ut ſuſpicari merito liceat, exſcriptorem codicis Thuanæi formulas duas in unam contraxiſſe præ oſcitantia.

tudini commendamus, ut bonitatis vestræ illi affectum & gratiam in causis pauperum libentissime commendetis: atque ita eum, sicut revera christianos decet, in omnibus adjuvetis: quatenus dum, vobis concurrentibus, utilitatem commissam peregerit, ante omnipotentis Dei oculos, intercedente beato Petro Apostolorum Principe, actionum vestrarum mercedem invenire, & ejus semper debitricem habere Ecclesiam valeatis.

TITULUS VII.

Ad Patricium Provinciæ.

QUI illa protegit, unde aliquid accedere cognoscitur pauperibus alimentum, quid aliud agit, quam de proprio egentibus eleemosynam subministrat? Quod & quia ita esse excellentiæ vestræ indicium non latet, libenter scribimus ea, quæ facere vos sponte confidimus.

Proinde, honore debito salutantes, latorem præsentium Ill. cui patrimonii Ecclesiastici in illis partibus constituti cura commissa est, scriptis præsentibus commendantes, petimus, ut ei auxilii vestri salus dignanter assistat, atque illum, quæcumque causa poposcerit, adjuvet: quatenus pro impensis patrociniorum bonis, & nos orare pro excellentiæ vestræ incolumitate enixius provocemur, & beatus Petrus Apostolorum Princeps, cui vestrum obsequium commodatis, dignam vobis & hic & in futurum retributionem compenset. Nec enim novum vobis est, ista, quæ poscimus, agere: nam multi exinde venientes tanta de vobis testati sunt, ut majorem de sublimitatis vestræ bonitate fiduciam capere, quam olim habuimus, debeamus:

AD PATRICIUM.] Præfectos Provinciæ intellige, sive qui ab Imperatoribus Constantinopolitanis mittebantur in Occidentem, ad regendas Provincias, quas nondum alii Reges occupatant: sive qui a Regibus Galliarum in suis ditionibus constituebantur. Est apud Gregorium non una epistola ad Patricium Siciliæ: sunt & epistolæ plures ad Patricios Galliarum Arigium, Dynamium, &c. Sunt autem epistolæ illæ ita similes huic, ut unum omnes autorem habere merito dici queant.

quoniam postulatus rationi sine dubio creditur exhibere, quæ consuevit etiam non postulatus præstare.

Omnipotens Deus ab omni malo vos protegat, & de vestra nos semper faciat salute gaudere.

TITULUS VIII.

Item ad Episcopos.

NOTARIO Ill. sanctæ nostræ Ecclesiæ patrimonium in insula Ill. a præsenti Ill. indictione, Deo auxiliante, peragendum noveritis esse commissum: quare dilectio vestra memorato Notario, ubicumque necesse habuerit, solatia festinet impendere: quatenus adjutus vestro auxilio, quæ ei injunximus, sine impedimento valeat explicare: ut dum nobis de obedientia vestra retulerit, apud nostros animos possitis, Deo propitio, melius commendari.

NOTARIO.] In codice Thuanæo habetur hæc inscriptio: *Ill. Episcopus, servus servorum Dei, Ill. Episcopis a paribus.* Et postea: *Notarius Ill. sanctæ nostræ Ecclesiæ patrimonium in insula Ill. situm ab hoc præsenti anno dominicæ Incarnationis M. Ill. Deo auxiliante, gubernandum noveritis esse commissum. Qua de re*, &c.

TITULUS IX.

Tractoria.

ECCLESIASTICÆ causæ non recepit utilitas tarditatem: ideoque apud excellentissimum filium nostrum Ill. Regem Ill. Notarium sanctæ nostræ Ecclesiæ destinavimus. Exhortamur, ut ei caballos, cum quibus ad vici-

TRACTORIA.] Ante novem annos, cum ad M. Mercatoris Commonitorium notas adderem, utramque edidi, occasione epistolæ illius, quam Zozimus Papa ad omnes orbis Episcopos de condemnatione Pelagii & Cælestii misit, quamque Mercator Tractoriam dictam tradit. Eo loci Jacobum Gothofredum codicis Theodosiani commentatorem notavi, quod ubi Bernardinum Ferrarium arguere voluit, Episcopos scripsisset, cum tractoriis ad Synodum a Pontificibus evocarentur, fuisse quidem a fidelibus christiana caritate acceptos in via: sed id tractoriis neque præceptum, neque

nam civitatem facile possit occurrere, caritas vestra sine mora faciat procurare: quatenus actio, quæ ei injuncta est, cum divino favore vestroque solatio, celeriter mereatur effectum.

comprehensum, imo nec id ex ullo adhuc loco probari. Dixi enim ex his duabus tractoriis, quibus inferioris dignitatis hominibus providetur, exhortatione & præcepto ad fideles, non improbabiliter colligi posse, quid de vocatis ad Synodum Episcopis sentire oporteret. Non probavit autor dissertationis de Literis canonicis, notari a me Gothofredum: sed ut cursim legerat, quæ scripsi, ita contrarium atque dixi, mihi imposuit. Voluit me locutum de tractoriis Imperatoris, cum de Pontificiis agerem, & negare præceptum de ferenda ope, cum expresse affirmarem. quæ fuit incuria legendi: absit enim ut aliud quidquam cogitem.

Affinis quædam est inter epistolas Pelagii I. ab Holstenio ex collectione Cardinalis Deusdedit excerptas, quas Joanni Comiti, malim *Curatori*, Patrimonii, Luminosum Presbyterum, ad gerendum aliquod sedis Apostolicæ negotium, directum commendat.

Est apud Marculfum lib. 1. formula 11. celebris quædam tractoria Regis evectionem Legato decernentis.

TITULUS X.

Item tractoria.

PRÆSENTIUM latores pro sua devotione liminibus beatorum Principum Apostolorum præsentati, petierunt, ut a nobis relaxati, valeant ad propria remeare: ideoque præcipimus, quatenus sine impedimento solatium eis ac consultum impertientes, eos absolvere debeatis, videlicet ut ex vestra subventione refecti, sospites valeant & insontes ad propria repedare. Ad eorum vero sustentationem, itineris adjumentum atque vires impendite, vicissitudinem vobis a remuneratore omnium bonorum Deo impertiendam absque dubio præstolantes.

ITEM TRACTORIA.] Huic nostræ tractoriæ affinis est, quæ inter formulas veteres decima numeratur, quaque pœnitens, dum expiandi sceleris gratia peregrinando loca sancta invisit, fidelibus commendatur, ut mansionem, focum, panem & aquam ab iis accipiat.

ABSOLVERE.] Liberos dimittere.

TITULUS XI.

Præceptum autoritatis de faciendis cartulis.

QUæcumque ad Ecclesiasticarum rerum locationes contractusque respiciunt, sicut salubre est, Pontificale providere consultum: ita providæ ejus autoritatis interesse censuram, necesse est, ut non tantum legaliter, sed etiam regulariter, possit res Ecclesiæ Dei committi poscentibus.

Quia igitur vineas atque casales juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, in patrimonio Ill. quod curæ tuæ commissum est, constitutas, diversi sibi factis cartulis postulant debere conduci, atque ipsam conductionem multis desiderant annis extendi: experientia tua, hac autoritate suffulta, prædictas vineas & casales, cum omnibus eis pertinentibus, factis solemniter cartulis, sub justa pensione, rationibus ecclesiasticis annis singulis persolvenda, dare non differat.

Ita sane, ut nulla ratione præsumas, colonos sanctæ nostræ Ecclesiæ emittere, neque locum eis pertinentem ulla ratione usurpare, & alii cuilibet conducere vel locare: nam sunt omnia irrita & vacua, quæ feceris, si extiteris temerator.

Quatenus hoc modo, interveniente locationis conductionisque contractu, & illis eorum labor sit utilis, & sanctæ nostræ Ecclesiæ procuretur utilitas atque indemnitas.

TITULUS XII.

Item aliud, de faciendis cartulis.

QUamvis ea, quæ legaliter geruntur, nulla valeant refragatione convelli, ne qua tamen possit esse contrahendi dubietas, necessario nostra intervenire debet autoritas.

Quia igitur Ill. vineæ tabulas plus minus tot juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, in patrimonio, quod curæ tuæ commissum est, constitutas, sibi factis cartulis postulat debere conduci, atque ipsam conductionem multis desiderat annis extendi: experientia tua, hac nostra autoritate suffulta, prædictam vineam, cum omnibus ei pertinentibus, factis solemniter cartulis, sub unius aurei solidi pensionem rationibus Ecclesiasticis annis singulis persolvendam, dare non differat.

Quatenus hoc modo interveniente locationis conductionisque contractu, & illis suus labor sit utilis, & sanctæ nostræ Ecclesiæ procuretur utilitas.

AUREI SOLIDI.] Si aureus solidus Romanus sex millibus denariorum æstimetur, quod vult Cassiodorus, & singuli denarii Romani tribus assibus & semi, ut habet communis opinio. Aureus solidus mille libras Gallicas & paulo amplius valet.

TITULUS XIII.

Præceptio de commutando fundo.

Quanquam rei commutatio ex ipsa corporali traditione possit firma consistere, vel ea, quæ legaliter geruntur, nulla valeant refragatione convelli: ne qua tamen possit esse contrahendi dubietas, nostræ debet intervenire autoritatis annisus.

Et quoniam Ill. fundum Ill. positum in loco Ill. juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore deservimus Ecclesiæ, poposcit, atque desiderat commutare, ad cujus vicem fundum Ill. positum in loco Ill. juris proprii concedere velit: experientia tua, hac nostra suffulta autoritate, prædictum fundum Ill. in integro juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ut præmissum est, existentem, a præsenti Ill. indictione denominato Ill. contradat atque commutet, suscipiens ab eo nimirum ad invicem ejusdem fundi, in jus dominiumque sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, denominatum fundum Ill. in integro, & omnibus ei pertinentibus, vel quæcumque

sunt nomina ejusdem fundi, quæ in Ecclesiastico nostro Scrinio pro futuri temporis cautela contradere Scriniariis sanctæ Ecclesiæ nostræ convenit.

Quatenus hoc modo interveniente, & ille suæ petitionis potiatur effectu, & sanctæ nostræ Ecclesiæ procuretur indemnitas.

TITULUS XIV.

Præceptum de commutando mancipio.

CONSTAT strenuitatem tuam, juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, puerum nomine Ill. nutrivisse, ipsumque in ministerium tuæ domus per tot annos etiam habuisse, quam tuæ strenuitati precatus es nos commutare, ad cujus vicem Ill. puerum natione Ill. juvenem tribuere poposcisti.

Tuis denique precibus flexi, per hujus nostræ præceptionis atque commutationis paginam, antefatum puerum in jura nostræ sanctæ Ecclesiæ suscipientes, sibi qui supra Ill. a præsenti Ill. indictione, puerum ante dictum Ill. jure irrevocabili concedimus, atque donamus, nullam jurisdictionis partem sanctæ nostræ Ecclesiæ in eum de cætero habere decernentes.

In cujus fidem præceptionis atque commutationis paginam manu nostra roboratam tibi tradidimus.

TITULUS XV.

Item aliud, de commutando mancipio.

ABBAS Monasterii Ill. propria nobis relatione suggessit, memorati Monasterii quemdam servum in possessione Ill. famulam nostræ Ecclesiæ fuisse sortitum.

SORTITUM.] Vel optare, vel etiam duxisse uxorem.

Pro-

Pro quibus tuæ experientiæ, præsentis præceptionis nostræ autoritate injungimus, ut accedens apud locum Ill. in patrimonio Ill. tibi commisso, pro prædicta Ecclesiæ famula vicariam suscipias a prædicti Monasterii hominibus, & commutatione propriam Ecclesiæ emittas, eo quod colonum Monasterii est sortita, ut deinceps in possessione Monasterii absque ulla repetitione debeat deservire.

Pro cujus rei peragendæ firmitate, præsentem præceptionem nostram intervenire censuimus, ut prædicta commutatio omne in posterum stabilitatis robur obtineat.

TUÆ EXPERIENTIÆ.] Ad Curatorem patrimonii dirigi præceptum, constat ex appellatione, qua ubique passim apud Gregorium III. Curatores patrimonii appellantur.

TITULUS XVI.

Præceptum de donando puero.

NIHIL sibi subtrahit, qui sedule sibi ministrantibus aliquid largitur, Domino Deo nostro dicente: *Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus, invenerit vigilantem.* Luc. 12. v. 37.

Ideoque ex Apostolica autoritate tibi puerum nomine Ill. ex jure Xenodochii Ill. largimur ad serviendum, compassionis modo a nobis tibi impenso, pro gratitudinibus tuis, atque fideli servitio nobis exhibito, quem in tuo dominio, sub ea conditione statuimus esse, ut post tui diem obitus, si bene servierit, jugo servitutis absolvatur, libertate a te munitus.

Quam nostram autoritatis præceptionem quicumque maluerit violare, sit æternæ condemnationis innodatus vinculo.

PRÆCEPTUM DE DONANDO, &c.] Similes duæ sunt, aut certè non admodum diversæ, apud Gregorium Magnum; altera, lib. 2. epist. 57. qua Theodoro Consiliario Acosimum puerum; altera, lib. 10. epist. 52. qua Joannem puerum Felici Portuensi Episcopo per epistolam dono dat.

TITULUS XVII.

Item præceptum de concedendo puero.

EXEMPLO paſtoralis benignitatis accenduntur fidelium animæ, & maxime miniſtrorum Eccleſiaſticæ dignitatis; ut fidelia ſervitia in commiſſis, non ſolum ipſi exerceant, verum alios adhibere commemorenr.

Quapropter fidelibus ſervitiis tuis ſatisfacti, dilectioni tuæ Ill. puerum, qui ex colonatu maſſæ Ill. patrimonii Ill. juris ſanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deſervimus Eccleſiæ cognoſcitur, collocata tibi munificentia, Apoſtolica autoritate donamus, cedimus, atque largimur, & juri atque dominio tuo eundem Ill. puerum conferimus. Ita ut, ab hac die, ut proprius dominus, ejus ſervitio potiaris; & quidquid de eo facere volueris, liberam ex noſtra autoritate habeas facultatem: quatenus hoc beneficio potitus, etiam meliora nobis ac fideliora obſequia exhibere inviteris.

PRÆCEPTUM, &c.] Hæc & alia conſequens a priore differt, quod prior largiendæ teſtamento libertatis conditionem apponat, poſteriores nullam.

TITULUS XVIII.

Item præceptum de concedendo.

CREDIMUS ad augmentum & laudem ſanctæ Eccleſiæ pertinere, ſi ex donis beati Petri Apoſtolorum Principis, cujus, licet impares meritis, vices tamen, Dei dignatione, gerimus, ejus utilitatibus fidelia exhibentibus ſervitia, aliquid largiamur: non enim reſpicit ad diſpendium, quod eis irrogatur, dum largitatis Apoſtolicæ munificentia invitantur majori ſtudio atque alacritate in commiſſis invigilare miniſteriis, & ſolerti cura erga creditas utilitates impendere devota mente certamina.

Igitur tuis fidelibus atque sinceris provocati servitiis, ad aliquantulam tuæ puritatis remunerationem, ex largitate beati Petri Apostolorum Principis, in præsenti Ill. indictione, donamus tibi atque largimur puerum nomine Ill. natione Ill. ex familia sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, in tua transferentes jura, ita ut in eo jus atque dominium, ut in propriis famulis habere debeas: nec licentia sit cuilibet, a tuo aliquando jure auferre, quidquid tuorum ad aliquantulam recompensationem servitiorum bona voluntate dignoscimur contulisse.

Quam donationis paginam manibus nostris roboratam tuæ dilectioni tradidimus pro futura cautela.

TITULUS XIX.

Securitas.

JUSTITIÆ consentaneum esse dignoscitur, ut ii, qui Ecclesiasticis utilitatibus fideliter serviunt, perfecta debeant securitate muniri, quatenus nullam imposterum a quoquam patiantur jacturam.

Et quoniam patrimonium Ill. juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, curæ tuæ commissum est, cujus exactionem, per nostrum dispositum, fecisse dignosceris, præsenti Ill. indictione de nuntiatica, vel de aliis accidentibus causis, prædicta Ill. indictione, pro quo tradidisti nobis de suprascripto patrimonio in auro scilicet solidos x. boves numero pari x. caballos x. vaccas x. porcos juxta accepturi tui tenorem.

SECURITAS.] Non est tantum acceptilatio vel apocha, sed rationum rite redditarum testimonium, quo muniti Procuratores rerum Ecclesiasticarum securi vivebant. Vox ista sic accipitur epist. 42. lib. 1. Gregorii Magni.

Suspicor, securitatis formulas istas duas ad posteriora tempora pertinere: nam subscribendi formam, qua Notarii nomen in utraque apponitur, vix reperitur ante nonum, aut etiam decimum sæculum; & actionaria portarum urbis, cujus mentio fit, in posteriore spectat tempus, quo summi Pontifices jam dominabantur Romæ. Accedit, quod terribilis illa comminatio, quæ eidem posteriori formulæ subjungitur, fervorem noni sæculi, decimique genium sapiat: adde, si volueris, corruptiorem Latinitatem.

TITULUS XX.

Securitas.

CONSTAT nos magnitudini vestræ commisisse actionaria de diversis portis hujus Romanæ urbis ad peragendum in fide dominicale, de hac transacta indictione, cujus exactione fecisse dignosceris fideliter, quodcumque exinde abstollere exigereque valuistis, sine ulla fraude præsentare atque adsignare in integro visi estis, & in omnibus a vobis completi sumus de eadem actionaria : nihilque apud vos remansisse manifestum est, dum omnia puriter fideliterque cum omni integritate manifestum est vos præsentasse.

Statuentes Apostolica censura, & autoritate beati Petri Principis Apostolorum, ut nullus unquam, sit licet magna parvaque persona, præsumat quoquo modo vos heredesque vestros pro eadem actionaria molestare, aut quamlibet requisitionis controversiam vobis vestrisque heredibus inferre : unde amplissima vobis heredibusque vestris cautela plenariam securitatem duximus muniendam, quam Ill. Notario & Scriniario sedis nostræ scribendam præcipimus, cuique manu nostra subscripsimus, & vobis contradidimus, sub die Ill. Imper. Domino, filioque, & cætera.

DOMINICALE.] Jus domini.

TITULUS XXI.

Præceptum libertatis.

DOMINO credimus Deo nostro placere, quod pietatis intuitu discreta prosequitur compassio, eo di-

PRÆCEPTUM LIBERTATIS.] Desumpta videri potest aliquatenus hæc formula ex epist. 12. lib. 5. Gregorii Magni; ubi Montana & Thomas libertate donantur, fiuntque cives Romani.

Porro autem plures sunt in collectione V. C. Bignonii ingenuitatis for-

cente: *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Ipse namque in suis legitur eloquiis conductis operariis tribuisse mercedem.

Osee 6. v. 6. Matt. 9. v. 13.

Ad cujus imitationem, nos, qui pastoris vices, eo dispensanre, gerimus, fidelia exhibentibus servitia, præmia laborum reddere debemus, ut illi, quod miserendo fecerimus, sit acceprabile.

Igitur servitiis exhibitis, prona, in quantum voluisti, mente, quibus nostro in commissis animo satisfecisti, te Ill. sanctæ, cui, Deo autore, servimus Ecclesiæ, famulum, autoritate beati Petri Apostolorum Principis, per hujus nostræ præceptionis paginam, recompensationis munere, a præsenti III. indictione, cumulo libertatis largito, ab omni servili fortuna & conditione liberum esse censemus, civemque Romanum solutum ab omni subjectionis noxa decernimus: nec aliud cunctis, nisi solam salutationem debere, ut perfecto, absolutus jugo servili, ritu possis degere, quibus advixeris diebus, & more liberorum, Deo agens gratias, pro cujus hoc amore & mandato te constat promeruisse.

mulæ: plures quoque eruditæ ad eas, sive quæ apud Marculfum, sive quæ in tribus aliis veterum formularum collectionibus habentur, notæ. Nulla tamen huic nostræ conferenda, quæ *cui cumulum libertatis largitur, civem Romanum declarat*; nec jure cuiquam debere *aliud, nisi solam salutationem, perfectoque ritu posse degere*: quibus omnia ingenuitatis jura comprehendi apertum est. Merito igitur hæc singularis forma observanda est.

CUMULO LIBERTATIS.] Id est, plenissima illa libertate, quæ justa appellatur, *Instit. de libertinis, tit. 5.*

CAPUT VII.

Diversa privilegia Apostolicæ autoritatis concessa Monasteriis, Diaconiis, & Xenodochiis.

ARGUMENTUM.

Comprehenduntur hoc capite diversa privilegia Apostolicæ autoritatis Monasteriis, Diaconiis, & Xenodochiis, aliisque piis locis

concessa; neque visus est debere ullus aliùs ordo statuendus, quam qui reperitur in codice MS. in quo perturbate omnia permiscentur: ponitur tamen in fronte, propter singularitatem, Prologus in Judicatum.

Non præsto ætatem omnium ejusmodi formularum: suspicor enim id accidisse collectioni isti, quod Ordini Romano, qui cum simplicior esset primum breviorque, additamentis auctus est. Opinor ab audaci manu inserta esse huic parti quædam sequioris ævi: neque enim præcedentis ætatis leniori spiritu plena sunt, sed terribiliter minantur; qui genius novi decimique sæculi.

Paucissima quædam observavimus ad singulas formulas, quoniam nihil admodum Ecclesiasticæ vetustatis habent, nihil reconditioris doctrinæ: voces autem inclinatæ Latinitatis, si quæ occurrant, ex Glossario V. Clar. Cangii facile intelligentur.

Prologus in Judicatum.

CUM pro exequendis justitiæ profectibus, & altercantium sopiendis tergiversationibus, pastoralis nos vehementer provocare dignoscatur solicitudo curæ: idcirco vigilantius insistimus, ut, si qua inter partes deceptio exoritur, liquida protinus indagine jus perscrutari, & æquitatis moderamine, quoad cuncta congruant, limari queat.

Et quoniam constat, &c.

Privilegium.

I.

QUONIAM semper sunt concedenda, quæ rationabilibus congruunt desideriis, oportet ut devotio conditori piæ constructionis oraculi in privilegiis præstandis minime denegetur.

Igitur quia postulasti a nobis, quatenus Monasterium Sancti Ill. situm in loco Ill. privilegiis sedis Apostolicæ de-

QUONIAM, &c.] Zacharias Papa hac formula privilegium Bonifacio fundatori Monasterii Fuldensis concessit anno circiter 750.

coretur, ut sub jurisdictione sanctæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, constitutum, nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur.

Pro qua re piis desideriis faventes, hac nostra autoritate, id quod exposcitur, effectui mancipamus: & ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ Sacerdotem in præfato Monasterio ditionem quamlibet habere, vel autoritatem, præter sedem Apostolicam, prohibemus: ita ut nisi ab Abbate Monasterii fuerit invitatus, nec Missarum ibidem solemnitatem quispiam præsumat celebrare, omnimodo constituentes per hujus decreti nostri paginam, atque interdicentes omnibus omnino cujuslibet Ecclesiæ Præsulibus, vel cujuscumque dignitatis potestate præditis, sub anathematis interpositione: qui præsumpserit, præsentis constituti a nobis præfato Monasterio indulti, quolibet modo existere temerator, &c.

Privilegium.

II.

QUONIAM semper, *ut supra usque ad hæc verba*, existere temerator.

Statuentes insuper Apostolica censura, sub divini judicii obtestatione, & validis atque atrocioribus anathematis interdictionibus, ut neque ullus Sacerdos unquam præsumat, vel quispiam alius, quæ in eodem sancto loco largita atque oblata sunt, & in postmodum illic concessa fuerint, vindicare, sed firma stabilitate, juris ipsius prælati Monasterii existenda, atque in perpetuo permanenda statuimus. Nec licentia sit, ut dictum est, ex ejus vel omnibus eidem Monasterio pertinentibus, cuiquam magnæ parvæque personæ auferre, ut profecto isdem venerabilis locus juxta id quod

QUONIAM, &c.] Hac formula, pluribus interpolatis, usus est Stephanus II anno 757. cum Fulrado Abbati S. Dionysii diploma mitteret de libertate Monasteriorum, quæ vel ipse, vel successores per Franciam condituri essent.

ſubjectus Apoſtolici conſtituti atque privilegii tenor conſiſtit, inconcuſſe dotandus permaneat.

Si quis autem, quod non optamus, nefario auſu præſumpſerit, hæc quæ a nobis ad laudem Dei pro ſtabilitate jam dicti Monaſterii ſtatuta ſunt, refragari, aut in quoquam tranſgredi, ſciat ſe anathematis vinculo innodatum, & cum Diabolo & ejus atrociſſimis Pompis, atque Juda traditore Domini noſtri Jeſu Chriſti, æterni incendii ſupplicio concremandum deputari. At vero qui pio intuitu obſervator in omnibus extiterit, cuſtodiens hujus noſtri Apoſtolici conſtituti ad cultum Dei reſpicientis præceptionem, benedictionis gratiam a miſericordiſſimo Domino noſtro multipliciter conſequatur, & vitæ æternæ particeps effici mereatur.

POMPIS.] Leo IX. undecimo ſæculo epiſtola 11. ad Epiſcopum Salernitanum: *Si quis autem contra hujus noſtræ præceptionis privilegium agere præſumpſerit, aut præſumentibus conſenſerit, aut fautor extiterit, &c. ſciat ſe autoritate beati Petri Apoſtolorum Principis, cælorum regni clavigeri, noſtroque anathematis vinculo innodatum, & a regno Dei alienatum, atque cum Diabolo, & ejus atrociſſimis Pompis tranſgreſſorum Sanctorum Patrum canonica traditione deputatum*, &c.

Joannes VIII. ante ducentos annos in privilegio Monaſterii Tornutienſis pro Pompis Angelos dixerat: more Scripturæ: *Cum Diabolo & Angelis ejus perpetuo incendio cremandum.*

Si pateretur hic locus reconditioris doctrinæ aliquid comminiſci, diceretur forſan emendanda lectio, legendumque *Pompæis.* Sunt enim Pompæi deductores animorum ad inferos, fuitque olim πομπαῖος Mercurii cognomen apud Sophoclem in Ajace: quamquam retineri poteſt vox *Pompis*, ut ſignificet ſatellites, & ut loquitur Scriptura, Diaboli Angelos: nam Pompæ nomine intellexerunt veteres, non ſpectacula tantum, ſed & ſtipatores atque geſtatores ſpectabilium rerum: unde Cicero dixit *lictorum pompam.*

Privilegium Monaſterii.

III.

CREDITÆ ſpeculationis impellimur cura, atque etiam ardore chriſtianæ religionis, & ſtudio divini cultus promovendi, pro venerabilium locorum atque Deo ſervientium, cogitare ſtabilitate, ut hoc provenientе pio labore & animæ Chriſto dicatæ, quæ ſe in illis diebus vitæ earum, ſervituras decreverunt, perſeverent imperturbatæ, necnon

necnon illa maneant fine tenus firma, quæ a christianis in Dei laudem constructa sunt.

Quia igitur Monasterium sancti Christi Martyris Stephani, quod intra atrium beati Apostoli Pauli fundatum est, omnino constat, jam elapso tempore, congregatione servorum aut ancillarum Dei, nudatum & solitudini, nullo Præposito in eo aut Monachis habitantibus, traditum: permoti proinde compassione tanti piaculi, ac compulsi dolore, Apostolica autoritate, providimus Monasterio tibi commisso idem Monasterium sociare, quatenus a præsenti III. indictione atque in perpetuum, a te tuisque successoribus, cum sibi omnibus subjacentibus, in integro disponatur, atque cum Dei timore regatur, ut vestro conjunctum subsistat Monasterio: ita ut in eodem venerabili loco Domino Deo nostro laudes exolvere debeatis, nullam vos rationem exinde vel ei pertinentibus, nisi soli Deo, solvere, hac nostra autoritate statuimus: fabrica autem seu luminariorum concinnatio indifferenter, vobis sine dubio procurantibus, efficiatur.

Nulla proinde in exolvendis Deo laudibus, vel in luminariis concinnandis mora proveniat: sed devota sinceritate peragere festinate, ac ne per incautæ desidiæ culpam judicii vos futuri metus concutiat, potius elaborare studete, ut divina placetur vestro conatu clementia, possitque manere hoc, quod a nobis justa deliberatione decretum est, futuris inconvulse perpetuisque temporibus.

STEPHANI.] Leo IV. qui creatus est Pontifex ann. 847. collapsum S. Stephani Protomartyris Monasterium restituisse scribitur: verum cum Monasterium illud vicinum Basilicæ sancti Laurentii fuisse dicatur; istud vero, de quo hic agitur, intra sancti Pauli atrium, necesse est ut sit diversum.

Privilegium.

IV.

SPIRITUALIUM præmiorum munificentiam religiosis viris castamque vitam degentibus, cum mittit præsu-

laris autoritas ad futuræ prorsus vicissitudinis cumulum proficiens, laudabili poterit apud omnium conditorem mercimonio æternam obtinere memoriam.

Hinc proinde certam habentes solicitudinis tuæ religiosæ constantiam, piis semper studiis inhærentis, & sobria conversatione pollentis, præfata venerabilia loca Ill. beatorum Ill. posita in loco Ill. nimia egestate obrui reperta, prædecessorum incuria, tibi per hujus nostræ præceptionis paginam omnibus diebus vitæ tuæ, ad regendum ac dispensandum committimus, tuæ religiositati & successoribus tuis in perpetuum donantes Monasterium Ill. situm in loco Ill. cum quo pariter consociantes ei & dicto Ill. qui ponitur in loco Ill. cum omnibus ad eadem venerabilia loca pertinentibus urbanis vel rusticis prædiis in integrum: ea prorsus ratione, ut omnem, qua indigent præfata, fabricam ac restaurationem, seu luminariorum concinnationem, omni seposito neglectu, perficere studeas, ut hæc perficiens nullo modo a quopiam ejici, aut alienari dubites. Imo magis omnium eorumdem venerabilium locorum, ut præfatum est, augmentum & compendium, fabricam ac meliorationem perficere studeas, sub divinæ retributionis intuitu. Nos autem omnibus omnino indicimus nostris posteris ac successoribus hujus piæ dispositionis censuram sine tenus inviolatam servare.

Privilegium.

V.

CUM magna nobis solicitudine insistat cura pro universis Ecclesiis ac piis locis vigilandi, ne aliquam necessitatis jacturam sustineant, sed magis propria utilitatis stipendia consequantur; ideo convenit nos pastorali tota mentis integritate eorumdem venerabilium locorum maximæ stabilitatis integritatem procurare, & sedule eorum utilitatum subsidia conferre: ut Deo nostro omnipotenti, id quod pro ejus sanctimoniis, honore etiam & laude atque

gloria ejus divinæ majestatis, venerabilibus nos certum est contulisse locis, sit acceptabile, nobisque ab ejus locupletissima manu digna hujusmodi pii operis in sidereis conferatur arcibus remuneratio.

Igitur quia petiistis a nobis, quatenus fundos Ill. atque Ill. sitos in loco Ill. tuæ religiositati ad tenendum, emissa præceptione, in perpetuum concedere deberemus : ita sane ut a vobis, &c.

Statuentes Apostolica censura, autoritate beati Apostolorum Principis, sub divini judicii obtestatione & anathematis interdicto, ut nulli unquam nostrorum successorum Pontificum, vel alii cuilibet magnæ parvæque personæ, ipsa prænominata loca a potestate & ditione jam præfati Monasterii auferre vel alienare sit licitum, sed potius in proprio suo consistant.

Si qua autem temerario ausu parva magnaque persona contra hoc nostrum Apostolicum decretum agere præsumpserit, sciat se anathematis vinculo esse innodatam, & a regno Dei alienam, & cum omnibus impiis æterno incendio & supplicio condemnatam: at vero qui observator extiterit præcepti, gratiam atque misericordiam, vitamque æternam a misericordissimo Deo nostro consequi mereatur.

Privilegium.

VI.

CONVENIT Apostolico moderamini pia religione poscentibus benevola compassione succurrere, & poscentium animis alacri devotione impertiri assensum : tunc enim potissimum præmium apud conditorem omnium reponitur Deum, quando venerabilia loca opportune ordi-

CONVENIT, &c.] Agapetus II. hujus formulæ exordium usurpavit, cum ann. 949. Aymardo Cluniacensi Abbati privilegium concederet : usurpavit etiam Joannes XIII. cum Berengario Virdunensi Episcopo scriberet de Monasterio, quod idem Berengarius in suo Episcopio construxerat, privilegiis Apostolicis confirmando : usurpavit denique Leo IX. cum anno 1049. Hugoni Cluniacensi immunitatem largiretur.

nata ad meliorem fuerint ſine dubio ſtatum perducta.

Igitur quia petiiſtis a nobis, quatenus fundum Ill. &c.

Statuentes beati Petri Principis Apoſtolorum autoritate, cujus nos etſi impares meritis, divina tamen gratia ſuffragante, vices gerimus, ſub anathematis interdictione & divini judicii obteſtatione, hæc quæ a nobis compaſſionis modo decreta ſunt, quempiam in quoquam convellere, ſed potius firma ſtabilitate inconvulſa perpetuis permanere temporibus definimus.

Privilegium.

VII.

TANTO plus Eccleſiaſticæ res protenſiori incremento proficiunt, quantum ex eis, ſtudio pietatis, egentibus aliquid fuerit, vel Chriſto ſervientibus, aut locis venerabilibus commodatum. Unde enim credita, miſerante Deo, ſuſcepimus, optima diſpenſatione ejus potentiæ reſtitui non dubitamus, atque nos fiduciam, de obtinendo præmio futuro, tenemus.

Igitur quia petiiſtis a nobis, quatenus fundum Ill. &c.

Statuentes quapropter Apoſtolica autoritate, ſub interminatione futuri judicii, nulli licere noſtrorum ſucceſſorum, vel alii cuilibet, hæc quæ a nobis intentione decreta ſunt pia, in quoquam convellere, potius firma ſtabilitate inconvulſa manere, atque ſub anathematis vinculo perpetuis temporibus obſervanda definimus.

Privilegium.

VIII.

DIVINA nos ac ſaluberrima præcepta, & ſanctorum Canonum ac venerabilium Patrum inſtruunt efficaciter documenta, omnium Eccleſiarum Dei, pio conſiderationis intuitu, imo & Apoſtolici moderaminis anniſu, utilitatum commoditatem, atque firmitatis perficere inte-

gritatem, quatenus procurata earum utilitatum subsidia existunt, inconcussa permaneant, atque personæ divino cultui dedicatæ in laudibus Dei diutissime persolvendis valeant proficere.

Nam profecto inter cætera pastoralis congruæ operationis certamina, quæ indeficienter studemus procurare, hoc procul dubio commissa solicitudo nos provocat, pia consideratione, sancire, ut nullam indigentiæ inopiam, quæcumque Ecclesia, quæ sub Episcopali regimine constituta est, quoquomodo perpeti debeat. Et ideo fas exigit æquanimiter nos uniuscujusque Ecclesiæ privilegia, juraque Parochiarum, ac Diœceseon, & Monasteriorum Apostolica censura promulgare possidenda, ut ex hoc & sanctorum Canonum instituta illibata permaneant, & nobis lucri potissimum præmium a conditore omnium Deo conferatur.

Igitur, &c.

Privilegium.

IX.

Cum piæ desiderium voluntatis, & laudanda de bonis intentio Apostolicis sit semper studiis adjuvanda, cura est solicitudinis adhibenda, ut ea qua legaliter geruntur, & æquitatis formæ conveniunt, nulla valeant refragatione perturbari, sed irrefragabili jure, Deo autore, debeant permanere: & ob hoc Apostolicis promulgatis sanctionibus, propria unicuique, quæ suppetunt, rationis fas exigit, possidenda confirmari.

Et ideo, quoniam constat, excellentiam vestram plurima Monasteria tam construxisse, quam acquisivisse, & cuncta in honore & nomine fautoris vestri beati Petri constituisse dedicare: quibus & diversa agrorum prædia ac possessiones, & famulorum multitudinem videmini contulisse: quæ omnia sub tuæ excellentiæ ditione, vel conjugis tuæ Ill. Reginæ & natorum vestrorum genealogiæ, in perpetuum eadem Monasteria & agrorum possessiones, cum

omnibus originalibus famulis ac manentibus vel universis sibi pertinentibus, Apostolicæ sedis privilegiis poposcistis confirmare detinenda, sicuti inferius ascripta, eadem loca atque agrorum prædia continere monstratur, scilicet, &c.

Paschalis I. ad Petronacium Ravennatem Episcopum utitur toto hoc exordio ad ea usque verba, *& ideo, quoniam constat*: sed voces in Conciliorum generalium Tomo VII. pag.1502. ita mutilatæ sunt, itaque corruptæ ac perturbatæ, ut omni sensu careant; hinc tamen emendari possunt.

Privilegium.

X.

CONVENIT Apostolico moderamini, pia religione poscentibus, benevola compassione succurrere, & poscentium animis alacri devotione impertire assensum: ex hoc enim lucri potissimum præmium a conditore omnium Deo procul dubio promeremur, dum venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta.

Igitur quia petiisti a nobis, quatenus Monasterium Sancti Ill. positum in loco Ill. juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, tibi ad regendum, ac cum Dei timore dispensandum, emissa præceptione, concedere deberemus: inclinati precibus tuis, per hujus præcepti seriem, supra scriptum Monasterium integrum cum omnibus pertinentibus, a præsenti Ill. indictione, & donec, Deo jubente, advixeris, tibi concedimus, cum Dei timore regendum atque dispensandum: ea dumtaxat ratione, ut servos Dei Monachos, qui in eodem Monasterio sunt, vel quos aggregare potueris, sub castitate & modestia, sub regulari atque monachica disciplina, ut paterfamilias, foveas & gubernes, ita ut quotidianis diebus ac noctibus juges Deo laudes canere debeant: & ut luminariorum concinnationem atque restaurationem omnem sine mora procures. Loca etiam Monasterii urbana vel rustica, si forsitan ab aliquibus ablata vel perversa cognoveris, hæc tuo studio juri

venerabilis Monasterii elabores reducere: ut juxta quod a nobis es institutus, in omnibus & erga omnes, solicitudinem pii studii gerens, possis a Deo mercedem suscipere, atque id quod a nobis decretum est, cunctis diebus vitæ tuæ inconcussa firmitate valeat subsistere.

Privilegium.

X I.

SEMPER religiosis castamque vitam viventibus libenter in his, quæ postulant, annuimus: ideoque petente te a nobis, cum tua congregatione, Monasterium beati Ill. Juris sanctæ nostræ Ecclesiæ constitutum in hac Romana civitate, regione Ill. quatenus ibidem commanentes, & jugiter piis operibus vacantes, quotidie Deo laudes decantare debeatis.

Ob hoc, per hujus nostræ præceptionis seriem, tibi tuæque congregationi ipsum Monasterium perenniter concessimus, videlicet ut nunquam te liceat tuamque congregationem exinde egredi, sed semper ibidem inhabitare: quia, ut dictum est, a nobis pietatis intuitu compatientibus vestræ peregrinationi, ipsum Monasterium vobis est concessum.

Sed sicut statuimus vos exinde minime egredi, ita firmamus, atque decernimus, nullum habere de nostris successoribus licentiam, vos exinde dejiciendi; sed semper esse Monasterium, in quo Domino nostro Jesu Christo humani generis redemptori laudes decantare omnibus diebus congregatio vestra debeat.

In qua præceptionis nostræ piæque mentis dispositione subterscripsimus, & tibi proinde atque tuæ congregationi pro æterno munimine vestro tradidimus.

Privilegium Monasterii in alia Provincia.

XII.

SI semper sunt concedenda, quæ piis desideriis congruunt, quanto potius ea quæ pro divini cultus prærogativa poscuntur, non sunt omni modo abneganda, ut quæ sunt a largitoribus non solum poscenda, sed etiam vi caritatis procul dubio exigenda.

Petis nos igitur, ut Monasterio Ill. Sancti Ill. in loco Ill. constituto, in quo præesse dignosceris, privilegia sedis Apostolicæ largiamur: quatenus sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, constitutum, nullius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur.

Pro qua re piis votis faventes hac nostra autoritate, id quod a tua religione exposcitur, effectui mancipamus: & ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ Sacerdotem in præfatum Monasterium jurisdictionem quamlibet, autoritatemve extendere, atque sua autoritate, nisi a Præposito Monasterii fuerit invitatus, Missarum solemnitatem celebrare, omnimodo inhibemus.

Curæ ergo tuæ sit, Monasterii Fratres, in quo præes, egregiis moribus ac vita irreprehensibili exornare, ut caritas tua, quos subjectis Apostolicis privilegiis maluit inconcusse dotandos, desideret, aut potius anhelet, inviolabili cælestis affluentiæ munere, diurnis sanctæ disciplinæ precibus decorandos.

Sit profecto communis & sincera vita, sit sobria communionis sinceritas, ut quibus mundus est mortuus ac sepultus, per incentiva contentionis vitia minime suscitetur: quia incassum quis & frustra laborare cognoscitur, si superbiæ vitiorum auctrici colla submittere sentiatur. Sit excelsa in Deo humilitas, quia per hanc electi arcem cælestium munerum possidebunt.

Sit igitur ante oculos mentis & corporis traditionum regula paternarum, ut unusquisque Prælatus noverit, qualiter

ter debeat imperare subjectis, ne dum aspera, & non unicuique fratri aptissima, videntur imponi, usque ad contemptum prorumpant de imperantis indiscretione subjecti.

Sit itaque moderata vivacitas, sit solicitudinis supereminens in fratribus strenuitas, ut dum regulariter omnes, qui se Deo integerrime conferunt, pro obedientiæ linea bene servientes exhibeant temporalia, & ad gaudia cælestis patriæ perveniant sempiterna. Et hæc quidem, quæ ad solicitudinem pertinent, dixisse sufficiat.

Ante omnia vero Redemptoris nostri misericordiam, cui ingemiscimus redemptionem nostram expectantes, enixius cum singulribus & gemitibus expectemus, ut ea quæ pietas flagitat, fragilitas humanæ conditionis sufficienter atque confidenter de sui autoris suffragatione, adimpleat.

Præceptum de concedendo Xenodochio.

XIII.

PETENTIUM desideriis ita nos convenit impertire assensum, ut tamen sequentibus temporibus, nullis Ecclesiastica utilitas valeat submitti dispendijs: nam tunc petitorum postulatio congruum videtur suscipere effectum, quando venerabilia loca opportune ordinata, ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta.

Igitur quia petiisti a nobis, quatenus Xenodochium, quod appellatur Ill. constitutum in Romana regione Ill. juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, tibi ad regendum, emissa præceptione, concedere deberemus: inclinati precibus tuis, per hujus præcepti seriem, supra scriptum Xenodochium, cum omnibus ei pertinentibus, a præsenti Ill. indictione, diebus vitæ tuæ, sub inferius ascripta conditione concedimus dispensandum.

PETENTIUM, &c.] Tota hæc præfatio ad ista usque verba, *Igitur quia petiisti*, legitur in diplomate, quo Stephanus I·I. Fulrado Abbati Hospitale & domum Romæ concedit, anno 772. Indict. 10. mense Januario.

R

Ea prorſus ratione, ut in eodem venerabili loco lecti cum ſtratis ſuis tuo ſtudio præparentur, in quibus ægros ſemper ſuſcipias & egenos, eiſque curam adhibeas, & neceſſaria tribuas, confectionem idoneam infirmantibus atque indigentibus annue facias, atque præpares, vel omnia, quæ infirmantium neceſſitati ſunt utilia: medicos introducens, & curam ægris impendens, ut tali tuo ſtudio Chriſtus Deus noſter poſſit placari, atque præſens præceptio cunctis diebus vitæ tuæ maneat imperturbata, ne, ſi neglexeris, divinam indignationem incurras, & juſta mercede tuæ diſpenſationis fruſtreris.

Item aliud.

XIV.

QUI in commiſſis ſibi fidem propriam illibate exhibere feſtinant, maxime ex quibus pauperum poteſt provenire conſultum, ab iis nihil aliud agi creditur, quam ſi de proprio egentibus eleemoſynam adminiſtrent.

Quod quia ita eſſe non eſt ambiguum, tibi Ill. ſanctæ noſtræ Eccleſiæ Notario, cum Dei auxilio, Xenodochium Ill. omnibus diebus vitæ tuæ providimus committendum: ea videlicet ratione, ut omnipotentis Dei præ oculis habens judicium, pure ac fideliter converſans, nullius hominum, pro fideli & pia operis converſatione, hujus rei cautelam habens præ oculis, ita te in commiſſis ejuſdem Xenodochii utilitatibus geras, ut curam infirmorum ibidem jacentium ſolertem ac fidelem necnon efficacem exhibere feſtines; quatenus apud hominum opiniones laudem acquiras, & omnipotenti Deo nullis de neglectu reprehenſionum maculis ſubmittaris.

Conſtituentes videlicet hæc, quæ a nobis, per præſentis noſtræ præceptionis autoritatem, decreta ſunt, noſtros etiam in futuro ſucceſſores inconcuſſa modis omnibus conſervare.

Præceptum de Præpositatu.

XV.

QUANTUM nobis fidelium moderata sinceritas, & dispensatorum discreta lætificat puritas, tantum pastoralis providentiæ cura nos solicitat, in subjectis meritorum cumulare suffragia: hinc enim & pietatis integritas compendium sustinet, & Apostolica Dei Ecclesia digne commissa meliori tantum flagravit statu.

Idcirco certis verisque indiciis experti de sinceritatis tuæ certissima efficacia, quod Deum præ oculis præferas, per hujus nostræ præceptionis paginam, Præpositum te in memorata Basilica Beati Ill. quæ sita est in loco Ill. esse cunctis diebus vitæ tuæ, a præsenti Ill. indictione, decernimus.

Ea vero ratione servata, ut si qua expensa aut mercede, in quacumque re prædicta, necesse habuerit Basilica seu luminariorum concinnatione, a tua industria expendatur: ita videlicet, ut summam solicitudinem & curam erga eandem sacrosanctam Basilicam nihilominus exhibeas, quatenus valeas Deo omnipotenti, ejusque Martyri complacere.

Statuentes per hujus nostræ præceptionis paginam, & sub divini judicii obtestatione prohibentes, si studiose ejus a te fuerit in omnibus utilitas procurata, nulli licere diebus vitæ tuæ de eodem Præpositatu te suadere, potius quod a nobis decretum, servari devote statuimus.

Præceptum de concedendo puero in Monasterio.

XVI.

NIHIL credimus minui ab Ecclesiæ jure, quoties ex bonis Apostolicis aliquid piis locis fuerimus largiti, præcipue tamen eis, providentia favente, qui in nomine Jesu Christi Dei nostri, laudes jugiter solvunt.

Igitur tibi Ill. Abbati Presbytero, & per te antefato venerabili Monasterio irrevocabili jure pro Monachorum Fra-

trum congregatione, & stipendii victusque necessitate procuranda, a præsenti Ill. indictione, donamus, cedimus, atque largimur juri dominioque Monasterii, ut præmissum est, possidendos, ex patrimonio Ill. vel Monasterio Ill. seu in suprascripta familia tales natione Ill. ita ut cunctis diebus vitæ eorum in eodem deserviant Monasterio, & omnes obedientiam vobis exhibeant, vel qui ex eis fuerint procreati, sicut certe servi propriæ dominationis.

Nec licentia sit cuiquam aliquem subtrahere, aut alienare, sed jure perpetuo loco venerabilis Monasterii, vel Diaconiæ servire subjaceant, in omnibus servitia exhibentes, in quibus fuerint imperati, & ordinati a congregatione illic constituta, ut certe propriæ dominationis.

Quod si quisquam contra hujus nostræ præceptionis atque donationis paginam venire tentaverit, sit autoritate beati Petri Apostolorum Principis anathematis vinculo innodatus, & perpetuæ condemnationi summissus.

Quam præceptionis paginam a nobis subscriptam tibi Abbati Ill. tuoque Monasterio contradidimus, pro futura cautela.

Privilegium Diaconias.

XVII.

DUM pro adipiscendis cælestis regni gaudiis æternis sunt procul dubio ad cultum divinæ majestatis conferenda stipendia, omnino fas exigit, eo, quo valemus, annisu, quæcumque ad stabilitatis integritatem & profectum venerabilium pertinere noscuntur locorum, enucleate perficere, maxime in quibus omnipotenti Deo laudes referuntur, & sedula fratribus nostris subministratur alimonia, quatenus omnium indigentium, inopum etiam proselytorum, copiosa proficiant subsidia: & ex hoc Redemptori nostro hoc ipsum, quod ad gloriam sancti nominis ejus dignoscimur procurasse, sit acceptabile, nobisque ab eodem

omnium creatore Domino Deo noſtro in æthereis arcibus conferatur remuneratio.

Igitur quia poſtulat a nobis tua fidelitas, quatenus fundum Ill. &c.

Eum, a præſenti Ill. indictione, tuæ magnitudini, & per te in eadem venerabili Diaconia, in perpetuum concedimus detinendum. Sed diſpenſator qui pro tempore fuerit in eadem venerabili Diaconia, id eſt, quando lucina perficitur, in eadem Diaconia pro remiſſione peccatorum noſtrorum, omnes diaconites & pauperes Chriſti, qui ibidem conveniunt, *Kyrie eleiſon*, exclamare ſtudeant: ita ſane, ut ſingulis quibuſque Indictionibus penſio rationibus Eccleſiaſticis ter a tua magnitudine, ſucceſſoribuſque tuis diſpenſatoribus, difficultate poſtpoſita, in perpetuum perſolvatur, omniſque, qua indiget defenſio, ſeu melioratio, indifferenter vobis ſine dubio procurantibus, efficiatur, nullaque præterea ad dandam annue penſionem a tua magnitudine ſucceſſoribuſque tuis diſpenſatoribus mora proveniat, ſed ultro actionariis ſanctæ noſtræ Eccleſiæ apto tempore perſolvatur.

Statuentes autoritate beati Petri Principis Apoſtolorum, ſub divini judicii obteſtatione, & anathematis interdicto, ut nulli unquam noſtrorum ſucceſſorum Pontificum, vel alii cuilibet magnæ parvæque perſonæ, liceat ipſum prænominatum fundum quoquomodo auferre, vel alienare: potius autem in propria utilitate, uſu & poteſtate venerabilis Diaconiæ, pro ſuſtentatione & alimoniis fratrum noſtrorum Chriſti pauperum perpetuis maneat temporibus.

At vero qui obſervaverit hoc noſtrum Apoſtolicum præceptum, habeat gratiam maximam, vitamque æternam a miſericordiſſimo Domino Deo noſtro conſequi mereatur.

QUANDO LUCINA PERFICITUR.] Id eſt, quo tempore luminaria accenduntur, atque adeo ſerotinæ preces complentur.

Privilegium.

XVIII.

SUPERNÆ miserationis respectu ad hoc regiminis curam suscepimus, ut juste precantium votis, & libramine æquitatis, cunctis in necessitatibus subvenire debeamus, præsertim iis, qui pro nomine redemptoris Domini Jesu Christi, totis se vitæ temporibus, ad exhibenda sedula servitia, & canendas potentias ejus, sub religionis habitu, septis monasterialibus contulerunt: nam pontificalibus meritis decoramur, dum ex mandato divino, exigente ratione, jure pertinentia cuique restituimus, & compassione pastorali, si quos arctat necessitas, consolamur.

Quia vero plurimis transactis annis, Monasterium, cui præest tua religio, Ill. Abbas, coram synodali Collegio, porrecta petitione, innotuisti, possedisse jure inconcusso fundum Ill. & Ill. & quod talis sanctæ recordationis præcessor supra scriptum fundum tuæ congregationi restituisset: justum fore decernimus, autoritate beati Petri Apostolorum Principis, cujus licet meritis impares, dignatione tamen divina, vices gerimus, ut a præsenti Ill. indictione atque perpetuis temporibus, eumdem fundum Ill. & Ill. Monasterium tuum, tuaque congregatio, absque qualibet annuali possideat functione, suoque jure defendat, propriisque usibus vindicet, nullusque temeritatis ausu a vobis auferre, quovis ingenio aut occasione, tentet vel temeret, sed perpetuo jure & proprietate maneant venerabilis loci.

Si quis autem, quod non optamus, hujus nostri fuerit ausus decreti paginam contra ire, vel molestiam inferre conatus fuerit parti vestræ, vinculo anathematis innodetur, & Judæ percellatur maledictione traditoris: at vero observantes, ex meritis atque precibus Apostolorum, necnon Christi Confessoris Martini, vitæ futuræ præmiis perfruantur.

Privilegium.

XIX.

SUMMAM gerentes ſolicitudinem venerabilium locorum, quantum ex divino adjutorio poſſibilitas datur, de eorum ſtabilitate ſatagere ſtudemus: hoc namque ſtudio, & divina placatur clementia, & laus Chriſti ac Eccleſiæ procuratur, & nos potiori fiducia, pro impetranda venia delictorum, æternam pietatem audemus implorare.

Igitur improbitate quorumdam petentium contigit, elapſis jam annis, ut loci antedicti Præpoſito avaritia devicto, fundus III. & III. pupillorum, quo illorum alimentorum neceſſitas ſuſtentabatur, locaretur; ipſaque dum extenditur annorum conditio, mors acciderit, & a jure jam dicti Orphanotrophii præmiſſa alienarentur loca, & Domino proprio fruſtrarentur, dumque neceſſitate victus arctatur locus, frequentia ceſſavit infantium, quibus deerat expenſæ providentia.

Ne ergo Cantorum deficeret ordo, atque hinc Dei Eccleſiæ contumelia irrogaretur, eadem curioſe inquirentes loca, a quibus ultra rationem detinebantur, præcipientes venerabili reſtituimus loco: juſtum fore cernentes, ut pro laude Dei pupillos nutrientibus miniſtrarent, quæ uſibus excolebantur exterorum.

Præcipimus proinde, ut a præſenti III. indictione, & futuris perpetuiſque temporibus, ex autoritate beati Petri Apoſtolorum Principis, cujus, licet meritis impares, vices tamen gerimus, Deo miſerante, jam dictus fundus, cum omnibus ejus juribus redonatus, Orphanotrophii ſæpius dicti permaneat proprius ſub inconcuſſa firmitate, utilitati ejus.

CANTORUM ORDO.] Inde addiſcimus Cantorum ſcholam ex Orphanotrophiis fuiſſe ſuppletam. Sancivit porro S. Gregorius in Synodo Romana, ne Preſbyteri Diaconive in Eccleſia canerent, ſed Subdiaconi tantum, minoreſque Ordines ac pueri tantum. Non diu obtinuit mos ille, quamvis a ſancto Pontifice non infirma ratione ſtabilitus: alia aliis temporibus diſciplina Eccleſiæ eſt.

vel infantium miniſtraturus : nec liceat cuiquam magno vel parvo eum conducere, aut ab utilitate ejus alienare, ſed & ſemper uſibus loci venerabilis & neceſſitatibus conſervetur.

Si quis itaque extiterit temerator, vel contra hujus decreti paginam venire tentaverit, anathematis vinculo inſolubiliter innodetur, atque Judæ traditoris maledictione condemnetur.

Privilegium firmationis loci.

XX.

QUæCUMQUE intuitu pietatis geruntur, inconvulſa debent firmitate manere : atque ita convenit ſtudere, ut omnium jura perenni ſubſiſtant ſtabilita tempore, præſertim cum pro laude Domini Dei noſtri devota ſinceritate pauperibus Chriſti providentur ſubſidia vitæ, eo nempe dicente : *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequuntur*; atque in ſe dicente redigi, quod uni fuerit ex minimis factum.

Matt. 5. v. 7.

Hac ſpe fretus, condidiſſe Diaconiam in honorem ſanctæ Dei genitricis ſemperque virginis Mariæ Dominæ noſtræ, in loco Ill. venerabilis frater, dignoſceris, opportune certus, quod mercedis præmia obtineas in futuro : ibique ob id contuliſti, atque alii pro amore omnipotentis Dei noſtri, fidelium offerre, pro adminiſtratione pauperum ejus, & propter redimenda peccata, ſtudent.

Ne ergo aliquis æmulatione quadam contra ſalutem temerator exiſtens, ex rebus ſemel Deo dicatis, aviditate devictus, abſtrahat aut defraudet, noſtræ ut autoritatis

PRIVILEGIUM FIRMATIONIS.] Epiſcopus condiderat Diaconiam, & quidem, ut credile eſt, in fundo ditionis ſuæ : petit id quod contulerat in ſuſtentationem pauperum, privilegio ſedis Apoſtolicæ firmari, ne quis aliquando fraudaret pauperes. Si fuit Epiſcopus ille ordinationis Apoſtolicæ, nihil inde colligitur, niſi quod arctiſſimis fuit limitibus coercita ejuſmodi Præſulum poteſtas. Si forenſis erat, intelligere licet, quæ fuerit illis temporibus Præſulum de Romani Pontificis autoritate opinio.

præcepto venerabilis loci immunitas procuretur, ſperaſti.

Quapropter præcipimus, beati Petri Apoſtolorum Principis autoritate, per hujus decreti paginam, omnibus omnino qualibet dignitate præditis & poteſtate, ut ex rebus ejuſdem venerabilis Diaconiæ nemo præſumat quidquam auferre. Sed quidquid illud eſt, ſuo ſemper poſſideat jure, & omnia ſibi vindicet conceſſa, vel ſi qua fuerint oblata, ita ut ſub tuitione & regimine ac diſpenſatione loci Ill. maneat.

Sub judicii metu æterni ſtatuentes Pontificali cenſura, atque ſub anathematis interdicto, nullum exiſtere temeratorem.

Privilegium, quando ſuo proprio loco conceditur.

XXI.

DUM magna nobis cura inſiſtit, pro ſtabilitate omnium locorum ſanctorum cogitare, ut eorum devotiſſimæ commoditatis proficiat integritas, convenit. Certe nos pro Eccleſia tam Ill. quam Ill. maximam gerere ſolicitudinem, ne minus illic luminariorum concinnatio habere videatur, ob hoc de ejus propriis prædiis, ſcilicet loca Ill. ſubter via Ill. in præfato venerabili titulo, pro uſu & utilitate ejuſdem ſancti loci, atque Presbyteri, qui omni tempore ejuſdem venerabilis tituli curam geſſerit, perennibus ac perpetuis temporibus permanſuros confirmamus ſupra ſcriptos Ill. fundos, & præſenti Ill. indictione, & in perpetuum in uſu & utilitate præfati tituli, ut dictum eſt, permanſuros.

Statuentes Apoſtolica cenſura, ſub divini judicii obteſtationibus, & anathematis interdictionibus, ut nullus noſtrorum ſucceſſorum Pontificum, vel quælibet magna parvaque perſona, ipſos prænominatos fundos ab eodem venerabili titulo & uſu Preſbyteri auferre, vel alie-

nare præſumat. Sed nec Preſbyteri, aut Viſitatores, qui ejuſdem ſancti loci in tempore curam geſſerint, audeant cartulam, aut aliud quodlibet munimen, exinde cuiquam emittere; potius autem, ut præfati ſumus, firma ſtabilitate in uſu & utilitate ipſius ſancti loci, vel omnium ejus Preſbyterorum, perpetuis permaneant temporibus.

AUT VISITATORES.] Ut Eccleſiæ Epiſcopo orbatæ, ita loci pii Preſbyteris commendabantur Viſitatoribus: atque hinc fortaſſe origo prima commendarum, quas vocant, mandato in conceſſionem degenerante.

Privilegium ad confirmationem Monaſterii.

XXII.

DESIDERIUM quod ad religioſum propoſitum & ſanctorum locorum ſtabilitatem pertinere monſtratur, ſine aliqua eſt, Deo autore, dilatione perficiendum, ut quoties in quibuſdam ejus utilitatibus & commodis noſtrorum aſſenſum, & ſolitæ Apoſtolicæ autoritatis expoſcitur præſidium, ultro benignitatis intuitu nos conveniat ſubvenire, & jura, pro integra ſecuritate, ex ratione ſolidare; ut ex hoc ipſius venerabilis loci Ill. ſalus & indemnitas proficiſcatur, & nobis quoque lucri potiſſimum præmium a conditore omnium Deo in ſidereis arcibus præſcribatur.

Convenit reverentiæ Ill. nos imploraſſe, ut præfatum Monaſterium Sancti Ill. autoritatis ſerie muniamus, & omnia ei pertinentia perenni jure ibidem inviolabiliter permanenda confirmemus.

Propterea flexi precibus tuis, per hujus præceptionis paginam ſtatuentes, decernimus, ut cuncta loca urbana, vel ruſtica, id eſt, maſſas, caſales, diverſa prædia, culta vel inculta, colonos vel familias, quæ præcepto per Ill. & Ill. & Ill. in eodem venerabili Monaſterio conceſſa ſunt, vel etiam per alias monitiones in eodem pio loco advenerint, ſicuti omnia præfatum tuum Monaſterium detinuit temporibus ſanctæ recordationis Ill. atque Ill. prædeceſſoris noſtri, ex

nunc, cum magna securitate, quietus debeas possidere : & per te etiam venerabili tuo Monasterio, vel successoribus tuis Abbatibus, sit facultas possidendi ac tenendi ; ut jurisdictione in perpetuum fruentes defendant, & in utilitatibus ejusdem pii loci perenniter proficiant.

Pro quo, sub divini judicii obtestatione promulgantes, decernimus, ut nullo modo cuiquam publicæ actionis virorum, vel etiam cujuscumque sit dignitatis magnæ vel parvæ personæ, cuilibet liceat habere jurisdictionem in dicto Monasterio, massis, fundis, casalibus, prædiis, cultis vel incultis, vel aliis possessionibus, colonis etiam & familiis, vel diversis rebus, ubicumque detinere videmini, nec quispiam horum ex eodem pio loco auferre, aut diripere præsumat, neque ullam læsionem, aut contrarietatem malam in ipso Beati Ill. Monasterio, atque omnibus annexis ei pertinentibus, pro quovis ingenio aut argumento, inferre audeat, potius autem jure perpetuo in eodem venerabili Monasterio, ut superius affatum est, proficiat, & in potestate atque ditione religiositati tuæ vel omnibus successoribus tuis Abbatibus perenniter permaneat disponendi atque possidendi licentia.

Si quis autem temerario ausu, contra hujus nostræ Apostolicæ præceptionis seriem, pie a nobis promulgatam, venire vel agere tentaverit, sciat se Domini nostri & Apostolorum Principis Petri anathematis vinculo innodatum, & cum Diabolo & ejus atrocissimis Pompis, atque cum Juda traditore Domini Dei & salvatoris nostri Jesu Christi, in æternum igne concremandum, simulque in chaos demersus cum impiis deficiat.

Qui vero intuitu pietatis custodes, & obedientes, atque observantes hujus nostræ salutiferæ præceptionis extiterint, benedictionis gratiam, & cælestis retributionis æterna gaudia a justo judice Domino Deo nostro consequi mereantur.

DESIDERIUM, &c.] Præfatio hæc ex parte legitur in epistola 70. Paschalis II. ad Hugonem Cluniacensem.

DISSERTATIONES
AD
LIBRUM DIURNUM.

DISSERTATIO I.

APPENDIX
AD NOTAS CAPITIS I.
De Indiculo ſcribendæ epiſtolæ.

I. DUBITARE non licet, literas Pontificias ita aliquando inſcriptas fuiſſe, ut nomen ſuum Pontifex poſtponeret nomini illius, ad quem ſcriberet : id enim plurimæ Pontificum epiſtolæ aperte docent.

II. Quo primum tempore uſus iſte cœperit, definiri non poteſt, quandoquidem epiſtolæ, quæ circumferuntur datæ ante Damaſi Siriciique ætatem, aut dubiæ ſunt, aut certo ſuppoſititiæ, præter paucas, quæ probatorum Scriptorum libris inſeruntur.

III. Quamdiu manſerit, ex eo conſtat, quod a Damaſi Siriciique temporibus deduci poteſt ad nonum uſque ſæculum traditio, qua tam diu ſervatus oſtenditur.

IV. Traditio eo certior eſt, quo infirmiora ſunt argumenta duo, quæ in contrarium afferri queunt. Primum eſt, referri epiſtolas unius ejuſdemque Papæ utroque modo inſcriptas. Alterum, regeſta Leonis Magni, Gregoriique pariter Magni, quibus nulla fuerunt primis ſæculis numeroſiora, plena eſſe epiſtolis, in quibus nomen Pontificis priore loco ponitur.

V. Fatendum eſt ſub finem quarti ſæculi, quintique initium, utriuſque modi inſcriptiones uſitatas eſſe : ſed fatendum ſimul, a Leone Magno, qui anno 440. Pontificatum inivit, uſque ad Joannem VIII. qui ann. 872. ſedere cœpit, unicum morem invaluiſſe, poſtponendi nempe nominis Pontificis.

VI. Neque credendum regeſtis Leonis Gregoriique, propterea quod a collectoribus neglectæ ſint ſolemnes epiſtolarum inſcriptiones ac ſubſcriptiones, quas probati Autores alii ſuis ſcriptis inſeruerunt. Cum enim collectores vellent parcere faſtidio lectorum, quod perpetua ejuſdem formulæ repetitio pareret, contenti ſunt dicere, quis cui ſcriberet, & qua de re : ſed hæc poſtea prolixius. Nunc texenda traditionis ſeries, præmiſſis tamen cautionibus ſex.

VII. Prima. Mos ille, de quo loquimur, non repente inductus est, sed paulatim, aliis aliter epistolis ejusdem Pontificis inscriptis, donec quinto tandem sæculo penitus invaluerit : idem videtur fuisse desinendi, qui incipiendi modus.

Secunda. Non sunt, ut jam monui, consulenda super ea quæstione regesta Pontificum, qui a quarto sæculo ad nonum sederunt : collectores enim solemnes inscriptiones subscriptionesque prætermiserunt. Epistolæ igitur S. Leonis, quæ in recentiori editione Operum solemnem formulam præferunt, aliunde acceptæ sunt ab Editore nupero, & adjectæ collectioni veteri.

Tertia. Quorum Pontificum epistolæ suis a collectoribus detruncatæ sunt, minutæque quasi capite & pedibus, illæ si quando apud probatos Autores aliis insertæ scriptis reperiuntur, integræ sunt, ut plurimum, & hinc idcirco petendæ.

Quarta. Cum Pontifices vel sententias damnationis in aliquos, ut Vigilius in Rusticum & Sebastianum, vel ad homines communione privatus, ut Felix ad Acacium, scribunt, tunc nomen suum præferunt, quod ratio & judicii, & fidei jubet.

Quinta. Nonnullis videntur Pontifices, cum præcellentibus quibusdam personis scriberent, nomen suum postposuisse; cum inferioribus, præposuisse. Id ut a vero abesse demonstremus, in texenda traditionis serie, exemplis utemur epistolarum ad Imperatores, Episcoporum cœtus, & privatas personas datarum.

Sexta. In traditionis serie servabitur ordo succedentium sibi Pontificum; nec ullus omittetur, cujus habeantur epistolæ, vel germanæ, vel honorificam inscriptionem subscriptionemque continentes. Hæc enim nota docet epistolas a collectoribus relatoribusque non fuisse mutilatas.

IV. SÆCVLO.

Damasus sedere cœpit ann. 367.

Dilectissimis fratribus Acholio, Eurydico, Severo, Uranio, Philippo & Joanni, Damasus.

Dilectissimo fratri Acholio, Damasus.

Siricius ann. 385.

Dilectissimo fratri Anysio, Siricius.

V. SÆCVLO.

Innocentius ann. 402.

Dilectissimo fratri Anysio Innocentius.

Dile-

Dilectissimo fratri Rufo, Innocentius.

Bonifacius I. ann. 418.

Dilectissimo fratri Rufo, Bonifacius. Eadem inscriptione aliæ duæ sunt ejusdem ad eumdem epistolæ.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Thessaliam constitutis, Bonifacius.

Dilectissimis fratribus Rufo, & cæteris Episcopis per Macedoniam. Achaiam, Thessaliam, Epirum veterem, Epirum novam, Prævalem, & Daciam constitutis, Bonifacius.

Celestinus ann. 423.

Dilectissimis fratribus Perigeni, Dynato, &c. Episcopis per Illyricum, Celestinus.

Dilectissimo fratri Nestorio, Celestinus.

Xystus III. ann. 432.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis Synodo apud Thessalonicam congregandis, Xystus.

Dilectissimo fratri Proclo. Xystus.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Illyricum consistentibus, Xystus.

Leo I. ann. 440.

Dilectissimo fratri Anatolio, Leo. Eadem inscriptione aliæ duæ sunt ejusdem epistolæ ad eumdem.

Dilectissimis fratribus Episcopis Metropolitanis per Illyricum constitutis, Leo. Eadem inscriptione est alia ad Metropolitanos per Achaiam.

Gloriosissimo & clementissimo Theodosio Augusto, Leo Episcopus, & sancta Synodus Romæ collecta.

Gloriosissimæ & clementissimæ filiæ Pulcheriæ Augustæ, Leo Episcopus, &c.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Viennensem provinciam, Leo.

Dilectissimis fratribus Constantino, Audentio, &c. Leo Papa.

Dilectissimo fratri Ravennio, Leo.

Hilarus ann. 461.

Dilectissimo fratri Ascanio Hilarus Episcopus. Eadem inscriptione sunt aliæ quatuor ad Leontium Arelatensem.

Dilectissimis fratribus Episcopis provinciæ Viennensis, Lugdunensis, Narbonensis primæ & secundæ, & Alpium Penninarum, Hilarus Episcopus. Est ad eosdem eadem inscriptione altera epistola.

Dilectissimis fratribus Victuro, Ingenuo, &c. Hilarus.

Simplicius ann. 467.

Dilectissimo fratri Zenoni, Simplicius. Eadem inscriptione ad Acacium binas literas dedit.

Felix ann. 483.

Gloriosissimo ac serenissimo filio Zenoni, Felix Episcopus, in Domino salutem.

Dilectissimo fratri Zenoni, Felix.

Gelasius ann. 492.

Dilectissimo fratri Euphemiano, Gelasius. Eadem inscriptione bis ad Honorium Dalmatiæ Episcopum, semel ad Æonium Arelatensem, semel pariter ad Rusticum Lugdunensem.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Dardaniam constitutis, Gelasius Episcopus. Eadem inscriptione ad Episcopos per Lucaniam, Brutios & Siciliam, & ad Orientales.

Anastasius ann. 496.

Gloriosissimo & clementissimo filio Anastasio Augusto, Anastasius Episcopus.

Symmachus ann. 498.

Dilectissimo fratri Æonio Symmachus. Est & alia ad eundem eadem inscriptione. Sunt aliæ duæ ejusdem inscriptionis ad Cæsarium Arelatensem.

Dilectissimo atque carissimo fratri Laurentio Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopo, Symmachus Episcopus, in Domino salutem.

Dilectissimis fratribus Episcopis Afris, Symmachus. Eadem inscriptione ad Episcopos per Galliam consistentes.

VI. SÆCVLO.

Hormisdas ann. 514.

Dilectissimo fratri Remigio, Hormisda. Eandem inscriptionem præferunt epistolæ ad Dorotheum, Joannem, Sallustium.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Hispaniam constitutis, Hormisda. Ejusdem modi est epistola ad Episcopos per Bæticam.

Dilectissimo fratri Cæsario, vel his qui sub dilectionis tuæ ordinatione consistunt, Hormisda.

Felix IV. ann. 526.

Dilectissimo fratri Cæsario, Felix.

Bonifacius II. ann. 530.

Dilectissimo fratri Cæsario, Bonifacius.

Joannes II. ann. 533.

Gloriosissimo & clementissimo filio Justiniano Augusto, Joannes Episcopus urbis Romæ.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis per Gallias constitutis, Joannes.

Dilectissimo fratri Cæsario, Joannes.

Agapetus ann. 535.

Dilectissimo fratri Cæsario, Agapetus.
Dilecto fratri Petro, Agapetus.
Vigilius ann. 540.
Dilectissimo fratri Cæsario, Vigilius. Eadem est inscriptio ad Eutherium, & iterum ad Cæsarium.
Gloriosissimo & clementissimo filio Justiniano, Vigilius.
Dilectissimo fratri Mennæ Episcopo, Vigilius Episcopus. Eadem inscriptio est trium epistolarum ad Auxanium Arelatensem, eadem & ad Aurelianum.
Dilectissimis fratribus universis Episcopis omnium provinciarum per Gallias, qui sub regno vel potestate gloriosissimi filii nostri Childeberti Regis Francorum constituti sunt: sed & his, qui ex antiqua consuetudine ab Arelatensi consecrati sunt, vel consecrantur Episcopo, Vigilius.
Eadem inscriptio epistolæ ad eosdem de Aureliano, cui suas vices committit: uno verbo nulla est Vigilii epistola, ne ipso quidem Constituto excepto, quæ non eamdem inscriptionis formam præferat, præterquam quæ excommunicationis sententiam adversus Rusticum & Sebastianum continet, quæque ad universam Ecclesiam dirigitur: in illa enim judex reis, in ista caput membris scribit.
Pelagius I. ann. 555.
Dilectissimis fratribus Gaudentio, Maximiano, Gerontio, Justo, Terentio, Vitali & Laurentio, per Tusciam annonariam, Pelagius.
Dilectissimo fratri Sapaudo, Pelagius. Sunt aliæ tres ad eumdem eadem inscriptione.
Domino filio gloriosissimo atque praecellentissimo Childeberto Regi, Pelagius Episcopus. Sunt aliæ tres pariter ad eumdem eodem modo inscriptæ.
Pelagius II. ann. 577.
Dilectissimo fratri Aunachario, Pelagius urbis Romæ Episcopus.
Dilectissimis fratribus Eliæ, aliisque Episcopis, universis filiis in Istriæ partibus constitutis, Pelagius Episcopus sanctæ Ecclesiæ Catholicæ urbis Romæ. Sunt aliæ duæ ejusdem modi ad eo idem.
Gregorius I. ann. 590.

Nulla est in toto ipsius Regesto epistola, quæ non sit a collectore, suis, quas haberet, solemnibus formulis spoliata: habuisse tamen omnes, vel ex eo uno apertum est, quod ad sæculares viros feminasque multæ datæ sint, nec ulla tamen Domini Dominæque nomen in epigraphe præferat, quamvis id numquam omissum Joannes Diaconus tradat. Accedit, quod cum Gregorius in epistolis, eodem Diacono teste, post Joannis Constantinopolitani insolentem arrogantiam, se semper servum servorum Dei inscriberet, nullæ tamen, ut nunc habentur,

hanc inscriptionem præferant; deinde cum epistolas Pelagii II. ad Istriæ Episcopos scripserit, usitatamque formam in iis servaverit, credibile non est, eum a more prædecessoris recessisse. Quid quod alienum a ratione videtur, eum, qui se præ humilitate servum servorum Dei dixerit, nomen suum, aut jubentis Imperatoris more, aut edicentis Prætoris modo, præposuisse. Denique epistola ad Etherium Arelatensem commendatitia Augustini in Angliam proficiscentis, quæ in Regesto caret omni forma, refertur a Beda lib. 1. Hist. cap. 25. cum idonea inscriptione & subscriptione, *Reverendissimo & sanctissimo fratri Etherio Coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei.* Et in fine: *Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater.* Ejusdem formæ epistola ad Virgilium Etherii successorem, & ad Augustinum Eboracensem Episcopum ab eodem Beda refertur cap. 28. & 29. Quin etiam cap. 30. ad Mellitum Abbatem, *Dilectissimo filio Mellito Abbati, Gregorius servus servorum Dei.*

Et ad Regem Edilbertum, *Domino gloriosissimo atque praecellentissimo filio Edilberto Anglorum Regi, Gregorius Episcopus.* Et in fine: *Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat, Domine fili.*

VII. SÆCVLO.

Bonifacius IV. ann. 607.

Domino excellentissimo atque praecellentissimo Regi Anglorum Athelberto, Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei.

Bonifacius V. ann. 617.

- *Dilectissimo fratri Justo, Bonifacius.*

Viro glorioso Edwino Regi Anglorum, Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei.

Domina gloriosa filia Edelburga Regina, Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei.

Honorius I. ann. 626.

Domino excellentissimo atque praecellentissimo filio Edwino Regi Anglorum, Honorius Episcopus, servus servorum Dei. Et in fine: *Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.*

Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. SUBSCRIPTIO. *Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.*

Martinus I. ann. 649.

Domino piissimo & serenissimo victori, triumphatori, filio, diligenti Deum & Dominum nostrum Jesum Christum, Constanti Augusto, Martinus Episcopus servus servorum Dei. SUBSCRIPTIO. *Piissimum Domini Imperium superna gratia custodiat, & omnium gentium cervices ei subdat.*

Electo spirituali consensu catholicæ Carthaginensium Ecclesiæ, & omnibus qui ei subsunt, Episcopis, Clericis, Populisque Christi amantibus, Martinus servus servorum Dei, ejus gratia Episcopus sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ.

Joanni Episcopo Philadelphiæ, Martinus servus servorum Dei, sanctæ ejus Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ Romanorum Episcopus. Eadem forma inscribitur epistola ad Theodorum, Esbrutiorum Episcopum, Antonium Bocathorum, Paulum Thessalonicæ.

Georgio Archimandritæ, Martinus servus, &c. ut supra.

Eodem modo inscribitur epistola ad Pantaleonem, *Petro illustri, Martinus servus servorum Dei,* &c.

Dilectis fratribus qui sanctæ Christi Dei nostri civitati, nempe Hierosolymitanæ sedi sacerdotaliter subsunt, orthodoxis Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Præfectis Monasteriorum, Monachis, Ascetis, Populis Christum diligentibus : similiter & iis qui censentur sub Antiochena sede, Martinus, &c.

Christum diligenti Clero & Populo sanctæ Dei Catholicæ Thessalonicensium Ecclesiæ, Martinus, &c.

Vitalianus ann. 655.

Domino excellentissimo filio Oswio Regi Saxonum, Vitalianus Episcopus, servus servorum Dei.

Adeodatus ann. 667.

Dilectissimis fratribus universis Episcopis in Gallia partibus commorantibus, Adeodatus.

Agatho ann. 678.

Dominis piissimis & serenissimis, victoribus ac triumphatoribus, carissimis filiis, amatoribus Dei & Domini nostri Jesu Christi, Constantino Majori Imperatori, Heraclio & Tiberio Augustis, Agatho Episcopus, servus servorum Dei. SUBSCRIPTIO. *Piissimorum Dominorum Imperium gratia superna custodiat, eique omnium gentium colla substernat.* Ejusdem modi est sequens altera epistola ad eosdem.

Leo II. ann. 683.

Piissimo & tranquillissimo Domino, victori & triumphatori, filio, dilecto Dei & Jesu salvatoris nostri Jesu Christi, Constantino Imperatori, Leo Episcopus, servus servorum Dei. SUBSCRIPTIO. *Piissimum Domini Imperium gratia superna custodiat,* &c. ut supra.

Dilectissimis fratribus universis Ecclesiarum Præsulibus per Hispaniam constitutis, Leo. SUBSCRIPTIO. *Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres.*

Dilectissimo fratri Quiricio, Leo.

Domino glorioso filio Simplicio Comiti, Leo servus servorum Dei.

Domino excellentissimo filio Ervigio, Leo. SUBSCRIPTIO. *Incolu-*

mem excellentiam vestram gratia superna custodiat.

VIII. SÆCVLO.

Joannes VII. ann. 705.

Dominis eminentissimis Etelredo Regi Merciorum, & Alfrido Regi Decrorum & Berniciorum, Ioannes Papa.

Gregorius II. ann. 714.

Domino glorioso filio Carolo Duci, Gregorius Papa.

Reverentissimo & sanctissimo fratri Bonifacio Coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei.

Gregorius III. ann. 731.

Reverentissimo & sanctissimo fratri Bonifacio Coepiscopo, ad illuminationem gentis Germaniæ, vel circumquaque in umbra mortis morantibus gentibus in errore constitutis, ab hac Apostolica sede directo, Gregorius servus servorum Dei.

Dilectissimis nobis Episcopis in Provincia Bajoariorum & Alamannia constitutis Wigoni, Lindoni, Rodulpho, Vinilo seu Adda, Gregorius Papa.

Domino excellentissimo filio Carolo Subregulo, Gregorius Papa. Ejusdem modi est altera.

Reverentissimo & sanctissimo fratri Bonifacio Gregorius servus servorum Dei.

Zacharias ann. 741.

Reverentissimo & sanctissimo fratri Bonifacio, Zacharias servus servorum Dei. Sunt & aliæ septem ejusdem ad eumdem pari inscriptione.

Dilectissimo nobis Burchardo sanctæ Ecclesiæ Wirtziburgensis Episcopo, Zacharias Papa.

Dilectissimis nobis Reginfrido Rotomagensi Episcopo, (tum recensitis aliis undecim) *& ceteris amantissimis Coepiscopis, Presbyteris etiam, & Diaconis, cunctisque orthodoxis Ecclesiarum Dei Clericis Apostolicam doctrinam tenentibus, Zacharias divina gratia praditus, Apostolicæ sedis Pontifex, servus autem servorum Dei, in Domino salutem dicit.*

Stephanus II. ann. 752.

Domino excellentissimo filio Pipino Regi, Stephanus Papa. Ejusdem formæ est inscriptio alterius epistolæ ad Pipinum, Carolum, & Carolomannum, nisi quod Pipinum vocat suum spiritualem compatrem.

Paulus I. ann. 757.

Domino excellentissimo filio, & nostro spirituali compatri, Pipino Regi Francorum, & Patricio Romanorum, Paulus Papa. Aliæ sex epistolæ ad eumdem eamdem præferunt inscriptionem, atque etiam subscriptionem. *Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.*

Stephanus III. ann. 767.

Domnæ Religiosæ filiæ Bertradæ, Deo sacratæ, seu Domno filio Regi Francorum, & Patricio Romanorum, Stephanus Papa. SUBSCRIPTIO. *Incolumem religiositatem vestram, atque excellentiam tuam gratia superna custodiat.*

Dominis excellentissimis filiis Carolo & Carolomanno Regibus Francorum, & Patriciis Romanorum, Stephanus Papa. SUBSCRIPTIO. *Incolumem, &c.*

Hadrianus I. ann. 770.

Domino excellentissimo filio Carolo Regi Francorum & Longobardorum, atque Patricio Romanorum, Hadrianus Papa. SUBSCRIPTIO. *Incolumem*, &c. Sunt aliæ tredecim ad eumdem eadem forma inscriptionis & subscriptionis.

Dilecto fratri Tarasio Patriarchæ, Hadrianus servus servorum Dei.

Leo III. ann. 795.

Domino excellentissimo filio Kenulpho, Regi Merciorum provinciæ Saxoniæ, Leo Papa.

Domino piissimo & serenissimo, victori ac triumphatori, filio, amatori Dei ac Domini nostri Jesu Christi, Karolo Augusto, Leo Episcopus, servus servorum Dei. SUBSCRIPTIO. *Piissimum Domini Imperium*, &c. Sunt aliæ novem ad eumdem ejusdem formæ.

Gregorius IV. ann. 827.

Dilectissimis fratribus universis Coepiscopis, per Galliam, Germaniam, Europam, & per universas provincias constitutis, Gregorius servus servorum Dei.

IX. SÆCULO.

Post Gregorios tres, II. III. & IV. qui constantes non fuerunt in retinendo uno scribendi modo, sed aliquando hunc, aliquando istum usurparunt, constanter Leo IV. nomen suum præposuit, Leonisque exemplum consequentes Pontifices secuti sunt. Semel tamen Formosus, semel etiam Benedictus VII. nomen suum subjunxit: ille, cum ad Episcopos Angliæ; iste, cum ad Gallos & Germanos scriberet. Verum utraque epistola non magnam facit fidem: nam quæ Formosi, vulgo dicitur vitio non carere; quæ Benedicti, non ita pridem è latebris prodiit: & cum id restituat, quod olim Symmachus constituisset, etiam inscriptio Benedicti Symmachi inscriptionem imitata dici potest.

Quin & tunc temporis abstinuerunt Pontifices ab appellatione Domini Dominæque, cum sæcularibus literas darent, etiam Imperatoribus atque Reginis: quamquam Joannes VIII. semel epistolam 92. ita inscripsit: *Dilectissimæ filiæ Domnæ Angelbertæ Imperatrici, piæ me-*

moria Ludovici invictissimi Imperatoris conjugi, serenissima Augusta.

Imo Nicolaus I. passim prætermisit solemnem subscriptionem, qua prædecessores utebantur, nec jam incolumem custodiri a superna gratia eum precabatur, cui scribebat: sed *vel optamus*, &c. apposuit, vel *bene vale*, vel aliud simile. Acceptum tamen a majoribus morem epistola 36. & 67. retinuit. Nicolaum imitati sunt successores, nisi quod Joannes VIII. veterem morem semel, aut iterum observavit.

Gregorius VII. induxit in morem, qui postea obtinuit, ut salutem & Apostolicam benedictionem iis impertiretur, quibus literas daret.

Ex his quæ hactenus allata sunt, possunt conducibilia quædam ad historiam Ecclesiasticam concludi.

I. Circa noni sæculi initia formulas Diurno Libro comprehensas paulatim desuefactas esse.

II. Id eo tempore contigisse, quo magnæ conversiones rerum factæ sunt, expulsisque Italia Exarchis, & everso Longobardorum regno, non mediocre dominium Apostolica sedes obtinuit.

III. Non repente consuetudinem veterem abolitam esse, sed quasi per partes, ne miraretur orbis, & forsan reclamaret.

IV. Mirum videri, quod Bernardinus Ferrarius refert lib. 2. de antiquis Ecclesiasticis epistolis, de salute & Apostolica benedictione a summis Pontificibus in fronte literarum impertita iis, quibus scriberent. *Hanc consuetudinem*, inquit, *quemadmodum a Cleto Romano Pontifice primum invectam tradunt Polydorus Virgilius de Invent. rerum lib.* 8. *cap.* 2. *& Gilbertus Genebrardus in Chronolog. lib.* 3. *ad ann. Christi* 93. *in Cleto; ita ab eo mutuatos reliquos deinde Pontifices constanter retinuisse affirmant.* Id vero quis non miretur, cum ante Gregorium VII. qui sæculo undecimo sedit, aut nullus, aut vix ullus ea salutatione reperiatur usus. Unde vero asseri possit Cletus fuisse hujus salutationis autor, nullus scio, cum nullæ habeantur ipsius epistolæ, neque scriptores Polydoro Virgilio Genebrardoque majores, monimentis literarum hac de re quidquam tradiderint. Quod ille salutem precatus sit, gratiamque Dei more Apostolorum iis, ad quos scriberet; admodum credibile est. Verum non de salute, sed de Apostolica benedictione agitur, quam se impertiri nullus Apostolus suis literis præfatus est.

Erit forte qui optet, ut postquam expositum est, qua forma Pontifex inscriberet subscriberetque literas, quas aliis daret, ostenderetur deinceps, quæ forma inscriptionis esset, quæ subscriptionis literarum, quas ab aliis acciperet. Verum id quoniam non pertinet ad Diurnum Librum, in quo quæ agenda Pontifici præscribuntur, non quæ ab aliis, omitti jure posset: præsertim cum ad arbitrium quisque suum scri-

pisse

psisse videatur, nec constanter idem modus ab omnibus, etiam unius dignitatis, puta Imperatoriæ, Augustæ, &c. observatus reperiatur.

Non erit tamen alienum ab argumento breviter referre, quid super ea re sub finem sexti sæculi, quando sedit Gregorius Magnus, aliisque duobus sequentibus totis, a Principibus, Augustis, Patritiis, &c. usurpatum sit: quamquam pauca admodum reperiantur, sive in collectionibus pontificiarum literarum, sive apud Annalium Ecclesiasticorum scriptores exempla, aliunde vero curiosius inquirere operæ pretium non est.

Imperator ad summum Pontificem, ann. 681. *Flavius Constantinus fidelis in Jesu Christo Deo Imperator Leoni, sanctissimo & beatissimo Archiepiscopo veteris & clarissimæ urbis Romæ, & œcumenico Papæ.* SUBSCRIPTIO piissimi Imperatoris; *Deus te in multa tempora custodiat, sanctissime & beatissime Pater.*

Ann. 687. *Imperator Cæsar Flavius Justinianus fidelis in Jesu Christo, pacificus, pius, perpetuus Augustus, Joanni sanctissimo ac beatissimo antiquæ almæ urbis Romæ atque universali Papæ.* Et diva manu: *Divinitas te servet per multos annos, sanctissime ac beatissime Pater.*

OEcumenica Synodus: *Sanctum & universale Concilium, quod per Dei gratiam, & piam sanctionem piissimi ac fidelissimi magni Imperatoris Constantini congregatum est, in hac a Deo conservanda & regia Constantinopoli nova Roma, in secreto sacri palatii dicto Trullo, sanctissimo ac beatissimo Papæ senioris Romæ Agathoni in Domino salutem.*

Synodus Africana universalis ad summum Pontificem: *Domino beatissimo, Apostolico culmine sublimato, Patri Patrum Theodoro Papæ, & summo omnium Præsulum Pontifici. Columbus primæ sedis Episcopus Concilii Numidiæ, & Stephanus primæ sedis Episcopus Concilii Byzaceni, & Reparatus Episcopus primæ sedis Concilii Mauritaniæ, & universi Episcopi de tribus Conciliis antedictis Africanæ Provinciæ.*

Patriarcha ad summum Pontificem ann. 712. *sanctissimo & beatissimo fratri & comministro, Domino Constantino, Joannes indignus Episcopus in Domino salutem.* SUBSCRIPTIO. *Fortis in Domino ora pro nobis, sanctissime & beatissime frater.*

Primas Africæ ad summum Pontificem: *Domino beatissimo & honorabili sancto fratri Theodoro Papæ, Victor.*

Episcopus ad summum Pontificem, ann. 741. *Domino carissimo, summi Pontificatus infula prædito, viro Apostolico, Zachariæ, Bonifacius servus servorum Dei.*

Reverentissimo Patri, dilectissimo Domino, cum timore & tremore venerando Magistro, Apostolici honoris privilegio prædito, Pontificatus infula Apostolicæ sedis sublimato Zachariæ, Bonifacius exiguus servus

vester, licet indignus & ultimus, tamen Legatus Germanicus devotissimus; optabilem in Christo immarcescibilis caritatis salutem.

Observa I. Constantinum Pogonatum & Justinianum II. nomen suum nomini Leonis II. Pontificis præponere, nec secutos Marciani in literis ad Leonem I. exemplum : *Leoni reverendissimo Episcopo Ecclesiæ gloriosæ civitatis Romæ, Marcianus*; secutos tamen formam Justini & Justiniani I. Ille enim ad Hormisdam: *Victor Justinus, pius, felix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Hormisdæ sanctissimo ac beatissimo Archiepiscopo almæ urbis Romæ, & Patriarchæ.* Hic ad Joannem II. *Victor Justinianus, pius, felix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Joanni sanctissimo Archiepiscopo almæ urbis Romæ & Patriarchæ.* Et ad Agapetum: *Imperator Cæsar Flavius Justinianus, Alemannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Agapeto sanctissimo Archiepiscopo almæ urbis Romæ, & Patriarchæ.*

Observa II. neque in collectionibus pontificiarum epistolarum, neque apud Baronium reperiri ullius Augustæ epistolam ad summum Pontificem cum solemni forma, præterquam Pulcheriæ ad S. Leonem, quæ ejusdem modi cum forma, qua Marcianus usus est.

Observa III. œcumenicam Synodum sextam nomen Pontificis postposuisse suo, in quo exemplum quartæ referentis ad S. Leonem I. de rebus actis Calchedone, imitata est. Relatio enim sic inscribitur: *Sancta & magna & universalis Synodus, quæ per Dei gratiam, & sanctionem piissimorum, & amatorum Christi Imperatorum nostrorum collecta est, in Calchedonensium Metropoli Provinciæ Bithyniæ, sanctissimo ac beatissimo Romanorum Archiepiscopo Leoni.*

Incertum est an Calchedonensi præiverit Ephesina : variant enim in variis codicibus relationis inscriptiones.

Neutrius Synodi Patres summum Pontificem expresse fratrem Patremque & Dominum vocant, quamquam Calchedonenses in ipsa relationis serie, modo se fratres, modo filios appellent. Unde viderint, qua ratione se tueantur, qui ex eo, quod Calchedonenses Leonis se filios nominaverint, multa sibi argumentari videntur.

Observa IV. Patriarchas quatuor majores, Alexandrinum, Antiochenum, Constantinopolitanum & Hierosolymitanum, atque etiam Episcopum Carthaginensem, qui totius Africanæ Diœcesis Primas, cum literas dant ad summum Pontificem, fratrem & comministrum dicere, sed simul Dominum vocare : qua Domini appellatione vicissim non utitur Pontifex, cum suas ad ipsos literas inscribit.

Observa V. Provinciales Synodos, quibus neque Patriarchæ præsunt, neque Patriarchis suppar Africanæ Diœcesis Primas, in epistolis

ſummum Pontificem, & Dominum & Patrem vocare, in quo ab œcumenicis Synodis differunt. Id ex antiquo ſervatum: nam anno 416. Milevitani Concilii Patres, quibus præerat Silvanus Numidiæ propter ætatem Primas, datam ad Innocentium I. Synodicam ſic inſcribunt; *Domino beatiſſimo, meritoque venerabili, & in Chriſto honorando Papæ Innocentio, Silvanus, Valentinus, Aurelius, Donatus, Reſtitutus, Lucianus, Alipius, Auguſtinus*, &c. Carthaginenſis tamen Synodi, cui præſidebat totius Africæ Primas, epiſtola ſic ſe habet: *Domino beatiſſimo, & honorandiſſimo fratri, ſancto Innocentio Papæ, Aurelius, Numidius*, &c.

DISSERTATIO II.

APPENDIX
AD NOTAS CAPITIS II.
De ordinatione summi Pontificis.

CAput secundum tres in partes tribuitur: complectitur vero, prima literas, quibus ante ordinationem electi Pontificis, vel nuntiabatur obitus præcessoris, vel electionis decretum continebatur, vel decreti approbatio petebatur: secunda ritum, quo peragebatur Pontificis consecratio: tertia professiones expositionesque fidei catholicæ. Ad singulas id observandum superest, quod brevitas ratioque notarum vetuit textui Diurni subjungere.

§. I. *De literis pertinentibus ad ordinationem summi Pontificis.*

I. DIxi in notis, non Ravennam tantum, sed in urbem quoque regiam missas fuisse a Romanæ Ecclesiæ Clero, Populoque Romano literas ad Principem, ut Electi approbatio obtineretur; & ad Antistitem Patritiosque & aulæ Principes, necnon sedis Apostolicæ Apocrisiarium, ut de negotio apud Principem promovendo monerentur. Id facile intelligitur ex Gregorii Ma[illegible] epistolis, tum ad Joannem Constantinopolitanum Episcopum, tum ad alterum Joannem Exconsulem ac Patritium, tum denique ad Philippum Comitem Excubitorum. Cum enim illi, qua valebant apud Imperatorem autoritate, id præstitissent quod rogati fuerant, utique a Clero per literas Roma scriptas, de violata amicitia sanctus Pontifex cum ipsis conqueritur, & cum Joanne quidem Episcopo: *Quo studio Episcopatus pondera fugere volueritis scio; & tamen hac eadem Episcopatus pondera, ne mihi deberent imponi, non restitistis. Constat ergo, quia non me, sicut vos, diligitis, qui illa me voluistis onera suscipere, quæ vobis imponi noluistis.* Cum Joanne autem Patritio: *Contra amorem non modice contristor, quia quietem me quærere cognovistis, & ad inquietudinem perduxistis,* &c. Cum Philippo denique Excubitorum Comite: *Indignus ego*

Epist. 4.

Epist. 30.

Epist. 31.

ad suscipienda Episcopatus onera, jussioni omnipotentis Dei, vestraque voluntati me subdidi, cui me praeesse largitate magis gratiæ, quam judicii æstimatione voluistis. Dubium non est, quin Honorato Diacono sedis Apostolicæ Responsali in eandem sententiam scripserit.

II. Dixi etiam suspicari neminem debere, ejusmodi literarum formulam Diurnum deficere: datæ sunt siquidem proportione a paribus, paucis, ut fit, immutatis; eædem nempe Constantinopolitano Antistiti, quæ Ravennati, &c. Id ut asseram, efficiunt duo: alterum, quod eadem fuerit scribendi causa ad Constantinopolitanos ac Ravennates, idem argumentum, eadem necessitas: alterum, quod consuetudo obtinuerit illis temporibus, literas, cum de eadem re pluribus mitterentur, similes omnibus dari, quod a pari dicebatur, id est, argumento pari. Id ex epistolis Gregorii Magni constat.

III. Addidi nusquam reperiri formam, qua vel Exarchus, vel Imperator, electione probata, per subscriptionem, ut opinor, decreti ad se allati, ordinandi Pontificis potestatem faceret. Id nemo revocaverit, credo, in dubium, qui libros ea tempestate confectos legerit; quamquam apud Marculsum lib. 1. reperitur gemina Regis de ordinando Episcopo præceptio, qua respondet plebi poscenti sibi Episcopum côncedi. Tres illæ formulæ, quæ corruptissimæ sunt in Editione Bignonii, emendatæ a Sirmondo subjunguntur tomo 11. Conciliorum Galliæ.

IV. Est etiam apud Cassiodorum epistola Athalarici ad urbis Senatum, qua gratissimum animo suo profitetur, quod Theodorici avi sui, Felicem IV. eligentis in Pontificem, judicium probassent, contentioque pristina Clericorum laïcorumque in partes scissorum, receptione Pontificis a Principe electi, posuisset.

§. II. *De ritu, quo summus Pontifex ordinabatur.*

I. RITUS iste varius fuit variis temporibus: nam alius in Diurno Ordineque Romano vetere describitur; alius a Cencio Camerario in coronatione Celestini III. alius ab Augustino Patritio in Libro Rituum Ecclesiasticorum; alius paulo diversus nunc observatur.

II. An servatus sit ante septimum sæculum alter, quam qui solitus in consecratione aliorum Metropolitanorum, imo & Episcoporum, non aperte constat. Ea certe tempestate, non ex Episcopis summi Pontifices fiebant: id enim tentatum primo in Formoso; sed ex Diaconis ut plurimum, & Presbyteris Ecclesiæ Romanæ, ut Historia Pontificum docet. Quare tunc tres ritus conjungi simul contigit, quibus nempe continuo, qui electus fuerat, Presbyter, Episcopus, & summus Pontifex crearetur.

III. Fiebat vero Presbyter & Episcopus aliorum more, summus autem Pontifex impositione pallii accepti ex altari S. Petri, & ἐνθρονισμῷ. Id ostendunt hæc verba; *Archidiaconus annectit ei pallium, & ascendit ad sedem.* Pallium, plenitudinem potestatis, ἐνθρονισμὸς præsidentiam significabat, nondum ulla coronationis mentio, Roma serviente adhuc sæculari potestati.

IV. Supremæ in universam Ecclesiam autoritatis indicium fuit, non præcise acceptio pallii: communis enim fuit cum omnibus Patriarchis; sed acceptio ex altari S. Petri, cui Deus ovile suum pascendum commisit, cujusque in locum succedit Pontifex.

V. Quem servaverit olim Ecclesia orientalis ritum in ordinandis suis Patriarchis, non est expresse traditum in Ritualibus Græcorum Libris. Liberatus Diaconus de Alexandrino hæc tradit: *Consuetudo est Alexandriæ, illum, qui defuncto succedit, excubias super defuncti corpus agere, manumque dexteram ejus capiti suo imponere, & sepulto manibus suis, accipere collo suo beati Marci pallium, & tunc legitime sedere*, id est, inthronizari posse. Quæ non perinde accipienda sunt, ac si solo ejusmodi ritu quis ex Presbytero fieret Episcopus, nec alia consecratio adhiberetur, quod nonnullis temere venit in mentem; sed quod præter communem ordinandi Episcopi ceremoniam, hæc solemnis foret constituendi Patriarchæ ratio, cujusmodi aliquid in electione summi Pontificis nunc contingit, etiamsi Episcopus nondum fuerit.

VI. Nam quod aliqui dicunt, Presbyteros Alexandrinæ Ecclesiæ, de quibus loquitur Hieronymus, fuisse omnes Chorepiscopos, & eos quidem Episcopali charactere præditos, vix ego possim admittere: licet enim fatear in suburbiis Alexandriæ, locisque vicinis plures extitisse Episcopos, scio tamen temporibus Alexandri, qui Arium ejecit, & Cyrilli qui Nestorium profligavit, multos fuisse in Ecclesia Alexandrina Presbyteros, cujusmodi erat Eulogius, ad quem Commonitorium Cyrillus scripsit, tertiæ parti Concilii Ephesini insertum.

§. III. *De professionibus fidei a summis Pontificibus in ordinatione sua emissis, in genere.*

I. SUMMOS Pontifices, cum ordinarentur, suæ fidei professionem emisisse, indubitatum est, neque enim solum a catechumenis, cum Baptismum, sed etiam a fidelibus, cum Presbyterium ac Episcopatum susciperent, factam fuisse fidei confessionem, discimus ex variis Scriptorum locis, & in primis ex epistola Eusebii Cæsariensis ad suos, apud Theodoretum lib. I. Hist. Ecclesiast. cap. XII. Quod autem ab Episcopis singulis præstari oportuit, quoniam debent esse Ecclesiæ suæ doctores, id

certe Episcopus Romanus, cum totius Ecclesiæ sit doctor, non omisit.

II. Non perinde certum, saltem non ita vulgo notum, qua forma, qui ante septimum sæculum eligebantur ad summum Pontificatum, fidem professi sint. Conducibile igitur est ad Ecclesiasticam Historiam illustrandam, in id inquirere: sed ne inter inquirendum fallat incautos error, oportet initio, professiones duas distinguere: alteram, quæ ab ordinando; alteram, quæ ab ordinato ederetur.

III. Utramque discrevit Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii, illique Symbolo nomen fecit, huic Synodicæ: illud privati erat hominis, hæc Ecclesiæ doctoris: Electus illo fidem profitebatur, ista Pontifex exponebat, quid credi deberet ab omnibus, atque in sede Petri docebat Dei populum. Prioris mentio vix reperitur ante Gregorium Magnum; posterioris non pauca exempla extant.

IV. De Symbolo Gregorii ita Joannes Diaconus: *In specula sanctæ universalis Ecclesiæ, vir totius humanitatis aut autoritatis orthodoxæ, unde videri & audiri clarius Evangelicus præco valeret, consistens, oris sui divinissimo gladio, & rectam fidem munivit, & cunctas hæreses uno Symbolo dissipavit: quod videlicet sacræ confessionis Symbolum ita se habet:* Credo in unum Deum omnipotentem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, tres personas, unam substantiam: Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum vero sanctum, nec genitum, nec ingenitum, sed coæternum, de Patre & filio procedentem. Confiteor unigenitum Filium consubstantialem, & sine tempore natum de Patre, omnium visibilium & invisibilium conditorem, lumen ex lumine, Deum verum de Deo vero, splendorem gloriæ, figuram substantiæ: qui manens Verbum ante sæcula, perfectus homo creatus est juxta finem sæculorum, conceptus & natus ex Spiritu sancto, & de Maria Virgine, qui naturam nostram suscepit absque peccato: & sub Pontio Pilato crucifixus est & sepultus, tertia die resurrexit a mortuis: die autem quadragesimo ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Patris, inde venturus est judicare vivos & mortuos: positurus ante oculos omnium omnia occulta singulorum: daturus justis perpetua præmia regni cælestis, iniquis autem supplicia ignis æterni: innovaturus sæculum per ignem, & carnis resurrectionem. Confiteor unam fidem, unum Baptisma, unam Apostolicam & universalem Ecclesiam, in qua sola possunt laxari peccata, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.

V. De Synodica hæc scribit: *Synodicam quoque suam Gregorius, secundum priscum decessorum suorum morem, Joanni Constantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antiocheno, Joanni Hierosolymitano, & Anastasio Patriarchæ Antiocheno, destinavit, quæ ita se habet:* Consideranti mihi, quod impar meritis, ac toto animo renitens, pa-

ſtoralis curæ pondera portare compulſus ſim, caligo mœroris occurrit, *&c.* Triſte cor nihil aliud, niſi eas, quæ videri nil ſinunt, tenebras videt: nam quid Antiſtes ad Dominum, niſi pro delictis populi interceſſor eligitur? Qua itaque fiducia ad eum pro peccatis alienis interceſſor venio, apud quem de propriis ſecurus non ſum? Si fortaſſe quiſpiam apud potentem virum, qui & ſibi iratus, & mihi eſſet incognitus, interceſſorem ſuum me fieri quæreret, protinus reſponderem; ad intercedendum venire nequeo, quia ejus notitiam ex ſedula familiaritate non habeo. Si igitur recte homo apud hominem, de quo minime præſumpſiſſem, fieri interceſſor erubeſcerem, quantæ hoc audaciæ eſt, quod apud Deum pro populo locum interceſſoris obtineo, cui familiarem me eſſe, per vitæ meritum, non agnoſco? Qua in re, eſt mihi adhuc aliud gravius formidandum, quia ſicut cuncti liquido cognovimus, cum is, qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur, & valde pertimeſco, ne commiſſa mihi plebs fidelium, reatus mei additamento, depereat, cujus nunc uſque Dominus æquanimiter delicta tolerabat. Cum vero utcumque hunc timorem ſupprimo, & conſolatam mentem ad Pontificalis operis ſtudia accingo, conſiderata ipſa rei immenſitate, detereor. Perpendo quippe, quod omni cura vigilandum eſt, ut rector cogitatione ſit mundus, operatione præcipuus, diſcretus in ſilentio, utilis in verbo, ſingulis in compaſſione proximus, præ cunctis contemplatione ſuſpenſus, bene agentibus per humilitatem ſocius, contra delinquentium vitia per zelum juſtitiæ erectus, *&c.*

Præterea, quia corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: ſicut ſancti Evangelii quatuor libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor: Nicænum ſcilicet, in quo perverſum Arii dogma deſtruitur: Conſtantinopolitanum quoque, in quo Eunomii & Macedonii error convincitur: Epheſinum etiam primum, in quo Neſtorii impietas judicatur: Calchedonenſe vero, in quo Eutychetis Dioſcorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima approbatione cuſtodio: quia in his, velut in quadrato lapide, ſanctæ fidei ſtructura conſurgit, & cujuſlibet vitæ atque actionis norma conſiſtit: quiſquis eorum ſoliditatem non tenet, etiamſi lapis eſſe cernitur, tamen extra ædificium jacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epiſtola quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur, & Theodorus perſonam mediatoris Dei & hominum in duabus ſubſtantiis ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe convincitur. Scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata refutantur. Cunctas vero, quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo; quas venerantur, amplector: quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit, aut ſolvere quos religant,

religant, aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.

VI. Hæc Joannes de Symbolo & Synodica S. Gregorii, quæ ut ad rem nostram exponantur utilius & clarius; observanda duo. Primum, unius rei tria fuisse nomina, Fidem, Symbolum, Indiculum: Fidei nomen ab argumento factum est; Symboli, ab articulorum ordine, brevitate, & tesseræ similitudine; Indiculi a forma, quæ scripto tradebatur, velut instrumentum suis omnibus, personæ temporis & testium, adjunctis munitum, & in archivo asservandum.

Alterum, fuisse pariter alterius nomina tria, Expositionem fidei, Sermonem, & Synodicam. Dicta est Expositio fidei, quia explanatio quædam fuit Symbolo prolixior, & ad hæreses damnandas accommodatior: Sermo, quoniam pro concione fidelium fiebat: Synodica, quoniam, & e Synodo Romana mittebatur ad Patriarchas, & in Synodo Patriarcharum legenda fuit, ut tota Ecclesia sui doctoris fidem agnosceret.

VII. De forma fidei, quam Symbolum diximus, quaque Electus ante ordinationem utebatur, occurrunt quæstiones duæ. Prima, cujusmodi fuerit priscis temporibus: prisca dico, quæ Gregorii Magni ætatem præcesserunt, fuitne dumtaxat Symbolum, quod Apostolicum vocatur, & illud quidem, quale usurpamus, an quomodo erat olim in usu Romæ? Secunda, quale fuerit priscum Romanæ Ecclesiæ Symbolum.

VIII. Ut prima quæstio plane solvatur, prisca primum tempora dividenda sunt, tum Romana Symbola distinguenda. Prioribus temporibus, id est, ante annum 400. quando Rufinus Aquileiensis Presbyter nihil dum additamenti factum fuisse scribit Romano Symbolo, non aliam puto emissam ab Electis professionem fidei, quam quæ Symbolo Romano additionis puro continebatur: posterioribus vero, id est, ab anno circiter 400. ad Gregorium Magnum, recitatum arbitror ab iisdem Electis Symbolum idem Apostolicum, sed cum additamentis, modo paucioribus, modo pluribus, prout exigebat ratio temporum, & propius ad septimum sæculum accedebatur, quo tempore ea fidei professio emissa est, quæ Libro Diurno continetur, & ad decimum quintum usque sæculum, aut etiam ulterius, in usu fuit.

IX. Quæ ut manifestiora fiant, solvenda est altera quæstio, quale fuerit Romæ Apostolicum Symbolum, cui nihil adhuc additum, Rufinus, paulo ante quadringentesimum Christi annum, scribebat. Ex veteribus monumentis, ita se habuisse intelligitur. *Credo in Deum Patrem omnipotentem, & in Jesum Christum filium ejus unigenitum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus*

tertia die resurrexit, ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris, inde venturus est judicare vivos & mortuos. Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem. In eo desunt tria, quæ in vulgari continentur, *Creatorem cæli & terræ, descendit ad inferos, vitam æternam.*

X. Inde oritur tertia quæstio, quando contigerit, & quorsum, addi hæc tria? Nemo, quod sciam, id inquisivit, utile tamen est nosse, vel per conjecturam.

XI. Videtur nonnullum Rufinus conjiciendi locum dare, cum tradit, Romanum Symbolum additamentis tunc caruisse, cum scriberet, *propterea quod nulla illic hæresis sumpsisset exordium; in cæteris autem locis, quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos, addita quædam videri, per quæ novellæ doctrinæ sensus crederetur excludi.*

XII. Inde enim videor mihi non improbabiliter concludere, necessitatem accessionis faciendæ tunc extitisse, cum capitales tres hæreses Origenis, Manichæi, & Arii in Romanam Ecclesiam irrepere conatæ sunt. Conatæ sunt vero, & cum liber Origenis περὶ ἀρχῶν Romæ visus est, & cum Manichæi clam latentes, certis indiciis deprehensi, producti sunt in publicum, & cum Eutychianus error, Ariani soboles quædam, percrebuit.

XIII. Liber περὶ ἀρχῶν temporibus Anastasii I. Romam venit; Manichæos insectatus est Leo Magnus ann. 443. Eutychiana hæresis sub eodem Pontifice turbas ubique movit, occasione Latrocinii Ephesini. Adversus Origenis temporalem & mutabilem beatitudinem sanctorum *vita æterna* credita est: adversus Manichæismum de mundi sensibilis a dæmone conditione, *factor cæli & terræ*: adversus Arii errorem, quod nulla fuerit in Christo anima, *descensus ad inferos* animæ, cum corpus jaceret in sepulcro.

XIV. Hæc sola quidem triplex additio accessit ad Symbolum, prout tradebatur catechumenis, & in baptismo reddebatur: sed longe major videtur facta, cum ab ordinandis, ut fidem suam puram erroris probarent, proferebatur. Id constat ex Symbolo Gregorii Magni, quod quam diversum sit a vulgari, nemo non videt.

XV. Septimo sæculo, cum summi Pontifices ordinarentur, jam non Symbolum, quod antea fiebat; sed pro Symbolo fuit forma fidei, cujusmodi exhibetur in Diurno. Obtinuit illa vero, non tantum ad decimum saltem sæculum, quo vivebat Yvo Carnotensis, sed etiam ad tempora Basileensis Concilii, ut postea dicetur: Yvo enim aperte satis innuit, suis etiam temporibus, summos Pontifices in ordinatione professionem illam emisisse, cujus non mediocrem partem ex Diurno refert, & Basileenses hanc exigunt ab ordinando Pontifice.

XVI. Oritur etiam quarta quæstio, quo tempore commutatio Symboli in formam fidei Diurno contentam facta sit? Factam opinor, postquam prioribus sex Conciliis œcumenicis religionis christianæ principia duo, consubstantialitas personarum divinarum, & Incarnationis veritas, constituta essent: tunc enim Concilia recipere, & hæreses, quas proscripsissent, execrari, indubitata fuit ὀρθοδοξίας nota.

XVII. Oritur & quinta, an sine discrimine, summi Pontifices aliique Episcopi, saltem qui Romæ consecrabantur, sive forenses essent, sive ordinationi sedis Apostolicæ subditi, suam profiterentur fidem. Fuit illud vel maximum discrimen, quod Pontifices sancto Petro αὐτῷ, Episcopi successori sancti Petri, fidem sacramento obligarent.

XVIII. Oritur & hęc postrema, quam verum sit, aut potius quo examine egeat, quod Euthymius Zygabenus tit. XII. suæ Panopliæ refert, ex Photii Constantinopolitani dissertatione de Spiritus sancti processione, *usque ad tempora Sergii Constantinopolitani,* (ordinatus est anno 608.) *Romanos Pontifices in Episcopatus sui exordio, fidei, quam profitebantur, literis canonicis ad sedes omnes Patriarchales transmissis, Symbolum sine mutatione inseruisse.* Primo enim mutatio, de qua loquitur, ea sola est, qua Spiritus sanctus a Patre Filioque procedere diceretur. Deinde, quod ait, summos Pontifices, & Symbolum suis canonicis adjunxisse usque ad tempora Sergii Constantinopolitani, & in suo Symbolo non posuisse processionem Spiritus sancti a Patre & Filio, refellitur exemplo Gregorii Magni, qui sedere cœpit ann. 590. siquidem, & in Symbolo suo professus est Spiritum sanctum a Patre & Filio procedere, & suis ad Patriarchas literis Symbolum non adjunxit.

XIX. Quod pertinet ad Synodicas literas, quas summi Pontifices, statim atque Apostolicam sedem ascendissent, ad Patriarchas Patriarchisque suppares Antistites, dabant, præter ea, quæ dicta sunt in notis, non abs re quæri possunt ista septem: quam antiquus fuerit ille mos, quando cœperit, ad quos Synodicæ mitterentur, quid continerent, quis mittendi finis, quando desierunt mitti, quorum Pontificum Synodicæ ad nos pervenerint?

XX. Veterem fuisse morem docet Gelasius epistola I. ad Euphemium, II. ad Laurentium Lignidensem Præsulem, & III. ad Dardaniæ Episcopos. Ad Euphemium enim Constantinopolitanum conquerentem, quod Synodicam nondum a Gelasio accepisset, respondet Pontifex in hæc verba: *Apostolicam sedem institutum sibi noviter Sacerdotem, praeuntibus oportuisse dixisti literis indicare. Fuit quondam Ecclesiastica vetus hæc regula apud Patres nostros, quibus una Catholica Apostolicaque communio ab omni prævaricatorum libera pollutione con-*

stabat : nunc autem cum societatem præferre malitis extraneam, quam ad beati Petri purum redire illibatumque consortium, quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena ? quomodo dispositionis Apostolicæ antiqua fœdera præbeamus hominibus communionis extraneæ ?

Ad Laurentium in Macedonia Episcopum : *Quia mos est Romanæ Ecclesiæ Sacerdoti noviter constituto, formam fidei suæ ad sanctas Ecclesias prerogare ; hæc eadem compendiosa nimis brevitate studui renovare, ut sub qua fide vivendum sit, secundum statuta Patrum, in hac nostra epistola, propter brevitatem, sine fastidio lector agnoscat.*

Ad Episcopos Dardaniæ : *Regimen Apostolicæ sedis adepti, strepitu publico retardante, commissum nobis sacræ dispensationis officium, propriis, ut mos erat, literis nequivimus indicare, quo vestra fraternitas de communionis Domini munere nobiscum gratuletur.* Tum adversus grassantem hæresim Eutychianam exponit fidem, & sub finem addit : *Hac autem vestra dilectio etiam ad contiguas sibi quasque Provincias, vicinosque Pontifices faciat pervenire, ut Ecclesiarum Præsides, universa veritatis instructione percepta, mortiferam declinare valeant falsitatem.*

XXI. Sed quando Ecclesiastica hæc, quæ fuit apud Patres, vetus regula initium acceperit, obscurum est : licet tamen veritatis aliquid videre, si modo distinguantur duo in ejusmodi literis, alterum quod renuntiarent de ordinatione, alterum quod fidei expositionem contineret. Opinari siquidem non improbabiliter quispiam possit, primum fuisse semper, in eamque rem utiliter proferri testimonium Cypriani ad Cornelium recens ordinatum rescribentis : secundum, hujus licet mentio non reperiatur ante Gelasii tempora, extitisse tamen longe antea, ortumque duxisse, jam inde a temporibus Aureliani Imperatoris, id est, circiter annum Christi 270.

Nam Gelasius anno 493. testatur *morem fuisse Romanæ Ecclesiæ Sacerdoti noviter constituto, formam fidei suæ ad sanctas Ecclesias prerogare.* Mos ille igitur jam dudum obtinuerat. Testatur etiam, fuisse veterem apud Patres regulam : ergo obtinuerat ex longo tempore. Sed ex quo ? Non sane ab origine Ecclesiæ, neque primis duobus sæculis, siquidem nec ullum extat vestigium, nec ulla conjiciendi ratio, cum tunc lateret Ecclesia, minitantibus undique Imperatoriis mucronibus.

Restat ergo, ut mos ille tunc ortus sit, cum fides Ecclesiæ Romanæ patefieri potuit publice, ipsis etiam volentibus Imperatoribus, ut esset credendi norma & orthodoxiæ regula. Id vero contigit sub Aureliano primum, deinde sub Constantino : nam Aurelianus, quamvis ethnicus, adversus Paulum Samosatenum ab Synodo II. Antiochena exautoratum sancivit, ut illi Ecclesiæ Antiochenæ domus tribueretur, cui Romanæ Ecclesiæ Episcopus tribuendam censeret, quasi

diceret, eum haberi debere Catholicum Ecclesiæ Antiochenæ Præsulem, cujus fidem Romanę Ecclesię Episcopus probaret.

Constantinus vero, qui Ecclesiam a servitute eripuit, fecit, ut quod habet a Christo Ecclesia Romana docendi fidem orbis privilegium, in actum libere erumperet, & ab omnibus agnosceretur.

Hæc igitur opinio menti meæ insedit, jam inde ab ætate Aureliani, Episcopum Romanum, cum primum succederet in sedem Petri, qui jussus est fratres suos confirmare, ad omnem Dei populum formam fidei suæ, id est, catholicæ, misisse.

XXII. Mittebat vero ad Patriarchas, ut antea diximus, supparesque Patriarchis Præsules autocephalos. Id constat partim ex Gelasio, partim ex Gregorio Magno: nam ille ad Macedones, & Dardanos epistolas dedit, hic ad Joannem Constantinopolitanum, Eulogium Alexandrinum, Gregorium Antiochenum, Joannem Hierosolymitanum, & Anastasium itidem Antiochenum literas a paribus, quibus suæ fidei professionem complexus est. *Lib. 1. ep. 24.*

Observandum porro ex Gelasio & Gregorio, Pontifices Synodicas suas ad Præsules schismate divisos non misisse; misisse vero ad eos, qui etsi dejecti per vim & injuriam forent de throno, manebant tamen in communione sedis Apostolicę factum improbantis. Nam Gelasius neque ad Joannem Constantinopolitanum scripsit, neque ad Thessalonicensem Episcopum, propterea quod uterque erat Acaciano schismate impeditus; scripsit tamen, & ad Dardanos subjectos Constantinopolitano Patriarchę, & ad Laurentium Lignidensis Ecclesię Pręsulem Thessalonicensi subditum, ut ne carerent communione fidei, qui suis Primatibus schismaticis non consentiebant.

Dedit literas Gregorius ad Anastasium illum nobilem, qui dicitur Sinaita, ex Antiochena sede per injuriam expulsum, perinde ac ad alios Patriarchas, licet in ipsius locum inductus esset Gregorius; imo parilem epistolam dedisse non contentus, aliam misit, ubi post alia: ***Præterea, sicuti Patriarchis aliis paribus vestris, Synodicam vobis Epistolam direxi, quia apud me semper hoc estis, quod ex omnipotentis Dei munere accepistis esse, non quod ex voluntate hominum putamini non esse.***

XXIII. Synodica porro continebat tria vel quatuor: nuntium de ordinatione summi Pontificis, formam fidei, precum expostulationem, atque etiam exhortationem ad munus implendum. Id constat partim ex Synodica Gregorii Magni, partim ex Diurni formulis.

XXIV. Ex his apparet, quo fine mitteretur, nimirum, ut Christi ovile foret unum, ut oves pastoris sui vocem audirent & sequerentur, ut Ecclesiæ unitas, cujus vinculum est fides, ac membrorum capitisque consensio, integra servaretur: nam literis, & pastor oves,

cum darentur ; & oves paſtorem, cum reciperentur, agnoſcebant.

XXV. Obtinuit mos ille, quamdiu Eccleſia Orientalis ab Occidentali non receſſit. Poſtquam vero dirum ſchiſma alteram ab altera diſtraxit, jam non fuit opportunum, neque ſcribere fidei formam ad homines, qui ſedem Apoſtolicam erroris arguerent : neque caritatis paternę vinculo complecti eos, qui per ſuperbiam amplexus paternos repellerent.

XXVI. Paucorum porro Pontificum Synodicæ ad nos pervenerunt. Curioſe inquiſivi, nec inveni plures extra Diurnum, quam quatuor Gelaſii I. Pelagii I. Gregorii Magni, & Leonis IX. ſi tamen hęc poſtrema, exacte loquendo, Synodica dici debet. Iſtas hunc in locum referre operæ pretium eſt : collatæ enim cum his, quas Diurnus exhibet, non mediocriter ad eccleſiaſticam doctrinam conducunt.

XXVII. Gelaſius igitur in epiſtola mox laudata ad Laurentium Lignidenſem : *Confitemur, inquit, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum Filium Dei unigenitum, ante omnia quidem ſæcula, ſine principio, ex Patre natum ſecundum deitatem ; in noviſſimis autem diebus de ſanctiſſima Virgine Maria eumdem incarnatum, & perfectum hominem ex anima rationali & corporis ſuſceptione, homouſion Patri ſecundum deitatem, & homouſion nobis ſecundum humanitatem : duarum enim naturarum perfectarum unitas facta eſt ineffabiliter, propter quod unum Chriſtum eumdem Filium Dei & hominis, unigenitum a Patre, & primogenitum ex mortuis confitemur : ſcientes quod quidem coæternus ſit ſuo Patri ſecundum divinitatem, ſecundum quam opifex eſt omnium, & naſci dignatus ſit, poſt conſenſionem ſanctiſſimæ Virginis, cum dixit ad Angelum :* Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum.

Ineffabiliter ſibi ex ipſa ædificavit templum, & ſibi univit, quod non coæternum de ſua ſubſtantia e cælo detulit corpus, ſed ex maſſa noſtræ ſubſtantiæ, hoc eſt, ex Virgine hoc accipiens, & ſibi uniens, non Deus Verbum in carnem verſus eſt, neque ut phantaſma apparuit, ſed inconvertibiliter & incommutabiliter ſuam conſervavit eſſentiam, primitiaſque naturæ noſtræ ſuſcipiens, ſibi univit.

Nam Deus Verbum has noſtræ naturæ primitias multa ſibi bonitate unire dignatus eſt, qui non permixtus, ſed in utriuſque ſubſtantia unus & ipſe viſus, ſecundum quod ſcriptum eſt : Solvite templum iſtud, & in tribus diebus reſſuſcitabo illud. *Solvitur enim Chriſtus Jeſus, ſecundum meram ſubſtantiam, quam ſuſcepit, & ſolutum ſuſcitat proprium templum, hoc ipſe ſecundum divinam ſubſtantiam, ſecundum quam & omnium artifex eſt.*

Numquam autem poſt reſurrectionem unitionis noſtræ naturæ diſceſſit a proprio templo, nec diſcedere poteſt propter ineffabilem ſuam benignitatem, ſed eſt ipſe Dominus Jeſus Chriſtus paſſibilis & impaſſibilis ;

passibilis secundum humanitatem, impassibilis secundum divinitatem.

Suscitavit igitur suum templum Deus Verbum, & in se natura nostræ resurrectionem & renovationem operatus est, & hanc Dominus Christus noster Deus, postquam resurrexit a mortuis, discipulis suis ostendebat dicens: Palpate me & videte quoniam Spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodum me videtis habere. *Non dixit*, quemadmodum me dicitis esse, *sed* habere: *ut & qui habet, & qui habetur considerans, non permixtionem, non conversionem, non mutationem, sed unitatem factam respicias. Propterea & fixuras clavorum, & fixionem lanceæ demonstravit, & cum discipulis manducavit, ut per omnia resurrectionem nostræ naturæ in se renovatam doceret.*

Et quia secundum beatam divinitatis substantiam inconvertibilis est, incommutabilis, impassibilis, immortalis, nullius indigens, perficiens omnia, passiones permisit proprio inferri templo, quod virtute propria suscitavit, & per propriam perfectionem templi sui, renovationem nostræ naturæ operatus est.

Qui autem dicunt subtilem hominem Christum, aut passibilem Deum, aut in carnem versum, aut congenitum habuisse corpus, aut de cælo hoc detulisse, aut phantasma esse, aut mortalem dicentes, Deum Verbum indiguisse, ut a Patre suscitaretur, sine anima corpus, aut sine sensu hominem suscepisse, aut duas substantias Christi, secundum permixtionem confusas, unam factam fuisse substantiam; & non confitentes Dominum nostrum Jesum Christum duas esse naturas inconfusas, unam autem personam, secundum quod unus Christus, unus idem filius, istos anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.

Expositio ista fidei, tota quanta est, pertinet ad veritatem incarnationis adversus hęreses ea tempestate grassantes, quas inter Apollinariana, Nestoriana, & Eutychiana eminebant.

XXVIII. Pelagius I. in epistola ad Regem Childebertum, apud quem calumniose accusatus fuerat, quasi de Incarnatione Verbi divini non perinde sentiret, ac S. Leo, post laudatum, quem aliis literis receperat, Leonis tomum, priorumque quatuor Synodorum honorificam mentionem.

Credo, inquit, *in unum Deum, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, Patrem scilicet omnipotentem, sempiternum, ingenitum: Filium vero ex ejusdem Patris substantia genitum, ante omne omnino vel temporis vel cujusquam initium, de omnipotente omnipotentem, aqualem, consempiternum, & consubstantialem genitori: Spiritum quoque sanctum omnipotentem, utrique, Patri scilicet ac Filio, aqualem, consempiternum atque consubstantialem, qui ex Patre intemporaliter cedens, Patris est Filiique Spiritus. Hoc est tres personas, sive tres subsistentias unius essentiæ, sive naturæ, unius virtutis, unius operationis, unius beatitudinis,*

atque unius potestatis, ut trina sit unitas, & una sit Trinitas, juxta vocem Dominicæ veritatis, dicentis : Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.

In nomine, inquit, non nominibus, ut & unum Deum, per indistinctum divinæ essentiæ nomen ostenderet, & personarum discretionem suis demonstratam proprietatibus edoceret : quia dum tribus unum deitatis nomen est, æqualitas ostenditur personarum, & rursus æqualitas personarum nihil extraneum, nihil accidens in eis permittit intelligi : ita ut & unusquisque eorum verus perfectusque sit Deus, videlicet ex plenitudine divinitatis, nihil minus in singulis, nihil amplius intelligatur in tribus.

Ex hac autem sancta & beatissima atque consubstantiali Trinitate, credo atque confiteor, unam personam, id est, Filium Dei, pro salute humani generis, novissimis temporibus descendisse de cælo, nec patriam sedem, nec mundi gubernacula relinquentem, & S. Spiritu superveniente in beata Virgine Maria, atque obumbrante ei virtute Altissimi, eumdem Verbum ac Filium Dei in utero ejusdem sanctæ Virginis Mariæ clementer ingressum, & de carne ejus sibi unisse carnem anima rationali & intellectuali animatam.

Nec ante creatam esse carnem, & postea supervenisse Filium Dei, sed sicut scriptum est, Sapientia ædificante sibi domum, mox carnem in utero Virginis, mox Verbi Dei carnem factam, exindeque, sine ulla permutatione aut conversione Verbi carnisque naturæ, Verbum ac Filium Dei factum hominem, unum in utraque natura, divina scilicet & humana, Christum Jesum, Deum verum, eumdemque verum hominem processisse, id est, natum esse, servata integritate materna virginitatis, quia sic eum virgo permanens genuit, quemadmodum virgo concepit. Propter quod eamdem beatam Virginem Mariam Dei genitricem verissime confitemur : peperit enim incarnatum Dei Verbum.

Est ergo unus atque idem Jesus Christus verus Filius Dei, & idem ipse verus filius hominis, perfectus in deitate, & idem ipse perfectus in humanitate, ut pote totus in suis, & idem ipse totus in nostris : sic per secundam nativitatem sumens ex homine matre quod non erat, ut non desisteret esse quod per primam, qua ex Patre natus est, erat.

Propter quod eum ex duabus & in duabus manentibus indivisis inconfusisque credimus esse naturis. Indivisis quidem; quia & post assumptionem naturæ nostræ unus Christus Filius Dei permansit & permanet : inconfusis autem, quia sic in unam personam atque subsistentiam adunatas credimus esse naturas, ut utriusque proprietate servata, neutra converteretur in alteram. Ac propterea, sicut sæpe diximus, unum eumdemque Christum esse verum Filium Dei, & eumdem ipsum verum filium hominis confitemur, consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis eumdem secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato, passibilem carne, eumdem ipsum impassibilem deitate.

Quem

Quem sub Pontio Pilato sponte pro salute nostra passum esse carne confitemur, crucifixum carne, mortuum carne, resurrexisse tertia die, glorificata & incorruptibili eadem carne, & conversatum post resurrectionem cum discipulis suis ac multis modis evidenter eis ostendisse sui corporis veritatem, & quadragesimo die videntibus eisdem discipulis ascendisse in caelos; sedere etiam ad dexteram Patris, credo & confiteor, secundum testificationem angelorum, sicut ascendit in caelos, ita venturum judicare vivos & mortuos. Omnes enim homines ab Adam usque ad consummationem saeculi natos & mortuos, cum ipso Adam ejusque uxore, qui non ex aliis parentibus nati sunt, sed alter de terra, altera autem de costa viri, creati sunt: tunc resurrecturos esse confiteor, & adstare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bona, sive mala; & justos quidem per largissimam gratiam Dei, utpote vasa misericordiae in gloriam praeparata, aeternae vitae praemiis donaturum, in societate videlicet angelorum, absque ullo jam lapsus sui metu, sine fine victuros: iniquos autem, arbitrio voluntatis propriae, vasa irae apta in interitum permanentes, qui viam Domini, aut non agnoverunt, aut cognitam diversis capti praevaricationibus reliquerunt, poenis aeterni atque inextinguibilis ignis, ut sine fine ardeant, justissimo judicio traditurum.

Nullus sermo fit de V. Synodo, quoniam adhuc in Galliis male audiebat, quasi Calchedonensi repugnaret: fit autem de praedestinatione & vasis misericordiae, propterea quod quaestiones ea de re adhuc movebantur in regno Childeberti, quamvis Arausicana II. Synodus habita ann. 529. sententiam dixisset, eamque Bonifacius II. confirmasset.

XXIX. Gregorius I. ad Patriarchas scribens more majorum, post expositas prolixe oneris pastoralis difficultates, imploratasque fratrum preces, quibus ad implendum munus juvetur, sic habet: *Praeterea*, quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, *sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor.... Quintum quoque Concilium pariter veneror*, &c. quae pag. 160. allata sunt.

XXX. Quinque Synodorum susceptio fuit his temporibus plena certaque fidei Catholicae expositio, Quintaeque idcirco facta est distinctior expressiorque mentio, quoniam a multis nondum recepta fuerat, & in ipsa quoque Italia, vicinisque locis schismatici adhuc movebant turbas, a quibus se discernere, Catholicorum intererat.

§. IV. *De prima professione fidei.*

XXXI. HACTENUS de professionibus fidei generaliter, nunc de singulis: & de prima quidem observavimus duo: al-

terum, eam circa septimum sæculum successisse Symbolo, quod eo usque in usu fuerat, pro temporibus tamen additamenta quædam passum: alterum, suis & ipsam accessionibus affectam fuisse, prout a septimo sæculo, quo usurpari cœpit, recessum est longius ad tempus, quo desiit: utrumque abunde in notis probatum est.

XXXII. Restat inquirere, quo tempore desierit: erat adhuc in usu ætate Yvonis Carnotensis, ut in præfatione diximus, id est, ann 1115. imo & anno 1294. quo anno Bonifacius VIII. S. Celestino V. successit: eam enim in ordinatione sua emisit, ut est apud Bzovium, ex MS. Vatic. Libet initium huc adducere: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Amen. Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, Indictione octava. Ego Benedictus Caietanus S. R. E. Diaconus Cardinalis, & Electus, ut fiam per Dei gratiam.* Cætera, quæ sequuntur, sunt eadem omnino, quæ in Baroniana.

XXXIII. Videtur desiisse sæculo sequenti: nam Constantienses eam velut antiquatam aliquatenus revocare velle ad usum visi sunt, cum sess. 39. statuerunt, qua formula summus Pontifex, antequam ipsius electio publicaretur, fidem suam profiteretur. Sic enim edicunt.

Quanto Romanus Pontifex eminentiori inter mortales fungitur potestate, tanto clarioribus ipsum decet fulciri fidei vinculis, & sacramentorum Ecclesiasticorum observandis ritibus alligari. Eapropter, ut in futurum Romani Pontificis, in sua creationis primordiis, singulari splendore luceat plena fides, statuimus & ordinamus, quod deinceps quilibet in Romanum Pontificem eligendus, antequam sua electio publicetur, coram suis electoribus publice confessionem & professionem faciat infra scriptas.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen.

Anno a Nativitate Domini millesimo, &c. Ego N. electus in Papam, omnipotenti Deo, cujus Ecclesiam suo præsidio regendam suscipio, & beato Petro Apostolorum Principi, corde & ore profiteor, quamdiu in hac fragili vita constitutus fuero, me firmiter credere & tenere sanctam fidem catholicam, secundum traditiones Apostolorum, generalium Conciliorum, & aliorum sanctorum Patrum, maxime autem sanctorum octo Conciliorum generalium, videlicet primi Nicæni, secundi Constantinopolitani, tertii Ephesini, quarti Calchedonensis, quinti & sexti Constantinopolitanorum, septimi item Nicæni, octavi quoque Constantinopolitani, necnon Lateranensis, Lugdunensis, & Viennensis, generalium etiam Conciliorum; & illam fidem usque ad unum apicem immutilatam servare, & usque ad animam & sanguinem confirmare, defensare, & prædicare. Ritum pariter Sacramentorum Ecclesiasticorum catholicæ Ecclesia traditum omnimodo prosequi & observare.

Hanc autem professionem meam per Notarium Scriniarium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, me jubente, scriptam propria manu subscripsi, & tibi omnipotenti Deo pura mente & devota conscientia super tali altari, &c. sinceriter offero, in præsentia talium, &c. Datum, &c.

XXXIV. Idem decreverunt Basileenses, eandemque statuerunt formam consensus, ut loquuntur, nisi quod Conciliis addiderunt Basileense, & confessioni pollicitationem atque juramentum. *Polliceor etiam fideliter laborare pro tuitione fidei catholicæ, & extirpatione hæresum ac errorum, reformatione morum, ac pace in populo Christiano. Iuro etiam prosequi celebrationem Conciliorum generalium, & confirmationem electionum, juxta decreta sacri Basileensis Concilii. Hanc autem professionem, &c.*

Ad hæc formam adjunxerunt, qua singulis annis summus Pontifex, anniversario die suæ exaltationis, inter Missarum solemnia, a primo Cardinali, de officio moneretur: quæ forma nonnihil habet simile monitis, quæ recens ordinatus Episcopus a summo Pontifice accipiebat, ut est in capite III. Diurni, tit. IX.

XXXV. Cum ab ordinatione Bonifacii VIII. ad decretum Constantiense effluxerint anni circiter 123. necesse est, eo temporis intervallo antiquatam esse veterem formulam. Incertum vero, qua definite intervalli parte: incertum etiam, quam ob causam. Neque enim audiendi sunt sedis Apostolicæ importuni quidam obtrectatores, qui quæ somniant, temere effutiunt, desiisse usum formulæ, in qua mentio fit Conciliorum, cum moveri cœpit quæstio, de Pontificum & Conciliorum autoritate comparata.

XXXVI. Non alia porro emissa est in ordinatione forma professionis a S. Celestino V. quam quæ a Bonifacio successore: quare ea etiam verba protulit sanctissimus Pontifex, quæ in forma fidei habentur. *Profiteor tibi, beate Petre Apostolorum Princeps, sanctaque tua Ecclesia, quam hodie tuo præsidio regendam suscipio, quod quamdiu in hac misera vita constitutus fuero, ipsam non deseram, non relinquam, non abnegabo, non abdicabo aliquatenus, nec ex quacumque causa, cujuscumque metus vel periculi occasione dimittam, nec me segregabo ab ipsa.*

XXXVII. Atque hinc præsertim argumentum suppetebat Bonifacii octavi hostibus, cur S. Celestini abdicationem illegitimam jactarent: quippe factam contra solemnem promissionem Deo Ecclesiæque factam. Verum hujus quæstionis nihil superest, quod prudenter tractari possit, post Bonifacii constitutionem Corpori Juris Canonici insertam, & Ægidii Romani aliorumque libros.

§. V. *De secunda professione fidei.*

XXXVIII. De secunda vero id nunc tractandum, quod attigimus in notis, lectore ad hunc locum remisso, si de sermone S. Leonis in die ordinationis habito edoceri vellet.

XXXIX. Sermonem hunc, qui primus omnium a sancto Pontifice dictorum numeratur, editi Codices, etiam qui nuper, factum dicunt *in die anniversario assumptionis ejus ad Romanæ sedis culmen & onus.* Irrepsisse vocem hanc *anniversario*, sermo ipse docet, seque habitum in ipso assumptionis die evidenter ostendit; quod quia nonnullius est ad historicam veritatem momenti, & apprime congruit loco, in quo versamur, exponendum est manifestius, ac comprobandum: sed prius proferendus sermo totus.

Psal. 144 v. 21. *Laudem Domini loquatur os meum, & nomen sanctum ejus anima mea ac spiritus, caro & lingua benedicat.* Quia non verecundæ, sed ingratæ mentis indicium est, beneficia tacere divina; & satis dignum est, a sacrificiis Dominicæ laudis obsequium consecrati Pontificis inchoare; *quia in humilitate nostra memor fuit nostri* Dominus, & benedixit nobis; quia *fecit mirabilia magna solus*, ut præsentem me cerneret vestræ sanctitatis affectio, quem fecerat necessitas longæ peregrinationis absentem. (Psal. 135. v. 23. Ibid. v. 5.)

Ago igitur Deo nostro gratias, & semper acturus sum *pro omnibus quæ tribuit mihi*: vestri quoque favoris arbitrium debita gratiarum actione concelebro, evidenter intelligens, quantum mihi possint reverentiæ, amoris & fidei studia vestræ dilectionis impendere, animarum vestrarum salutem pastorali sollicitudine cupienti, qui tam sanctum de me, nullis admodum præcedentibus meritis, judicium protulistis. (Psal. 115. v. 3.)

Obsecro igitur per misericordias Domini, juvate votis, quem desideriis expetistis, ut & Spiritus gratiæ maneat in me, & judicia vestra non fluctuent, præstet in commune nobis omnibus pacis bonum, qui vobis unanimitatis studia infudit: ut omnibus diebus vitæ meæ in omnipotentis Dei servitium, & ad vestra paratus obsequia, cum fiducia possim Dominum deprecari: *Pater sancte, conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi*, semperque proficientibus vobis ad salutem, *magnificet anima mea Dominum*, & in futuri retributione judicii ita mihi apud justum judicem sacerdotii mei ratio subsistat, ut vos mihi per bona opera vestra sitis *gaudium*, vos *corona*, qui bona voluntate sincerum præsentis vitæ testimonium præstitistis. (Joan. 17. v. 11. Luc. 1. v. 46. 1. Thess. 2. v. 19.)

Honorabilem igitur mihi, dilectissimi, hodiernum diem fecit divina dignatio, quæ dum humilitatem meam in summum gradum provehit, quod neminem suorum sperneret, demonstravit: unde etsi ne-

ceffarium eft trepidare de merito, religiofum eft tamen gaudere de dono, quoniam qui mihi oneris eft autor, ipfe mihi fiet adminiftrationis adjutor: & ne fub magnitudine gratiæ fuccumbat infirmus, dabit virtutem, qui contulit dignitatem.

Recurrente igitur per fuum ordinem die, quo me Dominus Epifcopalis officii voluit habere principium, vera mihi in gloriam Dei caufa eft lætandi, qui mihi, ut multum a me diligeretur, multa dimifit; & ut mirabilem faceret gratiam fuam, in eum munera fua contulit, in quo meritorum fuffragia non invenit. Quo opere fuo Dominus, quid cordibus noftris infinuat, quidve commendat, nifi ut de juftitia fua nemo pręfumat, & de ipfius mifericordia nemo diffidat? Quæ tunc evidentius præeminet, quando peccator fanctificatur, & abjectus erigitur. Neque enim de qualitate noftrorum operum pendet cæleftium menfura donorum, aut in ifto fæculo, in quo tota *vita tentatio est*, hoc unicuique retribuitur, quod meretur, ubi *fi iniquitates Dominus obfervaret, nullus judicium fuum fuftineret.* Iob 7. v. 1. Pfal. 129. v. 3.

Magnificate ergo, dilectiffimi, *Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus in invicem*, ut tota ratio celebritatis hodiernæ ad laudem fui referatur autoris: nam quod proprie ad affectum animi mei pertinet, confiteor me plurimum de omnium veftrum devotione gaudere; cumque hanc venerabilium confacerdotum meorum fplendidiffimam frequentiam video, angelicum nobis in tot fanctis fentio intereffe conventum. Nec dubito nos abundantiore hodie divinæ præfentię gratia vifitari, quando fimul adfunt, & uno lumine micant tot fpeciofiffima tabernacula Dei, tot membra excellentiffima corporis Chrifti. Pfal. 33. v. 4.

Nec abeft, ut confido, ab hoc cœtu etiam beatiffimi Apoftoli Petri pia dignatio & fida dilectio: nec veftram devotionem ille deferuit, cujus nos reverentia congregavit. De veftro itaque & ipfe gaudet affectu, & in confortibus honoris fui obfervantiam Dominicæ inftitutionis amplectitur, probans ordinatiffimam totius Ecclefiæ caritatem, qua in Petri fede Petrum forte fufpicit, & a tanti amore paftoris, nec in perfona tam imparis tepefcit heredis.

Ut ergo hæc pietas, dilectiffimi, quam erga humilitatem meam unanimiter exhibetis, fructum fui ftudii confequatur, mifericordiffimam Dei noftri clementiam fupplices obfecrate, ut in diebus noftris expugnet impugnantes nos, muniat fidem veftram, multiplicet devotionem ac dilectionem, augeat pacem, meque fervulum fuum, quem *ad oftendendas divitias gratiæ fuæ*, gubernaculis Ecclefiæ voluit præfidere, fufficientem tanto operi, & utilem veftræ defenfioni dignetur efficere, & ad hoc tempora noftrę fervitutis extendere, ut proficiat devotioni, quod fuerit largitus ætati, per Chriftum Dominum noftrum. Amen.

XXXX. Si attentius sermo consideretur, singulaque ipsius diligentius perpendantur, confectum fatebitur quisque, id quod intendimus. Quorsum enim verba hæc. *Dignum est a sacrificiis Dominicæ laudis obsequium consecrati Pontificis inchoare*, &c. *ut præsentem me cerneret vestra sanctitatis affectio, quem fecerat necessitas longa peregrinationis absentem*, &c. *vestri quoque favoris arbitrium debita gratiarum actione concelebro*, &c. *Obsecro igitur, juvate votis, quem desideriis expetistis, ut & Spiritus gratia in me maneat, & judicia vestra non fluctuent*, &c. *Honorabilem igitur mihi hodiernum diem fecit divina dignatio, qua dum humilitatem meam in summum gradum provehit*, &c. *Recurrente igitur die, quo me Dominus Episcopalis officii voluit habere officium*, &c.

Rom. 9. v. 23. XXXXI. Quorsum, inquam, hęc verba, si anniversarius dies significari debeat & non ipsemet natalis? Quorsum dicitur, *obsequium consecrati Pontificis inchoari?* Quorsum mentio *reditus a longa peregrinatione?* Quorsum actio gratiarum pro electione? Quorsum præsentis temporis verbum *provehit*, si jam unum saltem annum totum in Pontificali sede transegisset?

XXXXII. Iis igitur, a quibus tituli sermonibus Leonis additi sunt, imposuerunt hæ voces, *Recurrente igitur die, quo me Dominus Episcopalis officii voluit habere principium.* Visæ sunt enim recursum anniversarii diei, & non solius feriæ, post septem hebdomadas, innuere.

XXXXIII. Adde quod adjuncta omnia historica electionis assumptionisque idipsum ostendunt: nam cum Sixtus præcessor exiisset e vita die 28. Martii, Leo qui procul in Galliis, ad reconciliandos Aëtium & Albinum dissidentes, versabatur, unanimi studio electus est, missaque legatione, Romam, quo post quadraginta dies venit, ad Pontificatum ineundum revocatus; quo temporis intervallo & mira quadam pace omnia transacta sunt, & plurimi Præsules ad ordinationis festivitatem confluxerunt, & maximo omnium plausu peracta consecratio, recurrente electionis die, ut scilicet, qui electus fuerat feria 6. quæ dies 29. Martii, ordinaretur eadem feria, quæ dies 10. Maii, cum vacasset nimirum sedes amplius 40. diebus, ut est in Chronico credito Prosperi, vel ut habetur apud emendatum Anastasium, 42. diebus.

§. VI. *De causa Honorii summi Pontificis, & VI. Synodi generalis.*

ATTIGIMUS etiam in notis ad hanc professionem, pauca de Honorio Papa, qui tamen in ea damnatur: operæ pretium est, de causa tanta disserere, quoniam a variis varie agitatur, & ex eo loco

in quo versamur, definiri potest, quomodo diximus in Præfatione, id est, salva sedis Apostolicæ & œcumenicæ Synodi reverentia.

I. Anceps visa est in hunc usque diem difficilisque illa causa, non ipsa per se, opinor, sed quoniam animorum affectio autores in partes divisit: omnes enim fere ad disputationem afferunt præjudicatam sententiam, aliis Honorium nolentibus a sexta Synodo damnatum, aliis aliquid contrarium vehementer volentibus. Qui nolunt damnatum, illi ut plurimum contendunt acta Synodi, quæ habentur, esse corrupta; sunt tamen ex iis qui Synodum errasse pugnent. Qui damnatum volunt, hi partim affirmant Synodum errasse, partim Honorium Monothelismi insimulant: atqui tria hæc corrupta esse acta, errasse Synodum, Honorium Monothelitam fuisse, difficilia creditu, imo improbabilia merito videri queunt: nam corrupta esse acta, nemo nunc affirmanter defenderit, qui bona fide rem agat; reliqua autem duo offendunt animos eorum, qui vel Synodum, cui præsedit Spiritus sanctus; vel sedem Apostolicam, in qua fides Petri immobiliter manet, venerantur & colunt.

II. Operæ pretium est, incredibilitatem horum trium demonstrare, ut discussis vanarum commentationum nebulis, veritas affulgens, & actorum integritati, & Synodi sententiæ, & sedis Apostolicæ puritati, honorifice consulat.

III. Ut id vero præstetur, probandum est primo, adulterata non fuisse acta sextæ Synodi, tum ab eadem Synodo Honorium re ipsa damnatum, postea nec illam errasse, nec illum Monothelitarum hæresi infectum fuisse; sed prius de Monothelismo aliquid breviter prælibandum.

IV. Docet tria fides catholica, I. duas esse in Christo naturas, divinam & humanam; II. eas substantialiter conjungi; III. conjunctionem hanc substantialem esse tantum hypostaticam. Substantialem naturarum unitionem aliqui, cum assequi non valerent, Nestorianismum de duabus in Christo personis excogitarunt; alii cum intelligere non possent substantialem unionem, quæ hypostatica tantum esset, hæresim de una in Christo natura pepererunt. Peccarunt hi & illi, sed priores per defectum, solam unionem σχετικὴν agnoscentes; posteriores per excessum, fingentes, aut Verbum informasse carnem instar animæ ac mentis, aut naturas duas confusas fuisse, aut ineffabilem quandam alterius in alteram contigisse conversionem, qua fieret, ut cum ante unitionem duæ extitissent, post unitionem unica remaneret, sed quæ tamen alterius speciem retineret, eaque se indueret.

V. Primus error fuit Arianorum & Apollinarii; secundus Polemonis; postremus Eutychis, aut Armenorum potius Monachorum, qui de liro seni illuserunt.

VI. Eutyches igitur Incarnationem eo fere modo factam asseruit,

quo solent Catholici consecrationem Eucharistiæ, conversione scilicet alterius substantiæ in alteram, specie illius quæ convertitur, remanente alterique adhærente: dicebat nempe naturam humanam, cum *Verbum caro factum est*, conversam ita in Verbum, ut remaneret tamen humana species, qua indutum Verbum perinde incurreret in oculos, ac Christi corpus, specie panis post peractam conversionem remanente obvelatum, ferit sensus.

VII. Inde vero consequebantur plurima, sed hæc maxime sex. I. unicam esse reipsa post unitionem naturam, cum antea fuissent duæ, itaque interpretabatur Eutyches Cyrilli dictum de una post unitionem incarnata Verbi natura. II. Christum esse Deum οὐσιωδῶς, hominem specie. III. Verbum vere esse natum ex Virgine, vere passum ac crucifixum. IV. unicam fuisse Christi operationem, unam voluntatem. V. adhæsisse Eutychem Docetis hæreticis, qua parte negabat humanam naturam reipsa manere. VI. consensisse ex parte Ario & Apolinario, perfectam non agnoscentibus in Christo humanitatem.

VIII. Error ille, ut potentissimis duobus nitebatur præsidiis, autoritate Cyrilli, ementita quidem, sed credita; & vera Eutychis formidolosaque, propter Chrysaphium Eunuchum, potentia, ita exiguo tempore incredibiliter invaluit: nam & Ægyptum fere totam obtinuit, propter Cyrilli nomen; & Constantinopoli dominata est, propter Chrysaphium; & apud Monachos Orientis altas egit radices, ob Eutychis Monachi famam, ac speciem sanctitatis.

IX. Damnatus est Constantinopoli primum a sancto Flaviano; deinde Romæ a Leone Magno; denique Calchedone a sexcentis & triginta Patribus: extinctusque videri tunc potuit, & revera erat, nisi alte animis hominum de vulgo insedisset vana quædam opinio, inter Eutychis & Nestorii partes nihil esse medium, & eum qui duas naturas fateretur, adhærere Nestorio; qui unam personam, Eutychi: naturam enim a persona, hoc in negotio, vulgus non discernebat.

X. Post concilium Calchedonense Oriens tres in partes scissus est: nam Concilii definitionem alii omnino rejecerunt, alii omnino receperunt: nonnulli partim rejecerunt, partim receperunt: receperunt omni ex parte Catholici, Eutychiani omni ex parte rejecerunt; tertiam viam ingressi sunt, qui a Græcis διακρινόμενοι, a Latinis Hæsitantes dicti: ex his ortum Monothelitæ habuerunt.

XI. Nonnulli enim, cum autoritate Concilii cogerentur, duas fateri in Christo naturas, καθ' ὑπόστασιν unitas, nec adhuc tamen deposuissent animo præjudicium illud Apolinarii, quod Cyrillus refert in Apologetico ad Theodosium, uniri substantialiter non posse, sed σχετικῶς tantum, quæ singula perfecta essent, atque ita eo requiri, ut aliquid uni desit, quod ab altero suppleatur: cumque illud, quod desse

deesse deberet, in neutra natura reperire possent; utraque enim integra & perfecta inerat Christo, divina quidem, quia simplex est; humana vero, quoniam carni neque anima humana deerat, neque mens. Id in operatione ponendum censuerunt, atque ita unam dixerunt esse Christi operationem & unam θέλησιν, seu voluntatem, eamque divinam; unde etiam nacti sunt appellationem Monothelitarum.

XII. Fuerunt, fateor, argumenta alia, quibus se postmodum hæresis stabilire conata est: sed erat præcipuum in eo, quod dixi, præsidium, si modo, quod visum omnibus fere communiter Patribus, Monothelitæ inter Eutychianos, aut Apolinaristas potius, censentur: nam alia illa, quæ protulerunt, adducere pro se ipsi quoque potuerunt Nestoriani, qui revera Monothelitæ extiterunt, antequam hoc nomen audiretur: definiebant scilicet Christum, hominem a Verbo ἐνεργούμενον, aiebantque hominem divini Verbi merum esse instrumentum, illudque simile ferramentis, quibus artifex utitur, quibusque motum imprimit, cum a se nullum prorsus habeant.

XIII. Inde factum est, ut in epistola Agathonis Papæ ad Constantinum Imperatorem, quæ in sexta Synodo act. 4. relecta est, inter recensenda testimonia hæreticorum pro una operatione, de Nestorio hæc habeantur. *Item ex libro I V. Nestorii hominicolæ, quem inscripsit præclaræ initiationis.* (ἐπαινετοῦ μυήσεως) *Inconfusas custodimus naturas, non secundum substantiam unitas, sed voluntate; propter quod earum unam voluntatem, operationem, & dominationem statuimus, dignitatis æqualitate ostensa. Deus enim Verbum assumens, quem prædestinavit hominem, per potestatis rationem, ad eum non est secretus, propter præstitutum affectum.*

XIV. Quam vero voluntatem Monothelitæ intelligerent, & humanæ naturæ detraherent, facultatem ipsam volendi, an solam operationem, disputant recentiores Theologi; sed immerito, ut mihi quidem videtur: controversiam enim fidei, eamque maximam, imprudenter revocant ad levem illam Philosophorum quæstionem, utrum facultates animæ reipsa differant ab ipsius substantia; si enim non differant, qui possit abesse volendi facultas, ubi anima est?

XV. Volebant igitur, in quo erant hæretici, humanam in Christo naturam esse instrumentum divinæ personæ: instrumentum inquam, non quod ageret cum ageretur, ut sentit Ecclesia; sed quod ageretur tantum, aut potius pateretur, instar instrumentorum vitæ expertium, quæ ex se, suoque proprio motu agunt nihil, sed pure patiuntur ab artifice.

XVI. Ita vero si constituta sit Monothelitarum hæresis, consonant mirifice omnia, quæ vel ipsi pro se afferunt, vel ipsis Catholici objiciunt. Proferunt illi pro se duo potissimum, nempe quod, cum ita

sentiunt, & a damnatis in Concilio Calchedonensi hęreticis recedant longe, & Christi dignitati, ut qui maxime, consulant.

XVII. Damnati sunt, inquiebant, in Concilio Calchedonensi Arius, Apollinarius, Nestorius, Eutyches, & confusionis autor Polemon. Ab his recedimus longe, & ab Ario quidem ac Apollinario, quoniam in Christo naturas duas integras perfectasque fatemur; ab aliis autem, propterea quod, & unitionem hypostaticam naturarum admittimus, contra Nestorium; & post unitionem naturas duas agnoscimus, adversus Eutychem; & confusionem naturarum rejicimus, contra Polemonem.

XVIII. Ad dignitatem Christi, quod huc attinet, faciunt pręsertim duo, unitas, atque impeccabilitas. Unitati consulere sibi Monothelitæ videbantur: primum, quod uni eidemque Verbo tribuerent omnia, quæ dicuntur de Christo, humana & divina. Deinde, quod non dividerent voces Evangelicas & Apostolicas de Christo. Denique, quod Deum vere natum de Virgine assererent, vereque passum & mortuum.

XIX. Impeccabilitatem Christi illęsam servare se jactabant, cum peccati radicem omnem evellerent, pugnam scilicet judiciorum & voluntatum. Neque enim duas in Christo operationes voluntatesque ponebant, sed unicam, quæ Dei foret: sic enim ratiocinabantur. Voluntas eo ipso quod creata sit, peccabilis est: si qua igitur ejusmodi in Christo ponatur, Christus peccabilis dicitur: non est autem peccabilis Christus: non est igitur in eo voluntas creata. Deinde ubicumque sunt voluntates duæ, & illę quidem duarum differentium naturarum propriæ, potest esse pugna; sic enim in homine voluntas carnis & voluntas spiritus pugnant. Pugnare vero voluntatem humanam cum divina, peccare est: peccare igitur posset Christus, si humanam haberet voluntatem: peccare autem non potest, non habet igitur humanam voluntatem.

XX. Hæc pro se hæretici, Catholici vero præter varios scripturæ locos, quibus humana in Christo anima voluntasque probatur, objiciebant potissimum quatuor. I. Quod unius voluntatis assertores cum Docetis, Apollinarianisque, & Nestorianis, ac Eutychianis sentirent. II. Quod repugnarent Apostolo Christum docenti, fratribus per omnia similem factum, præter peccatum. III. Quod Incarnationis perfectionem tollerent. IV. Quod perimerent veritatem redemptionis hominum per Christum.

XXI. Objiciebant ista Catholici, paradoxe quidem in speciem, sed reipsa vere: quantumvis enim verbis catholicis hæretici errorem dissimularent, re vera tamen sentiebant, & cum Docetis, saltem ex parte, videbatur enim esse humana in Christo voluntas, quæ nulla erat: &

cum Apollinarianis, quia ubi est natura rationis particeps, necesse est etiam esse naturalem ipsius operationem: & cum Eutychianis, quoniam ut omnes Patres adversus Trinitatis ὁμουσίου impugnatores assumunt, ubi una est operatio, una quoque natura est: & denique cum Nestorianis, humana siquidem Christi natura, si voluntate propria, quæ libera, careat, merum est Verbi divini instrumentum, operationis naturalis expers; Christusque aliud nihil est, quam homo a Verbo ἐνεργούμενος.

XXII. Deinde clamat Apostolus *debuisse Christum per omnia fratribus similari*, excepto peccato, ut interpretantur Patres: non potuit vero tanta similitudo intercedere, si Christo defuit, quod in aliis præstantissimum est αὐτεξούσιον, id est, operatio animæ rationalis propria. *Heb. 2. v. 17.*

XXIII. Postea Incarnatio peracta est eo fine, ut liberaretur homo a servitute peccati; si ergo Verbum voluntatem humanam non assumpsit, eam certe non liberavit, cum tamen ea vel maxime, vel sola per se serviret, quippe quæ proprie sola rea est: Verbum enim non liberavit nisi quod assumpsit, liberatio siquidem efficitur κατὰ τὸ σύμφυες, ut docent Patres.

XXIV. Denique redimere Christus homines non potuit, nisi merito & satisfactione; nullum vero est meritum, nulla satisfactio, ubi nulla operatio creata libera: nam mereri & satisfacere inferioris est, qui libere actiones passionesque idoneas superiori offenso exhibeat.

XXV. Ex his constat, quæ fuerit Monothelitarum hæresis: negabant scilicet ullam esse in Christo voluntatem liberam præter divinam, quæ humanam moveret, ut purum instrumentum artifex.

XXVI. Illa vero hæresis, ut salutis humanæ caput petebat, ita Catholicorum animos vehementer commovit: senserunt enim continuo agi de summa totius salutis, & id occulte moliri dæmonem, ut per ministros suos, speciem Catholicorum Calchedonensem fidem profitentium ementitos, persuaderet populis, aut piam esse unius operationis sententiam, aut quæstionem de una vel duabus voluntatibus esse levem, quæ silentio sopiri deberet potius, quam verbis agitari.

XXVII. Inde factum, ut Christianus orbis tres in partes scinderetur; aliis duas operationes singularum Christi naturarum proprias defendentibus; aliis unicam reipsa, eamque Dei propriam dicentibus; aliis denique ab unius aut duarum appellatione abstineri volentibus, quasi ad ὀρθοδοξίαν sufficeret, simpliciter operationem Christi Dei & hominis profiteri; cætera enucleatius exponere, superfluum atque etiam noxium. Duas voluntates operationesque Catholici dicebant, unicam Monothelitæ: nec unam, nec duas dici debere, edixit Constantius in Typo, causatus, eam fuisse Honorii Papæ sententiam. Quo jure id causatus sit, nunc videndum.

XXVIII. Parentum ætate multi, cum audirent hæreticos Honorio crimen heresis Monothelitarum objicere, & importune congerere testimonia, falsa quidem reipsa, sed probabilia tamen in speciem, crediderunt temere rem ita se habere; opinioque velut contestata obtinuit. Nunc vero postquam agitata est diligentius sanctiusque causa, pauci numero, iique vel suspectæ aliunde fidei, vel non maxime autoritatis, Honorium Monothelismi damnant, reliqui bene multi absolvunt.

XXIX. Quam illi inconsiderate sentiunt, tam illi circumspecte: neque enim aliter de quæstione scripsit Honorius, quam S. Leo, nisi quod fidei dogma sanctus Leo brevius pressiusque, prolixius Honorius exposuit. Ita S. Leo: *Agit utraque forma cum alterius communione, quod proprium est; Verbo scilicet operante, quod Verbi est; & carne exequente, quod carnis est.* Honorius: *Utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus: & divinam quidem, quæ Dei sunt, operantem; & humanam, quæ carnis sunt, exequentem*, &c.

XXX. Videtur ergo fere superfluum, diutius in hoc argumento versari, præsertim cum epistolæ duæ Honorii, quæ in sexta Synodo prolatæ sunt act. 12. & 13. si conferantur cum ipsa definitione fidei ab eadem Synodo composita, nulla in parte inveniantur differre, nisi quod, & in priore fit mentio unius voluntatis, & in utraque, per quamdam œconomiam, ad coercendas animorum contentiones, prohibetur, ne unius vel duarum operationum voces inter prædicandum usurpentur.

XXXI. Verum prior differentia nullius est momenti, posterior parvi ad rem, qua de agitur: nam una illa voluntas, cujus meminit Pontifex, nihil ad quæstionem Monothelitarum pertinet: fuit enim humana & spiritus propria, excludens eam dumtaxat, quæ carnis dicitur, quæque in nobis originis peccato infectis adversus rationem rebellat. Negavit id unum scilicet Honorius, quod & omnes Catholici, assumptam esse a Verbo naturam, in qua pugnantes inter se forent voluntates, & existeret fomes, ut aiunt, peccati. Istud aperto ostendunt hæc verba: *Unam fatemur voluntatem Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a Divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto, quæ ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata.* Et postea: *Non est itaque assumpta, sicut præfati sumus, a Salvatore vitiata natura, quæ repugnaret legi mentis ejus;* sed venit quærere & salvare quod perierat, *id est, vitiatam hominis naturam: nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori, quia super legem natus est humanæ conditionis*, &c.

XXXII. Hinc in sensum accipi debere verba Honorii, docent tres locupletissimi testes: Joannes Abbas, qui epistolam nomine Ho-

norii compofuit. Joannes IV. Honorii poft annum medium fucceffor, in Apologia; & fanctus Maximus Martyr, utriufque teftimonio fanctum Pontificem defendens, partim in difputatione cum Pyrrho, partim in epiftola ad Marinum.

XXXIII. Abbas igitur Joannes apud Maximum: *Unam voluntatem diximus in Domino, non Divinitatis ejus & humanitatis, fed humanitatis folius. Cum Sergius fcripfiffet, quod quidam duas voluntates in Chrifto contrarias dicerent, refcripfimus, Chriftum non duas voluntates contrarias habuiffe, carnis, inquam, & fpiritus, ficut nos habemus poft peccatum, fed unam tantum, qua naturaliter humanitatem ejus fignabat.*

XXXIV. Joannes IV. vel Joannes idem Abbas ipfius nomine: *Prædictus ergo deceffor meus docens de myfterio Incarnationis Chrifti, dicebat non fuiffe in eo, ficut in nobis peccatoribus, mentis & carnis contrarias voluntates: quod quidam ad proprium fenfum convertentes, Divinitatis ejus & humanitatis unam eum voluntatem docuiffe fufpicati funt; quod veritati omnimodis eft contrarium.*

XXXV. Obfervandum obiter ad hæc teftimonia, valere ipfa plurimum ad evertendam conjecturam nuperi Hiftoriæ Monothelitarum fcriptoris. Quærenti enim qua ratione poffet objectionem repellere, venit in mentem opinari, corruptionem, quam a Græcis factam in literis Honorii queritur Maximus, in eo fuiffe pofitam, quod pro *nova* voluntate, quam dixiffet Honorius, *unam* fubftituerint, cum Latinas voces interpretarent Græce. Verum fi res ita fe haberet, nec idonea foret interpretationis ratio, qua uterque Joannes utitur; nec tolerari poffet amborum patientia, de corruptione tacentium; imo nec ferri Joannis Diaconi focordia, qui Græcam epiftolam cum authentica Latina contulit in Synodo, nec de fraude tanti momenti Patres monuit.

XXXVI. Quid ergo, inquies, fexta Synodo fiet? an erravit & quidem fciens, cum poft utriufque Joannis folemnem, datis ad Imperatorem literis, expofitionem, Honorium damnavit, velut unius voluntatis affertæ, reumque ex fuis ipfius epiftolis peregit? Non erravit procul dubio fancta Synodus, cum foret œcumenica: ex fuis, fateor, epiftolis damnavit Honorium; fed quod unius voluntatis affertæ reum fecerit, id enimvero nego; imo contendo, non poffe quidquam ex Synodi actis afferri, unde id concludi queat, quod mox demonftrabitur, ubi de integritate actorum cum Baronio differuerimus.

XXXVII. Diximus orbem Chriftianum fciffum fuiffe tres in partes, propter motam de una Chrifti vel duabus voluntatibus a Monothelitis quæftionem. Ut pax Ecclefiæ redderetur, & orbi concordia, collectum eft fextum Concilium Conftantinopoli, in quo Catholici præ zelo & ardore veri dogmatis defendendi uno eodemque anathemate

perculerunt Ecthesim Heraclii & Typum Constantii, hoc est, unius operationis defensores Monothelitas, & Monothelitarum fautores, qui de una & duplici operatione taceri vellent.

XXXVIII. Hoc anathemate implicatus reperitur Honorius in actis Concilii, qualia nunc habentur: opinatur Baronius non haberi sincera, opinionemque suam ita probabilibus conjecturis confirmat, ut viris etiam doctis eam persuaserit. Sincera esse quæ habentur, contendunt alii, multisque & gravibus argumentis pugnant.

XXXIX. Ad opinionem suam firmandam Baronius argumentis quatuor utitur: ait enim, nec Honorii ex parte quidquam fuisse causæ, cur damnaretur; nec potestatem habuisse Synodum, qua primam sedem judicaret; nec fuisse tacituros, qui aderant, sedis Apostolicæ Legatos, si quid ejusmodi attentatum fuisset; nec adulteratorem denique adulterandique causas latere.

XL. Primum ex eo conficit. I. Quod epistolæ duæ Honorii nihil Monothelismi contineant, nec damnent ullomodo duas voluntates, nisi quæ mutuo pugnent, ut caro & spiritus: quod catholicum est. II. Quod in suis literis Agatho Honorii successor affirmet prædecessores suos integros fide purosque erroris extitisse. III. Quod literarum Agathonis momentum per se gravissimum augeat Synodi œcumenicæ autoritas, cum eas quasi ab ipso Petro conscriptas recepit.

XLI. Concludit alterum eo maxime argumento, quod prima sedes a nemine judicetur, eamque juris canonici regulam traditione, usu, & autoritate multorum, sive summorum Pontificum, sive Patrum, confirmat.

XLII. Jam vero tertium probat conjecturis. Legati, ait, si quid contra sedis Apostolicæ honorem tentari vidissent in causa Honorii, restitissent certe eodem, aut etiam majore studio, quam quo calumniam Vigilio in eadem Synodo illatam repulerunt: neque enim par tantum, sed etiam longe major ratio impellebat, siquidem Vigilii memoria remotior foret, Honorii pæne præsens. Deinde id unum Cardinales Legati sedis Apostolicæ Presbyteri duo, & Diaconus Joannes habuerunt in mandatis, *ut nihil præsumerent augere, vel minuere aut mutare, sed traditionem hujus Apostolicæ sedis, ut a prædecessoribus Apostolicis Pontificibus instituta est, sinceriter enarrare.* Missi vero ab Occidentali Synodo Episcopi in aliud nihil damnandum consentire poterant, quam quod ipsa Synodus, cujus erant vicarii, prius damnasset; alioquin peccassent in religionem sui muneris, & in observantiam sedis Apostolicæ, cujus integritas & fides videbatur lædi, vel ipsa capitis accusatione. At Synodus Occidentalis nihil statuerat in Honorium, nihil Pontificis tam sancti culpaverat.

XLIII. Quartum denique sic conficit. Theodorus damnatus est

in VI. Synodo, nec usquam actorum ipsius mentio fit: adulteravit igitur acta, & quidem priusquam ederentur, nomenque Honorii, deleto suo, substituit. Damnatum probat, partim quia Monothelita fuit, Macariique Antiocheni fidem subscripsit; partim quod nemini Synodus parcitum voluerit, qui in ea hæresi fuisset. Adulterasse acta, ex silentio colligit, insertosque post 11. actionem quaterniones, quibus damnatio Honorii contineretur, factamque adulterationem ante acta edita dataque Legatis sedis Apostolicæ, aliorumque Patriarcharum, exemplaria. Id vero facinoris quis tentare ausus, nisi is, cujus maxime intererat, fueratque in Romanos Pontifices vetus odium, ut qui ab Imperatore importunis precibus obtinuerat, ne Vitaliani nomen sacris diptychis inderetur. Perficere vero potuit quod tentare ausus, quoniam cum, defuncto Georgio, restitutus esset in sedem Constantinopolitanam anno 682. in potestate habuit acta ipsa authentica, priusquam ex urbe regia Legati Romani recederent: ipsis igitur ac aliis vitiata tradidit.

XLIV. Qui aliter quam Baronius de tanta causa sentiunt, illi ut duûm sunt generum, ita diversas ad primum Cardinalis argumentum responsiones adhibent. Qui Honorium credunt Monothelismi reum, negant indulgendum humanis hac in parte conjecturis, sed standum judicio œcumenicæ Synodi, quippe cui præsedit Spiritus sanctus, Legati sedis Apostolicæ interfuerunt, summi Pontifices eumdem honorem, quem aliis quinque universalibus, parémque venerationem exhibent, universa Ecclesia Catholica consensum prębuit, & Ecclesia Romana suum cultum ad initium usque nostri sæculi testatum esse voluit publicis suis precibus, dum in festo S. Leonis II. legendam prescriberet tertiam hanc quartamque Lectionem, ad matutinum Officium. *Hic suscepit sanctam sextam Synodum, quæ nuper per Dei providentiam in regia urbe celebrata est, Græco eloquio conscriptam, exequente ac residente piissimo ac clementissimo magno Principe Constantino intra palatium, quod appellatur Trullus: simulque cum eo residebant Legati sedis Apostolicæ, & duo Patriarchæ, Constantinopolitanus & Antiochenus, atque centum quinquaginta Episcopi: in qua Synodo condemnati sunt Cyrus, Sergius, Honorius, Pyrrhus, Paulus & Petrus, necnon Macarius cum discipulo suo Stephano; sed & Polychronius novus Simon, qui unam voluntatem & operationem in Domino Jesu Christo dixerunt, vel prædicaverunt*, &c.

XLV. Nunc aliter ista breviusque leguntur. *Probavit acta sextæ Synodi, quæ Constantinopoli celebrata est, præsidentibus Legatis sedis Apostolicæ, præsente quoque Constantino Imperatore, & duobus Patriarchis, Constantinopolitano & Antiocheno, ac centum & septuaginta Episcopis, quam & in Latinum transtulit. In eo Concilio Cyrus, Sergius*

& Pyrrhus condemnati sunt, unam tantummodo voluntatem & operationem in Christo prædicantes.

XLVI. Qui vero Honorium erroris purum arbitrantur, aliam ob causam damnatum defendunt, nempe quod *autorum novi haretici dogmatis pravis assertionibus fomentum impenderit*; quod *hæreseos fautor, concursor atque confirmator extiterit*; quod *Apostolicam Ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrina lustraverit, sed profana proditione immaculatam maculari permiserit*; quod *flammam haretici dogmatis, non ut decuit Apostolicam autoritatem, incipientem extinxerit, sed negligentia confoverit*; quod *immaculatam Apostolicæ traditionis regulam, quam a prædecessoribus suis accepit, maculari consenserit.*

XLVII. Ad alterum Baronii argumentum, nihil melius afferri potest testimonio Adriani II. Pontificis, de suo prædecessore dicentis, in Synodo Romana, quod in VIII. Synodi action. 7. refertur. *Intolerabilis est ista præsumptio, & hanc aures præcordiorum, fateor, sustinere non possunt. Quis autem vestrum tale quid, precor, audivit, vel quis hujusmodi temeritatis, saltem lectione, immensitatem invenit? Siquidem Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum Præsulibus judicasse legimus, de eo vero quemquam judicasse non legimus. Licet enim Honorio ab Orientalibus post mortem anathema sit dictum, sciendum tamen est, quia fuerat super hæresi accusatus, propter quam solam licitum est minoribus majorum suorum motibus resistendi, vel pravos sensus libere respuendi, quamvis & ibi nec Patriarcharum, nec cæterorum Antistitum cuipiam de eo quamlibet fas fuerit proferendi sententiam, nisi ejusdem primæ sedis præcessisset autoritas.*

XLVIII. Quod pertinet ad Legatos, facilis est solutio rationis, quam Baronius ex ipsorum silentio desumit. Nam primo, sunt qui eos timiditatis accusent, ut qui meticulose cesserint Orientalibus, Sergii sui, quem mirifice colerent, nec subducere possent anathemati, dedecus communione damnationis cum Romano Pontifice minuere volentibus. Deinde, sunt qui prudentem œconomiam laudi dent, siquidem communem universæ Ecclesiæ pacem unius hominis honori prætulerint. Tertio, non improbabiliter aliqui id eis in mandato datum credunt, quod & testimonio Adriani mox allato probant. Quarto, nihil aliud forsan in Concilio factum Honorio, quam quod in Synodo Romana, & in Agathonis literis; nisi quod Constantinopoli patentius & expressius actum, quod in Synodo Romana, ipsisque Agathonis literis implicite & subobscure.

XLIX. Jam quod dicitur de Theodoro actorum corruptore, fidem fere omnem omni ex parte superat. Nam primo, quod propter Monothelismum depositus sit, & quidem paulo ante Synodum, nemo veterum tradit, nemo ante Baronium: quamquam suspicio Baronii

non

non improbabilis videtur : nam & Macarii Antiocheni fidei subscripsit, & eo facto depositionem meruit, qua Macarius mulctatus est. Deinde, etsi consenserit Macario, quemadmodum & Georgius successor, at pertinax non mansit, sed Georgium imitatus, resipuit : quamobrem defuncto mox successit, restitutus in sedem prius relictam. Synodus vero neminem proscripsit, nisi aut defunctum aut pertinacem.

L. Verum etsi ficte professus dicatur catholicam fidem cupiditate sedis recipiendæ, etsi retinuerit animo non tantum errorem, sed etiam odium in sedem Apostolicam, qua ratione tandem potuit, quamvis maxime tentaverit, toties acta vitiare, quoties Honorii mentio facta est? quomodo licuit homini uni professionem fidei Episcoporum manibus subscriptam, ipsasque Constantini Imperatoris literas adulterare? Annon erat fides sigillis obsignata? Annon suas literas Constantinus apprime Catholicus manu sua subscripsit? An præcipiti imprudentia, & non matura potius, ut in re tanti momenti par erat, lectione recognovit, quod subscriberet? An ipse etiam Imperator, quem Constantino Magno Synodus parem dixit, venit in societatem facinoris cum Theodoro? Quis sibi, quis aliis persuadeat, id tentatum a Principe tam pio, tamque ardenter Catholico, ut ipsiusmet parentis Typum, avique Ecthesim proscripserit?

LI. Baronius igitur, etsi pie totam ingenii doctrinæque, quibus valebat plurimum, vim adhibuerit, ad eam muniendam Honorii defendendi rationem, quam unicam valere credidit, paucis tamen eruditis fecit utcumque satis : maxima pars auscultare non destitit antiquis Scriptoribus, quibus numquam in mentem venit arguere vitii, imo nec in dubium revocare acta VI. Synodi, multo minus alia publicæ fidei instrumenta suppositionis damnare. Quare aliam inierunt viam, aliamque defensionem Honorii moliti sunt.

LII. Joannes V. qui duodecimus ab Honorio Pontificatum gessit, unusque fuit Legatorum Agathonis ad sextam Synodum, cum Romam Constantinopoli reverteret, attulit acta Synodi, quæ cum literis Imperatoris deferenda Romam accepit. Qualia vero accepit? Integra, an vitiata? Si integra, cur revocantur in dubium, quæ scripsit Leo II. integris actis de Honorio consona? Si vitiata, quomodo facinus non agnovit, cum rerum pars magna fuerit? Si agnovit, quomodo non admonuit summum Pontificem, questusque est de nefario scelere? quomodo summus ipse Pontifex in re tam infanda conticuit? quomodo corruptorem non postulavit nefandi sceleris apud Imperatorem? quomodo consentanea actis & Imperator scripsit, & ipse Pontifex rescripsit? quo crimine vir sanctissimus acta vitiata, sedi Apostolicæ injuriosa, plenaque calumniis in Honorium, non approbavit tantum, sed etiam, retento vitio, Latina fecit, Hispanisque recipienda

pariter ac Gallis misit ? quomodo vitium istud in professionem fidei a summis Pontificibus emittendam induxit ? Si hæc incredibilia non sunt, qualia tandem sunt ?

LIII. Jam vero quid faciemus aliis aliarum sedium magnarum Legatis ? retuleruntne & ipsi suas in Provincias acta vitiata, an integra ? Si integra, quomodo ex iis emendata non sunt, quæ vitium passa erant, maxime cum septima & octava Synodi cogerentur ex orbe toto ? Si vitiata, qui fieri potuit, ut de vitio nullus ex septuaginta quinque supra centum Episcopis, nullus e Presbyterorum infinita pene multitudine verbum diceret scriberetque ? An totus orbis ea tempestate obstupuerat eo usque, ut & vitium & facinus agnoscere non posset, tot Episcopis, totque Clericis actorum Synodi consciis, & accusare valentibus ; vel si agnosceret, uni homini neque potentissimo, neque optimæ famæ, neque gratiosissimo Principibus adularetur ?

LIV. Quid plura persequar ? quid consequentium sæculorum, quid summorum Pontificum, Conciliorum generalium, illustrium Scriptorum, aut Honorii condemnationem, aut de corruptione actorum silentium ? quid Ecclesiæ ipsiusmet Romanæ tam diuturnam in Officio S. Leonis II. confessionem ? quid infinita ejusmodi argumenta ?

LV. Constans igitur cum sit actorum integritas, constans pariter Honorii ἑτεροδοξία, inquirendum est, quæ fuerit tantę damnationis justa causa : nam sextam Synodum, aut rejicere velut spuriam, quod fecit Albertus Pighius ; aut damnare erroris, in quæstione facti, quod visum quibusdam ; aut usurpatæ autoritatis in judicio Honorii accusare, quod ab aliis tentatum ; non est, ut ego quidem reor, hominis, qui consentanea loqui velit : nam si valeant exceptiones ejusceemodi tres adversus sententiam in Honorium a VI. Synodo latam, merito quæsierit aliquis, quod factum antea, cur his non sint usi, qui post Synodum vixerunt, veteres Honorii defensores ; cur consequentes Synodi œcumenicæ, septima & octava, sextam aut velut spuriam non rejecerunt, aut tanquam errantem secutæ sunt ; cur summi Pontifices non modo non reclamaverunt adversus illegitimi judicii ream, sed eam potius pari cum quinque præcedentibus veneratione prosecuti sunt ; cur in eam jurarunt Episcopi Episcoporum, cum in sedem Apostolicam ascenderent ; cur cum in eam jurarent, non modo definitionem fidei laudarunt, sed etiam damnati Honorii nominatim meminerunt.

LVI. Omitto dicere, non solum de sancto Leone II. qui Synodum, etiam qua parte accusatur Honorius, Latinis & legendam & recipiendam exhibuit, sed etiam de Gallicanis Hispanisque Præsulibus, qui exhibitam recepere ; imo & de Collectoribus Canonum doctissimis Yvone, Anselmo, Deusdedit, & Gratiano, qui sextam Syno-

dum accensuerunt aliis, sine exceptione ulla aut animadversione. Annon erat utraque maxime opus, si vel spuria sit sexta Synodus, vel erroris, usurpatæque autoritatis rea?

LVII. Ut justa damnationis causa, quam inquirimus, manifeste appareat, videntur mihi tria ostendenda. Primum, quod antea assertum, non posse concludi ex actis, imo neque eorum, qui actis vel conficiendis interfuerunt, vel recognoscendis impensius studuerunt, testimonio, damnatum a Synodo Honorium, quod unius in Christo voluntatis assertor esset. Alterum, damnationis aliam causam, & a Synodo indicari, & ab aliis ejusdem ætatis constanter concordanterque tradi. Postremum, justam fuisse, quam illi tradunt, damnationis causam.

LVIII. Quod pertinet ad primum, sex omnino in locis actorum afferri videtur causa, cur Honorius damnetur. Act. XIII. pag. novæ Editionis 944. quod ejus epistola ad Sergium dissentanea sit Patribus. Ibidem, quod Sergii mentem in omnibus sequatur, & dogmata confirmet. Act. XIV. pag. 972. quod ejus epistola in unam eamdemque impietatem cum scriptis hæreticorum concurrat. Act. XVIII. pag. 1024. quod per eum perinde atque per alios dæmon disseminaverit hæresim unius voluntatis & operationis, &c. Act. eadem pag. 1044. quod prædicaverit unam voluntatem & operationem. Eadem Act. pag. 1053. quod secutus sit Theodorum, Sergium, Pyrrhum, &c.

LIX. Ex his locis contendo, si modo referantur, ut se habent, concludi non posse Honorium a Synodo perculsum anathemate, propterea quod unicam in Christo voluntatem docuisset, sed tantum quod docentibus faverit, docendique opportunitatem suppeditaverit.

LX. Primus locus sic se habet: *Retractantes dogmaticas epistolas, quæ tanquam a Sergio quondam Patriarcha hujus regiæ urbis scriptæ sunt, tam ad Cyrum, qui tunc fuerat Episcopus Phasidis, quam ad Honorium quondam Papam antiquæ Romæ; similiter & epistolam ab illo, id est, Honorio rescriptam ad eundem Sergium: hasque invenientes omnino alienas existere ab Apostolicis dogmatibus, & a definitionibus sanctorum Conciliorum, & cunctorum probabilium Patrum, sequi vero falsas doctrinas hæreticorum, eas omnimodo abjicimus, & tanquam animæ noxias execramur.* Atqui eo loci nullus sermo fit expresse de una Christi voluntate, sed tantum generatim de falsis doctrinis abhorrentibus ab Apostolorum traditione. Abhorrent quidem Sergii & Pyrrhi doctrinæ ab Apostolorum de fide traditione: abhorret vero inconsulta Honorii, ignaviter nolentis obsistere hæreticis, œconomia a generosa fortitudine Pauli, aliorumque Apostolorum, contestantium, Deo magis quam hominibus obsecundari oportere.

LXI. In secundo loco Synodus, postquam nomen eorum proscri-

psit, quorum Agatho Papa mentionem fecerat in epistola, id est, Theodori Pharanitani, Cyri Alexandrini, Sergii, Pyrrhi, Petri & Pauli Constantinopolitanorum, eosque *utpote contraria recta fidei sentientes anathemati submitti definivit.* Pergit in hęc verba: ***Cum his vero simul projici a sancta Dei Catholica Ecclesia, simulque anathematizari prævidimus & Honorium, qui fuit Papa antiqua Roma, eo quod invenimus per scripta, quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem secutus est, impia dogmata confirmavit.***

Verumenimvero locus hic tantum abest, ut probet, Honorium unius voluntatis assertæ damnatum, ut in contrarium afferri queat: mentem enim Sergii secutum esse, non est de dogmate consensisse, sed adhæsisse consilio de silentio indicendo; Græce enim legitur τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἐξακολουθήσαντα, id est, consilio famulatum, quo facta impia ejus dogmata confirmavit, non consentiendo, sed connivendo.

Observo ad hunc locum, projici ab Ecclesia mortuorum nomina, eosque anathemati submitti, aliud nihil esse, quam coram nomina ex sacris diptychis deleri, & in Ecclesia, vel omnino non appellari, vel non sine infami elogio atque dedecore.

Tertius locus continet sententiam Synodi de libellis, cartis, & opusculis, quæ a Chartophylace prolata fuerant, & coram Patribus lecta, inter quæ Honorii epistolæ duæ fuerunt, τὴν εἴδησιν λαβόντες, ἔγνωμεν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀσέβειαν φέρεσθαι, καὶ συνείδομεν ταῦτα εἰς βίβλια καὶ ψυχοφθόρα παραχρῆμα πρὸς τέλειον ἀφανισμὸν πῦρ παραδοθῆναι. *His perspectis, cognovimus in unam ipsam eamdemque impietatem tendere, & velut profana ac animis perniciosa continuo igni tradenda censuimus.* Sed cum in eamdem dispari modo impietatem tendere possint scripta duo; alterum, quia dogma: alterum, quia dissimulationem dogmatis continet: concludere non licet inde, Epistolis Honorii contineri definite hæreticum dogma, sed alterutrum dumtaxat indefinite.

LXII. Nihilo plus valet quartus locus: ait enim Synodus, ***dæmonem per organa sua, id est, Theodorum, Sergium, Pyrrhum, Petrum & Paulum, & Honorium, ac Cyrum, atque Macarium, & Stephanum Ecclesiæ continenter erroris scandala excitare, unius voluntatis & operationis in duabus naturis Christi hæresim in populum Catholicum spargendo.*** Verum hęresis & docendo & docentibus connivendo spargitur. Quare concludi ex hoc loco, quo Synodi definitiva, ut loquuntur, sententia continetur, nihil aliud legitime potest, quam quod alterutro modo ad hæresim spargendam Honorius contulerit.

LXIII. Quintus locus habet in speciem plus aliquid momenti. Synodus enim cum interrogaretur ab Imperatore, an omnes definitioni sponte subscripserint, exclamat, in hæc verba: *Nestorio & Eutychi, & Discoro anathema. Apollinari & Severo anathema. Consentaneis*

eorum anathema. Theodoro Pharanitæ anathema. Sergio & Honorio anathema. Pyrrho & Paulo anathema. Macario & Stephano & Polichronio anathema. Omnibus hæreticis anathema. Qui prædicaverunt, & prædicant, & docent ac docturi sunt unam voluntatem & unam operationem in dispensatione Domini nostri Jesu Christi, anathema. Videntur enim omnes qui appellati sunt, *dici hæretici, qui quidem prædicaverint unam voluntatem.* Verum distinctione punctorum evanescit omnis argumenti vis & species: nam anathema dicitur hominibus nominatim appellatis, unam eamdemque ob causam in exclamatione, ob quam in definitione, de qua mox actum. Tum adjecto puncto subjungitur, *Omnibus hæreticis anathema.* Iterum adjecto puncto, *Qui prædicaverunt & prædicant, & docent ac docturi sunt unam voluntatem & unam operationem in dispensatione Christi Dei nostri, anathema.*

LXIV. Postremus locus in prosphonetico ad Imperatorem parum admodum valet, ad Honorium unius voluntatis assertæ reum peragendum, multum ad absolvendum. Sic enim se habet: *Superfluas vocum novitates & harum adinventores procul ab ecclesiasticis septis abjicimus, & anathemati merito subjicimus, Theodorum Pharanitanum, Sergium & Paulum, Pyrrhum simul & Petrum, qui Constantinopoleos Præsulatum tenuerunt, insuper & Cyrum qui Alexandrinorum sacerdotium gessit, & cum eis Honorium, qui fuit Romæ Præsul, utpote qui eos in his secutus est.* Græce, ὡς ἐκείνοις ἐν τούτοις ἀκολουθήσαντα. Observandum autem, Honorium ab aliis sejungi, quasi disparis conditionis esset, & damnatum dici, quod aliis famulatus obsecutusque sit, hoc enim significat vox ἀκολουθήσαντος. Perversis vero consiliis aliorum famulatus est, non resistendo, ut par erat, sed per imprudentem silentii jussionem favendo: quo silentio abusi hæretici dogma Catholicum de duabus voluntatibus populos sensim sine sensu dedocere tentabant. Non igitur hæresis assertæ reus fuit, sed fotæ; non consensionis cum hæreticis, sed inconsultæ dissimulationis.

LXV. Quoad secundum: Imperator Constantinus, qui Synodo interfuit, & summus Pontifex Leo, qui acta e Græcis Latina fecit, Honorium non hæresis causa, sed alterius facinoris damnatum tradunt.

Constantinus igitur in Edicto, *Anathematizamus eos,* inquit, *qui novorum dogmatum autores & fautores sunt: Theodorum dicimus, qui fuit Pharanitanus Episcopus, & Sergium, qui fuit hujus urbis Antistes, moribus Theodoro & impietate parem, atque etiam Honorium, qui fuit antiquæ Romæ Papa, horum fautorem, adjutorem & confirmatorem hæresis,* &c. Homines qui damnantur, duûm generum facit, dogmatûm autores & fautores: Theodoro & Sergio velut autoribus, Honorio tanquam fautori, dicit anathema.

Synodi porro mentem nemo melius intellexit, quam Imperator,

ut qui rebus Theologicis apprime erat eruditus, Synodique actionibus indefesse interfuit, imo etiam pars optima extitit. Cum paulo ante dixisset de Sacerdotibus, qui perverse Ecclesias gubernarunt. *Hi sunt*, inquit, *Theodorus, qui fuit Pharan Episcopus, Sergius, qui fuit nostræ a Deo conservandæ regiæ urbis Antistes, ad hæc Honorius, qui fuit antiquæ Romæ Papa, hujusmodi hæreseos confirmator, qui etiam sibi ipse pugnat*, &c. Vocat confirmatorem hæreseos, propter inconsultam œconomiam; arguit quod pugnet secum, quia cum catholice reipsa sentiret in literis, non tamen spiritu, quo ad profligandam hæresim opus erat, & locutus est & egit.

LXVI. Leo II. In epistola ad Constantinum Imperatorem. *Anathematizamus novi erroris inventores, id est, Theodorum Pharanitanum Episcopum, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, Constantinopolitanæ Ecclesiæ subsessores magis, quam Præsules; necnon & Honorium, qui hanc Apostolicam Ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrina illustravit, sed profana proditione immaculatam maculari permisit.*

In epistola ad Episcopos Hispaniæ. *Condemnatione mulctati sunt Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus, Constantinopolitani, cum Honorio, qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligentia confovit.*

In epistola ad Ervigium Regem. *De Ecclesiæ Catholicæ adunatione projecti sunt Theodorus Pharanitanus Episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus, Pyrrhus & Petrus, quondam Constantinopolitani Præsules, & una cum eis Honorius Romanus, qui immaculatam Apostolicæ traditionis regulam, quam in prædecessoribus suis accepit, maculari consensit.*

LXVII. Ut tanti testimonii momentum perpendatur, observandum. I. A nemine eruditorum nunc audiri Baronium, qui adversus Imperatoris Summique Pontificis literas quasi supposititias reclamat. II. Leonem summa diligentia perlegisse acta quæ transtulit. *Gestorum synodalium*, inquit, *seriem recensentes, curiosaque diligentia singula quæque gesta flagitantes, eadem quæ Apostolicæ sedis Legati narraverant, scriptis consonantibus convenire reperimus. Comperimus enim*, &c. III. Legatos sedis Apostolicæ non interfuisse tantum, sed etiam præfuisse actionibus Concilii, in quibus actum est de Honorio: imo definitioni & prosphonetico, in quibus damnatur, subscripsisse primos omnium, atque ita fieri non potuisse, ut sinerent se actis suppositis illudi, illusique Pontificem in errorem ducerent. IV. Legatorum nomine non eos tantum intelligi debere, qui locum Agathonis tenerent, sed etiam qui a Concilio Romano missi cum Monachis in

Concilio censentur, eosque omnes nec rudes fuisse, nec imperitos doctrinæ fidei, sed eruditos apprime, licet sæcularis eloquentiæ expertes; quare non potuisse tam supine falli, ut neque sententiam Concilii, quam ipsi præsidendo tulissent, neque actorum integritatem, quæ subscripsissent, satisque Pontificem curiose interrogantem docerent. V. Non aliud objectum fuisse Honorio, quam quod Sergio consentiret, atque adeo foveret hæresim. Consensit vero tantum, qua parte Sergius ficto pacis nomine dissimulandum censebat, uterque igitur concordiæ studio fovit hæresim: sed Honorius alienam, quia non peremit; suam Sergius, quia dissimulavit. Subscripsit uterque similia reprobatis duobus scriptis Imperatorum; sed Honorius, Typo Constantis, quo nihil imperabatur præter silentium; Sergius, Ecthesi Heraclii, qua præter silentii indictionem continebatur unius voluntatis professio. Typus porro damnatus est a Martino I. velut impius, & a tota Synodo Lateranensi rejectus, allatis rationibus, quæ ut sancta Synodo dignæ, ita ineluctabilis sunt momenti.

LXVIII. Facile nunc conficitur, quod fuerat in partitione tertium: constat enim peccasse Honorium sua illa œconomia, qua voluit, de una vel gemina operatione taceri, cum tamen religionis causa exigeret, aperte geminam defendere: ne scilicet ab Eutychianorum reliquiis fides de duabus naturis inconfusis, impermixtis, & indistinctis, quæ oblique petebatur, nutaret. Nullum vero peccatum est, quod fidei Catholicæ noceat, quin ab Ecclesia merito vindicari queat; nequit autem, si exemptus sit e vivis qui peccavit, nisi eraso de sacris tabulis nomine, infamata memoria, & combustis libris, quæ tria Synodus adversus Honorium exercuit: eradi porro nomen de sacris diptychis id ipsum est, si agitur de mortuis, quod ab Ecclesia projici; infamari memoriam nihil aliud, quam propter nocumentum illatum fidei damnari; comburi libros, est indignos dici qui legantur.

LXIX. Nihil vero mirum, eadem pœna erroris fautores, etiam negativos, si licet ita loqui, qua autores ipsos, affici; eadem enim utrosque culpa teneri docent summi Pontifices.

Innocentius primus ad Patres Milevitanos: *Caveat pastoralis cura ne duarum ovium dira contagia serpant forsitan per vulgus incautum, rapacique lupus corde lætetur intra ovile dominicum tantas ovium fusas catervas, dum a custodibus dissimulanter habetur vulnus duarum. Prospiciendum est ergo, ne permittendo lupos, mercenarii magis videamur esse quam pastores.*

Cælestinus I. ad Episcopos Galliarum: *Timeo ne connivere sit hic tacere: timeo ne magis ipsi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspicione taciturnitas, quia occurreret veri-*

tas, si falsitas displiceret: merito namque causa nos respicit, si silentio faveamus errori.

Leo I. epist. 93. ad Turibium: *Si profanis erroribus Sacerdotum corda non resistunt, qua conscientia honorem sibi debitum vendicant, qui pro animabus sibi creditis non laborant? Bestiæ irruunt, & ovium septa non claudunt: fures insidiantur, & excubias non prætendunt: morbi crebrescunt, & remedia nulla prospiciunt,* &c.

Fœlix II. ad Acacium Constantinopolitanum. *Negligere, cum possis deturbare perversos, nihil est aliud quam fovere; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui evidenter facinori desinit obviare,* &c.

Synodus Lateranensis sub Martino I. de Typo Constantis agens. *Similiter,* inquit, *malum est, pejus amplecti, & cum ipso melius indiscrete projicere.*

DISSER-

DISSERTATIO III.

APPENDIX.

AD NOTAS CAPITIS IV.

De usu pallii.

I. PALLII nomine, qua significatione hic sumitur, genus quoddam sacri vestimenti intelligitur, quo Patriarchæ amiciebantur quidem, cum ordinarentur; exuebantur vero, si deponi contingeret.

II. Cujusmodi fuerit in Ecclesia Orientali, non est hujus loci disserere: ad solam enim Occidentis Ecclesiam pertinet Liber, quem illustramus; nec hujus quoque loci est dicere, quis modus nostra ætate sit, quis ritus conferendi, & quis usus atque autoritas; nemo siquidem id non potest facile discere ex Juris Pontificii interpretibus, ad titulum *de usu & autoritate pallii*.

III. Ad sola igitur priora sæcula spectat hęc qualiscumque est nostra Dissertatio, si tamen Dissertatio est, & non potius compendiosa quędam observatio.

IV. Vox pallii apud Latinitatis autores vestem illam longam significat, quæ aliis indumentis ita imponitur, ut subinde assumatur, cum prodeundum in publicum; deponatur, quando quisque domi apud se est.

V. In sacris ornamentis vox illa ambiguam habet significationem: sumitur enim, aliquando pro veste sacra, quæ superinduitur, ut quod pluviale dicitur, quodque cappa & casula; aliquando pro insigni quodam dignitatis eximiæ, quod ipsi etiam cappæ casulęque imponitur: atque idcirco pallii nomen sortitur, quoniam vel pallio imponitur, sicut pallium reliquis vestibus, vel est pallii ornamentum quoddam & decus: frustra enim sunt, qui super ea nominatione anxie quærendo se cruciant.

VI. Postrema hac potestate nunc accipitur, atque ita significat idipsum proportione in Ecclesia, quod torquis in militaribus regiisque

Ordinibus, nimirum insigne dignitatis cujusdam precellentis, & tæniam pallio sacro circumadditam.

VII. Quoniam vero nulla est in Ecclesia dignitas Patriarchali major, idcirco ornatus ille Patriarcharum proprius extitit, & illius præsertim, qui reliquis omnibus antecellit, quique jure divino præest, id est, summi Pontificis, sive Episcopi Romani.

VIII. Cum autem in Ecclesia dignitati potestas respondeat, pallium, de quo loquimur, una cum dignitate, plenitudinem potestatis significat, pro modo tamen personæ, a qua geritur: nam in summo Pontifice, in Ecclesiam universam; in aliis Patriarchis, in singulas suas diœceses, potestatem demonstrat.

IX. Sicut in Orientali Ecclesia nullum designari potest tempus, quo geri a Patriarchis cœperit, sic neque in Occidentali: quare perpetuus merito dici potest usus in summis Pontificibus, cum sacris operarentur, aut munia sibi propria obirent. Fuit certe usus ante annum 336. quo anno Marcus Papa Ostiensi Episcopo permisit pallium gerere, tunc cum Electum a Clero Romano in summum Pontificem more majorum ordinaret.

X. Non recedit igitur procul a vero sententia illorum, qui Linum Petri successorem hujus ornamenti autorem faciunt. Faciunt vero Rupertus Tuitiensis, & Augustinus Patritius: ille in lib. 1. de divinis Officiis cap. 27. iste lib. 1. sacrorum rituum, sect. de pallio.

XI. Mirabile porro est, quod scribit Rupertus, Maternum, qui ad Trevirensem Ecclesiam fundandam a B. Petro Apostolo missus est, hereditatem pallii suis successoribus reliquisse: id enim si verum sit, fateri oportet, S. Petrum usum fuisse pallio, eoque Maternum donasse, atque adeo ab exordio nascentis Ecclesiæ summos Pontifices & gessisse, & concessisse pallium. Verum, ut sine testimonio veterum, autor ille duodecimi dumtaxat sæculi tam antiquam pallii concessionem facit, ita fidem vix obtinere valet, saltem apud homines non vehementer credulos.

XII. Accepit a Ruperto, quæ scripsit Augustinus Patritius, autor librorum de sacris Ecclesiæ Romanæ ritibus, quos qui tribuunt Chrystophoro Marcello Corcyrensi, videntur Marcelli præfationem ad Leonem X. inter legendum prætermisisse: scribebat enim præfationem Marcellus anno 1516. sedente Leone X. cui librum dicavit: composuit librum autor anno 1473. aut 1474. sedente Sixto IV. & regnante Federico, ut manifeste ostendit.

XIII. Quemadmodum vero summi Pontifices potestatem suam aliquando Præsulibus inferiorum Ecclesiarum communicarunt, eosque in Provinciis remotis Vicarios suos crearunt, ita communicatæ potestatis insigne contulerunt, quæ ipsa est concessio pallii: unde factum,

ut pristinis temporibus, quotiescumque collatum est, facta sit mentio concessæ autoritatis illius, quæ per se summo Pontifici convenit, nempe cogendi Synodos, exercendi de Episcopis rebusque fidei judicia, facultatem Episcopis faciendi longius a sua Ecclesia recedendi, &c.

XIV. Quia porro vicaria potestas cum pallio tribuebatur a summo Pontifice, jus æquitasque exigebat, ut qui pallium accipiebant, obligarent vicissim summo Pontifici peculiarem fidem. Verum quæ angustis vicarii muneris terminis obligatio fidei coercebatur primum, latius postea extensa est.

XV. Primis temporibus, cum pallium per literas a Pontificibus mitteretur, literę continebant, non tantum exhortationem ad vitam sanctius instituendam, munusque pastorale digne vicaria potestate implendum, sed etiam aliquando mandata de extirpandis hæresibus, zizaniisque in agro Ecclesiæ succrescentibus. Verum de peculiari obedientia subjectioneque nullus tunc erat sermo, fuit posteriore ætate, si non semper, saltem ut plurimum. Id quod dixi de primis temporibus, constat ex epistolis Symmachi, Pelagiique II. & S. Gregorii, atque etiam ex formulis Diurni.

XVI. Non diffiteor tamen, quin pallii sacrique illius torquis communicatio fuerit arctior quædam accipientis Episcopi cum dante summo Pontifice conjunctio, ita ut per Episcopum Pontifex videretur potestatem suam exercere in Provinciis longius remotis, & ubique Ecclesiæ adesse potestate, ut qui orbem Christianum Vicarii Christi regendum suscepissent. Id Pelagius I. mittens Sapaudo Arelatensi pallium innuit. Vices enim suas idcirco traditas significat more majorum, *ut stabilis illius petræ sempiterna soliditas, supra quam Dominus Salvator noster propriam fundavit Ecclesiam, a solis ortu usque ad occasum, primatus sui apicem successorum suorum autoritate, tam per se, quam per Vicarios suos, firmiter obtineret, &c. Sic participata sollicitudine sanctam Dei universalem Ecclesiam nostri per Dei gratiam rexere majores*, &c.

XVII. Quoniam vero sexto septimoque sæculo mittebatur pallium Episcopis, etiam extra Imperii ditionem positis, factum est, ut quo tempore summi Pontifices pene servirent sub Exarchis Imperatoribusque, eoque suspicaciores forent Exarchi ac Imperatores, quod vix Romæ dominatum retinerent, adversus invadentes aliarum gentium Reges: factum, inquam, est ut Pontifices, cum pallium mitterent, consensum Imperatoris expeterent; ne ea de causa oriretur suspicio affectati aliunde præsidii. Ita Vigilius Justiniani, ita Gregorius Magnus Mauritii consensum poposcit: gemebat enim sub Theodoræ Justinianique serviliter uxorii tyrannide Vigilius, & Gregorius Exarchi calumnias, convitiaque Imperatoris patiebatur. Neuter scilicet,

pro sua prudentia, volebat animos hominum quærentium rixas tangere; vel levissima suspicione societatis initæ cum Regibus Childeberto, Theodorico, & Theodeberto: neuter enim ignorabat, quæ calumnia simili specie Silverio structa esset, quamque dira inde summus Pontifex pertulisset.

XVIII. Ex his conficiuntur duo: alterum, nec esse opus laboriose quærere generalem aliquam, & quæ ad omnes Pontifices pertineat, causam consensus Imperatorum, qui a Pontificibus dumtaxat duobus expetitus scitur: neque rationi consentaneum esse causam illam, etsi generali quadam opus esset, inde afferre, quod pallium ornatus Imperialis foret, qui ut esset summis Pontificibus ab Imperatoribus concessus, ita communicari non posset aliis sine Imperatorum venia: nam Imperialium hæc vestium concessio, unde facta Orientalibus Patriarchis habetur, unde Romanis, nisi forte ex conclamata illa donatione Constantini facta Sylvestro?

XIX. Alterum, speciem veri non habere, quod nuperus quidam scriptor commentus est, de causa expetitæ ab Imperatoribus potestatis, ut Gallicanis Præsulibus pallii usus tribueretur, non item Hispanis. Temporibus, inquit, Vigilii & Gregorii Magni, Galliæ Constantinopolitani Imperatoris, aut dominio adhuc aliquatenus subjacebant, aut certe autoritatem agnoscebant, Hispania vero jam omnino Romani Imperii jugum excusserat: quare Gregorius Magnus, ait, cum Leandro Hispalensi pallium mitteret, consensus ab Imperatore obtenti non meminit: meminit vero, cum Siagrio Augustodunensi.

XX. Tota hæc commentatio vanitate sua corruit. Unde enim novit ille, non postulatam fuisse a Mauritio potestatem, cum Gregorius Leandro pallium mitteret? An quia silent literæ, factum non est? Silent & literæ, quibus pallium mittit, aut Pelagius Sapaudo Arelatensi, aut S. Gregorius Virgilio pariter Arelatensi: an inde fit consequens, ut nec ille, nec iste petierit ab Imperatore consensionem? Si fit consequens, ruit ratiocinium hominis, cum quo res est, qua spectat Galliarum Episcopos. Si non fit consequens, ruit pariter, qua Hispanos attinet. Dicere vero, quod venit in mentem viro doctissimo, postulatam non fuisse a Pelagio consensionem Imperatoris, cum Sapaudo pallium concederet, quia jam consuetudo concedendi obtinuerat; non valet admodum, ut respondeatur Hispanorum Patrono. Si enim valeret, nihil erat causæ, cur hæc eadem consensio peteretur, cum Vigilius Anxanio, Aurelianoque pallium daret: antea enim Arelatensi Cæsario Symmachus dederat. Verum inde opinio nostra stabilitur: Pelagius enim consensionem Justiniani non postulavit, quia ipsi cum Justiniano bene erat; postulavit Vigilius, quia male.

XXI. De personis, quibus conferebatur pallium, pristinis illis

temporibus, in quibus versamur, non una est constansque omnium sententia. Sunt qui opinentur, lege quasi communi, Metropolitis datum, inferioribus aliis tantum privilegio. Sunt qui contra existiment, promiscue tributum omnibus, prout visum unicuique summo Pontifici. Nonnulli dividunt, aiuntque omnibus quidem tributum, prout Pontifici visum, hoc tamen discrimine, quod Metropolitis solis cum potestate vicibus sedis Apostolicæ fungendi; inferioribus, cum minoribus quibusdam privilegiis, ad ornatum nempe atque honorificam præsidentiam, aliaque ejusmodi.

XXII. Primi opinionem suam usu & ratione confirmant: vices enim sedis Apostolicæ solis Metropolitis concessæ reperiuntur, idque factum convenienter, ut nempe & autoritas summa minus quasi descenderet, & qui parere deberent sedis Apostolicæ Vicariis, minus ægre id præstarent, non insolentes obedientiæ Metropolitis exhibendæ.

XXIII. Secundi utuntur iisdem argumentis, usu nempe & ratione: nam ipsis etiam Diaconis Presbyterisque autoritas sedis Apostolicæ credita est, & in negotiis quidem gravissimis. Certe Paulum Patriarcham Alexandrinum Pelagius Vigilii Diaconus de throno dejecit, & Philippus Presbyter in Ephesina Synodo Cælestini locum tenuit. Neque vero id mirum, siquidem beneficiorum hæc est conditio, ut a Principe pro arbitrio, quibus placitum, tribuantur.

XXIV. Postremi pro se afferunt. 1. Quod Episcopis inferioribus, quibus concessum legitur pallium, ut Maximo Ostiensi a Marco ann. 336. Siagrio Augustodunensi a S. Gregorio ann. 599. & Aigilberto Cenomanensi a Joanne V. ann. 685. aliisque, ut Papiensi, Lucensi, Bambergensi, &c. vicaria sedis Apostolicæ potestas tributa non reperitur, sed privilegia dumtaxat minora. 2. Quod nullus Metropolita reperiatur donatus pallio, sine vicariatu sedis Apostolicæ. Ita vulgo illi.

XXV. Ego vero sic existimo, nullis unquam de Clero pallium concessum esse, nisi Episcopis, etsi aliquando Presbyteris, imo & Diaconis, sedis Apostolicæ vices mandatæ sint: neque enim in veteribus monumentis ullum legitur contrarii facti exemplum; leguntur tamen passim vices Apostolicæ sedis tributæ, & Presbyteris, ut præessent Synodis, etiam generalibus, sic Philippus Presbyter in Concilio Ephesino locum tenuit sedis Apostolicæ; & Diaconis, vel ad summæ autoritatis actum, sic Pelagius nomine Vigilii Papæ deposuit, adjunctis sibi Patriarchis duobus, Paulum Alexandrinum Antistitem. Hujus autem rei causa vix afferri potest ulla, præter Pontificum voluntatem: nam si dicatur incongruum esse, quod Presbyter Episcopis atque etiam Metropolitis præsit, cum autoritate illa plena, cujus insigne est pallium, excipietur statim, & præsidentia Presbyterorum a Papa misso-

rum ad Concilia, & Diaconi Pelagii judicium de Patriarcha Paulo, & Abbatis in Anglia jus ordinarium in Episcopos. Quod si rursus causetur aliquis, pallii nomine intelligi extremam oram pallii, quo Pontifex in sacris faciendis uteretur, atque adeo non decere Presbyterum, sed solum quasi regem sacrorum, responderi potest, non aliam esse nunc, fuisseque olim sacra facientis Pontificis, aliam Presbyteri vestem, de qua possit esse hic quæstio, atque ita pallium, cujus est inter Missarum solemnia vel unicus, vel frequentior usus, non minus Presbytero, quam Episcopo, convenire, si hujus unius convenientiæ ratio habeatur. Quod si urgeatur, alias esse, præter Missam, functiones, inter quas obeundas pallio Episcopus utatur, ut ordinare, &c. id ego fatebor lubens: sed quemadmodum ordinant Episcopi sine pallio, quidni Presbyteri pallium gerant sine ordinatione, &c.

XXVI. Existimo pariter, imo certus sum, non solis Metropolitis concessum esse, sed inferioribus etiam Episcopis. Id constat exemplis pluribus antea relatis, quibus adde factum Joannis VIII. pallium mittentis Valloni Metensi Episcopo, quod jam præcessores quatuor, nec quicquam reclamantibus Metropolitis, obtinuerant. Mos iste non ita obsolevit, quin nostris temporibus, cum Rex Christianissimus Ludovicus XIII. instaret summo Pontifici, ut Ecclesiam Parisiensem, propter dignitatem civitatis, quæ Imperii caput; in Archiepiscopatum erigeret, difficultatem sentiens Pontifex, ob Senonensis Metropolitæ contradictionem, pallium obtulerit Parisiensi Episcopo, ne Regis videretur animum repulsa lædere. Deinde nuper Augustodunensi ab Innocentio XI. nunc sedente concessum est.

XXVII. Ex eo quod sancto Odiloni Cluniacensi Abbati missum a Benedicto IX. pallium, ex Glabro refert Hallerius de sacris Ordinibus pag. 237. posset quispiam opinari, non solis Præsulibus hoc dignitatis insigne collatum fuisse: sed id faceret, repugnante ipso Glabro. Nam missum quidem est Odiloni pallium cum annulo, non quo tamen uteretur Abbas, sed quod gereret factus Antistes Ecclesiæ Lugdunensis, quam regere jubebatur a Pontifice. Audiendus Glaber, qui postquam recensuit dissensiones de electione Episcopi, Burchardo in sedem Lugdunensem successuri, relationemque Pontifici de dissensionibus factam, ita pergit: *Pontifex protinus mittens eidem Patri pallium simul & annulum, imperavit eumdem prædictæ civitatis fore Archiepiscopum; sed vir religiosus, sua humilitatis attendens propositum, omnimodis renuit fieri, pallium & annulum suscipiens, illi, qui Deo dignus existeret, reservavit futuro Pontifici ejusdem sedis.*

XXVIII. Fateor, ut plurimum Metropolitis concessum cum vicaria sedis Apostolicæ potestate: sic Arelatensibus Vigilius, Pelagius Gregoriusque pallium concesserunt. Verum ex epistolis Pontificum

pallia mittentium intelligere oportet, quid privilegii tribueretur. Symmachus Theodoro Laureacensi, Paschalis Bernardo Viennensi, cum pallio vices Apostolicæ sedis non demandarunt, Theodorus tamen & Bernardus Metropolitę erant. E converso Metropolitis aliquando vices Apostolicæ sedis demandatas sine pallio intelligimus ex epistola Hormisdæ Papæ ad S. Remigium Remensem Antistitem data ann. 514.

XXIX. Par est credere, prioribus temporibus datum esse solis Occidentalibus a Pontifice: nullum enim reperitur exemplum dati Orientalibus, ante constitutos in Oriente Patriarchas Latinos: nam quod de sancto Cyrillo narrant Theodorus, Balsamon, & Photius, eum accepisse a S. Cælestino cum vicaria potestate exercendi in Ephesina Synodo judicii de Nestorio, Phrygium, quod interpretantur pallium, infirmo fundamento innititur: siquidem nullum de potestate præsidendi Concilio demandata extat in literis S. Cælestini actisque Concilii verbum, nullum & de pallio; imo creditur a nonnullis hæc fabula a Constantinopolitanis, tunc cum ab Ecclesia Latina se abstraxissent, eo consilio conficta, ut Alexandrinorum dignitatem deprimerent, velut a Romanis profectam, aut certe auctam.

XXX. In veterum monumentis nullum reperitur vestigium dati Africanis ullis, saltem quamdiu Africana Ecclesia retinuit aliquid pristini splendoris; imo datum omnino non fuisse, ratio convincit: nam cum pallio tribuebatur *Archiepiscopi* nomen, a quo ita abhorrebat Africana Ecclesia, ut in Concilio anni 397. sanciverit, *ne primæ sedis Episcopus appelletur princeps Sacerdotum, aut summus Sacerdos, aut aliquid ejusmodi*, (id est, Archiepiscopus) *sed tantum primæ sedis Episcopus*.

XXXI. Quandoquidem dictum illud Gregorii, *rationis ordo nos admonet, ut cum usu pallii aliqua largiri privilegia debeamus*, non pertinet ad solos Metropolitas, quibus vices sedis Apostolicæ committerentur, sed ad inferiores etiam Episcopos, qui pallio donarentur; de privilegiis ejusmodi nonnihil disquirendum. Fuerunt illa vero aliquando Ecclesiæ ipsi concessa, aliquando soli personæ: diuturna fuerunt illa, hæc ad tempus. Siagrio Augustodunensi a Gregorio Magno concessa est vocandi ad Synodum omnes Episcopos sub ditione Theodorici & Theodoberti positos autoritas, fuit hoc personale privilegium: concessa quoque inter Episcopos Lugdunensis primæ prima post Primatem sedes, id sibi collatum Ecclesia Augustodunensis retinuit, etiam sine pallio.

XXXII. Sunt qui putent, tributum istis quoque inferioribus Episcopis nomen Archiepiscopi, & ad id probandum afferunt exemplum, tum Aigilberti Cenomanensis, qui Archiepiscopus dictus legitur in diplomate Theodorici Regis; tum Chrodegangi Metensis, atque etiam

Angilranni pariter Metensis, imo & Theodulfi Aurelianensis, qui propter acceptum pallium Archiepiscoporum nomen sibi arrogarunt, quamvis Episcopi essent Metropolitis obnoxii: qua enim alia de causa, inquiunt, tantum nomen accepissent, nisi quia propter acceptum a Summo Pontifice pallium, aliis Episcopis præcellere videbantur?

XXXIII. Verum ad hæc exempla observo. Primum, solis Gallis nomen Archiepiscopi tributum legi, non aliis cujuscumque alterius gentis Præsulibus, etsi plures pallio insigniti sint. Deinde, non omnibus Gallis tributum, quis enim id de Siagrio Augustodunensi legerit? quis de Parisiensi? Tertio, quatuor illos, qui dicuntur Archiepiscopi nomen gessisse, fuisse viros, aut nobilitate generis, aut Principum gratia pollentes, aut Archicapellanorum aulæ dignitate præstantes, quibus idcirco adulatio præcellentiæ nomen tribueret. Quarto, nullam in literis Pontificum mittentium Episcopis pallia mentionem fieri *Archiepiscopi* nominis, cum tamen aliquando fiat expressa, cum ad Metropolitas scribitur: quare si qui hoc nomen gesserunt, id arrogasse sibi, non accepisse, fastus gratia, non dignitatis prærogativa. Quinto, exempla hujusmodi quatuor, si unum Angilranni forte excipias, desumi ex cartis minus notis, quæ tanti procul dubio non sunt, ut quod insolentissimum est, probare valeant. Quidni enim, ut in uno Aigilberti Cenomanensis exemplo hæream? Quidni, inquam, error irrepsit in Theodorici Regis diploma, amanuensis vel imperitia, vel amica erga Regis amicum adulatione? Quidni Archiepiscopus dictus est, quia primum post Metropolitam inter Lugdunensis tertiæ Episcopos locum tenet? ἀρχὴ enim, unde ἀρχιεπίσκοπος vocatur, & principium & autoritatem significat? Quidni per hyperbolem, non insolentem in communi sermone, nominatus sit Archiepiscopus, quia inter Episcopos eximius & sanctitate morum, & religionis studio, & scientiæ sapientiæque laude, & nobilitate generis, qua forsan de causa in alio instrumento appellatus est princeps Episcoporum?

XXXIV. Quod si hæc probabilia sint, ut certe sunt, & eo quidem magis, quod faciunt contra inauditum quoddam facinus, & incredibilem appellationem, ruit tota de pallio Aigilberti conjectura, quippe non alio, quam nominis, fundamento innixa.

XXXV. Accedat, quod, quæ prærogativa conjicitur Aigilberto esse concessa cum pallio, ut primus inter Episcopos Lugdunensis tertiæ post Metropolitam, aut reipsa sederet, aut certe censeretur, longe ante Aigilberti ætatem Cenomanensi civitati conveniebat: siquidem in notitia Provinciarum & civitatum Galliæ, quæ tomo primo Conciliorum Galliæ præponitur, quæque eruditissimo Sirmondo visa est ad tempora Honorii Imperatoris pertinere, atque ita Aigilberti ordinationem sæculis pene tribus præcessisse, in recensione Provinciæ Lugdu-

Lugdunensis tertiæ post Turonensem civitatem Cenomanensis numeratur. Idem dicendum de civitate Metensi, quæ post Metropolim Trevirorum prima censetur in eadem notitia : quamquam notitia hæc, sicut est civilibus rebus accommodata, ita in Ecclesiasticis non facit certam fidem : neque enim consequens est, ut si quem certum civitas in ordine politico locum tenet, eumdem in Ecclesiastico retineat, alioquin quod Siagrio Augustodunensi conferre se dicit S. Gregorius, ut primam in Lugdunensi prima post Metropolitam obtineret sedem, privilegium non esset : quandoquidem Æduorum civitas in memorata notitia post Lugdunensem continuo ponitur.

XXXVI. Aliud privilegium pallii nonnulli afferunt, istud nempe, quod qui donatus esset, a sola sede Apostolica judicari posset. Sed quid illi facient Theodulpho Aurelianensi, qui pallium dicitur a Stephano accepisse, vocatus tamen in suspicionem conspirationis adversus Ludovicum Pium, ab Episcopis depositus est, & in Monasterium detrusus ? Conqueritur ille quidem, se ab alienis judicibus damnatum.

Solius, inquit, *illud opus Romani Præsulis extat,*

Cujus ego accepi pallia sancta manu.

Verum Episcoporum facto ostenditur privilegium hujusmodi, si quod fuit, non receptum usu in Galliis. Deinde quomodo, si res ita se habeat, concessione pallii facta inferioribus Episcopis, violatum non esset jus Metropolitarum, quod salvum Pontifex expressis verbis esse vult ? Denique, si quod occurrat privilegii hujusce exemplum, non pertinet illud ad tempora, in quibus versamur, sed ad posteriora, quibus commune jus privatis beneficiis arctatum est.

XXXVII. Ex his concludo, non apertissime constare, quæ privilegia fuerint inferioribus Episcopis cum pallio tributa. Quare non improbabilem videri eorum opinionem, qui senserunt, hoc insigni plenitudinis potestatis donatos a summo Pontifice aliquos in provinciis, ut essent velut oculi & manus, quibus res procul remotas videret & tractaret : atque ita peculiari sacramento obligatos, pro concessæ autoritatis modo, vocaret in partes summi regiminis, juberetque de causis nascentibus ad sedem Apostolicam referre, & si quando foret opus, mandata sua exequi. Huic opinioni favet non Pelagii tantum testimonium jam allatum, sed tota S. Gregorii ad Siagrium epistola, si paulo attentius perlegatur.

XXXVIII. Quam obscurum est, quod modo diximus, tam & istud forsan dubitabile, in quo positæ essent vices illæ sedis Apostolicæ, quæ Metropolitis feruntur concessæ : nam Gregorius Magnus eas ad tria capita revocat, ad causas Episcoporum, imo & fidei, judicandas, ad cogendas Synodos, & ad dandas Episcopis longius abituris formatas.

Atqui hæc proprio jure ad Metropolitas pertinent : nam ex præscripto Concilii Nicæni bis in anno evocare debent Episcopos ad Synodum, in qua communi consilio de Episcopis judicia exerceantur, & causæ fidei, si quæ oriantur hæreses, agitentur. Debent & Episcopis formatas dare : id Africanorum Gallorumque exemplo constat, id veterum testimonio firmatur, huic nemo contradicit. Quid ergo singulare tributum cum pallio ? Difficultatem auget quod additur, *Metropolitanorum jure servato :* si enim servetur, quid reliquum est de tribus a Gregorio Magno memoratis ?

XXXIX. Dicendum puto, proprio quidem jure Metropolitas potuisse tria hæc exercere, sed in suos dumtaxat provinciales, potuisse vero in alios, etiam Metropolitas, autoritate sedis Apostolicæ, cujus potestas amplissima est ; idcirco Vigilius in omnes Childeberti Regis ditionis Episcopos Auxanio Arelatensi potestatem contulit. Servatum porro est Metropolitarum jus in eo, quod & in suis provinciis libere sua illi munia obirent, & inferioribus Episcopis non daretur licentia superiorum mandata spernendi.

XL. Cum summi Pontifices soliti sint Episcopos, quos pallio donabant, sedulo monere, ut eo inter sola Missarum solemnia utantur ; imo Gregorius Magnus Ravennatem Episcopum in letaniis gerentem graviter redarguat, quanquam postea fatigatus importunis precibus id indulsit, quæri non immerito potest, quæ fuerit tam expressi tamque instantis moniti causa. An dignitas pallii, ne usu vilesceret ? An prærogativa summi Pontificis quotidie utentis, ut a reliquis Episcopis distaret ? An quod casulæ sacræ, quæ inter Missas solum induitur, sit proprius ornatus ? An quod probabilius, omnes hæ causæ concurrunt ? Inde vero fit consequens, ut pretiosæ vesti, cujusmodi sacra casula, pretiosus olim ornatus adderetur, non item lanea tænia, & vile quoddam additamentum.

XLI. Neque objici potest, quod posterioribus temporibus eadem admonitio perseverarit, etsi laneum cœperit esse pallium : nam vel mos antiquus admonendi retentus est, quia retentæ pariter mittendi pallii veteres formulæ ; vel desinente tertia ratione, aliæ priores duæ visæ sunt adhuc suum habere momentum.

XLII. Ex dictis nonnulla potest oriri historica quæstio de materia pallii. Fuitne semper, quæ nunc est, an pretiosior quondam alia ? Orientale laneum fuisse quinto sæculo testatur Isidorus Pelusiota epist. 136. lib. 1. nec videtur dubium, quin semper fuerit. Laneum quoque nunc esse in Occidente constat, quanquam crucibus sericis rubris distinguitur ; imo quibus ex lanis fiat, quove ritu, tradit Augustinus Patritius in libro rituum Ecclesiasticorum.

XLIII. Sed quæritur, an ex altera quondam materia confectum fit. Quæstioni locum facit Joannes Diaconus, cum scribit lib. 4. Vitæ S. Gregorii, bysso candente contextum fuisse pallium, quod Gregorius Magnus gessit, quodque adhuc anno 875. quo tempore Joannes florebat, in sepulcro sancti Pontificis cernebatur. Sive autem byssum interpreteris tenue linum, ut melioris Latinitatis Autores; sive sericum filum, ut Ecclesiastici tractatores sequioris ævi, laneum certe non fuit: unde fit consequens, ut neque prioribus temporibus laneum fuerit, siquidem merito credi possit, tantum virum tamque novitati infensum, noluisse a decessorum usu discedere, præsertim in re adeo patente oculisque omnium exposita.

XLIV. Qui de pallio Archiepiscopali non ita pridem opus edidit vir eruditus & diligens, prævidit hoc argumentum, duoque excepit, ut suam de lanea materie sententiam tueretur. Alterum, deceptum fuisse Joannem Diaconum, cum pallium S. Gregorii inspiceret, linumque credidisse, quod reipsa fuit lana: deceptionis causam præbuisse obscurum utriusque materiæ, præsertim vetustam ætatem passæ, discrimen. Alterum, si deceptus non fuit Diaconus, ut certe vix potuit, infinita multitudine idem cernente, si pallium revera lineum fuit, fecisse propter modestiam Gregorium contra majorum morem. Utrumque ex Joannis Diaconi verbis confici posse opinatur: & primum quidem, ex eo quod ille bysso candente contextum pallium dicat, byssus autem non candeat, *sed flavescat potius, cum sit lini pars*, ut quidem ipsi videtur, *grossior*; secundum vero, ex eo quod Diaconus dicat, *ex pallii materia mediocritatem habitus a viro sancto gestati repræsentari.*

XLV. Ut ego simpliciter & nude aperiam, quod sentio. Primum, non intelligo satis, quomodo lineum pallium eo usque sit laneo vilius, ut ejus usu *vir antiquitatis*, ut loquitur Joannes, voluerit modestiæ causa a decessorum more discedere: nam byssus longe pretiosior est lana, ut conficitur ex illo Proverbiorum loco, ubi mulier fortis laudatur, quod *stragulatam vestem fecerit sibi*, quodque *byssus & purpura foret vestimentum ejus.* Mulier illa, opinor, cujus *vir nobilis in portis sederet cum Senatoribus terræ*, id est, rem publicam administraret, a rusticana non valde distaret, si parte lini grossiore uteretur.

Deinde videtur mihi Joannes, cum de pallio sancti Pontificis loquitur, nihil laudare præter antiquitatem viri; mediocritatem vero, cujus meminit, ad tæniam referre, ex qua dependebat argentea reliquiarum custos: cum enim scripsisset, *veneratione gratissima celebrari* tria, *quæ pernoctantes in anniversaria festi die oscularentur, pallium,*

phylacteriam, & *balteum*; mox subjunxit: *Quæ sigillatim considerata, & antiquitatem viri, & mediocritatem habitus, & speciem regularis propositi signis perpetuis repræsentant: nam in eo quod ejus pallium bysso candente contextum, nullis cernitur acubus perforatum, sic ipsum circa scapulas obvolutum fuisse, non autem confixum dignoscitur, sicut vetustissimis musivis vel picturis ostenditur. Quod autem phylacteria tenui argento fabricata, vilique pallio de collo suspensa fuisse videatur, habitus ejus mediocritas demonstratur. Porro in exilitate baltei, quæ unius pollicis mensuram nunquam excedit, speciem propositi regularis olim a sancto Benedicto statuti eum servasse, luce clarius manifestat.*

Adde, quod, nisi fallor, ex Diaconi verbis, contra id quod eruditus vir asserit, non obscure concluditur, Gregorium in usu pallii, quod byssinum foret, non recessisse a majorum consuetudine: docet enim ille quinque de pallio; quod ex bysso candente contextum foret; quod nullis acubus perforatum; quod circa scapulas obvolutum; quod idem in musivis operibus antiquissimis picturisque ostenderetur; quod hęc antiquitatem viri, id est, mea sententia, studium antiquitatis retinendæ, quo tenebatur vir sanctus, repręsentarent. Materies igitur pallii modusque utendi antiquitatem sapiebat; atque ita tantum abest, ut Gregorius priscos suos decessores in musivis operibus depictos deseruerit, ut studiose potius eos imitatus sit.

Denique, si Gregorius in eo sit antiquitatem secutus, quod pallium bysso candente contextum gesserit, confitendum est, veterum pallia bysso pariter candente contexta fuisse, ipsaque adeo, si byssi nomine intelligatur linum tenuissimum, ut habent omnes dictionum interpretes, linea extitisse, non lanea. Quod si eo quis nomine significatum velit, non quodlibet linum, sed byssinum illud, cujus meminit Plinius lib. 19. historiæ, pretiosa fuisse veterum pallia necesse est, siquidem *quaternis denariis scripula ejus permutata ut auri*, Plinius tradit. Et vero decuit esse pretiosum id ornamenti, quod imponeretur pretiosis vestibus, quibus summi Pontifices inter sacra facienda uterentur.

XLVI. Ex his, quæ hactenus dicta sunt, apparet non temere quæri, quæ primis temporibus fuerit materies palliorum, quibus summi Pontifices utebantur. An lana, quæ humilitatem pastoris? an pretiosius quiddam, quod dignitatem sacrificantis deceret?

XLVII. In neutram partem solvi posse videtur quęstio, nisi quatuor argumentis, si commune præjudicium excipias, veterum nempe scriptorum testimonio, traditione sive usu, consensione utriusque Ecclesiæ, & ratione petita ex mystica lanæ significatione.

XLVIII. Verum autores Latini Joanne Diacono majores, nihil ea de re, quod sciam, literis tradiderunt: quare nullum ab autoritate

puto argumentum peti potest, unde fiat pro Ecclesia Latina in alterutram partem prȩjudicium.

XLIX. Nihilo plus valet, quod Grȩci habent, aut potius Græcorum unus Isidorus Pelusiota, de pallio Orientalis Ecclesiæ Præsulum: pro Latinis enim, de quibus agimus, non facit, ut postea ostendetur.

L. Neque videtur etiam ab usu hodierno idonea ratio desumi, quasi id semper usurpatum dici debeat; quod nunc in usu est, & jamdudum fuit, & quo tempore esse cœperit, demonstrari non potest: nam locus Joannis Diaconi non temere creditur pugnare in contrarium, & satis probare, ante sextum sæculum non obtinuisse morem, qui nunc viget.

LI. Neque argumentum a ratione petitum satis habet momenti, ut historicæ quæstioni solvendæ sufficiat. Nam quod affertur de pallii lanei mystica significatione, perinde acsi repræsentet pellem ovis deperditæ, quam bonus pastor repertam, cum erraret, humerisque impositam reportat in ovile, neque ad rem nostram est, neque gravis per se momenti: mysticæ enim illius significationis autor Isidorus, primum de Orientalium pallio loquitur, cum sit quæstio de Latino. Deinde ea dicit, quæ in alium sensum non violenter trahi queunt. Denique rationes mysticas tam varias varii excogitarunt, ut nemo non possit aliqua pro se uti.

LII. Sed quoniam Isidori testimonium magni fit a recentioribus, imo unicum fere est vulgaris præjudicii præsidium, illud paulo accuratius ad examen revocandum est, imo tota epistola CXXXVI. describenda.

Hermino Comiti.

Quantum inexplebili discendi cupiditate flagras, tantum ego ad ea, quæ quæris, explicanda promptus ac proclivis sum; dummodo Deus precibus tuis commotus, inventionem mihi cælitus concedat.

Linteum illud, cum quo Diaconi in sacris mysteriis munus suum obeunt, humilitatem Domini, qui discipulorum pedes lavit & extersit, nobis in memoriam redigit.

Id autem amiculum, quod Sacerdos humeris gestat, atque ex lana, non ex lino, contextum est, ovis illius quam Dominus aberrantem quæsivit, inventamque humeris suis sustulit, pellem designat. Episcopus enim, qui Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni pastoris imitatorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit.

Ac diligenter animum attende: nam cum ipse verus pastor per adorandorum Evangeliorum apertionem accedit, tum demum Episcopus assurgit, atque imitationis habitum deponit: hinc nimirum Dominum ipsum pastoralis artis ducem, ac Deum & herum adesse significant.

LIII. Observandum primo, totum in eo esse Isidorum, ut rerum sacrarum mysticas significationes exponat, quo argumento nullum est vanitati conjecturarum opportunius. Deinde, Isidorum ab Hirmino Comite rogatum, quid mysterii significaret, vel linteum, quod Diaconi, vel superhumerale, quod Episcopi, in sacris mysteriis ferrent; de linteo Diaconorum id respondisse, quod vix probetur a rerum sacrarum disquisitoribus: ait enim, eo revocari in memoriam humilitatem Christi, discipulorum pedes lavantis & tergentis. At rerum ejusmodi interpretes aliter sentiunt, iique probabilius qui simplicius, scilicet ministrantium mensæ vulgare id signum esse. Denique nihilo probabilius esse, quod de superhumerali Episcoporum commentatur, si tamen superhumeralis nomine intelligatur id, quod in hac quæstione pallium vocatur.

LIV. Hæc cum ita sint, non video, qua ratione possit perpetuus ille lanei pallii usus in Ecclesia Latina defendi: nolim tamen opinionem, quæ longinqua decem sæculorum ætate, & non mediocri autorum multitudine confirmatur, non modo non convellere, sed ne labefactare quidem. Quominus enim in partes Joannis Diaconi plane concedam, retinent me adhuc aliquantulum tria, usus a sæculis decem continuus; difficultas ostendendi, quo tempore cœperit, & qua de causa; multitudo ætasque Autorum pro lanea materie consentientium.

LV. Quamquam trium ejusmodi argumentorum vim infringi posse video: nam multitudo Autorum non vehementer urget, cum universi qui laudari solent, scripserint, quid usurparetur suis temporibus, non quid pristinis. Qui enim res Liturgicas attigerunt, partim veteres sunt, partim recentiores. Illi totos se dederunt mysteriis excogitandis & pandendis, hi veteribus adhæserunt, sine ullo curiosiore examine.

Deinde usum lanei pallii incœpisse circiter initia noni sæculi, ex Joanne Diacono non obscure quis conjiciat: videtur enim fecisse byssini pallii Gregoriani mentionem, & simul antiquitatem viri laudasse, quo tacite novitatem suis æqualibus objiceret: qua enim alia de causa utrumque præstitisset?

Jam quod ex tempore mutationis remanserit perpetuus lanæ usus, id ego tribuendum puto ceremoniis, quibus, propter analogiam nominis, anniversaria celebritate bona gens noni sæculi virgini Agneti offerre cœpit agnos, quorum ex lana conficerentur pallia: nihil enim constantius, quam quod solemnibus ejusmodi ceremoniis addicitur.

LVI. Ut hunc fere in modum quæ dixi tria, infirmari possint, sustineo tamen judicium, contentus proposuisse eruditis quæstionem cum

suis momentis : ferant illi sententiam, quam rationi convenientiorem putarint, sed post attentius perpensa duo.

LVII. Alterum, Gregorium Magnum lanæ nunquam meminisse, cum de pallio scriberet ad eos, quibus mittebat : meminisset tamen absque dubio, si per veritatem licuisset. Ut enim erat allegoriarum incredibiliter amans, ex materia pallii sumpsisset argumentum prædicandæ humilitatis, ad quam tantopere pallio donatos hortabatur ; non sumpsit tamen, cum opportunissimum foret, & tunc maxime cum Maximo Salonitano pallium mitteret. *Pallium ad sacra Missarum solemnia utendum ex more transmisimus, cujus vos volumus per omnia genium vendicare : hujus enim indumenti honor humilitas atque justitia*, &c.

LVIII. Alterum, *pallium dici plenitudinem & complementum potestatis, plenissima potestatis signum, insigne decoris*, & si credimus nonnullis, *Imperialis pallii a Constantino Imperatore dati Sylvestro ora & instita*. Quis vero credat hæc laneæ teniæ convenire ?

LIX. Antequam imponatur finis huic Dissertationi, solvenda quæstio, cujus occasionem præbet Gregorius Magnus, præscribens Mariniano Ravennati, quomodo deberet uti pallio, siquidem secundum editionem postremam Conciliorum hæc habet : *Quo non aliter te uti memineris, nisi in propria tua civitatis, dimissis jam filiis, Ecclesia, procedens a salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda : peractis vero Missis, idem in salutatorio rursum curabis deponere.*

LX. Priusquam proponatur quæstio, emendanda est vocum dispositio, quæ perturbata est : quid enim sibi vult ista phrasis, *dimissis jam filiis, Ecclesia*, &c. Sunt qui legant, *nisi in propria tua civitate, dimissis jam filiis Ecclesia*, &c. Hæc etiam lectio vitiosa est : non cohæret enim cum sequentibus, siquidem salutatorium, cujus mentio fit, non civitatis, sed Ecclesiæ pars est. Restituere licet ex lib. IV. Vitæ Gregorii cap. 5. ubi totam Gregorii ad Marinianum epistolam Joannes Diaconus refert, legitque, *nisi in propria tua civitatis Ecclesia, dimissis jam filiis, procedens*, &c.

LXI. Quæritur, qui sint illi filii, quibus dimissis, procedit a salutatorio ad altare palliatus Episcopus. Vir eruditus opinatur fuisse laïcos, qui honoris causa salutatum venirent Episcopum, unde & loco factum salutatorii nomen, quorum in conspectu pallium Episcopus vetabatur sumere, sed cum, ipsis dimissis, solus remaneret Clerus.

LXII. Opinionem eruditi viri confirmant tria. Primum, quod de Proclo legimus apud Socratem lib. 7. cap. 47. eum ex primoribus, qui ante Missarum solemnia Episcopi salutandi causa de more venerant, comprehendisse Thalassium, Episcopumque Cæsareæ Cappado-

ciæ ex Præfecto Illyrici ordinasse. Alterum, quod laïci solerent Ecclesiæ filii dici. Postremum, quod Gregorius eo loci vellet usum pallii, quem insolenter Joannes Mariniani decessor extenderat, quam maxime restringere.

Vir alter eruditus sentit, filiorum Ecclesiæ nomine intelligi posse Clericos, quibus ex salutatorio jam egressis, pallium sumeret Pontifex, & procederet. Istam quoque conjecturam adjuvat, quod in hoc nostro Diurno summi Pontifices filiorum nomine Clericos compellent, in secunda & tertia fidei professione.

Probabilis est, fateor, doctaque hæc utraque conjectura: verum simplicius quiddam afferri posse puto, filiorum nempe nomine appellatam Cantorum Scholam, quæ, cum procederet ad altare Pontifex sacra facturus, signo dato dimittebatur ex salutatorio, præibatque eo modo, qui describitur in appendice ad Sacramentarium S. Gregorii pag. 261. editionis Domni Hugonis Menardi.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERUM ET NOMINUM.

A

B

C

S

T

V

FINIS.